

12

Ο ΚΑΤΑΚΤΗΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ο Μακεδόνας Αλέξανδρος Γ' Ηγεμόνας του Κόσμου
336-323 π.Χ.

Μπορεί ο Φίλιππος να έπεσε από το χέρι του δολοφόνου στο θέατρο αλλά άφησε πίσω του έναν ισάξιο αντικαταστάτη, τον γιο του Αλέξανδρο. Ο Αλέξανδρος ήταν είκοσι χρόνων όταν δολοφονήθηκε ο πατέρας του αλλά, παρά το νεαρόν της ηλικίας του, έτοιμος πολεμιστής και στρατηλάτης.

Μόλις ο Αλέξανδρος ανέλαβε την εξουσία, έσπευσε να επισκεφθεί την νότια Ελλάδα για να αποδείξει στα μέλη την Κορινθιακής Συμμαχίας ότι η καθεστηκυία τάξη δεν είχε αλλάξει με τον θάνατο του πατέρα του. Κατόπιν, εξεστράτευσε εναντίον των βορείων γειτόνων των Μακεδόνων, που κατείχαν τις περιοχές από την Αρχαία Θράκη (βόρεια και ανατολικά της Χαλκιδικής) μέχρι την Ιλλυρία (βόρεια Αλβανία), για να εξασφαλίσει τα βόρεια σύνορά του. Η ευπιστία όμως των Ελλήνων συμμάχων του στις διαδόσεις για δήθεν θάνατο του κατά την διάρκεια της εκστρατείας, ανάγκασε τον Αλέξανδρο να επέμβει δυναμικά στην Θήβα για να αποδείξει, δια των όπλων πλέον και όχι δια της πειθούς, ότι ήταν ο αδιαμφισβήτητος "ηγεμών". Η νίκη του εδραίωσε την ισχύ του στην Ελλάδα και του επέτρεψε την πραγματοποίηση των μεγάλων πολεμικών επιχειρήσεων στην Περσία.

Καθ' όλη την διάρκεια της εκστρατείας στην Ασία, ο Αλέξανδρος αποδείχθηκε μια προσωπικότητα που διακατεχόταν ταυτοχρόνως από "ένα δαιμονικό πάθος και μια νηφάλια καθαρότητα κρίσεως".¹ Με οδηγό το ανίκητο πάθος του, που ο Αρριανός το ονομάζει "πόθο", και την στρατιωτική του ευφυία, κατόρθωσε, μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, να κατακτήσει κυριολεκτικά τον κόσμο. Για πρώτη φορά στην Ιστορία, Έλληνες έφθασαν μέχρι το δέλτα του Ινδού ποταμού, στην άκρη του κόσμου, όπως πίστευαν την εποχή εκείνη. Ο Μακεδόνας βασιλιάς και οι στρατιώτες του διένυσαν μαχόμενοι χιλιάδες χιλιόμετρα και ξεπέρασαν δυσκολίες που τους μετέτρεψαν σε μυθικά όντα. Το 323 π.Χ., ο Αλέξανδρος είχε δημιουργήσει μια μακεδονική και ελληνική αυτοκρατορία που εκτεινόταν σε τρεις ηπείρους.

¹ Ulrich Wilcken, *Alexander the Great* (N. York: Norton, 1967) p. 239. Για αντιφατικούς χαρακτηρισμούς των αρχαίων συγγραφέων για τον Αλέξανδρο δεσ J. R. Hamilton, *Alexander the Great* (Pittsburgh: Pittsburg Univ. Press., 1973), pp. 9-23.

Τα Πρώτα Χρόνια (356-336 π.Χ.)

Το καλοκαίρι του 356, κατά τον μήνα Εκατομβαιώνα,² η σύζυγος του βασιλιά Φιλίππου Β' της Μακεδονίας, Ολυμπιάδα, γέννησε στην Πέλλα τον Αλέξανδρο. Από τα ελάχιστα που γνωρίζουμε για την φυλετική καταγωγή των γονέων του μελλοντικού βασιλιά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στις φλέβες του μικρού Αλέξανδρου έτρεχε και μη μακεδονικό αίμα. Η γιαγιά του Ευρυδίκη, μητέρα του Φιλίππου, καταγόταν από τον βασιλικό οίκο των Λυγκηστών ενώ η μητέρα του Ολυμπιάδα από την φυλή των Μολοσσών της Ηπείρου.³ Ο νεαρός Μακεδόνας, αν και δέθηκε με ιδιαίτερους συναισθηματικούς δεσμούς με την μητέρα του, ανδρώθηκε στην σκιά ενός επιτυχημένου πατέρα, που ήταν πολυμήχανος στρατηγός και εξαιρετος πολιτικός. Ίσως γι' αυτό τον λόγο, έκαιγε από μικρό παιδί τον Αλέξανδρο η φιλοδοξία να υπερκεράσει τον πατέρα του σε ό,τι αφορούσε το μέγεθος και την επιτυχία πράξεών που οδηγούσαν στην δόξα.⁴

Ο Αλέξανδρος πέρασε τα παιδικά του χρόνια στην Πέλλα, την πρωτεύουσα του Μακεδονικού κράτους, συντροφιά με την μητέρα του, ενώ την ίδια εποχή ο πατέρας του υπέτασσε τις ελληνικές Πόλεις στην μακεδονική ισχύ. Από πολύ νωρίς, ο Αλέξανδρος απέδειξε ότι συναγωνιζόταν τον πατέρα του στην ευστροφία. Όταν ήταν δώδεκα χρόνων δάμασε ένα άγριο μαύρο άλογο, τον Βουκεφάλα, και κατέπληξε την μακεδονική αυλή και τον ίδιο του τον πατέρα. Δεν ήταν η σωματική ρώμη που βοήθησε τον Αλέξανδρο να δαμάσει το άλογο αλλά η εξυπνάδα. Ο νεαρός πρίγκιπας πρόσεξε ότι το άτι αγρίευε όταν έβλεπε την σκιά του και έτσι, ενώ κανένας δεν μπορούσε να το δαμάσει, εκείνος το έστρεψε κατά τον ήλιο και το καβαλίκεψε.

Την εποχή αυτή, ο Αλέξανδρος είχε ήδη αρχίσει να γυμνάζεται σωματικά και πνευματικά. Η εκπαίδευσή του είχε ως κύρια συστατικά την σκληραγωγία, που επέβαλε ο πρώτος του δάσκαλος και συγγενής της μητέρα του, Λεωνίδας, αλλά και την αγάπη για την καλλιέργεια του πνεύματος, που προσπαθούσε να του εμφυσήσει ο δάσκαλος Λυσίμαχος ο Ακαρνάνας. Ο Λεωνίδας πρέπει να ήταν άνθρωπος αυστηρός που πίστευε σε μια σπαρτιατικού τύπου εκπαίδευση, κατά την οποία ο βασιλόπαις έπρεπε να είναι άριστα γυμνασμένος και ολιγαρκής.⁵ Η θαυμαστή αντοχή του Αλεξάνδρου στην πείνα, στην δίψα και στις εξαντλητικές πορείες κατά την εκστρατεία στην Ασία, πρέπει να έχει τις ρίζες της στον τρόπο διαβίωσης που του έμαθε ο Λεωνίδας. Η στρατιωτική εκπαίδευση του μικρού Μακεδόνα περιλάμβανε την άσκηση του στο σπαθί, στο τόξο, στο ακόντιο και στην ιππασία. Ο Λυσίμαχος είχε αναλάβει την πνευματική μόρφωση του Μακεδόνα πρίγκιπα και του διηγούνταν τις ιστορίες του Τρωικού πολέμου, εξάπτοντας του την φαντασία και υπερτονίζοντας την συγγενεία του με τον Αχιλλέα και τον Ηρακλή. Ο Αλέξανδρος διδάχθηκε ακόμη μουσική και απαγγελία.⁶ Επίσης, δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η μακεδονική αυλή κατακλυζόταν από σπουδαίους διανοούμενους, όπως ο Ευριπίδης που έζησε και έγραψε στην Μακεδονία στα τελευταία χρόνια της ζωής του, και οι οποίοι υπήρξαν άμεσοι ή έμμεσοι δάσκαλοι για τον μικρό πρίγκιπα.

² Μεταξύ 15 Ιουνίου και 15 Ιουλίου. Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*, "Αλέξανδρος", III (665) [εφεξής Πλούταρχος, "Αλέξανδρος"].

³ Στράβων, Z.VII.8 (C.326-327). Για τα περίπλοκα προβλήματα της καταγωγής των ανιόντων του Αλεξάνδρου δες N. G. Hammond et al., *A History of Macedonia*, 3 vols. (Oxford: Oxford Univ. Press, 1972-1988), 2: ch. 1.2.

⁴ John Maxwell O'Brien, *Alexander the Great. The Invisible Enemy* (London: Routledge, 1992), pp. 8-11. Ο Bengtson (p. 20) κρίνει ότι η επιρροή της Ολυμπιάδας στον γιο της ήταν απόλυτη, πράγμα που θεωρείται μάλλον υπερβολικό. Για μια ανάπλαση της μορφής του Αλεξάνδρου με ηλεκτρονικά μέσα δες Μίνα Μαντά, "Μέγας Αλέξανδρος" *PhotoDigital*, τευχ. 1 (1999): 66-68.

⁵ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", V-VI (667) & XXIV (678).

⁶ Αισχίνης, 1 (*Κατά Τιμάρχου*) 168.

Όταν όμως ο Αλέξανδρος έγινε δεκατριών ετών, ο πατέρας του αποφάσισε ότι ο γιος του χρειαζόταν ανώτερη πνευματική εκπαίδευση από έναν άξιο δάσκαλο, που θα του έδινε την κατάλληλη μόρφωση και παιδεία για να γίνει ο διάδοχος του. Ο Φίλιππος είχε κατανοήσει, ίσως από την παραμονή του στην Θήβα κατά τα εφηβικά του χρόνια, ότι ο ηγέτης έπρεπε να είναι σωματικά γυμνασμένος και πνευματικά οξυδερκής. Το 343, λοιπόν, ο Φίλιππος κάλεσε τον φιλόσοφο Αριστοτέλη να αναλάβει την εκπαίδευση του Αλεξάνδρου.

Ο Αριστοτέλης ήταν γιος του Νικόμαχου, προσωπικού φίλου και γιατρού του πατέρα του Φιλίππου, αλλά κυρίως γαμβρός του Ερμία, συνεργάτη του Φιλίππου. Μπορεί μάλιστα ο Φίλιππος και ο Αριστοτέλης να γνωρίζονταν από παιδιά αφού έζησαν και οι δύο στην μακεδονική αυλή του Αμύντα, πατέρα του Φιλίππου. Ο φιλόσοφος δεν ήταν ακόμη διάσημος αλλά ήταν γνωστός ως μαθητής του Πλάτωνα και άρα ήταν πολύ φυσικό να αποτελέσει επιλογή του Μακεδόνα βασιλιά. Υπήρχε όμως ένα εμπόδιο: ο Φίλιππος, σε μια εκστρατεία του, είχε καταστρέψει τα Στάγειρα, την πόλη όπου γεννήθηκε ο Αριστοτέλης. Τι έπεισε άραγε τον φιλόσοφο να δεχθεί να διδάξει τον διάδοχο του ανθρώπου που είχε καταστρέψει την γενέτειρά του; Το πιο πιθανό είναι ότι ο Αριστοτέλης κάμφθηκε από την πραγματοποιηθείσα υπόσχεση του Φιλίππου να ξανακτίσει τα Στάγειρα και να επιτρέψει την επανεγκατάσταση των εκδιωχθέντων κατοίκων.⁷

Ο Φίλιππος ήθελε ο γιος του να είναι απερίσπαστος στις σπουδές του, μακριά από την αυλή, και έτσι ο Αριστοτέλης δίδαξε τον Αλέξανδρο στον πανέμορφο χώρο του Ιερού των Νυμφών στην Μίεζα (στο σημερινό χωριό Κοπανός, ανατολικά της Νάουσας) από το 343 έως το 340. Ο μαθητής Αλέξανδρος δεν ήταν μόνος. Ο πατέρας του είχε επιλέξει παιδιά Εταίρων (ευγενών Μακεδόνων), κατάλληλα να συναναστραφούν με τον γιο του, που έγιναν οι συμμαθητές του. Ο Φίλιππος συγκέντρωνε στην πρωτεύουσα τα παιδιά των Εταίρων από τις βόρειες επαρχίες και τα κρατούσε ουσιαστικά ομήρους για να ελέγχει τους γονείς τους. Ενώ από μία πλευρά η ομηρία εξυπηρετούσε τους πολιτικούς σκοπούς του βασιλιά, η συμβίωση των νεαρών ευγενών τους έδινε την ευκαιρία να γνωρισθούν, να συνταυτισθούν και να λάβουν ελληνική μόρφωση και παιδεία στην αυλή του βασιλιά.⁸ Στην Μίεζα, ο Αλέξανδρος πρέπει να γνώρισε τον παιδικό του φίλο, Ηφαιστίωνα, αλλά και άλλους νεαρούς οι οποίοι των συντρόφευσαν αργότερα στις εκστρατείες του. Έτσι, λοιπόν, δημιουργήθηκε στην Μακεδονία του Δ' αιώνα ένας κύκλος εκλεκτών μαθητών, που διδάσκονταν από τον Αριστοτέλη αλλά και από τους βοηθούς του.

Τι δίδαξε ο Αριστοτέλης τους μαθητές του είναι φυσικά άγνωστο αλλά μπορεί κανείς να εικάσει ότι τα μαθήματά του περιλάμβαναν γεωγραφία, ζωολογία, βοτανολογία με τις εφαρμογές της στην ιατρική, καθώς και την επιστημονική μέθοδο της συγκεντρώσεως όλων των πληροφοριών για ένα ζήτημα (π.χ. πριν την μάχη), την ανάλυσή τους και την λήψη της τελικής αποφάσεως.⁹ Πρέπει να θεωρείται ακόμη βέβαιο ότι ο Σταγειρίτης δίδαξε στους μαθητές του κάποιες αρχές της φιλοσοφίας του έτσι ώστε να τους εμψύσει το φιλοσοφικό πνεύμα. Αν και ο Αλέξανδρος δεν φαίνεται να επηρεάστηκε απολύτως από τις πολιτικές ιδέες του δασκάλου του, η πνευματική επίδραση του Αριστοτέλη στον νεαρό πρίγκιπα δεν ήταν αμελητέα.¹⁰ Είναι ενδιαφέρον ότι ο Αριστοτέλης κατέγραψε στα έργα του *Ρητορική Τέχνη* και *Πολιτικά* την γνώμη του για την διαμόρφωση του χαρακτήρα των νέων και την εκπαίδευσή τους. Μήπως οι απόψεις του αντανακλούν και τις εμπειρίες του από την

⁷ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", VII (668). Τα Αρχαία Στάγειρα βρίσκονταν στην περιοχή του σημερινού παράλιου χωριού Ολυμπιάς, στην ανατολική Χαλκιδική.

⁸ Robin Lane Fox, *Alexander the Great* (London: Penguin, 1973/1986), p. 51.

⁹ O'Brien, p. 20 και A. B. Bosworth, *Conquest and Empire* (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988), pp. 20-21.

¹⁰ Πλούταρχος, *Ηθικά*, "Περί της Αλεξάνδρου Τύχης ή Αρετής" [εφεξής ΠΑΤΑ], 327E-329D. Πρβλ. Peter Green, *Alexander of Macedon 356-323 BC. A Historical Biography* (Berkeley: Univ. of California Press, 1991), pp. 59-60.

εκπαίδευση του Αλεξάνδρου και των συμμαθητών του;¹¹ Πάντως ο φιλόσοφος πρέπει να ενεθάρρυνε και τις λογοτεχνικές εξερευνήσεις του Αλεξάνδρου, ο οποίος διάβαζε πολύ, ιδίως τα έπη του Ομήρου.¹² Φαίνεται ότι αυτή την εποχή, ο νεαρός βασιλόπαις ταυτιζόταν με τον Αχιλλέα, ο οποίος σύμφωνα με την παράδοση ήταν πρόγονός του από την πλευρά της μητέρας του. Αργότερα, κατά την διάρκεια της εκστρατείας στην Ασία, πρέπει να ταύτιζε τον εαυτό του περισσότερο με τον Ηρακλή, μυθικό του πρόγονο από την πλευρά του πατέρα του, χωρίς, βέβαια, να λείπουν και οι ομηρικές πράξεις παράτολμης ανδρείας.¹³

Χαρακτηριστικό είναι το εξής συμβάν κατά την πολιορκία της Τύρου (δες παρακάτω), στην αρχή της ασιατικής εκστρατείας. Ο Αλέξανδρος αποφάσισε να επιτεθεί εναντίον εχθρικών φυλών στην περιοχή του σημερινού Λιβάνου. Ο δάσκαλός του Λυσίμαχος, αν και σε ιδιαίτερα προχωρημένη ηλικία, επέμενε να τον συνοδεύσει. Όταν έφθασαν στα ορεινά και έπρεπε να προχωρούν ξεπεζεμένοι, ο Λυσίμαχος έμενε πίσω και άρχισε να κουράζεται. Ο Αλέξανδρος και μερικοί από τον στρατό του έμειναν μαζί του γιατί οι εχθροί ήταν κοντά ενώ είχε ήδη πέσει το σκοτάδι. Η νύχτα ήταν παγερή και ο γερο-δάσκαλος άρχισε να τουρτουρίζει ενώ οι μόνες φωτιές που έκαιγαν λίγο πιο πέρα ήταν των εχθρών. Ο Αλέξανδρος, χωρίς καθόλου να διστάσει ή να σκεφθεί για την ζωή του, όρμησε προς έναν από τους μικρούς εχθρικούς καταυλισμούς, μαχαίρωσε δύο άνδρες, άρπαξε έναν δαυλό και έφερε στους δικούς του φωτιά για να ζεσταθούν αλλά και να ανάψουν πολλές φωτιές να τρομάξουν τους εχθρούς.¹⁴ Η συμπεριφορά του θυμίζει έντονα ομηρικό ήρωα: για να σώσει τον δάσκαλό του έπραξε το παράτολμο χωρίς να υπολογίσει την ζωή του ή την ασφάλειά του.

Εικάζεται, συνεπώς, ότι την ταύτιση με τις παραδόσεις των Ελλήνων ενεθάρρυνε η διδασκαλία του Αριστοτέλη, ο οποίος θα προσπάθησε να ενσταλάξει στον νεαρό πρίγκιπα το ελληνικό πνεύμα, την λογοτεχνία, την τέχνη και την επιστήμη. Χρησιμοποιώντας ως εφελκυστικό τις ανωτέρω διαπιστώσεις, ο Γερμανός ιστορικός Ούλριχ Βίλκεν (Ulrich Wilcken) ισχυρίστηκε ότι ο Αλέξανδρος, σιγά-σιγά και κατά την διάρκεια του εγχειρήματός του στην Ασία, είδε την εκστρατεία του σαν ένα μεγάλο, αμφίδρομο, εκπολιτιστικό γεγονός: από την μια την εισαγωγή του ελληνικού πολιτισμού στην Ανατολή και από την άλλη την απορρόφηση των περσικών πολιτιστικών στοιχείων από τους Έλληνες. Τα συμπεράσματα αυτά βασίζονται στην μελέτη των συγγραμμάτων του Αριστοτέλη, που αποτελούν τα γραπτά μνημεία των διδασκαλιών του, και σε ρήσεις του Πλούταρχου. Όπως θα γίνει πιο κάτω φανερό, όμως, τίποτα δεν αποδεικνύει ότι η δράση του Μακεδόνα βασιλιά είχε στο βάθος εκούσιο εκπολιτιστικό σκοπό. Αντιθέτως, οι πράξεις του φαίνεται να είχαν καλά υπολογισμένους πολιτικούς και στρατιωτικούς στόχους και κυρίως την ασφάλεια της αυτοκρατορίας του.¹⁵

Ο Αλέξανδρος υπήρξε κατά βάση στρατιωτικός ηγέτης και έδειξε από πολύ νεαρή ηλικία πόσο καλά γνώριζε την τέχνη του πολέμου. Το 340, όταν ο Φίλιππος έπρεπε να φύγει από την Πέλλα για την Θράκη, κάλεσε τον δεκαεξάχρονο Αλέξανδρο να διακόψει τις σπουδές του στην Μίεζα και να αναλάβει αντιβασιλιάς. Ο νεαρός πρίγκιπας απέδειξε πόσο καλός ήταν στην πράξη όταν χρειάστηκε να καταπνίξει μια εξέγερση στα βορειοανατολικά. Κινήθηκε αστραπιαία, νίκησε τους εχθρούς, ίδρυσε στρατιωτική αποικία που ονομάστηκε

¹¹ Αριστοτέλης, *Ρητορική Τέχνη*, 1389a και *Πολιτικά*, 1337a-1342a. Δες και Fox, pp. 53-56.

¹² Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", VIII (668) και XXVI (679).

¹³ O'Brien, pp. 21-23 και N. G. L. Hammond, *Alexander the Great. King, Commander and Statesman*, 3rd ed. (London: Bristol Classics Press, 1994), p. 119 [εφεξής Hammond, *Alexander King*].

¹⁴ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXIV(678).

¹⁵ Πρβλ. Wilcken, pp. 80 & 256-261 και Hamilton, p. 34 και IEE, 4:230-231 και Δ. Τσιμπουκίδης & Β. Γκαφούροφ, *Αλέξανδρος ο Μακεδών και η Ανατολή* (Αθήνα: Παπαδήμας, 1982), σ. 321-325. Δες και Πλούταρχος, *Ηθικά*, "ΠΑΤΑ", 328A-F

Αλεξανδρούπολη¹⁶ και επέστρεψε στην Πέλλα χωρίς να δημιουργηθεί το παραμικρό πρόβλημα. Οι στρατιωτικές του ικανότητες αποδείχθηκαν περίτρανα όταν συνόδευσε τον πατέρα του το 339 στην εκστρατεία εναντίον των Σκύθων, στην Αρχαία Θράκη,¹⁷ και ιδίως το 338 στην Χαιρώνεια, όταν έφερε σε πέρας με μεγάλη επιτυχία το έργο που είχε ανατεθεί στο στρατιωτικό τμήμα που διοικούσε.

Παρά την άριστη συνεργασία τους στις πολεμικές επιχειρήσεις, οι προσωπικές σχέσεις του Αλέξανδρου με τον πατέρα του διαταράχθηκαν από διάφορα επεισόδια, που ήταν φυσικό να δημιουργηθούν ανάμεσα σε δύο τόσο δυναμικούς και φιλόδοξους άνδρες. Τρίτος πρωταγωνιστής στις συγκρούσεις των δύο ανδρών ήταν η Ολυμπιάδα, που συντασσόταν με τον γιο της. Η κορύφωση της ρήξεως επήλθε το 337 όταν ο Φίλιππος παντρεύθηκε για πολιτικούς σκοπούς την Κλεοπάτρα, Μακεδόνισσα από ευγενική οικογένεια, και παραμέρισε την Ολυμπιάδα. Αποτέλεσμα της πράξεως αυτής ήταν να γεννηθεί φόβος στον Αλέξανδρο και στην Ολυμπιάδα ότι πιθανός διάδοχος στον θρόνο της Μακεδονίας θα ήταν ο καρπός του νέου γάμου, ο οποίος θα ήταν και γνήσιος Μακεδόνας σε αντίθεση με τον Αλέξανδρο. Μητέρα και γιος έφυγαν από την βασιλική αυλή στην Πέλλα και μόνο μετά από μεσολάβηση του Κορίνθιου Δημάρατου, Φίλιππος και Αλέξανδρος, αποκατέστησαν μέχρι ενός βαθμού τις σχέσεις τους. Ο Φίλιππος, σε μια προσπάθεια να κατευνάσει την οικογένεια της Ολυμπιάδας, και να συσφίξει την συμμαχία του με τους Ηπειρώτες, αποφάσισε να παντρεύσει την κόρη του Κλεοπάτρα με τον αδελφό της Ολυμπιάδας, Αλέξανδρο της Ηπείρου. Κατά την διάρκεια των εορτασμών για τον γάμο, ο Φίλιππος δολοφονήθηκε στο θέατρο των Αιγών (Βεργίνα). Με αυτό τον τρόπο, δόθηκε η ευκαιρία στον Αλέξανδρο να αναλάβει την εξουσία.¹⁸

Ο Αλέξανδρος Γ' της Μακεδονίας είναι γνωστός ως "Μέγας Αλέξανδρος" διότι, όπως και κάθε προσωπικότητα της Ιστορίας στην οποία δόθηκε το προσωνύμιο "Μέγας", περιβλήθηκε από μια μυθολογία που ίσως εξάπτει την φαντασία των πολλών αλλά δεν ανταποκρίνεται απόλυτα στην ιστορική πραγματικότητα.¹⁹ Γιατί όμως ο νεαρός βασιλιάς ονομάστηκε από τους μελετητές του παρελθόντος "Μέγας Αλέξανδρος"; Για τον Αλέξανδρο συγκεκριμένα, αυτό που τρομάζει τον μελετητή της ζωής του είναι πώς ένας νεαρός βασιλιάς κατόρθωσε σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα να κατακτήσει το μεγαλύτερο μέρος του τότε γνωστού κόσμου στα ανατολικά. Φυσικά, κανείς θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι υπήρξαν καλές συγκυρίες, άριστη γνώση της στρατιωτικής τέχνης και μια εξαιρετικά δυναμική προσωπικότητα που ηγούνταν του στρατεύματος. Από την άλλη πλευρά, όμως, ο ηγέτης χρειάζεται βοηθούς και στρατιώτες για να πραγματοποιήσει τα σχέδιά του χωρίς τους οποίους μένει άπραγος, όπως συνέβη και στον Αλέξανδρο όταν, προς το τέλος της εκστρατείας του, αξιωματικοί και στρατιώτες αρνήθηκαν να προχωρήσουν στα βάθη της

¹⁶ Η αποικία ιδρύθηκε είτε στο σημερινό Πετρίτση (Petrich) είτε στο Μελένικο (Melnik), στην νοτιοδυτική Βουλγαρία, βόρεια του Σιδηροκάστρου. Η σημερινή Αλεξανδρούπολη, στην Θράκη, δεν έχει τοπογραφικά σχέση με την αρχαία Αλεξανδρούπολη αλλά πρωτοϊδρύθηκε τον 19ο μ.Χ. αιώνα και ονομάστηκε Δεδέαγατς ενώ το 1920 μετονομάστηκε σε Αλεξανδρούπολη προς τιμήν του "Μεγάλου Αλεξάνδρου". Δες και Johann Droysen, *Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, 3η ελλην. έκδ., 2 τόμ. (Αθήνα: Τράπεζα Πίστεως, 1999), 1:95 σημ. 126.

¹⁷ Ιουστίνος (Justinus), IX.1.8.

¹⁸ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", IX-X (669). Ο Green, pp. 94-110, ξετυλίγει με γλαφυρό τρόπο το σενάριο των αιτιών για την σύγκρουση Φιλίππου και Αλεξάνδρου που επικεντρώνεται στον φόβο του νεαρού ότι δεν θα χριστεί διάδοχος και στον φόβο του Φιλίππου ότι ο Αλέξανδρος και η Ολυμπιάδα συνωμοτούσαν εναντίον του. Ο Γκρήν (Green) πιστεύει ότι η Ολυμπιάδα ήταν εκείνη που οργάνωσε την δολοφονία του Φιλίππου σε αντίθεση με τον Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 22-26, που αναγνωρίζει περίπλοκα και δυσεπίλυτα για τον ιστορικό πολιτικά σενάρια προσωπικού χαρακτήρα για την δολοφονία. Δες και Κεφάλαιο 11.

¹⁹ Για τα προβλήματα γύρω από τις πηγές που τροφοδότησαν και την αλεξανδρινή μυθολογία, δες την εισαγωγή του E. N. Borza στο Wilcken, pp. xxi-xxviii.

Ινδίας. Η προσωνομία "Μέγας", λοιπόν, τείνει να καταργηθεί μια που η σύγχρονη ιστοριογραφία έχει αποδείξει ότι πρέπει να μετριασθεί η έμφαση που δινόταν μέχρι πρόσφατα στην απόλυτα προσωπική συμβολή του ιστορικού προσώπου στις πολιτικές και στρατιωτικές του επιτυχίες. Αντιθέτως, από την τρίτη δεκαετία του 20ου μ.Χ. αιώνα και μετά, όλο και περισσότεροι μελετητές δίνουν μεγαλύτερη σημασία στην συμβολή του πλήθους στην διαμόρφωση της Ιστορίας. Παρ' όλα αυτά, δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί ότι η προσωπικότητα ενός ατόμου παίζει εξ ίσου σημαντικό ρόλο στο ιστορικό γίνεσθαι όσο και το ανώνυμο πλήθος.

Παρ' ότι ο Αλέξανδρος δεν εντυπωσίαζε με την πρώτη ματιά, μια που φαίνεται ότι ήταν λίγο κοντύτερος από τον μέσο άνδρα της εποχής του,²⁰ αναμφισβήτητα διέθετε ιδιαίτερα πνευματικά και σωματικά χαρίσματα: ήταν διορατικός, αποφασιστικός, επίμονος, ακούραστος και ανδρείος, κοντολογίς, εξαιρετικός στρατηλάτης και πολεμιστής. Επίσης, διέθετε αναλυτική πολιτική σκέψη, όπως ο πατέρας του, που τον βοήθουσε να προλάβει τα γεγονότα ή να ανατρέψει τις καταστάσεις υπέρ του πριν ακόμη εξελιχθούν. Όλα αυτά, όμως, θα διαφανούν σταδιακά και κυρίως κατά την διάρκεια της εκστρατείας στην Ασία. Προς το παρόν, ο Αλέξανδρος προσπαθούσε να συνέλθει από τον χαμό του πατέρα του και να αναλάβει τα ινία της εξουσίας στην Μακεδονία αλλά και να τεθεί επικεφαλής των ελληνικών Πόλεων.

Ο Νέος Ηγεμών της Συμμαχίας (336 π.Χ.)

Μετά την δολοφονία του πατέρα του το 336 π.Χ. και με την υποστήριξη των πιστών στρατηγών Αντιπάτρου και Παρμενίωνος, ο Αλέξανδρος κατάφερε σε ηλικία είκοσι ετών να ανεβεί στον θρόνο της Μακεδονίας εξουδετερώνοντας πιθανούς ανταπαιτητές.²¹ Αμέσως μετά, κλήθηκε να αντιμετωπίσει τάσεις για αποστασία των Πόλεων της Συμμαχίας της Κορίνθου αλλά και απειλητικές ενέργειες των Θρακών και των Ιλλυριών, στα βόρεια σύνορα της χώρας.

Στον ελληνικό χώρο, όπου φαίνεται ότι η Συμμαχία της Κορίνθου θεωρούνταν ότι είχε επιβληθεί από τους Μακεδόνες, πρωτεργάτες στην νέα αντιμακεδονική κίνηση ήταν πάλι οι Αθηναίοι με επικεφαλής τον Δημοσθένη. Ο Αθηναίος ρήτορας βρήκε ευκαιρία να αποκηρύξει τους Μακεδόνες πιστεύοντας ότι ο Αλέξανδρος δεν ήταν παρά ένας ανίσχυρος νεαρός ηγεμόνας που δεν θα μπορούσε να τα βγάλει πέρα με τους ανταπαιτητές του θρόνου. Παρόμοιες ιδέες είχαν και οι Θηβαίοι, οι οποίοι εκδίωξαν την μακεδονική φρουρά από την Καδμεία, ενώ το ίδιο έπραξαν και οι Αμβρακιώτες στην δική τους ακρόπολη. Εκ παραλλήλου, οι αντιμακεδονικές παρατάξεις στην Πελοπόννησο άρχισαν να εκφράζουν εντονότερα την δυσαρέσκεια τους για την ισχύ των Μακεδόνων.²² Οι νότιοι Έλληνες υπολόγιζαν ότι οι εξεγέρσεις των Ιλλυριών και των Θρακών θα κρατούσαν τους Μακεδόνες μακριά από τις ελληνικές Πόλεις. Ο Αλέξανδρος, όμως, κατάλαβε ότι ήταν τελείως απαραίτητο να δράσει αστραπιαία για να εμποδίσει τους συμμάχους του να ενωθούν εναντίον του και βασικά να τους αποδείξει ότι τίποτα δεν είχε αλλάξει με τον θάνατο του πατέρα του.

Ο βασιλιάς συγκέντρωσε τον στρατό του και, περνώντας μια διάβαση της Όσας, παρέκαμψε τα στενά των Τεμπών, που φρουρούσαν οι Θεσσαλοί, και βρέθηκε από πίσω τους.²³ Μετά από τον αιφνιδιασμό, οι Θεσσαλοί, οι οποίοι είχαν επίσης ξεσηκωθεί εναντίον

²⁰ Για πιθανές ενδείξεις δες Διόδ., XVII.37.5 & XVII.66.3. Με βάση μετρήσεις σκελετών από μακεδονικούς τάφους, το ύψος του Αλεξάνδρου πρέπει να υπολογισθεί μεταξύ 1,65-1,70 μ. το μέγιστο.

²¹ Δες λεπτομέρειες σε Fox, pp. 36-39 και Hammond, *Alexander King*, pp. 38-42 και Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 26-28.

²² Διόδ. XVII.3.

²³ Πολύαινος, Δ.3.23.

του, δέχθηκαν να τον υποστηρίξουν εκλέγοντάς τον ταγό τους. Συμφώνησαν να του παρέχουν την υποστήριξή τους στο Αμφικτιονικό Συνέδριο, φοβούμενοι ίσως να μην ξαναπάθουν ό,τι είχαν πάθει επί Φιλίππου, όταν ουσιαστικά υπετάγησαν στους Μακεδόνες. Μετά την συμφωνία με τους Θεσσαλούς, ο Αλέξανδρος προχώρησε στις Θερμοπύλες, όπου συγκλήθηκε Αμφικτιονικό Συνέδριο. Κατά την συνεδρίαση, ο νεαρός Μακεδόνας βασιλιάς ανάγκασε ουσιαστικά το συμβούλιο της Αμφικτιονίας να τον ανακηρύξει ηγεμόνα των Ελλήνων, όπως τον πατέρα του, διότι έτσι θα ήταν υπό την ιερή προστασία των Δελφών και, κατ' επέκταση, των θεών, πράγμα εξαιρετικά σημαντικό στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Στην συνέχεια, στρατοπέδευσε έξω από την Θήβα. Αμέσως, Θηβαίοι και Αθηναίοι, φοβούμενοι επίθεση στις Πόλεις τους, έστειλαν αντιπροσωπίες για συμφιλίωση. Ο Αλέξανδρος απάντησε με φιλικές διαθέσεις προς όλους τους απεσταλμένους και έστειλε μήνυμα σε όλους τους Έλληνες να στείλουν αντιπροσώπους στην Κόρινθο, όπου κατευθύνθηκε και ο ίδιος. Στην Κόρινθο, ο Αλέξανδρος παρουσιάστηκε εγκάρδιος προς όλους τους αντιπροσώπους, οι οποίοι αμέσως τον ανακήρυξαν στρατηγό-αυτοκράτορα για την επερχόμενη εκστρατεία εναντίον των Περσών.²⁴ Με την ανανέωση της συμφωνίας που είχε συνηφεί επί Φιλίππου, επιβεβαιώθηκε η αυτονομία των Ελληνικών Πόλεων, στις οποίες δεν θα υπήρχαν εσωτερικές παρεμβάσεις άλλων συμμάχων, και επισφραγίστηκε η συμμαχία κάθε μιας με την Μακεδονία.²⁵ Βέβαια, ορισμένα γεγονότα που συνέβησαν αργότερα στις Πόλεις του Αιγαίου δείχνουν ότι ο Αλέξανδρος ενεργούσε ως μονάρχης και ότι το Συνέδριο της Κορινθιακής Συμμαχίας έπαιζε τον ρόλο άλλοτε Διαιτητικού και άλλοτε Ποινικού Δικαστηρίου.²⁶ Όπως και να έχουν τα πράγματα, όμως, ο Αλέξανδρος αναγνωρίστηκε από όλους ως διάδοχος του πατέρα του και ηγέτης των Ελλήνων.

Το γεγονός της καθόδου του Αλεξάνδρου στην νότια Ελλάδα συγκλόνησε το Πανελλήνιο αλλά άφησε αδιάφορο τον φιλόσοφο Διογένη τον Κυνικό, που έμενε στο πιθάρι του στο Κράναιο της Κορίνθου.²⁷ Ο Αλέξανδρος, που είχε μάθει εκ της παιδείας του να εκτιμά τους φιλοσόφους, τον επισκέφθηκε, στάθηκε μπροστά στο πιθάρι του και τον ρώτησε εάν ήθελε κάτι. Τότε πήρε την εκπληκτική απάντηση: "Μικρόν ἀπὸ τοῦ ἡλίου μετάστηθι" (Δεν πας λιγάκι πιο κει γιατί μου κρύβεις τον ήλιο!).²⁸ Ακόμη και εάν το επεισόδιο ανήκει στην σφαίρα της μυθολογίας γύρω από τον Αλέξανδρο, παραμένει ως μνημείο της αμφίσημης αντιλήψεως των Ελλήνων για την μεγαλοσύνη ενός ανδρός: από την μία πλευρά δέχονταν τον Αλέξανδρο ως τον ισχυρότερο άνδρα στην Ελλάδα ενώ, από την άλλη, περιφρονούσαν μπροστά στην δύναμη του πνεύματος αυτή την ίδια την πολιτική και στρατιωτική ισχύ του.

Στο μικρό διάστημα που είχε μεσολαβήσει από τον θάνατο του πατέρα του, ο Αλέξανδρος είχε δράσει αστραπιαία και με μεγάλη επιτυχία. Είχε εξουδετερώσει όλους τους εσωτερικούς εχθρούς του στην Μακεδονία και είχε αναγνωρισθεί ως ο μόνος και αδιαμφισβήτητος ηγεμόνας. Είχε επίσης καταφέρει να γίνει αποδεκτός από τις ελληνικές Πόλεις ως διάδοχος του Φιλίππου. Οι Πόλεις προσπάθησαν αρχικά να τον αμφισβητήσουν αλλά η ταχύτητα με την οποία αντέδρασε ο νέος Μακεδόνας βασιλιάς δεν τους άφησε κανένα περιθώριο. Από τις μέχρι τώρα κινήσεις του, γίνεται φανερό ότι ο Αλέξανδρος δεν είχε προς το παρόν σκοπό να επιβληθεί δια της βίας στους υπόλοιπους Έλληνες. Ακολούθησε μια πολιτική αποδοχής του χρησιμοποιώντας την πειθώ της επιδείξεως στρατιωτικής δυνάμεως. Αυτό το γεγονός ίσως δείχνει και τον σεβασμό που έτρεφε για τους νότιους Έλληνες, τον Πολιτισμό και την Ιστορία τους. Σε αντίθετη περίπτωση, ένας γιος

²⁴ Διόδ. XVII.4.

²⁵ Ψευδο-Δημοσθένης, 17 (*Περί των προς Αλέξανδρον Συνθηκών*) 8 & 10 & 14-15 & 17 & 19 & 30.

²⁶ Δες ανάλυση σε Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 191-194 – Πρβλ. Tod, GHI, no 191 & no 192.

²⁷ Το Κράναιο ήταν προάστιο της Αρχαίας Κορίνθου στην ανατολική πλευρά των τειχών.

²⁸ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XIV (671). Για τον Διογένη δες Κεφάλαιο 10.

"βαρβάρου", κατά τον Δημοσθένη, δεν θα είχε ενδοιασμούς να πατάξει μια για πάντα αλλοεθνείς, όπως έπραξε ο ίδιος ο Αλέξανδρος με τους Ιλλυριούς και τους Θράκες. Ακόμη και εάν ο ίδιος δεν το επιθυμούσε, θα πρέπει να είχε φθάσει μέχρι εμάς κάποια παράδοση που να υποστήριζε ότι το περιβάλλον του θα επέμενε στο να γίνει έτσι ώστε ο Αλέξανδρος να μην έχει ανάγκη συμμαχιών αλλά υποταγμένους στρατιώτες που θα έσερνε στις μάχες. Οι πράξεις και η στάση του βασιλιά της Μακεδονίας προφανώς βρίσκονταν σε συμφωνία και με τις απόψεις των υπηκόων του, αλλιώς οι Μακεδόνες θα μπορούσαν να κάνουν ό,τι και οι Ρωμαίοι αργότερα όταν μετέφεραν τα ελληνικά έργα τέχνης στην χώρα τους. Είναι φανερό, λοιπόν, πως ο Αλέξανδρος και οι Μακεδόνες του είχαν πλήρως συνταυτισθεί με τους υπόλοιπους Έλληνες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι τελευταίοι θα ήταν άμοιροι των συνεπειών μια εξεγέρσεως, όπως συνέβη λίγο αργότερα με τη Θήβα. Προς το παρόν πάντως, η Κορινθιακή Συμμαχία, στην οποία συμμετείχαν και οι Μακεδόνες, είχε ανανεωθεί.

Η Υποταγή Θρακών, Τριβαλλών και Ιλλυριών (335 π.Χ.)

Μετά την αναγνώριση του στην Κόρινθο ως ηγεμόνα των Ελλήνων και την επίτευξη ηρεμίας στην Ελλάδα, ο Αλέξανδρος στράφηκε προς τους βόρειους γείτονες των Μακεδόνων. Το 335, ο νέος βασιλιάς εξεστράτευσε εναντίον των Θρακών, των Τριβαλλών, των Γετών και των Ιλλυριών με σκοπό να τους νικήσει κατά κράτος για να εξασφαλίσει την ειρήνη και την ασφάλεια στα Βαλκάνια πριν ξεκινήσει για την Ασία.

Οι επιχειρήσεις άρχισαν από τα βορειοανατολικά σύνορα της Μακεδονίας, στην Αρχαία Θράκη. Ο στρατός, αποτελούμενος από περίπου 15.000 άνδρες, σύμφωνα με σύγχρονους υπολογισμούς,²⁹ συγκεντρώθηκε στην Αμφίπολη και κινήθηκε βόρεια προς την χώρα των Θρακών. Όταν έφθασε στα περάσματα του Αίμου, και κατά πάσα πιθανότητα στο πέραςμα της Σίπκα (Shipka) στην Βουλγαρία,³⁰ βρήκε τους Θράκες να εμποδίζουν την διέλευσή τους. Ο Αλέξανδρος διέταξε επίθεση χωρίς καμία χρονοτριβή. Ο βασιλιάς, γνωρίζοντας προφανώς από παλαιότερες επιχειρήσεις την τακτική των εχθρών του, είχε προβλέψει ότι οι αντίπαλοι θα κυλούσαν τα αμάξια τους στην κατηφόρα για να κτυπήσουν τους Μακεδόνες που αναριχόνταν. Είχε συνεπώς δώσει οδηγίες στους στρατιώτες του είτε να παραμερίζουν όταν έρχονταν τα αμάξια καταπάνω τους είτε να πέφτουν κάτω και να καλύπτονται με τις ασπίδες τους, έτσι ώστε οι άμαξες να περνούν από πάνω χωρίς να προξενούν απώλειες. Όντως, κανείς από τους Μακεδόνες δεν έπαθε το παραμικρό ενώ, μετά το τέλος της αντεπίθεσης που εξαπέλυσε ο Αλέξανδρος, 1.500 εχθροί είχαν σκοτωθεί. Στην τελευταία φάση της μάχης, οι Μακεδόνες, σε σχηματισμό φάλαγγας, κατατρόπωσαν τους Θράκες καταλαμβάνοντας την κορυφή και τα στενά. Οι στρατιώτες συγκέντρωσαν πολλά λάφυρα και αιχμαλώτισαν τα γυναικόπαιδα των Θρακών, που είχαν παρατηθεί κοντά στο πεδίο της μάχης. Ο Αλέξανδρος έστειλε την λεία πίσω να μοιρασθεί στους κατοίκους της Μακεδονίας.³¹

Ο στρατός πορεύθηκε βόρεια και πέρασε στην χώρα των Τριβαλλών, τους οποίους αντιμετώπισε αποτελεσματικά σκοτώνοντας 3.000 ενώ οι Μακεδόνες υπέστησαν απώλειες 11 ιππέων και 40 πεζών. Στην σύγκρουση με τους Τριβαλλούς, ο Αλέξανδρος χρησιμοποίησε μια έξυπνη στρατιωτική τακτική. Διέταξε τους σφενδονίτες και τους τοξότες να στοχεύουν μέσα στο δάσος, όπου είχαν στήσει ενέδρα οι εχθροί, με σκοπό να εξαναγκάσουν τους Τριβαλλούς να βγουν από τα δένδρα. Μόλις εκείνοι έβγαιναν στον ανοικτό χώρο, δέχονταν την επίθεση του μακεδονικού πεζικού και του ιππικού και αποδεκατίζονταν.³²

Με αυτή την τακτική, ο Αλέξανδρος έφθασε ανενόχλητος μέχρι τον ποταμό Ίστρο

²⁹ Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 29.

³⁰ Περίπου πενήντα χιλιόμετρα βορειοδυτικά της σημερινής πόλεως Στάρα Ζαγόρα (Stara Zagora).

³¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.1.

³² Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.2.4-7.

(Δούναβη), δυτικά της σημερινής βουλγαρικής πόλεως Ρους (Ruse), στα σύνορα Βουλγαρίας-Ρουμανίας. Εκεί όμως αντίκρισε τους Γέτες, 4.000 ιππείς και πάνω από 10.000 πεζούς, να τον περιμένουν παραταγμένοι στην αντίπερα όχθη του ποταμού. "Πόθος ἔλαβεν αὐτὸν ἐπ' ἐκεῖνα τοῦ Ἰστρου ἐλθεῖν."³³ Ο Αλέξανδρος, κυριευμένος από το πάθος της νίκης, αποφάσισε να διακινδυνεύσει να περάσει το ποτάμι και να επιτεθεί. Η επιχείρηση ξεκίνησε όταν έπεσε το σκοτάδι. Μέσα στην νύχτα, οι στρατιώτες πέρασαν απέναντι πάνω σε πλοία και πλοiάρια αλλά και με την βοήθεια γεμισμένων με ξερό χόρτο δερμάτων (διφθέρες). Η τεχνική του παραγεμίματος των δερμάτων που χρησιμοποιούσαν οι στρατιώτες ως αντίσκηνα με ξερό χόρτο, το προσεκτικό ράψιμό τους γύρω-γύρω και η χρήση τους ως πλωτά βοηθήματα, εφαρμοζόταν στην περιοχή του Ευφράτη, στην Μεσοποταμία, και την είχε ήδη περιγράψει ο Ξενοφών.³⁴ Όταν είδε ο Αλέξανδρος ότι ο στρατός του έπρεπε να διαβεί το ποτάμι, πρέπει να του ήλθε στο μυαλό η περιγραφή του Αθηναίου στρατηγού. Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν και χωρίς να γίνουν αμέσως αντιληπτοί, 4.000 πεζοί και 1.500 ιππείς διέβησαν τον ποταμό και αιφνιδίασαν τους στρατοπεδευμένους εχθρούς. Οι Γέτες το έβαλαν στα πόδια εγκαταλείποντας και τον καταυλισμό τους, στον οποίο είχαν αρχικά καταφύγει. Τα λάφυρα μεταφέρθηκαν για μια ακόμη φορά στην Μακεδονία για διανομή ενώ ο Αλέξανδρος διέταξε να ισοπεδώσουν τον καταυλισμό των Γετών. Η νίκη του ανάγκασε όλους τους γειτονικούς κελτικούς λαούς να στείλουν πρέσβεις για να δηλώσουν την επιθυμία τους να συνάψουν φιλικές σχέσεις με τους Μακεδόνες.³⁵ Η σημασία της νίκης του Αλεξάνδρου δεν περιορίζεται μόνο στην επιτυχία της διασφάλισης των βορείων συνόρων της Μακεδονίας αλλά, ουσιαστικά, στην διασφάλιση ολόκληρου του ελληνικού χώρου από τις επιδρομές των κελτικών φυλών. Θα περάσει μισός αιώνας μέχρι να απειλήσουν τον ελλαδικό χώρο με τις επιθέσεις τους οι Γαλάτες (Κέλτικη φυλή).³⁶

Ο τρίτος αντίπαλος τον οποίο έπρεπε να αντιμετωπίσει ο Μακεδόνας βασιλιάς ήταν οι Ιλλυριοί, που κατοικούσαν πέρα από τα βορειοδυτικά σύνορα της Μακεδονίας. Οι Ιλλυριοί, μαθαίνοντας προφανώς για τον θάνατο του Φιλίππου, ετοιμάζονταν να εισβάλουν στην Μακεδονία. Όταν ο Αλέξανδρος ενημερώθηκε για τις προετοιμασίες τους κατάλαβε πως έπρεπε να κινηθεί όσο πιο γρήγορα μπορούσε και να τους προλάβει. Κατευθύνθηκε λοιπόν με μεγάλη ταχύτητα νοτιοδυτικά του Ιστρου (Δούναβη) και μέσω της σημερινής Βουλγαρίας και της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας των Σκοπίων (F.Y.R.O.M.), έφθασε σε ελάχιστο χρόνο στην ανατολική Αλβανία, στην οχυρή θέση Πήλιον ή Πέλλιον, κοντά στην Μικρή Πρέσπα,³⁷ όπου είχε συγκεντρωθεί τμήμα των Ιλλυρίων πολεμιστών. Χάρης στον εξαιρετικά γυμνασμένο στρατό του, κατάφερε τελικά να φθάσει τόσο γρήγορα, ώστε να μην προλάβουν να ενώσουν τις δυνάμεις τους όλες οι εχθρικές φυλές. Βρέθηκε όμως ανάμεσα στους πολιορκουμένους του Πηλίου, οι οποίοι άντεχαν στις επιθέσεις του, και σε ισχυρό αντίπαλο στρατό που κατέφθασε και κατέλαβε τις γύρω ορεινές περιοχές. Ο Αλέξανδρος αποφάσισε να αντιμετωπίσει τον στρατό που ήταν έξω από τα τείχη και εφήρμοσε την εξής στρατηγική: παρέταξε τους στρατιώτες για μάχη σε σχηματισμό με βάθος 120 ανδρών και το αριστερό τμήμα της φάλαγγας σε σχήμα εμβόλου ενώ τοποθέτησε 200

³³ Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.3.5.

³⁴ Ξενοφών, *Κύρου Ανάβασις*, Α.V.10.

³⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.3-4.

³⁶ Δες ανάλυση σε Fox, p. 84.

³⁷ Η θέση του οχυρού δεν έχει ακόμη προσδιορισθεί επακριβώς. Ο Hammond, *Alexander King*, pp. 49-57, τοποθετεί το οχυρό νοτιοδυτικά της Μικρής Πρέσπας στην θέση Goricë, νοτιοδυτικά του Αλβανικού χωριού Kapshticë και ανατολικά του ποταμού Devoll, ενώ ο Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 31 στην πεδιάδα της Φλώρινας. Για όλες τις λεπτομέρειες, πρβλ. Α. Β. Bosworth, "The Location of Alexander's Campaign against the Illyrians in 335 B.C." in Beryl Barr-Sharrar, *Macedonia & Greece in Late Classical & Early Hellenistic Times*. Vol. 10 in the series *Studies in the History of Art* (1970): 74-84 και Hammond & al., *History of Macedonia*, 3:ch. II, n. 18.

ιπείς σε κάθε άκρο. Διέταξε, επίσης, τους οπλίτες να τείνουν τις σάρισες άλλοτε προς τα δεξιά και άλλοτε προς τα αριστερά, ανάλογα με τα παραγγέλματα που τους δίνονταν, για να δημιουργούνται αμέσως οι κατάλληλοι σχηματισμοί κατά την διάρκεια της μάχης. Έτσι, η πρώτη μακεδονική επίθεση στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία και έτρεψε τους εχθρούς σε φυγή. Τότε, ο Αλέξανδρος στράφηκε προς την πολιορκούμενη πόλη Πήλιο. Χρησιμοποιώντας ευφυείς στρατιωτικούς ελιγμούς, ο Μακεδόνας βασιλιάς έπεισε τους εχθρούς ότι επρόκειτο να οπισθοχωρήσει και να αποχωρήσει. Εκείνοι, για να προλάβουν πιθανή νέα πολιορκία από την πλευρά του Αλεξάνδρου, εγκατέλειψαν το Πήλιο και στρατοπέδευσαν άτακτα στο ύπαιθρο. Τότε, βρήκε την ευκαιρία ο Αλέξανδρος, που πληροφορήθηκε το γεγονός, να επιτεθεί ξαφνικά και να τους εξολοθρεύσει. Οι Ιλλυριοί δεν επρόκειτο να ξαναενοχλήσουν πια τους Μακεδόνες.³⁸

Ο νεαρός Αλέξανδρος, με σύντομες και αστραπιαίες στρατιωτικές ενέργειες και σε ελάχιστο χρόνο για τα δεδομένα της εποχής, κατατρόπωσε τις φυλές που απειλούσαν για χρόνια την μακεδονική ασφάλεια. Η τακτική του αποτελεί αρχαίο πρόδρομο του γερμανικού "αστραπιαίου πολέμου" (blitzkrieg) που εφαρμόστηκε στο δεύτερο τέταρτο του 20ου μ.Χ. αιώνα.

Η Καταστροφή της Θήβας (335 π.Χ.)

Όσο διάστημα ο Αλέξανδρος ήταν απασχολημένος με τους βόρειους και βορειοδυτικούς του γείτονες, η νότια Ελλάδα βρισκόταν σε αναβρασμό. Τους νότιους Έλληνες ξεσήκωσαν οι Πέρσες, οι οποίοι ανησυχούσαν πολύ για το μακεδονικό εκστρατευτικό σώμα που βρισκόταν σε αναμονή στην Μικρά Ασία από την εποχή της βασιλείας του Φιλίππου. Το μέσο που χρησιμοποίησαν οι Πέρσες ήταν φυσικά τα χρήματα, για τα οποία βρήκαν πρόθυμους να τα πάρουν μόνο τους Σπαρτιάτες. Αντιθέτως, πολλές Πόλεις της Πελοποννήσου αρνήθηκαν να χρηματισθούν μένοντας πιστές στην συμμαχία της Κορίνθου και το ίδιο έπραξε και η Αθήνα. Στην Αθήνα μάλλον επικρατούσε ένας διάχυτος φόβος ότι ετοιμαζόταν η εγκαθίδρυση τυραννίας με την πιθανή υποστήριξη των Μακεδόνων, οπότε οι Αθηναίοι ήταν ιδιαίτερα προσεκτικοί στις διπλωματικές τους σχέσεις.³⁹ Μόνο ο Δημοσθένης φαίνεται ότι χρηματίστηκε, καρπώνομενος τα 300 τάλαντα που έστειλαν οι Πέρσες για να δωροδοκήσουν τους Αθηναίους άρχοντες. Πάντως η αξιοπιστία της πληροφορίας αμφισβητείται, εφ' όσον στηρίζεται μόνο σε υπόνοιες που εκφράστηκαν από αντιπάλους του ρήτορα.⁴⁰

Εκτός από τους Πέρσες που προβλημάτισαν τον δήμο στις ελληνικές Πόλεις, μεγάλη αναστάτωση προκλήθηκε όταν διαδόθηκαν ξαφνικά φήμες ότι ο Αλέξανδρος σκοτώθηκε στον πόλεμο με τους Ιλλυριούς.⁴¹ Ως έχει ήδη λεχθεί, οι ελληνικές Πόλεις δεν είχαν δεχθεί με ικανοποίηση ούτε την συμμαχία που είχε επιβάλλει ο Φίλιππος στην Κόρινθο ούτε την ανανέωσή της με τον Αλέξανδρο, παρά το γεγονός ότι είχαν αναγκασθεί να τις αποδεχθούν. Όπως είχε συμβεί και στο παρελθόν, μόλις διαφαινόταν ότι η ισχυρότερη Πόλη ή κράτος στην Ελλάδα βρισκόταν σε αδυναμία να επιβληθεί, οι υπόλοιπες επαναστατούσαν εναντίον της. Στην προκειμένη περίπτωση, οι επαναστάτες ήταν οι Θηβαίοι με πρωτοστάτες τους δημοκρατικούς που είχαν εκδιωχθεί από τον Φίλιππο. Οι δημοκρατικοί βρήκαν τώρα την ευκαιρία να επιστρέψουν, να πείσουν όλους τους αντιπάλους των Μακεδόνων ότι έπρεπε να αντισταθούν, να πολιορκήσουν την μακεδονική φρουρά στην Καδμεία και να διώξουν τους

³⁸ Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.6. -- N. G. K. Hammond, *The Genius of Alexander the Great* (Chapel Hill: Univ. of North Carolina, 1997), ch. IV.5.

³⁹ Bengtson, p. 204 όπου και οι σχετικές παραπομπές.

⁴⁰ Δίναρχος, *Κατά Δημοσθένους*, 11 και Υπερείδης, *Κατά Δημοσθένους*, Fr. IV(V) (αμφότερα εκδ. Loeb. *Minor Attic Orators*, vol. II) και Αισχίνης, 3 (*Κατά Κτησιφώντος*), 239. Δες Διόδ. XVII.4.8 και Πλούταρχος, "Δημοσθένης", *Βίοι Παράλληλοι*, 20.4-5 -- Green, *Alexander of Macedon*, p. 528, n. 40.

⁴¹ Ιουστίνος (Junstinus), XI.II.7-9.

άλλους Μακεδόνες από την Πόλη. Μάλιστα, συνέλαβαν και σκότωσαν δύο Μακεδόνες αξιωματικούς έξω από την θηβαϊκή ακρόπολη και άρχισαν την πολιορκία της.⁴² Εν τω μεταξύ, έστειλαν πρέσβεις ζητώντας βοήθεια από άλλες ελληνικές Πόλεις εναντίον των Μακεδόνων. Οι Αρκάδες, οι Αιτωλοί, οι Ηλείοι απάντησαν πρόθυμα ενώ οι Αθηναίοι ετοίμασαν στρατό και στόλο αλλά κράτησαν στάση αναμονής.⁴³ Τα γεγονότα αυτά επιβεβαιώνουν πλήρως τους φόβους του Φιλίππου ότι οι Πέρσες μπορούσαν να επηρεάσουν τις ελληνικές Πόλεις, οι οποίες με την σειρά τους θα γίνονταν επικίνδυνες για την Μακεδονία. Τα γεγονότα της περιόδου επιβεβαιώνουν επίσης την άποψη ότι ο Φίλιππος υπήρξε τόσο οξυδερκής ώστε να κατανοήσει ότι για την ασφάλεια της Μακεδονίας απαιτούνταν η απαλοιφή της περσικής ισχύος με μία εκστρατεία ανατολικά.

Ο Αλέξανδρος, όταν πληροφορήθηκε τις πράξεις των Θηβαίων, έσπευσε να εγκαταλείψει το Πήλιον, όπου είχε μόλις νικήσει τους Ιλλυριούς, και να κατευθυνθεί ταχύτατα στην Θήβα πριν οι Βοιωτοί ενωθούν με τις νότιες ελληνικές Πόλεις εναντίον του. Ο μακεδονικός στρατός θα έπρεπε για μια ακόμη φορά να αποδείξει πόσο γρήγορα μπορούσε να κινηθεί με πλήρη εξάρτηση σε πορεία. Τελικά, κατάφερε να καλύψει απόσταση 192 χιλιομέτρων σε 13 μέρες⁴⁴ και να εμφανισθεί ξαφνικά έξω από τα τείχη της Θήβας. Η είδηση ότι ο Αλέξανδρος ήταν κιάλας εκεί άφησε τους Θηβαίους αποσβολωμένους. Αυτόν που νόμιζαν σκοτωμένο, εμφανιζόταν τώρα με τον στρατό του μπροστά τους, ολοζώντανος. Ο Αλέξανδρος, χωρίς χρονοτριβή, έστειλε απεσταλμένους και κάλεσε ορισμένους Φωκείς αλλά και κατοίκους από τον Ορχομενό, τις Θεσπιές και τις Πλαταιές να τον βοηθήσουν, σύμφωνα με ό,τι όριζε η συμμαχία της Κορίνθου. Η όλη επιχείρηση παρουσιάσθηκε απολύτως νόμιμη με βάση τους όρους της συμμαχίας, σύμφωνα με τους οποίους ο ηγεμόν έπρεπε να τεθεί επικεφαλής συμμαχικού στρατού και να τιμωρήσει τους επαναστάτες.⁴⁵ Έτσι, ο Αλέξανδρος συγκέντρωσε 30.000 πεζούς και περίπου 3.000 ιππείς⁴⁶ και στρατοπέδευσε βορείως της Θήβας, έξω από τα τείχη, μη έχοντας την πρόθεση να επιτεθεί αμέσως. Σε μια προσπάθεια να αποφύγει την σύγκρουση, κάλεσε τους πολιορκουμένους "μετέχειν τῆς κοινῆς τοῖς Ἑλλησιν εἰρήνης"⁴⁷ ενώ τους υποσχέθηκε και γενική αμνηστία, εάν παραδίνονταν αμέσως. Οι Θηβαίοι απάντησαν με ένα εξωφρενικό για τους Μακεδόνες αίτημα: να τους παραδώσει ο Αλέξανδρος δύο από τους αξιωματικούς του, τον Αντίπατρο και τον Φιλώτα. Σαν να μην έφθανε αυτό, διακήρυξαν κιάλας ότι καλούσαν τις ελληνικές Πόλεις να ενωθούν μαζί τους εναντίον των Μακεδόνων.⁴⁸ Θέλοντας μάλιστα να δείξουν την αποφασιστικότητά τους, έστειλαν ορισμένους ιππείς και ψιλούς να επιτεθούν στους Μακεδόνες, αλλά απωθήθηκαν εύκολα. Τότε, ο Αλέξανδρος μετακίνησε τον στρατό του έξω από το νότιο τμήμα του τείχους σε θέση που βρισκόταν κοντύτερα στην Καδμεία. Οι Θηβαίοι, που γνώριζαν ότι το ασθενές σημείο ήταν το νότιο τμήμα των τειχών, μέρος του οποίου ήταν κοινό με αυτό της Καδμείας, το είχαν ενισχύσει με την κατασκευή διπλής σειράς οχυρωμάτων, ακριβώς μπροστά από τα τείχη, αφήνοντας όμως έναν χώρο ανάμεσα στα τείχη και στην νέα οχύρωση για την παράταξη του στρατού. Ο Αλέξανδρος, βέβαια, με την θέση που είχε, κάλυπτε τον δρόμο προς την Αθήνα αλλά και ολόκληρο τον νότο, έτσι

⁴² Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.7.1-3. Για το ζήτημα της Θήβας δεξ γενικά Hammond & al., *History of Macedonia*, 3:ch. III.1.

⁴³ Διόδ. XVII.8.

⁴⁴ Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.7.5 και Hammond, *Alexander King*, p. 58.

⁴⁵ Ψευδο-Δημοσθένης, 17 (*Περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον Συνθηκῶν*) 10 & 16.

⁴⁶ Διόδ. XVII.9.3. Ο Hammond, *Alexander King*, p. 289, n. 42, υποθέτει ότι οι Θηβαίοι παρέταξαν 7.000 οπλίτες, μετά τις απώλειες στην Χαιρώνεια, και 12.000 υπερασπιστές των τειχών, εάν πιστέψουμε τον Ηγεσαίο ή Ηγησία, FGtH, 142, F15.

⁴⁷ Διόδ. XVII.9.5.

⁴⁸ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XI (670). Ο συνδυασμός των ονομάτων των δύο στρατηγών είναι τουλάχιστον περίεργος (δες Droysen, 3η ελλ. έκδ., 1:141, σημ. 230).

ώστε να εμποδίσει οποιοσδήποτε ενισχύσεις που πιθανόν θα έστελναν οι Πελοποννήσιοι στους Θηβαίους.

Ο βασιλιάς της Μακεδονίας δεν είχε διατάξει ακόμη γενική επίθεση ελπίζοντας ότι οι Θηβαίοι θα καμφθούν σύντομα. Καθώς όμως οι μικροσυμπλοκές ήταν συχνές, μια μέρα, προφυλακές του Αλεξάνδρου με επικεφαλής τον Περδίκκα ενεπλάκησαν σε μάχη και, κυνηγώντας τους Θηβαίους, διέσπασαν την πρώτη οχυρωματική γραμμή και εισχώρησαν στην θηβαϊκή παράταξη. Ο Αμύντας, που πρόσεξε τι έγινε, έτρεξε να βοηθήσει τον συνάδελφό του και τότε ο Αλέξανδρος έστειλε τμήμα του στρατού του να βοηθήσει και τους δύο, αρχίζοντας ουσιαστικά την σύγκρουση. Όταν οι Θηβαίοι φάνηκε ότι απωθούσαν τους Μακεδόνες, ο Αλέξανδρος έριξε ολόκληρο τον στρατό του στην μάχη. Υπό το βάρος της επιθέσεως που δέχθηκαν, οι Θηβαίοι άρχισαν να υποχωρούν άτακτα. Φθάνοντας στα τείχη, βρέθηκαν σε τέτοια σύγχυση ώστε δεν πρόλαβαν να κλείσουν τις πύλες, με αποτέλεσμα οι Μακεδόνες να εισχωρήσουν στην Πόλη. Την στιγμή εκείνη, οι έγκλειστοι στην Καδμεία Μακεδόνες πραγματοποίησαν έξοδο και ενώθηκαν με τους εισχωρήσαντες. Αμέσως άρχισε ανελέητη σφαγή των Θηβαίων. Οι Φωκείς, οι Πλαταιείς και όσοι Βοιωτοί μισούσαν τους Θηβαίους για όσα είχαν τραβήξει απ' αυτούς άρχισαν να σφάζουν αδιακρίτως άνδρες, γυναίκες και παιδιά στους δρόμους της πόλεως, ακόμη και όσους είχαν καταφύγει κέτες στα ιερά. Η Θήβα κατελήφθη σε λίγες ώρες ενώ 6.000 κάτοικοί της κείτονταν στους δρόμους νεκροί. Η επιτυχία του Αλεξάνδρου ήταν μεγάλη. Η πόλη, που δεν είχαν καταφέρει να εκπορθήσουν οι Σπαρτιάτες τόσες φορές, είχε πέσει στα χέρια των Μακεδόνων σε μια στιγμή. Η υπεροχή του μακεδονικού στρατού ήταν εμφανής και οι απώλειες μόνο 500 άνδρες. Η πτώση της Θήβας έστειλε στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις το μήνυμα ότι θα ήταν εύκολη λεία εάν επιχειρούσαν να αντισταθούν στους Μακεδόνες.⁴⁹

Το ερώτημα που απασχόλησε τον Αλέξανδρο αμέσως μετά την κατάληψη της πόλεως ήταν ο τρόπος με τον οποίο θα τιμωρούσε την αποστασία. Τελικά, επέλεξε να αφήσει το Συνέδριο της Συμμαχίας, το οποίο μάλλον συνεδρίασε επιτόπου σε έκτακτη σύνοδο, να αποφασίσει για την τύχη της Θήβας. Φυσικά, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι θα μπορούσε και ο ίδιος να επηρεάσει τις αποφάσεις του Συνεδρίου, εάν το επιθυμούσε.⁵⁰ Οι Σύεδροι όμως είχαν ήδη βγάλει την καταδικαστική τους απόφαση. Θυμήθηκαν ότι η Θήβα είχε μηδίσει το 480, ότι είχε κατασφάζει τους Πλαταιείς το 429 και ότι είχε προτείνει να γίνουν σκλάβοι οι Αθηναίοι, στο τέλος του Πελοποννησιακού Πολέμου. Έτσι, το Συνέδριο αποφάσισε χωρίς δισταγμό να τιμωρήσει την Θήβα παραδειγματικά. Η πόλη καταστράφηκε εκ θεμελίων, εκτός από τους ναούς και το σπίτι του Πινδάρου, ενώ χιλιάδες κάτοικοι πουλήθηκαν ως δούλοι, με εξαίρεση τους ιερείς και όσους υποστήριζαν τους Μακεδόνες.⁵¹

Ίσως παραξενεύει το γεγονός ότι ο Αλέξανδρος αποδέχθηκε την εκ θεμελίων καταστροφή της Θήβας, μια Πόλεως με μεγάλη και ένδοξη Ιστορία. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, όμως, ότι η απόφαση, από τυπικής απόψεως, δεν ήταν του Μακεδόνα βασιλιά, αλλά του Συνεδρίου της Αμφικτιονίας και έτσι ο Αλέξανδρος απαλλασσόταν από ηθικές ευθύνες.

⁴⁹ Για τον τρόπο που ξεκίνησε η συμπλοκή πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.8 και Διόδ. XVII.11-14 και δες συζήτηση σε Hammond, *Alexander King*, pp. 60-62 και Green, *Alexander*, p. 529, n. 52. Σχεδιάγραμμα σε Droysen, 3η ελλ. έκδ., 1:143.

⁵⁰ O'Brien, p. 54. Φαίνεται ότι αυτό το Συνέδριο αποτελούνταν μόνο από τους νικητές και όχι από τους αντιπροσώπους όλων των συμμαχικών Πόλεων (Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 195-196).

⁵¹ Διόδ. XVII.14 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.9.7-10. Για 30.000 Θηβαίους που πωλήθηκαν γράφει ο Διόδωρος (XVII.14.1) αλλά ο αριθμός θεωρείται υπερβολικός την στιγμή που γνωρίζουμε ότι τα συνολικά έσοδα από την πώληση των σκλάβων ήταν 440 τάλαντα (Διόδ. XVII.14.4 και Κλείταρχος, FGtH, 137 F1=Αθήναιος 4.148.d-f.). Ο Tarn τους υπολογίζει σε 8.000 σκλάβους [W. W. Tarn, *Alexander the Great* (Oxford, 1948. rpt. Chicago: Ares, 1981), 1:7 και IEE, 4:33] και υποστηρίζει ότι πωλήθηκαν προς 3.5 μνας. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν γνωρίζουμε τιμές σκλάβων για την εποχή (δεξ σχόλια σε Διόδωρος Σικελιώτης. έκδ. Loeb, vol. VIII, pp. 157-8, n. 2).

Επίσης, η παραδειγματική τιμωρία της Πόλεως θα αποθάρρυνε κάθε πιθανή σκέψη για εξέγερση σε άλλες ελληνικές Πόλεις, ιδίως τώρα που ο Αλέξανδρος ετοιμαζόταν να εκστρατεύσει τόσο μακριά από την Ελλάδα. Άρα, ο Μακεδόνας βασιλιάς παρουσιαζόταν αμέτοχος στην τιμωρία της Θήβας ενώ ταυτοχρόνως έστελνε ένα μήνυμα ισχύος στις άλλες Πόλεις. Αυτό έγινε αμέσως φανερό, όταν Πόλεις που είχαν σκοπό να βοηθήσουν τους Θηβαίους ακύρωσαν κάθε ενέργεια εναντίον των Μακεδόνων και τιμώρησαν τους υποκινητές. Αντιθέτως, οι πολίτες του Ορχομενού και των Πλαταιών, που είχαν βοηθήσει τον Αλέξανδρο, ανταμείφθηκαν μοιραζόμενοι τις γαίες των Θηβαίων ενώ τους δόθηκε το δικαίωμα να ξανακτίσουν και να περιτείχισουν τις κατεστραμμένες πόλεις τους. Ο Αλέξανδρος διατήρησε, επίσης, τις μακεδονικές φρουρές στην Κόρινθο, στην Καδμεία και στην Χαλκίδα, που είχαν εγκατασταθεί από τον πατέρα του, ακριβώς για να έχει τον έλεγχο της περιοχής.⁵²

Τον Αλέξανδρο, βέβαια, ενδιέφερε πρωτίστως εκείνη την στιγμή η στάση της Αθήνας. Οι Αθηναίοι, από την πλευρά τους, προσπάθησαν να υποκριθούν ότι υποστήριζαν τον Μακεδόνα βασιλιά στέλνοντας πρέσβεις να τον συγχαρούν για τις νίκες του. Ο Αλέξανδρος, που γνώριζε πόσο δύσκολο ήταν να πολιορκήσει την Αθήνα από στεριά και θάλασσα, είχε στείλει τον στόλο του να ελέγχει τα στενά του Ελλησπόντου. Αρχικός σκοπός ήταν να χρησιμοποιηθεί ο στόλος εναντίον των θρακικών φυλών αλλά φαίνεται ότι τελικά χρησιμοποιήθηκε για να εμποδίσει τα πλοία που μετέφεραν τις αθηναϊκές προμήθειες από τον Εύξεινο Πόντο να διασχίσουν το Αιγαίο και να φθάσουν στην Αθήνα.⁵³ Είτε επειδή οι Αθηναίοι φοβήθηκαν ότι μπορεί να πάθουν συμφορά χωρίς τις προμήθειές τους είτε επειδή δεν ήθελαν να δείξουν μεγάλη ζέση στο να βοηθήσουν τους Θηβαίους (με τους οποίους άλλωστε μόνο τα τελευταία χρόνια είχαν βρει ένα *modus vivendi*, έναν τρόπο συνεννόησης, ενώ για γενεές ολόκληρες υπήρξαν αντίπαλοι⁵⁴), έμειναν άπρακτοι. Όπως και να έχουν τα πράγματα, οι Αθηναίοι έδειξαν απόλυτη απροθυμία να βοηθήσουν ενεργά τους Θηβαίους, πέρα από την συνδρομή που ίσως είχε εξασφαλίσει ο Δημοσθένης με περσικά χρήματα. Η άρνηση τους να προσφέρουν βοήθεια στους Βοιωτούς εκτιμήθηκε δεόντως από τον Μακεδόνα μονάρχη. Ο Αλέξανδρος ζήτησε μόνο να του παραδώσουν αυτόν ή αυτούς που τους ξεσήκωναν περισσότερο εναντίον του αλλά οι Αθηναίοι αντιτάχθηκαν. Δεν επρόκειτο να παραδώσουν κανέναν γιατί αυτό σήμαινε τον πλήρη εξευτελισμό της Πόλεως και του πολιτεύματός τους. Αποφάσισαν να στείλουν δεύτερη πρεσβεία να συνδιαλλαγεί με τον Αλέξανδρο. Τελικά, ο Αλέξανδρος φάνηκε ιδιαίτερα επιεικής αφού δέχθηκε να αφήσει τους Αθηναίους να τιμωρήσουν οι ίδιοι αυτούς που τους παρέσυραν εναντίον του αλλά και να συνεχίσουν να προσφέρουν άσυλο στους Θηβαίους κατατρεγμένους.⁵⁵ Έτσι, ο Χαρίδημος, ο Εφιάλτης και ο Θρασύβουλος⁵⁶ εξαναγκάστηκαν σε εξορία και κατέληξαν στην αυλή των Περσών. Ο Αλέξανδρος, όταν αργότερα αντιμετώπιζε τους Έλληνες μισθοφόρους των Περσών ηγουμένους από εξαιρετους στρατηγούς, συμπεριλαμβανομένων και των εξορισθέντων, ίσως μετάνιωνε για την μεγαλοθυμία του υπέρ των Αθηναίων.

Ο βιαστικός αναγνώστης μπορεί να πιστέψει ότι ο Αλέξανδρος εξήντησε, στην περίπτωση της Αθήνας, την μεγαλοθυμία του. Η τακτική του όμως δεν ήταν απλώς μια πράξη συμπάθειας ή σεβασμού,⁵⁷ ήταν μια καλά μελετημένη κίνηση. Η σκληρή πολιτική εναντίον της Αθήνας μπορούσε κάλλιστα να την φέρει στην αγκαλιά των Περσών. Γι' αυτό

⁵² Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 146-147 και Wilcken, p. 74.

⁵³ Οι υπόνοιες αυτές δημιουργούνται από το κείμενο στο Ψευτο-Δημοσθένης, 17 (*Περί των προς Αλέξανδρον Συνθηκών*), 20.

⁵⁴ Ανάλυση σε Fox, pp. 88-89.

⁵⁵ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.10.3-6 και Διόδ., XVII.15 και Ιουστίνος (Justinus), XI.IV.10-12.

⁵⁶ Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*, "Δημοσθένης", 23.4 και Διόδ., XVII.25.6 & 30.1-5 και σημειώσεις χωρίων στην έκδ. Loeb.

⁵⁷ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.10.6 και Bengtson, p. 204 και IEE, 4:220.

τον λόγο, ο Αλέξανδρος προτίμησε να μην παρουσιασθεί ως τιμωρός αλλά σαν πατέρας που προσπαθούσε να συνενώσει τα ατίθασα παιδιά του. Εφ' όσον λοιπόν οι ίδιοι οι Αθηναίοι υπόσχονταν να απαλλαγούν από όσους τους προέτρεπαν σε πολιτικές εκδηλώσεις εναντίον των Μακεδόνων, τόσο το καλύτερο, αφού ο Αλέξανδρος δεν θα συμμετείχε ούτε θα εκτιθόταν στην οποιαδήποτε τιμωρία (εξορία) θα επέβαλε η Πόλη. Επίσης, με κανένα τρόπο δεν ήθελε οι Αθηναίοι να νοιώθουν εχθρικοί απέναντί του διότι ήταν ακόμη μια μεγάλη ναυτική δύναμη που μπορούσε να χρησιμοποιηθεί. Έτσι, η στάση απέναντι στην Αθήνα ήταν απολύτως διαλακτική και συγκαταβατική

Ο Αλέξανδρος, λοιπόν, δεν κινήθηκε με την πρόθεση να καταστρέψει τις Ελληνικές Πόλεις. Απλώς χρειαζόταν την ειρήνη στην Ελλάδα πριν ξεκινήσει για την μεγάλη εκστρατεία του. Κατά την περίοδο της βασιλείας του, οι ελληνικές Πόλεις παρήκμασαν στο διπλωματικό πεδίο αφού δεν μπορούσαν να έχουν ανεξάρτητη πολιτική. Αντιθέτως, στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα, η ζωή γενικά συνεχίστηκε κανονικά και μάλιστα στην Αθήνα διαπιστώνεται οικονομική ευμάρεια έτσι ώστε, ανάμεσα σε πολλά νέα οικοδομήματα, να κτισθεί και το λίθινο θέατρο του Διονύσου (330 π.Χ.), στις παρυφές της Ακροπόλεως.⁵⁸

Η Προετοιμασία της Εκστρατείας στην Ασία

Έχοντας εξασφαλίσει την προστασία της Μακεδονίας από όλα τα σημεία του ορίζοντα και την ειρήνη μεταξύ των ελληνικών Πόλεων, ο Αλέξανδρος μπορούσε απερίσπαστος πλέον να αφιερώσει όλο του τον χρόνο στην προετοιμασία της εκστρατείας στην Περσία. Το ενδιαφέρον του για την αχανή αυτοκρατορία είχε εκδηλωθεί ήδη από το 342 όταν, στα πρώτα χρόνια της εφηβείας του, ρωτούσε τους Πέρσες απεσταλμένους στην Μακεδονική αυλή για να μάθει πληροφορίες για την χώρα τους.⁵⁹ Τώρα, ο Αλέξανδρος δεν έβλεπε την ώρα να οδηγήσει τον στρατό του στην Ασία.

Η εκστρατεία απαιτούσε πολλά έξοδα για την μισθοδοσία των ενόπλων, τον εξοπλισμό τους, την επάνδρωση του στόλου, την τροφοδοσία και την ιατρική περίθαλψη όλου του στρατού ενώ, παρά τις μεγάλες επιτυχίες του στο στρατιωτικό πεδίο, ο νεαρός βασιλιάς αντιμετώπιζε μεγάλα οικονομικά προβλήματα. Το βασιλικό θησαυροφυλάκιο ήταν σχεδόν άδειο διότι όταν ο Αλέξανδρος ανέβηκε στον θρόνο θέλησε να κερδίσει την υποστήριξη των Μακεδόνων και τους απήλλαξε από κάθε φορολογία.⁶⁰ Την εποχή που ο Αλέξανδρος έγινε βασιλιάς, το βασιλικό ταμείο είχε μόνο 60 τάλαντα αποθεματικό και 500 τάλαντα χρέη, που είχε αφήσει ο Φίλιππος. Για τις ανάγκες των πρώτων επιχειρήσεων στον Ελλαδικό χώρο και στην Βαλκανική, ο Αλέξανδρος αναγκάστηκε να δανεισθεί ακόμη 800 τάλαντα, πράγμα που ανέβασε το συνολικό χρέος στα 1.300.⁶¹ Εν τέλει, φαίνεται ότι εκποιώντας τα λάφυρα από τις εκστρατείες και χρησιμοποιώντας τα 440 τάλαντα από την πώληση των Θηβαίων, κατάφερε να ξεπληρώσει κάποια από τα χρέη του, να αποταμιεύσει μικρό ποσό και να εξασφαλίσει 30 ημερών διατροφή για το στράτευμα.⁶² Πάντως, είναι απορίας άξιο πώς ο Μακεδόνας βασιλιάς εξασφάλισε προσόδους τους πρώτους μήνες των επιχειρήσεων, καθόσον άγγιξε τους θησαυρούς του Δαρείου δύο χρόνια μετά την εκκίνηση της εκστρατείας. Οι υποθέσεις που έχουν διατυπωθεί για να εξηγηθεί το γεγονός είναι ότι ο

⁵⁸ Για την Αθήνα δεξ λεπτομέρειες στο Mossé, *Athens in Decline*, pp. 80-84.

⁵⁹ Πλούταρχος, *Ηθικά*, "ΠΑΤΑ", 342B-C.

⁶⁰ Ιουστίνος (Justinus), XI.1.10.

⁶¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, Z.9.6. Ο Green, *Alexander*, p. 156, υποστηρίζει ότι τα 800 τάλαντα χρέος μπορεί να προέρχονταν από χρήματα που είχαν δανείσει Μακεδόνες ευγενείς στον Αλέξανδρο.

⁶² Ο Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XV (672), υποστηρίζει πως ο Αλέξανδρος είχε μόνο 70 τάλαντα όταν ξεκίνησε και χρέος 200. Επειδή οι αριθμοί δεν συμβαδίζουν, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ο Αλέξανδρος χρησιμοποίησε τα 440 τάλαντα από την πώληση των Θηβαίων σκλάβων για να πληρώσει τα χρέη του Φιλίππου, ενώ οι περισσότεροι ευγενείς αποφάσισαν να του χαρίσουν το δάνειο που είχε λάβει στοχεύοντας στα πλούτη της Περσικής Αυτοκρατορίας (Πρβλ. IEE, 4:38 και Green, *Alexander*, pp. 155-156).

στρατός τροφοδοτήθηκε από τις πλούσιες περιοχές της Μικράς Ασίας, ότι υπήρξε συνεισφορά Πόλεων της Μ. Ασίας για τον πόλεμο εναντίον των Περσών, ότι ο Μακεδόνας βασιλιάς χρησιμοποίησε τα λάφυρα μετά από κάθε μάχη και τον θησαυρό στις Σάρδεις για να αγοράσει προμήθειες και να πληρώσει τους στρατιώτες και ότι πιθανόν επέβαλε έκτακτες εισφορές στους κατοίκους των περιοχών που κατακτούσε.⁶³ Φυσικά, όλα αυτά παραμένουν υποθέσεις μια που οι αρχαίες πηγές δεν μας παρέχουν ακριβείς πληροφορίες για τον τρόπο τροφοδοσίας και πληρωμής του στρατού τους πρώτους μήνες.

Η απόφαση του Αλεξάνδρου να αρχίσει επιχειρήσεις εναντίον των Περσών αμέσως πρέπει να ελήφθη μετά από προσεκτική μελέτη της κακής πολιτικής και στρατιωτικής καταστάσεως στην οποία βρισκόταν η Περσική Αυτοκρατορία. Με άλλα λόγια, ο Μακεδόνας βασιλιάς δεν θα επιχειρούσε οποιαδήποτε εκστρατεία εάν δεν υπήρχε έστω και μια ελάχιστη πιθανότητα επιτυχίας. Όντως, στο τέλος του Δ' αιώνα, η Περσική Αυτοκρατορία βρισκόταν σε οικτρή πολιτική κατάσταση αν και δεν σπαρασσόταν πλέον από τις συνεχείς έριδες των σατραπών για τη εξουσία. Η κρίση κορυφώθηκε το 338 όταν ο Βαγώας, ένας αξιωματούχος της αυλής, δηλητηρίασε τον Αρταξέρξη Γ' και υποστήριξε την άνοδο στον θρόνο του Αρσή, γιου του δολοφονημένου βασιλιά, για να τον έχει υποχείριό του. Ο Αρσής, όμως, δεν φάνηκε διατεθειμένος να ακολουθήσει τις εντολές του αξιωματούχου και γι' αυτό δηλητηριάστηκε μαζί με τα παιδιά του. Κατόπιν, ο Βαγώας εγκατέστησε στον θρόνο έναν συγγενή του τελευταίου βασιλιά, που του εδόθη το όνομα Δαρείος Γ'. Ο Δαρείος Γ' ο Κοδομανός (336-330 π.Χ.), γνωρίζοντας την τύχη των προκατόχων του, κατάφερε να απαλλαγεί από τον Βαγώα και να αναλάβει την διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας χωρίς κηδεμόνες. Αυτόν ακριβώς τον ηγέτη, τα γεγονότα της βασιλείας του οποίου απέδειξαν ότι δεν διέθετε τα προσόντα εκείνα που θα τον αναδείκνυαν σε ρυθμιστή της τύχης του Περσικού κράτους, επρόκειτο να αντιμετωπίσει ο Αλέξανδρος δύο χρόνια αργότερα.⁶⁴

Ένας ακόμη λόγος που ίσως έπεισε τον Αλέξανδρο να επισπεύσει την έναρξη της εκστρατείας πρέπει να ήταν οι επιτυχίες των Περσών στην βόρεια Μικρά Ασία. Ο Μέμνων ο Ρόδιος, που ήταν στην υπηρεσία του Μέγα Βασιλέα, κατάφερε να απωθήσει προς την βορειοδυτική γωνία της Μ. Ασίας το μακεδονικό εκστρατευτικό σώμα που βρισκόταν στην περιοχή.⁶⁵ Μόλις τα νέα έγιναν γνωστά, ο Αλέξανδρος κάλεσε τον επικεφαλής του σώματος, στρατηγό Παρμενίωνα, και του ζήτησε να τον ενημερώσει για την κατάσταση. Ο Μακεδόνας βασιλιάς δεν άργησε να διαπιστώσει πως έπρεπε να δράσει όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Εν τω μεταξύ, η απουσία του Παρμενίωνα και η πρόσκαιρη αδράνεια του εκστρατευτικού σώματος, πρέπει να έκανε τους Πέρσες να πιστέψουν ότι οι Μακεδόνες τελικά θα αποχωρούσαν. Η διαπίστωση αυτή τους στέρησε πολύτιμο χρόνο για να προετοιμασθούν και να αντιμετωπίσουν τον ελληνικό στρατό. Ένα επιπλέον κίνητρο για την απόφασή του Μακεδόνα βασιλιά να επιτεθεί αμέσως μπορεί να ήταν τα προβλήματα που είχαν οι Πέρσες στην Αίγυπτο και η προσπάθειά τους να την ανακαταλάβουν.⁶⁶ Εκ παραλλήλου, ο Αλέξανδρος πρέπει να υπολόγισε και στην βοήθεια που θα ελάμβανε από τους Έλληνες της Ιωνίας εάν τους απήλαζε από την περσική καταπίεση. Υπάρχουν υπόνοιες ότι ο Αλέξανδρος ξεκίνησε την εκστρατεία του με αρχικό σκοπό να καταλάβει μόνο την Μικρά Ασία ακριβώς διότι ανέμενε την υποστήριξη των Ελλήνων της περιοχής. Σιγά-σιγά βέβαια αλλά και αρκετά αργότερα και όταν η μια κατάκτηση έφερνε την άλλη, πρέπει να αποφάσισε να φθάσει στην

⁶³ Curtius, 3.7.2 και IEE, 4:38.

⁶⁴ J. M. Cook, *The Persian Empire* (London: Dent, 1983), pp. 224-225 – Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 192-195.

⁶⁵ Διόδ. XVII.7.

⁶⁶ Πρβλ. Green, *Alexander*, p. 170.

άκρη του κόσμου.⁶⁷

Ο Αλέξανδρος ήταν τόσο ανυπόμονος να ξεκινήσει που αρνήθηκε την πρόταση των στρατηγών Παρμενίωνα και Αντιπάτρου να περιμένει να παντρευθεί, να αποκτήσει διάδοχο και μετά να ξεκινήσει την εκστρατεία. Άλλωστε, εάν το αποδεχόταν δεν θα ήταν ο Αλέξανδρος που γνωρίζουμε από τους αρχαίους συγγραφείς. Η απάντηση που έδωσε, ακόμη και εάν είναι υποθετική ή παραποιημένη, εκφράζει απόλυτα τον φλογερό στρατηλάτη που είναι έτοιμος να δημιουργήσει Ιστορία γιατί η Ιστορία δεν περιμένει. Ο Αλέξανδρος απάντησε ότι είναι αισχρό "τὸν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνα καθεσταμένον τοῦ πολέμου καὶ πατρικὰς ἀνικῆτους δυνάμεις παρεληφὸτα καθῆσθαι γάμους ἐπιτελοῦντα καὶ τέκνων γενέσεις ἀναμένοντα".⁶⁸ "Όταν επρόκειτο να δράσει ούτε κρασί, ούτε ύπνος, ούτε παιχνίδια, ούτε έρωτες, ούτε θεάματα τον ενδιέφεραν."⁶⁹ Ο Αλέξανδρος, λοιπόν, διακινδύνευσε το 334 να επιτεθεί εναντίον των Περσών στο έδαφός τους, χωρίς διάδοχο, χωρίς να γνωρίζει πόσο θα άντεχε ο στρατός του και με ελάχιστα χρήματα. Στηρίχθηκε στον άριστα εκπαιδευμένο και απόλυτα αφοσιωμένο μακεδονικό στρατό και στους αξιωματικούς του αλλά και στις στρατηγικές και ηγετικές του ικανότητες, στην θέλησή, στην αποφασιστικότητα και στο πάθος του.

Παρά το γεγονός ότι ο Δαρείος ήταν πολύ κατώτερος ως ηγετική μορφή από τον Αλέξανδρο,⁷⁰ ο Πέρσης βασιλιάς είχε στην διάθεσή του ανεξάντλητους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους για να αντιμετωπίσει τους εισβολείς. Ο Δαρείος όμως δεν εκμεταλλεύθηκε σωστά ούτε τον μεγάλο αριθμό των στρατιωτών που μπορούσε να συγκεντρώσει ούτε στάθηκε ικανός να εμποδίσει την αρπαγή των βασιλικών θησαυρών από τους Μακεδόνες. Ο περσικός στρατός επί Δαρείου και εναντίον των Μακεδόνων αποδείχθηκε απολύτως ανομοιογενής, χωρίς καμία συνοχή στην μάχη. Γενικώς, καθ' όλη την στρατιωτική τους Ιστορία, οι Πέρσες βασίζονταν πολύ στο ισχυρό και πολυάριθμο ιππικό τους και στον μεγάλο αριθμό των πεζών τους. Οι τελευταίοι βέβαια δεν είχαν πάντοτε το κίνητρο αλλά ούτε και την εμπειρία εκατονταετηρίδων στις συγκρούσεις σε σχηματισμούς μάχης που διέθεταν οι Έλληνες. Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, τον Δ' αιώνα π.Χ., οι Πέρσες προσελάμβαναν Έλληνες πεζούς ως μισθοφόρους. Μάλιστα, φαίνεται ότι οι Έλληνες μισθοφόροι που πολέμησαν αυτήν την περίοδο με τους Πέρσες ήταν πολλοί περισσότεροι από τους συμμάχους και τους Έλληνες μισθοφόρους που πολέμησαν στο πλευρό του Αλεξάνδρου.⁷¹ Στο τέλος του Δ' αιώνα, οι Πέρσες δεν έδιναν πια την ίδια σημασία που έδιναν σε παλαιότερες εποχές στους τοξότες, οι οποίοι θα φόβιζαν τον αντίπαλο στρατό με το πλήθος των βελών τους και θα του προξενούσαν τις πρώτες απώλειες. Οι τοξότες ήταν πλέον ένα βοηθητικό σώμα. Αρχικά, στις πρώτες επιχειρήσεις εναντίον του Αλεξάνδρου, τον στρατό συμπλήρωνε και υποστήριζε ο περσικός στόλος. Οι Πέρσες χρησιμοποίησαν στην σύγκρουσή τους με τους Μακεδόνες, κυπριακά, φοινικικά και ελληνικά (ιωνικά) μισθοφορικά πληρώματα, που ήταν εμπειροπόλεμα και ανώτερα των ελληνικών της κυρίως

⁶⁷ Tarn, 2:378-398. Οι μαρξιστές ιστορικοί Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 107 & 150 & 168-170, βλέπουν την εκστρατεία ως "προαποφασισμένη" για να απαλλάξει τους Έλληνες από τις εσωτερικές διαμάχες και να φέρει μεγαλύτερο πλουτισμό στην "δουλοχρητική τάξη" με πρόφαση την εκδίκηση και την απελευθέρωση των Πόλεων της Μ. Ασίας αλλά όχι ως σχεδιασμένη για την κατάκτηση του κόσμου.

⁶⁸ Διόδ. XVII.16.1-3. Δες και Green, *Alexander*, pp. 152-153.

⁶⁹ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXIII(677). Υπεραπλουστεύοντας σύνθετα προβλήματα ο Bosworth, *Alexander and the East* (Oxford: Clarendon Press, 1996), p. 1, χαρακτηρίζει το Αλέξανδρο αρχηγό ιμπεριαλιστικού κατακτητικού πολέμου με στόχο το κέρδος και την δόξα: "[Alexander was] the leader of one of the most successful wars of imperial aggrandizement, pursued wholly for gain and glory under the specious pretext of revenge." Παρόμοιες απόψεις εκφράζουν και οι Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 106-107

⁷⁰ Παρά τα καλά λόγια που έχουν να πουν ο Διόδωρος (XVII.6) και ο Ιουστίνος (Justinus, X.3.5) για τον Πέρση μονάρχη και να τον παρουσιάσουν ισάξιο του Αλεξάνδρου.

⁷¹ Ο Fox, p. 101, υπολόγισε ότι 50.000 Έλληνες μισθοφόροι πολέμησαν εναντίον του Αλεξάνδρου στην Ασία, πράγμα που δείχνει και το μέγεθος του αριθμού των Ελλήνων εξορίστων.

Ελλάδας.⁷² Παρ' όλα αυτά, η στρατηγική του Αλεξάνδρου και η συνοχή του μακεδονικού στρατού στις μάχες αποδείχθηκε νικηφόρα για τους Έλληνες.

Την άνοιξη του 334, λοιπόν, ο Αλέξανδρος και οι στρατιώτες του, χωρίς ίσως να γνωρίζουν όλες τις λεπτομέρειες για το αξιόμαχο του περσικού στρατού και στόλου, αναχώρησαν από την Πέλλα με κατεύθυνση τον Ελλήσποντο. Το μακεδονικό στράτευμα ακολουθούσε πλήθος επιστημόνων, δηλαδή γεωγράφοι, αρχιτέκτονες, μηχανικοί, ιστορικοί και φιλόσοφοι, για στρατιωτικούς αλλά και επιστημονικούς σκοπούς.⁷³ Επίσης, όλοι οι νεαροί γόνιμοι των ευγενών μακεδονικών οικογενειών (βασιλικοί παίδες) συνόδευαν τον Αλέξανδρο ως προσωπικοί του θαλαμηπόλοι και φρουροί. Στην ουσία, βέβαια, ήταν όμηροι για την περίπτωση που οι γονείς τους ή συγγενείς τους, που έμεναν πίσω, θα επιχειρούσαν να ανατρέψουν τον Αλέξανδρο όσο ήταν στην Ασία. Στην Μακεδονία, ο βασιλιάς διόρισε τον Αντίπατρο ως "στρατηγό της Ευρώπης" και επικεφαλής του μισού περίπου μακεδονικού στρατού, αποτελούμενου από 12.000 στρατιώτες και 1.500 ιππείς, και τον επιφόρτισε με την ασφάλεια της Μακεδονίας και την επιτήρηση των ελληνικών Πόλεων. Ακόμη, στην μητέρα του Ολυμπιάδα ανέθεσε καθήκοντα αντιβασιλίσσας, τα οποία εκείνη άσκησε μέχρι το 331 π.Χ. όταν αποσύρθηκε στην Ήπειρο.⁷⁴

Μετά την αναχώρηση από την Πέλλα, ο στρατός διέβη τον Στρυμόνα, πέρασε από τις παραθαλάσσιες πόλεις Άβδηρα (Ξάνθη) και Μαρώνεια (Αγ. Χαράλαμπος Ροδόπης), διέσχισε τον Έβρο και κατευθύνθηκε νότια προς τον Ελλήσποντο φθάνοντας τελικά στην Σηστό (Yalíkabet, βόρεια της Eceabat, στην ευρωπαϊκή ξηρά των Δαρδανελίων), από όπου έπρεπε να περάσει απέναντι στην Άβυδο (Maltere, βόρεια του Çanakkale) για να πατήσει πόδι στην Ασία. Ο Αλέξανδρος, που γνώριζε ότι η διέλευση των Στενών θα ήταν χρονοβόρα, κατευθύνθηκε με μικρή συνοδεία στα νότια και πέρασε τον Ελλήσποντο από το νοτιότερο τμήμα της Χερσονήσου. Αμέσως μετά, προχώρησε μέχρι το Ίλιο (Τροία), όπου θυσίασε σε ανάμνηση του Τρωικού πολέμου, μια πράξη συμβολισμού και ταυτίσεως με τον Αχιλλέα. Στην συνέχεια, κατευθύνθηκε βόρεια μέχρι την Αρίσβη (περιοχή Musakoy; βορειοανατολικά του Çanakkale) όπου συνάντησε τον στρατό του, ο οποίος είχε διαβεί τον Ελλήσποντο και είχε στρατοπεδέυσει στην περιοχή.⁷⁵ Μέχρι εκείνη την στιγμή, οι Πέρσες δεν είχαν εμφανισθεί πουθενά, πράγμα ιδιαίτερα περίεργο μετά την σφοδρότητα με την οποίαν είχαν αποκρούσει ενέργειες του μακεδονικού εκστρατευτικού σώματος παλιότερα. Η μόνη εξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι ότι οι ασιάτες δεν φρόντισαν να ανακόψουν την προέλαση του Αλεξάνδρου στον Ελλήσποντο πιθανότατα διότι ο στρατός και ο στόλος τους έπρεπε να παραμείνουν στην Αίγυπτο μετά από την επιτυχή ανακατάληψή της.⁷⁶

Στην Αρίσβη στρατοπέδευσαν 42.000 πεζοί και 6.100 ιππείς, που αποτελούσαν το σύνολο του μακεδονικού στρατού στην Ασία. Ο στρατός που ξεκίνησε από την Πέλλα πρέπει να αποτελούνταν από 32.000 πεζούς και 5.100 ιππείς ενώ όταν ενώθηκε με το εκστρατευτικό σώμα των 10.000 περίπου πεζών και πιθανό 1.000 ιππέων, που βρίσκονταν ήδη στην Ασία,⁷⁷ αποτέλεσε ένα στράτευμα συνολικής δυνάμεως 48.000 περίπου στρατιωτών (Πίνακας 32), εξαιρετικά εντυπωσιακό για τα ελληνικά δεδομένα.⁷⁸ Φαίνεται ότι ο Αλέξανδρος είχε

⁷² Fox, pp. 95-101 και Bengtson, pp. 205-206 και Green, p. 157.

⁷³ Ο Hamilton, p. 163, πιστεύει ότι η ομάδα των επιστημόνων εξυπηρετούσε μόνο στρατιωτικούς σκοπούς και όχι τις επιστημονικές ανησυχίες του Αλεξάνδρου.

⁷⁴ Διόδ. XVII.17.5 & 118.1. Για τις σχέσεις Ολυμπιάδας και Αλεξάνδρου δεξ Ο'Brien, p. 12-13 & 17. Ο διορισμός της Ολυμπιάδας αποδεικνύεται από επιγραφή παροχής σίτου (δεξ Tod, GHI, no 196). Ο Tarn, I:10, υποστηρίζει ότι έμειναν μόνο 9.000 πεζοί και λίγοι ιππείς στην Μακεδονία.

⁷⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, A.11.3-12.6.

⁷⁶ Fox, pp. 109-111 και J. M. Cook, pp. 225-226.

⁷⁷ Πολύαινος, E.44.4 και Green *Alexander*, p. 156. Το μισό εκστρατευτικό σώμα τουλάχιστον πρέπει να ήταν μισθοφορικό (Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 265 n. 23).

⁷⁸ Οι αριθμοί που μας παραδίδουν οι αρχαίοι συγγραφείς ποικίλουν. Ο Αρριανός, *Ανάβασις*, A.11.3,

φροντίσει να έχει και εφεδρείες, οι οποίες στάθμευαν στην Μακεδονία και στην Ελλάδα και καλούνταν όταν υπήρχε ανάγκη συμπληρώσεως των μάχιμων μονάδων του στρατού. Μέχρι την μάχη των Γαυγαμήλων (331 π.Χ.) είχαν κληθεί από τον ελλαδικό χώρο 12.700 πεζοί και 1.650 ιππείς για να ενισχύσουν τον μακεδονικό στρατό.⁷⁹ Ο στρατός διέθετε μεγάλη αναλογία ιππέων και έμπειρους πολεμιστές, στοιχεία που τον έκαναν ιδιαίτερα ισχυρό, ενώ ξεχώριζε για την καλή οργάνωση του και την υψηλή στρατηγική των διοικητών του και ιδίως του Αλεξάνδρου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 32 Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ (ΑΝΟΙΞΗ 334)⁸⁰

Πεζικό	Ιππικό
9.000 Μακεδονική φάλαγγα	1.800 Μακεδόνες Ιππείς
3.000 Μακεδόνες υπασπιστές	
7.000 Οπλίτες Έλληνες σύμμαχοι	1.800 Θεσσαλοί
5.000 Μισθοφόροι Έλληνες	600 Έλληνες σύμμαχοι
7.000 Ελαφροί πεζοί (ξένοι)*	600 Θράκες
500 Κρήτες Τοξότες	300 Παίονες
500 Αγριάνες Ακοντιστές	
=====	=====
32.000	5.100 = 37.700 άνδρες
10.000 ^ο	1.000 ^ο = 11.000 άνδρες
=====	=====
42.000	6.100 = 48.100 άνδρες

* Θράκες και Ιλλυριοί

^ο Μακεδονικό εκστρατευτικό σώμα ήδη ευρισκόμενο στην Μ. Ασία

Ο μακεδονικός στρατός (Πίνακας 32) αποτελούνταν κυρίως από Μακεδόνες, Θεσσαλούς, Έλληνες συμμάχους (με βάση την συμφωνία στην Κόρινθο) και Έλληνες μισθοφόρους πολεμιστές. Η μελέτη των περιγραφών των μαχών, μέσα από τα γραπτά των αρχαίων συγγραφέων, αποδεικνύει ότι οι Έλληνες σύμμαχοι του μακεδονικού στρατού δεν συμμετείχαν σχεδόν σε καμία μάχη στην πρώτη γραμμή. Εξάιρεση αποτελούν οι Θεσσαλοί ιππείς που συνόδευαν τον ταγό τους Αλέξανδρο και οι οποίοι θεωρούνταν αρκετά πιστοί για να έχουν έναν από τους πρώτους ρόλους στις ιππομαχίες. Μήπως οι σύμμαχοι στρατιώτες ήταν στην πραγματικότητα όμηροι στα χέρια του Αλεξάνδρου έτσι ώστε να αποθαρρυνθούν στρατιωτικές ενέργειες εναντίον των Μακεδόνων στην Ελλάδα;⁸¹ Πάντως, τελικά, όπως θα

γράφει για περίπου 30.000 πεζούς και 5.000 ιππείς και ο Πλούταρχος "Αλέξανδρος", XV (672) και *Ηθικά*, "ΠΑΤΑ", 327 D-E, για 30.000 πεζούς (σύμφωνα με τον Αριστόβουλο και τον Πτολεμαίο) ή 43.000 πεζούς (σύμφωνα με τον Αναξιμένη) και 4.000 ιππείς (Αριστόβουλος) ή 5.000 (Πτολεμαίος) ή 5.500 ιππείς (Αναξιμένης). Ο Ιουστίνος (Justinus) XI.VI.2, γράφει για 32.000 πεζούς και 4.500 ιππείς ενώ ο Πολύβιος, XII.19.1, δίνει σύμφωνα με τον Καλλισθένη 40.000 πεζούς και 4.500 ιππείς. Η ποικιλία των αριθμών μπορεί να εξηγηθεί εάν υποθέσουμε ότι μερικές πηγές αναφέρουν μόνο τον στρατό που ξεκίνησε από την Μακεδονία ενώ άλλες συμπεριλαμβάνουν και τις δυνάμεις που ήταν στην Ασία από την εποχή του Φιλίππου (Green, *Alexander*, p. 530, n. 8). Εάν προστεθούν στον αρχικό στρατό 32.000 πεζών και 5.100 ιππέων, 10.000 πεζοί και πιθανόν 1.000 ιππείς, που πρέπει να βρίσκονταν στην Ασία, έχουμε ένα σύνολο 42.000 πεζών και 6.100 ιππέων. Δες αντίθετη άποψη σε Τσιμπουκίδης και Γκαφούροφ, σ. 161-163. Δες συζήτηση για την σύσταση και δομή του στρατού του Αλεξάνδρου σε Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 259-277.

⁷⁹ IEE, 4:48.

⁸⁰ Διόδ. XVII.17.3 και IEE, 4:46-48 και Πολύβιος, E.44.4 και Green, *Alexander*, p. 530, n. 8. Ο Διόδωρος δίνει λανθασμένο άθροισμα 4.500 ιππέων.

⁸¹ Wilcken, pp. 76-77 και Green, *Alexander*, pp. 157-158 και Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 197 & 264. Αντίθετη γνώμη εκφράζει ο Hammond & al., *History of Macedonia*, 3:ch. III.2.

αναλυθεί παρακάτω, ο Αντίπατρος και οι Μακεδόνες που είχαν μείνει στην Ελλάδα χρειάστηκε να πολεμήσουν σκληρά εναντίον ελληνικών Πόλεων που ξεσηκώθηκαν όταν ο Αλέξανδρος βρισκόταν στα βάθη της Ασίας.

Ο μάχιμος μακεδονικός στρατός που συμμετείχε στην εκστρατεία συνεπικουρούνταν από σώμα μηχανικών, για να κατασκευάζουν γέφυρες και να χειρίζονται τις πολιορκητικές μηχανές, σώμα τροφοδοσίας με ζώα και αχθοφόρους, σώμα διαβιβαστών με ταχυδρόμους, σώμα τοπογράφων, που κατέγραφαν τις διανυόμενες αποστάσεις και μελετούσαν τους χώρους για στρατοπέδευση, καθώς και υγειονομικό σώμα για την περίθαλψη των ασθενών και τραυματιών. Επιπλέον, υπήρχε ειδική υπηρεσία που ήταν υπεύθυνη για την διαχείριση των οικονομικών της εκστρατείας. Υπήρχε ακόμη Γραμματεία για την διεκπεραίωση της πολιτικής και στρατιωτικής αλληλογραφίας και της συντάξεως των *Εφημερίδων*, του ημερολογίου της εκστρατείας. Τέλος, υπήρχε πλήρες επιτελείο με ανώτατους αξιωματικούς, με σημαντικότερο τον Παρμενίωνα, με σωματοφύλακες, από τους οποίους ξεχώριζαν οι Δημήτριος, Ηφαιστίων, Περδίκκας και Πτολεμαίος, ενώ ο Αλέξανδρος πλαισιωνόταν από στενούς συνεργάτες τους, όπως οι Εταίροι Σέλευκος, Νέαρχος από την Κρήτη, Δημάρατος από την Κόρινθο.⁸² Παράλληλα με τον στρατό, ο Αλέξανδρος είχε οργανώσει στόλο αποτελούμενο από 160 πλοία και πολλά μεταγωγικά.⁸³

Παρ' όλη την οργάνωση της εκστρατείας και τους γεωγράφους που συνόδευαν τον στρατό, ο Αλέξανδρος κινήθηκε, κατά την διάρκειά της, στα τυφλά. Οι μόνες πληροφορίες που διέθεταν οι Έλληνες για την γεωγραφία της Ασίας προέρχονταν από τον Ηρόδοτο και τον Ξενοφώντα και πολλές φορές ήταν ελλιπείς. Ο Μακεδόνας βασιλιάς αναγκάστηκε να βασισθεί σε τοπικούς οδηγούς ή πληροφοριοδότες, όταν έπρεπε να αποφασίσει για τις μετακινήσεις του στρατού. Στην πραγματικότητα, ακολούθησε, σχεδόν αποκλειστικά, τις κύριες οδούς επικοινωνίας της περσικής αυτοκρατορίας διότι γνώριζε ότι αυτές οδηγούσαν στις πέντε πόλεις-ανάκτορα (Σούσα, Βαβυλώνα, Πασαργάδες, Περσέπολη, Εκβάτανα). Ένας μελετητής μάλιστα έγραψε, με μια δόση υπερβολής, πως "είναι περισσότερο αλήθεια να πούμε ότι ο Αλέξανδρος κατέκτησε τους κύριους δρόμους της Ασίας από το να πούμε ότι κατέκτησε την ίδια την Ασία."⁸⁴

Η Μάχη στον Γρανικό (334 π.Χ.)

Με την άφιξη του Αλεξάνδρου στο πρόχειρο στρατόπεδο της Αρίσβης, καταστρώθηκε το σχέδιο για την πορεία του στρατού προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Άμεσος στόχος των Μακεδόνων ήταν να έρθουν σε επαφή με τον στρατό των Περσών. Για να εξασφαλίσει την επικοινωνία του με την Μακεδονία και να μην κινδυνεύει να αποκοπεί αλλά και επειδή έμαθε πού βρισκόταν συγκεντρωμένος ο στρατός των Περσών σατραπών, ο Αλέξανδρος κατευθύνθηκε πρώτα βορειοανατολικά και κοντά στα παράλια του Εύξεινου Πόντου.

Ο στρατός βάδιζε σε δύο παράλληλες φάλαγγες με το ιππικό να προστατεύει το πεζικό από κάθε πλευρά ως πλαγιοφυλακή. Μετά από μερικές μέρες, έφθασαν στην περιοχή του Γρανικού ποταμού (σημερινός Biga Chay, στην βορειοδυτική Τουρκία),⁸⁵ όπου

⁸² Σε γενικές γραμμές, οι πληροφορίες αυτές προέρχονται από ελάχιστες και διάσπαρτες πηγές. Δες Tarn, 1:12-13 και Hamilton, p. 55 όπου και παραπομπή στο λεπτομερέστατο έργο H. Berne, *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*, 2 vols., Munich: 1926. Δες πλήρες οργανόγραμμα του στρατού σε IEE, 4:46-47.

⁸³ Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.11.6. Για 182 πλοία γράφει ο Ιουστίνος (Justinus), XI.VI.3, και για 60 ο Διόδωρος (XVII.17.2), προφανώς εκ παραδρομής στο χειρόγραφο. Για τους πιθανούς λόγους συγκροτήσεως αλλά και διαλύσεως του στόλου λίγο αργότερα, δες Τσιμπουκίδης και Γκαφούροφ, σ. 157-158.

⁸⁴ Fox, p. 103, "it is more true to say that Alexander conquered Asia's main roads than that he conquered Asia".

⁸⁵ Ο στρατός έφθασε στον Γρανικό ποταμό στο ύψος της σημερινής πόλεως Guleciftlic ή Gulec,

πληροφορήθηκαν ότι στην απέναντι όχθη βρισκόταν στρατοπεδευμένος περσικός στρατός. Ο Μέμων ο Ρόδιος, σύμμαχος των Ασιατών, είχε συμβουλευσει τους αρχηγούς των Περσών να καταστρέψουν τις σοδειές και τις πόλεις της περιοχής για να αναγκάσουν τον Αλέξανδρο να υποφέρει από έλλειψη εφοδίων και να οπισθοχωρήσει. Οι Πέρσες σατράπες αρνήθηκαν όμως να ακολουθήσουν την πρότασή του φοβούμενοι την αντίδραση των κατοίκων εναντίον τους. Έτσι, αποφάσισαν να σταματήσουν τον ελληνικό στρατό στον Γρανικό και να τον κτυπήσουν καθώς θα διάβαινε το ποτάμι.

Το ρεύμα, στο σημείο που επέλεξε ο Αλέξανδρος για να περάσει ο στρατός, ήταν ορμητικό αλλά ο ποταμός είχε μικρό πλάτος και βάθος τόσο λίγο ώστε γινόταν διαβατός. Το μόνο πρόβλημα ήταν η ανατολική ακτή, όπου θα κατέληγαν οι στρατιώτες του Αλεξάνδρου αφού περνούσαν το ποτάμι. Εκεί, υπήρχαν ορισμένα σημεία με απόκρημνες όχθες, οπότε θα έπρεπε να δοθεί μάχη για να προχωρήσουν οι Έλληνες.⁸⁶ Το επιτελείο του Αλεξάνδρου τόνισε στον βασιλιά τις διάφορες δυσκολίες και μάλιστα υπενθύμισε ότι ο παρών μήνας, Διαισίος (περίπου 15 Μαΐου-15 Ιουνίου), που μάλλον συνδεόταν με αγροτικές εργασίες, δεν ήταν ευνοϊκός για πολεμικές επιχειρήσεις. Τότε ο Αλέξανδρος, ως τυπικά παθιασμένος άνθρωπος που δεν τον σταματάει τίποτα, διέταξε να μην υπολογίσουν τον μήνα Διαισίο αλλά να επαναλάβουν τον προηγούμενο μήνα Αρτεμίσιο για να εξαλειφθεί ακόμη και αυτή η δεισιδαιμονία.⁸⁷ Ο Αλέξανδρος, με το ασυγκράτητο πάθος του, δεν δίστασε να καταργήσει ακόμη και τον χρόνο με την δύναμη της θελήσεώς του να προχωρήσει. Μάλιστα, εάν πιστένουμε μία πηγή, ήθελε να επιτεθεί αμέσως και όχι το άλλο πρωί, όπως του πρότεινε ο Παρμενίων, και παρατήρησε: "εἰ τὸν μὲν Ἑλλήσποντον διέβην εὐπετῶς, τοῦτο δέ, σμικρὸν ῥεῦμα, [...] εἴρξει ἡμᾶς τοῦ μὴ οὐ διαβῆναι ὡς ἔχομεν;"⁸⁸ Ο Αλέξανδρος δεν ήθελε να χάσει την ευκαιρία να δοκιμάσει την δύναμή του εναντίον των Περσών ευθύς αμέσως.

Ο ακριβής χρόνος διεξαγωγής της μάχης δεν μας είναι σαφής. Ο μακεδονικός στρατός φαίνεται ότι έφθασε στον Γρανικό απόγευμα αλλά, κατά πάσα πιθανότητα, η κύρια μάχη δόθηκε το επόμενο πρωί. Είναι πολύ πιθανόν, κατά άλλη εκδοχή, να διεξήχθη μια αποτυχημένη στρατιωτική ενέργεια από τον Αλέξανδρο το απόγευμα της αφίξεως του στρατού στο ποτάμι και την επομένη το πρωί να συγκρούσθηκαν στην κύρια μάχη οι δύο στρατοί. Ανεξαρτήτως της ώρας που ξεκίνησε η συμπλοκή, εικάζεται, επίσης, ότι ο Αλέξανδρος μετακίνησε τον στρατό του πριν την αρχή της επιθέσεως στην κύρια μάχη για να αποφύγει την απέναντι του απόκρημνη ακτή.⁸⁹ Όπως και να έχουν τα πράγματα, για την κύρια μάχη παρατάχθηκαν από την πλευρά των Περσών περίπου 20.000 ιππείς και 20.000 Έλληνες μισθοφόροι⁹⁰ ενώ οι Μακεδόνες παρέταξαν με πιθανούς υπολογισμούς περίπου

βόρεια της πόλεως Biga, Για την ακριβή θέση του ποταμού δεσ Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:190, σημ. 331.

⁸⁶ Το πλάτος του ποταμού προσδιορίζεται σε 20-40 μέτρα (IEE, 4:49) ενώ 1 μέτρο βάθος και 3-4 μέτρα ύψος των οχθών υπολογίζει ο Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 40.

⁸⁷ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XVI (672).

⁸⁸ Αρριανός, *Ανάβασις*, A.13.6. Ο Fox, p. 121-123, εικάζει ότι η συνομιλία με τον Παρμενίωνα είναι φανταστική και πιστεύει ότι η μάχη έγινε το πρωί.

⁸⁹ Το πρόβλημα για την μάχη του Γρανικού προέρχεται από τις αλληλοσυγκρουόμενες περιγραφές Αρριανού και Διόδωρου Σικελιώτη, οι οποίοι φυσικά αναπαράγουν χαμένες περιγραφές αυτοπτών μαρτύρων. Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, A.14 και Διόδ. XVII.19.3 και σχόλια σε Green, *Alexander*, pp. 505-506 & 508-509 και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 41 και P. A. Brunt (Αρριανός, εκδ. Loeb), appendix. I.

⁹⁰ Αρριανός, *Ανάβασις*, A.14.4. Άλλοι αρχαίοι συγγραφείς δίνουν τυπικά διογκωμένους αριθμούς: ο Διόδωρος, XVII.19.4-5, 100.000 πεζούς και 10.000 ιππείς και ο Ιουστίνος (Justinus), XI.VI.10-11, 600.000 σύνολο. Ο Tamn, 1:16, υποστηρίζει ότι ο αριθμός των μισθοφόρων Ελλήνων στην υπηρεσία των Περσών ήταν πολύ μικρότερος από 20.000 για να έχει ο στρατός του Αλεξάνδρου τόσο λίγες απώλειες. Ο J. F. C. Fuller, *The Generalship of Alexander the Great* (Ware, Hertfordshire: Wordsworth, 1958/1989), p. 147, υπολογίζει 5.000 Έλληνες μισθοφόρους πεζούς και 10.000 άλλους ιππείς.

13.000 πεζούς και 5.100 ιππείς.⁹¹ Οι υπόλοιποι έμειναν εφεδρείες. Ο Αλέξανδρος παρέταξε τον στρατό του έτσι ώστε το πεζικό ήταν στο κέντρο και το κυρίως ιππικό στα δύο άκρα, λίγο πιο μπροστά, ενώ εφεδρείες πεζών έμειναν στα μετόπισθεν. Στην μέση παρατάχθηκε η φάλαγγα, στα δεξιά οι υπασπιστές, ελαφρά οπλισμένος στρατός, Εταίροι ιππείς και μετά ψιλοί. Στα αριστερά της φάλαγγας παρατάχθηκε το υπόλοιπο ιππικό. Το δεξιό τμήμα της παρατάξεως ήταν υπό τον Αλέξανδρο και το αριστερό υπό τις διαταγές του Παρμενίωνα. Όταν η θέση του Αλεξάνδρου έγινε αντιληπτή από τους Πέρσες, αμέσως εκείνοι συγκέντρωσαν απέναντί του μεγαλύτερες δυνάμεις εξασθενώντας το κεντροαριστερό τμήμα της παρατάξεως τους. Οι Πέρσες είχαν παρατάξει το ιππικό τους μπροστά και κοντά στο ποτάμι και το πεζικό, τους Έλληνες μισθοφόρους, πίσω και μακριά, στην πλαγιά ενός λόφου. Η παράταξη αυτή δεν έχει καμία στρατιωτική λογική διότι ποτέ μέχρι τότε όλο το πεζικό δεν παρατασσόταν πίσω από τους ιππείς, ακριβώς διότι αυτή δεν ήταν η στρατιωτικά ορθή διάταξη δυνάμεων. Η μόνη εξήγηση που έχει δοθεί μέχρι σήμερα είναι ότι με βάση την στρατιωτική παράδοση της εποχής, την τιμή της νίκης την είχε το σώμα που επιτιθόταν πρώτο και άρα οι Πέρσες δεν θα ήθελαν με κανένα τρόπο οι Έλληνες μισθοφόροι να εμφανισθούν ως νικητές των ομοφύλων τους. Αυτός ο λόγος μπορεί να υπαγόρευσε την ανορθόδοξη στρατιωτικά παράταξη, ιππικό μπροστά και πεζικό πίσω, αντί της συνήθους, πεζικό στην μέση και ιππικό στα δύο άκρα. Άλλος, πιθανός, στόχος της συγκεκριμένης διατάξεως δυνάμεων πιστεύεται ότι ήταν η ελπίδα των Περσών να σκοτώσουν τον Αλέξανδρο κατά την μάχη ούτως ώστε να καταρρεύσει το ηθικό των Μακεδόνων και να ηττηθούν.⁹²

Παρατηρώντας την περσική διάταξη δυνάμεων, ο Αλέξανδρος συνέλαβε το εξής ευφρές στρατηγικό σχέδιο: καθώς το αριστερό τμήμα του δεξιού κέρατος του ιππικού του μαζί με ορισμένους πεζούς θα πλησίαζε τον εχθρό με σκοπό να επιτεθεί εναντίον του αριστερού άκρου των Περσών, το δεξιό τμήμα του δεξιού κέρατος του ιππικού του θα επιτίθονταν στο κεντροαριστερό ασθενέστερο τμήμα της περσικής παρατάξεως, από όπου οι Πέρσες είχαν αποσύρει τμήματα για να ενισχύσουν το άκρο αριστερό τους τμήμα όταν είδαν ότι ο Αλέξανδρος διηύθυνε το απέναντί τους δεξιό μακεδονικό κέρα. Θα πραγματοποιούνταν, δηλαδή, μια κίνηση χιαστί από τα δύο τμήματα (δεξιό και αριστερό) του δεξιού κέρατος του μακεδονικού ιππικού. Παράλληλα, μέρος του κεντρικού τμήματός της μακεδονικής παρατάξεως θα κατευθυνόταν προς το ισχυρότερο δεξιό περσικό. Σκοπός των ελιγμών ήταν να μην καταλάβουν οι Πέρσες πού θα άρχιζε η κύρια επίθεση. Ενώ οι Πέρσες περίμεναν την επίθεση στο αριστερό ενισχυμένο τμήμα τους, ο Αλέξανδρος την επιχείρησε στο κεντροαριστερό ασθενές τμήμα διασπώντας έτσι τις περσικές γραμμές.⁹³

Ο ελιγμός εκτελέστηκε με απόλυτη επιτυχία και οι Μακεδόνες σκότωσαν ορισμένους Πέρσες αρχηγούς στα πρώτα λεπτά της μάχης. Οι Πέρσες που βρίσκονταν απέναντι από τις επιτιθέμενες δυνάμεις του μακεδονικού στρατού οπισθοχώρησαν άτακτα ενώ, αμέσως μετά, άρχισε η φυγή των υπολοίπων στο σημείο της πρώτης επαφής των αντιπάλων δυνάμεων. Σ' αυτήν την ιππομαχία, οι Πέρσες έχασαν 1.000 ιππείς, που σκοτώθηκαν, ενώ στην πρώτη αυτή φάση της εμπλοκής νίκησαν οι Μακεδόνες. Κατά την δεύτερη φάση, άρχισε η επίθεση εναντίον του ελληνικού μισθοφορικού πεζικού των Περσών, το οποίο βρέθηκε να πλευροκοπείται από το ιππικό των Μακεδόνων αλλά και να δέχεται την κατά μέτωπο επίθεση του μακεδονικού πεζικού, χωρίς να μπορεί να αντιδράσει. Η μάχη ήταν τόσο

⁹¹ Hammond, *Alexander King*, p. 74.

⁹² Fuller, pp. 148-149.

⁹³ Fuller, pp. 151-154. Η σχεδίαση της μάχης του Γρανικού είναι λίγο πολύ άσκηση επί χάρτου με πολλές παραλλαγές μια που οι πληροφορίες μας (Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.14-16 και Διόδ. ΧVII.19-22) δεν είναι ξεκάθαρες. Πρβλ. επίσης το λεπτομερές σχέδιο του Στάντη Αποστολίδη στο Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:198-201 και τα σχόλια στην περιγραφή της μάχης σε Hammond, *Alexander King*, pp. 74-77 και Green, *Alexander*, pp. 171-179 & 489-512.

λυσσαλέα ώστε μόλις 2.000 μισθοφόροι πιάσθηκαν αιχμάλωτοι ενώ οι άλλοι σφαγιάσθηκαν. Η φθορά του περσικού στρατού ήταν ιδιαίτερα μεγάλη ενώ οι Μακεδόνες είχαν αμελητέες απώλειες.⁹⁴ Οι περισσότεροι στρατιώτες του περσικού στρατού σκοτώθηκαν επί τόπου⁹⁵ ενώ μερικές χιλιάδες πιάσθηκαν αιχμάλωτοι⁹⁶ Η μάχη και η νίκη των Μακεδόνων ήταν σημαντικότερες διότι αυτή υπήρξε η πρώτη αποφασιστική ήττα του περσικού στρατού και ιδίως του ισχυρού και επίλεκτου ιππικού. Οι Πέρσες έκαναν το λάθος να πιστέψουν ότι θα σκότωναν εύκολα τον Αλέξανδρο και κράτησαν αμυντική στάση, πράγμα φυσικό αφού νόμιζαν ότι με την απόκρημνη όχθη είχαν όλα τα πλεονεκτήματα. Το προγεφύρωμα που δημιούργησε όμως ο Αλέξανδρος με την έξυπνη τακτική του ελιγμού εξουδετέρωσε όλα τα περσικά πλεονεκτήματα.

Μετά την μάχη, ο Αλέξανδρος διέταξε να θάψουν με τιμές τους Έλληνες νεκρούς ακόμη και αυτούς που πολέμησαν με τους Πέρσες ενώ επισκέφθηκε όλους τους τραυματίες ρωτώντας για την υγεία του καθενός ξεχωριστά, πράγμα που τον έκανε ιδιαίτερα συμπαθή και δημοφιλή ανάμεσα στους στρατιώτες του. Οι Έλληνες αιχμάλωτοι εστάλησαν για καταναγκαστικά έργα στην Μακεδονία και ο Αλέξανδρος εξήγησε ότι έπρεπε να τιμωρηθούν σκληρά διότι, παρά τις αποφάσεις της Κορίνθου, οι Έλληνες μισθοφόροι των Περσών πολέμησαν εναντίον των ομοεθνών τους στην Ασία. Για να τιμήσει τους 25 πεσόντες Μακεδόνες Εταίρους διέταξε να στηθούν ισάριθμα αγάλματα στο Δίον, στην Μακεδονία, ενώ η μάχη στον Γρανικό θεωρήθηκε πανελληνία νίκη. Για να δείξει μάλιστα πόσο τιμούσε την θεά Αθηνά και την πόλη της, την Αθήνα, έστειλε 300 περσικές πανοπλίες ανάθημα στην Ακρόπολη, με εντολή να χαραχθεί η επιγραφή: "Αλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων".⁹⁷ Στο μήνυμά του ο Αλέξανδρος τονίζει τον πανελλήνιο χαρακτήρα της εκστρατείας και την απουσία των Λακεδαιμονίων, χωρίς καν να αναφέρει τους Μακεδόνες ή τον εαυτό του ως βασιλέα ή ηγεμόνα, και αποκαλεί όλους τους πρωτεργάτες της νίκης, συμπεριλαμβανομένων φυσικά και των Μακεδόνων, Έλληνες. Ήταν μια πολύ διπλωματική κίνηση προς τους Αθηναίους και τις ελληνικές Πόλεις με την οποία ο Αλέξανδρος επιβεβαίωσε τον πανελλήνιο χαρακτήρα της εκστρατείας και αποδείκνυε ότι μόλις είχε πάρει εκδίκηση από τους Πέρσες ως ηγεμών των Ελλήνων. Απώτερος σκοπός του πρέπει να ήταν και ο κατευνασμός των πνευμάτων στην Ελλάδα, μετά την καταστροφή της Θήβας.

Η Απελευθέρωση των Πόλεων της Μικράς Ασίας

Η νίκη στον Γρανικό προξένησε αλυσιδωτές αντιδράσεις στις Πόλεις της Μικράς Ασίας. Κατ' αρχάς, με την αναγγελία της νίκης των Μακεδόνων, οι Σάρδεις, πρωτεύουσα της Λυδίας, άνοιξε τις πύλες της και παρέδωσε την ακρόπολη και τους θησαυρούς της, υποκλινόμενη στην δύναμη του στρατηλάτη. Ο Αλέξανδρος άφησε φρουρά και διόρισε

⁹⁴ Χάθηκαν 60 ιππείς, 25 εταίροι και 30 πεζοί λέει ο Αρριανός (A.16.4) ενώ για 34 απώλειες γράφει ο Πλούταρχος ["Αλέξανδρος", XVI (673)] βασίζόμενος στον Αριστόβουλο (FGrH, 139, F5). Για 120 ιππείς και 9 πεζούς γράφει ο Ιουστίνος (Justinus, XI.VI.12-13), για 1.000 πεζούς και 200 ιππείς ο ιστορικός στον Οξύρυγχο Πάπυρο 1798 (FGrH, 148, F44, Col. IV). Ο Ταρν υποστηρίζει ότι οι καταγραμμένες μακεδονικές απώλειες παρουσιάζονται επίτηδες τόσο μικρές, ώστε να φαίνεται η περιφανής νίκη των Μακεδόνων (Tarn, 1:17 & 2:137). Αντιθέτως, ο Χάμοντ [N.G. L. Hammond, *The Macedonian State* (Oxford: Clarendon, 1992), pp. 131-134 & 187-192] πιστεύει ότι οι πληροφορίες για τις μακεδονικές απώλειες δεν πρέπει παρά να είναι αληθινές και να προέρχονται από το επίσημο ημερολόγιο της εκστρατείας (*Εφημερίδες*). Επίσης, υποστηρίζει ότι ο καλύτερος οπλισμός, οι πανοπλίες και η ανώτερη στρατιωτική τακτική των Μακεδόνων εξηγούν κάλλιστα τις μικρές θανατηφόρες απώλειες τους.

⁹⁵ Για 10.000 νεκρούς πεζούς και 2.000 ιππείς γράφει ο Διόδωρος (XVII.21.6) ενώ 20.000 πεζούς και 2.500 ιππείς αναφέρει ο Πλούταρχος ["Αλέξανδρος", XVI (673)] αλλά 50.000 πεζούς και 3.000 ιππείς ο ιστορικός στον Οξύρυγχο Πάπυρο 1798 (FGrH, 148, F44, Col. IV).

⁹⁶ 2.000 κατά τον Αρριανό (*Ανάβασις*, A.16.2) ή 20.000 κατά τον Διόδωρο (XVII.21.6).

⁹⁷ Αρριανός, *Ανάβασις*, A.16.5-7.

Μακεδόνα Σατράπη της Λυδίας τον Άσανδο του Φιλώτα, στον οποίο έδωσε τον περσικό τίτλο και όλες τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που είχαν οι σατράπες. Κατόπιν, προχώρησε προς τα παράλια της Μ. Ασίας για να εξασφαλίσει την επικοινωνία του με την κυρίως Ελλάδα, πριν ο Περσικός στόλος τον αποκόψει. Η απελευθέρωση των ελληνικών Πόλεων της Μικράς Ασίας ήταν άλλωστε ένας από τους αντικειμενικούς σκοπούς της εκστρατείας.⁹⁸

Η πρώτη ελληνική Πόλη που απελευθέρωσε ήταν η Έφεσος, από την οποία έδωξε τους ολιγαρχικούς και εγκατέστησε πάλι τους δημοκρατικούς. Φρόντισε όμως να εμποδίσει αντίποινα εναντίον των εκδιωχθέντων προφανώς επειδή είχε καταλάβει ότι αυτά θα κατέληγαν σε φόνους αθώων και παράταση της πολιτικής αστάθειας στην Πόλη. Βέβαια, η πολιτική αντικατάσταση δεν άλλαξε παρά την μια εξουσία μαριονέτας με την άλλη, όπως εξυπηρετούσε τον Αλέξανδρο πολιτικά.⁹⁹ Μετά την Έφεσο, οι Πέρσες κυβερνήτες ορισμένων ελληνικών Πόλεων έδειξαν αμέσως την προθυμία τους να παραδοθούν στον Αλέξανδρο, όπως συνέβη στην Πριήνη. Στην Μίλητο, όμως, η περσική φρουρά, που είχε πληροφορηθεί ότι έρχονταν ενισχύσεις δια θαλάσσης, αποφάσισε να αμυνθεί. Παρά τις προσδοκίες των Ασιατών, ο περσικός στόλος που αποτελούνταν από 400 φοινικικά και κυπριακά πλοία, έφθασε στην Μίλητο αφού ο ελληνικός, του Αλεξάνδρου, είχε ήδη αποκλείσει την πόλη από θαλάσσης. Τα 160 πλοία του Αλεξάνδρου είχαν αγκυροβολήσει ανάμεσα σε νησίδια και στην ξηρά, μπροστά στην πόλη, και εμπόδιζαν τα περσικά να πλησιάσουν. Οι ναύτες και πεζοναύτες του περσικού στόλου αναγκάζονταν κάθε τόσο να αποβιβάζονται στην ακτή για να βρίσκουν τρόφιμα και νερό, πράγμα που έγινε σχεδόν αδύνατον με τους Μακεδόνες να τους κυνηγούν συνεχώς. Στο τέλος, πήραν την απόφαση να εγκαταλείψουν την προσπάθεια και να αποχωρήσουν. Ο Αλέξανδρος, ανενόχλητος πλέον και χρησιμοποιώντας για πρώτη φορά στην εκστρατεία του στην Ασία πολιορκητικές μηχανές, άνοιξε ρήγματα στα τείχη και εισχώρησε στην Μίλητο.¹⁰⁰ Παραδόξως, δεν πείραξε τους Μιλησίους, θεωρώντας ίσως ότι ενεργούσαν κατ' εντολήν των Περσών. Με την κατάληψη της Μιλήτου, ο Μακεδόνας βασιλιάς ήλεγχε τα βορειοδυτικά παράλια της Μικράς Ασίας παρ' ότι ο περσικός στόλος βρισκόταν ακόμη στο Αιγαίο.

Αυτήν ακριβώς την στιγμή, ο Αλέξανδρος αποφάσισε να διαλύσει τον στόλο του αλλά και να καταλάβει ολόκληρη την μικρασιατική ακτή. Επειδή οι πραγματικοί λόγοι της καταργήσεως του στόλου μας είναι άγνωστοι, περιοριζόμαστε μόνο σε εικασίες. Ίσως η διάλυση του στόλου οφειλόταν σε έλλειψη χρημάτων την δεδομένη στιγμή αλλά και στο γεγονός ότι ο στόλος δεν είχε την δύναμη να αντιπαρατεθεί επιτυχώς στον περσικό σε ανοικτή ναυμαχία ούτε ήταν λογικό να χρησιμοποιηθεί μέρος του στρατού ως ναυτικό, αποδυναμώνοντάς τον. Ακόμη, ίσως σκέφθηκε ότι εάν κατελάμβανε τις παραθαλάσσιες πόλεις της Μ. Ασίας δεν θα είχε ανάγκη στόλου εφ' όσον οι Πέρσες δεν θα είχαν λιμάνια.¹⁰¹ Ίσως πάλι η αιτία διαλύσεως του ναυτικού να ήταν η αμφιβολία του Αλεξάνδρου στο κατά πόσο ένα ισχυρό ναυτικό, που θα αποτελούνταν από Έλληνες μισθοφόρους ή συμμάχους, θα του ήταν πιστό.¹⁰² Έτσι, κράτησε μόνο 20 αθηναϊκά πλοία και μερικά άλλα για την μεταφορά των πολιορκητικών μηχανών και έδωσε εντολή να αποδεσμευθούν τα υπόλοιπα.¹⁰³ Η επιλογή των αθηναϊκών πλοίων μάλλον ήταν πρόσχημα που αποσκοπούσε στην ομηρία των

⁹⁸ Διόδ. XVI.91.2 & XVII.24.1. Δες πλήρη πίνακα σατραπών που διόρισε ο Αλέξανδρος σε IEE, 4:220-221.

⁹⁹ Hamilton, pp. 160-161.

¹⁰⁰ Αρριανός, *Ανάβασις*, A.18.4-A.19.11 και Διόδ. XVII.22 -- Fox, p. 134.

¹⁰¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, A.20.1 -- Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:215. Ο Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 49-50, πιστεύει ότι εκείνη ακριβώς την εποχή ο Αλέξανδρος αποφάσισε να αντιμετωπίσει τον Δαρείο με έπαθλο την Περσική Αυτοκρατορία.

¹⁰² Hamilton, p. 60 και Green, *Alexander*, pp. 191-192.

¹⁰³ Διόδ. XVII.22.5.

πληρωμάτων, σε περίπτωση ανάγκης, αλλά και σε μερική ίσως αποδυνάμωση του αθηναϊκού στόλου, που έτσι θα διέθετε λιγότερα ετοιμοπόλεμα πλοία, εφ' όσον ορισμένα θα ήταν μακριά από την Αθήνα. Η ιδέα του Αλεξάνδρου ήταν στρατηγικώς ιδιοφυής: κατήγγησε ένα σώμα στρατού το οποίο ήταν υποδεέστερο του αντιπάλου ενισχύοντας ταυτοχρόνως με τα μάχιμα πληρώματά τους τον στρατό του. Από την άλλη πλευρά, οι κίνδυνοι μια τέτοιας αποφάσεως ήταν μεγάλοι μια που η μοναδική διέξοδος επιτυχίας ήταν να καταργήσει την υπεροχή του περσικού ναυτικού αποκλείοντάς τον από τις πηγές τροφοδοσίας του, δηλαδή όλα τα λιμάνια της Α. Μεσογείου. Η στρατηγική του τελικά αποδείχθηκε εκπληκτική. Μη δυνάμενος να αντιμετωπίσει τον όγκο του περσικού στόλου και φοβούμενος ότι οι Πέρσες μπορεί να μετέφεραν τον πόλεμο στην Ελλάδα με τα πλοία, σκέφθηκε να αποκόψει τις προσβάσεις τους στις ακτές του Αιγαίου για να εξασφαλίσει τα νώτα του. Φυσικά, δεν γνωρίζουμε εάν αυτή ήταν μια στρατηγική που την είχε σκεφθεί από την αρχή ή σχηματοποιήθηκε στο μυαλό του σιγά-σιγά,¹⁰⁴ αν και φαίνεται πιθανότερο ότι κατά την εκστρατεία στην Ασία ο Αλέξανδρος ελάμβανε αποφάσεις σταθμίζοντας τους διάφορους παράγοντες όταν χρειαζόταν και την δεδομένη στιγμή.

Οι Πέρσες, αφού έχασαν και την Μίλητο, αποφάσισαν να οργανώσουν σθεναρή αντίσταση στην Αλικαρνασσό. Η περσική ηγεσία ανέθεσε την άμυνα της πόλεως στον Μέμωνα από την Ρόδο, που είχε ήδη δείξει τις ικανότητες του και την αφοσίωσή του. Ο Αλέξανδρος αποφάσισε να πολιορκήσει την πόλη αλλά είχε να αντιμετωπίσει ισχυρό στρατό, έναν ικανότατο Έλληνα στρατηγό, που ήταν μάλιστα και πικραμένος από την ήττα των Περσών στον Γρανικό, και ισχυρότατη οχύρωση. Μετά από πολλές προσπάθειες, οι Μακεδόνες κατάφεραν να δημιουργήσουν ρήγμα στο εξωτερικό τείχος και να το προσπεράσουν αλλά οι πολιορκούμενοι είχαν ήδη κατασκευάσει ισχυρότερο εσωτερικό τείχος ενώ έβαλαν φωτιά και έκαψαν πολιορκητικές μηχανές των επιτιθεμένων. Οι μάχες άρχισαν να γίνονται σφοδρότερες, ιδίως τώρα που οι πολιορκούμενοι πέρασαν στην αντεπίθεση. Παρά την πρόσκαιρη επιτυχία τους, οι Πέρσες αντελήφθησαν ότι ήταν ζήτημα ημερών για να δημιουργηθούν νέα ρήγματα και να εισβάλουν οι Μακεδόνες. Ο Μέμων αποχώρησε κρυφά την νύχτα με τους περισσότερους από τους στρατιώτες του αφού έβαλαν φωτιά σε τμήμα της πόλεως, στην αποθήκη πυρομαχικών και σε έναν πύργο που είχαν κατασκευάσει. Παρά την αποχώρηση και για να καθυστερήσει τον αντίπαλο στρατό άφησε φρουρά στην ακρόπολη για να συνεχίσει την αντίσταση.¹⁰⁵ Ο Αλέξανδρος, όταν κατάλαβε τι είχε συμβεί, αποφάσισε να μην χρονοτριβήσει προσπαθώντας να καταλάβει την ακρόπολη. Άφησε 3.000 πεζούς και 200 ιππείς να συνεχίσουν την πολιορκία και να φρουρούν την Καρία ενώ εκείνος συνέχισε την πορεία του νότια, κατά μήκος των παραλίων. Πράγματι, μέσα σε ένα χρόνο, η μακεδονική φρουρά κατάφερε να απομακρύνει κάθε περσική παρουσία από την περιοχή.

Στην Καρία, ο Αλέξανδρος διόρισε τοπικό σατράπη μια γηραιά πριγκίπισσα της Καραϊκής δυναστείας, η οποία κίόλας τον υιοθέτησε έτσι ώστε να παρουσιάζεται εκείνος ως γιος της και νόμιμος διάδοχός της στην περιοχή. Με αυτόν τον τρόπο, ο Αλέξανδρος ικανοποίησε τον πληθυσμό της Καρίας αλλά παράλληλα φρόντισε επικεφαλής των στρατιωτικών δυνάμεων της περιοχής να διορίσει Μακεδόνα, πράγμα που θα έπραττε από εδώ και στο εξής όποτε διορίζε ντόπιους σατράπες. Έτσι, εξασφάλιζε την υποστήριξη των ντόπιων αλλά και τον στρατιωτικό έλεγχο της περιοχής από έμπιστους του. Εκ παραλλήλου, έστειλε τους νιόπαντρους Μακεδόνες στρατιώτες στην Ελλάδα να περάσουν τον χειμώνα μαζί με τις γυναίκες τους στην Μακεδονία, να ξεκουραστούν αλλά και να φροντίσουν να στρατολογήσουν και άλλους, τους οποίους θα έφερναν μαζί τους κατά την επιστροφή.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Wileken, p. 77 και P. A. Brunt (Αρριανός, εκδ. Loeb), appendix II.1.

¹⁰⁵ Διόδ. XVII.23.4-27.

¹⁰⁶ Αρριανός, *Ανάβασις*, Α.20-24.2.

Η απελευθέρωση των ελληνικών Πόλεων σηματοδότησε την ένταξή τους στον χώρο επιρροής των Μακεδόνων. Οι ελληνικές Πόλεις της Μικράς Ασίας φαίνεται ότι δεν έγιναν μέλη της Συμμαχίας της Κορίνθου. Απλώς είχαν αυτονομία αλλά και υποτέλεια στον Αλέξανδρο πληρώνοντας *συντάξεις*, είδος φόρου που πριν πλήρωναν στους Πέρσες (Ιστορική Πηγή 31).¹⁰⁷ Βέβαιο είναι ότι ενισχύθηκε η οργάνωση των Πόλεων αφού, ακόμη και στις περιπτώσεις που δωρήθηκαν εκτάσεις γης, οι ιδιοκτήτες τους υποχρεώθηκαν να γίνουν επίτιμοι πολίτες της κοντινότερης Πόλεως και να προσαρτήσουν την γη τους σ' αυτήν. Στην αγροτική περιφέρεια φαίνεται ότι τίποτα δεν άλλαξε αφού το σύστημα της δουλοπαροικίας διατηρήθηκε, ίσως υπό μακεδονική διοίκηση, παρ' ότι οι δουλοπάροικοι έχαιραν κάποιων ανέσεων στα δικά τους οικήματα.¹⁰⁸

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΗΓΗ 31

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΠΡΙΗΝΗΣ (334 π.Χ.)

Αρχαίο Κείμενο (σωζόμενο απόσπασμα) σε Marcus N. Tod, ed., *Greek Historical Inscriptions*, 2 vols in 1, rpt. of 1946-1948 2-vol. ed. (Chicago: Aris, 1985), no 185, 2:243.¹⁰⁹ Απόδοση στα νεοελληνικά Δ. Ι. Λοΐζος.

[Διάταγμα] του Βασιλιά Αλεξάνδρου.

Όσοι κατοικούν στην Ναύλοχον¹¹⁰ και είναι Πριηνείς θα είναι αυτόνομοι και ελεύθεροι έχοντας στην πλήρη κατοχή τους την γη και τις οικίες στην πόλη, όλες τις οικίες και τα κτήματα. Όσοι δεν είναι Πριηνείς, να μένουν σε κώμες, σε όποιες θέλουν αυτοί ... Όσοι μένουν στις κώμες θα πληρώνουν τους φόρους. Από την συνεισφορά [*σύνταξιν*] απαλλάσσονται όσοι μένουν στην Πριήνη και η φρουρά ...

Ο Γόρδιος Δεσμός

Αφού ο Αλέξανδρος ολοκλήρωσε την πορεία του στα παράλια της Μικράς Ασίας, στράφηκε βόρεια και έφθασε στην πόλη Γόρδιο, πρωτεύουσα της Φρυγίας. Το Γόρδιο (Yassihüyük, στα βόρεια της σημερινής πόλεως Polatli, δυτικά της Άγκυρας) είχε οριστεί ως το σημείο συναντήσεως με τις ενισχύσεις που θα έρχονταν μαζί με τους επιστρέφοντες νιόπαντρους από την Ελλάδα. Πράγματι, σε λίγο έφθασαν 3.000 Μακεδόνες οπλίτες και 350 σύμμαχοι για να ενισχύσουν τον στρατό.¹¹¹

¹⁰⁷ Οι γνώμες των ιστορικών δίστανται. Ο Wilcken, pp. 91-92, υποστηρίζει ότι οι πόλεις της Μ. Ασίας εντάχθηκαν στην Συμμαχία αν και δεν καταργήθηκε η συνομοσπονδία των ιωνικών κρατών που προϋπήρχε ενώ οι Hamilton, p. 59, και Green, *Alexander*, pp. 187-188, πιστεύουν ότι έγιναν μέλη της Συμμαχίας και μάλιστα πλήρωναν φόρους σε χρήμα. Ο Hammond, *Alexander King*, p. 78, και ο Bengtson, p. 207, υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι οι πόλεις έγιναν μέλη της Συμμαχίας αλλά σίγουρα πλήρωναν φόρους, όπως διαφαίνεται από τον Αρριανό (A.26.3 & 27.4) και από την επιγραφή σε Todd, GHI, no 185. Δες και συζήτηση σε Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 253-255. Το ζήτημα έχει απασχολήσει πολλούς ιστορικούς για περισσότερο από έναν αιώνα (Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:244 σημ. 438) -- Tarn, 2:199-232 -- Τσιμπουκίδης και Γκαφούρωφ, σ. 222-223.

¹⁰⁸ Fox, pp. 140-141 και Tod, GHI, no 186, 2:244-246.

¹⁰⁹ Δες διαφορετική αποκατάσταση του κειμένου της επιγραφής σε Philip Harding, ed. *From the end of the Peloponnesian War to the battle of Ipsus [Documents]* (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1985), p. 107.

¹¹⁰ Πιθανότατα το λιμάνι της Πριήνης.

¹¹¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, A.29.4.

Κατά την παραμονή του στην πόλη, ο Μακεδόνας βασιλιάς έμαθε ότι στην ακρόπολη του Γορδίου υπήρχε μια άμαξα, η οποία ήταν ανάθημα στον Δία και για την οποία υπήρχε η παράδοση ότι όποιος έλυne τον δεσμό του ζυγού της θα γινόταν κύριος της Ασίας. Η δυσκολία έγκειτο στο γεγονός ότι ο ζυγός της ήταν δεμένος με δεσμό από φλοιό κρνανιάς¹¹² αλλά δεν φαινόταν πουθενά άκρη για να λυθεί. Ο βασιλιάς κατευθύνθηκε αμέσως στην ακρόπολη. Ο Αλέξανδρος περιεργάστηκε για λίγο τον κόμπο αλλά δεν ήταν ο άνθρωπος που υπομονετικά θα προσπαθούσε να τον λύσει. Χωρίς καθυστέρηση, είτε έκοψε με το σπαθί του τον δεσμό είτε αφαίρεσε το ξύλινο καρφί που ήταν μπηγμένο στον ρυμό και συγκρατούσε τον δεσμό του ζυγού. Όλοι έμειναν κατάπληκτοι. Ο κόμπος είχε λυθεί.¹¹³ Το στιγμιότυπο αυτό της εκστρατείας, ακόμη και εάν περιλαμβάνεται στην αλεξανδρινή μυθολογία, η οποία υφίσταται από τους αρχαίους χρόνους και εξάπτει την φαντασία, δείχνει την αποφασιστικότητα του Αλεξάνδρου και τονίζει το γεγονός ότι εκμεταλλευόταν κάθε ευκαιρία για να επισημαίνει ότι ήταν μοιραίο να προχωρήσει ανατολικά νικηφόρα. Το πάθος αυτού του νεαρού βασιλιά δεν διαφέρει ουσιαστικά καθόλου από το πάθος όλων των ιστορικών και συγχρόνων προσωπικοτήτων που επιμένουν να ολοκληρώσουν τον στόχο τους με κάθε δύναμη και κάθε μέσο. Η παράδοση για το Γόρδιο υπογραμμίζει για πρώτη φορά την ιδέα του ηγεμόνα του κόσμου, την οποία μόλις είχε αρχίσει να καλλιεργεί ο Αλέξανδρος στον στρατό του.

Εν τω μεταξύ, ο ηττημένος Μέμνων αποπειράθηκε να παρενοχλήσει τον Αλέξανδρο με τον στόλο στα μετόπισθεν προσπαθώντας να καταλάβει νησιά και να εξαγοράσει με χρήματα τις συνειδήσεις των άλλων Ελλήνων εναντίον των Μακεδόνων. Οι Έλληνες, όμως, ήταν πλέον επιφυλακτικοί απέναντι στους Πέρσες και κρατούσαν στάση αναμονής. Έτσι, ενώ φάνηκε για μια στιγμή ότι ο Αλέξανδρος απειλούνταν σοβαρά στα μετόπισθεν από τις νικηφόρες επιχειρήσεις του Μέμνονα στα νησιά του Αιγαίου και την πρόθεση του να επέμβει στην Μακεδονία με πολύ στόλο και στρατό, ξαφνικά ο Μέμνων ο Ρόδιος πέθανε.¹¹⁴ Στην συνέχεια, παρά την προσπάθεια των Περσών να διορίσουν ισάξιο αρχηγό του στόλου, δεν βρέθηκε ικανός αντικαταστάτης, πράγμα που γλύτωσε φυσικά τον Αλέξανδρο από περισσότερες σκοτούρες.

Από το Γόρδιο, ο Αλέξανδρος κατευθύνθηκε ανατολικά μέχρι την σημερινή Άγκυρα, όπου συνήψε μικρή νικηφόρα μάχη. Κατόπιν, δια μέσου του νοτιοδυτικού τμήματος της Καππαδοκίας και χωρίς να συναντήσει αντίσταση από τους ντόπιους, κατευθύνθηκε νότια μέχρι την Ταρσό της Κιλικίας, στα νοτιοανατολικά παράλια της Μικράς Ασίας. Ο στρατός μαζί με τον βασιλιά βάδισαν με γρήγορο βηματισμό μέσα στην καλοκαιριάτικη ζέστη και έφθασαν στην πόλη κατάκοποι και κάθιδροι, με την σκόνη να έχει κολλήσει επάνω τους. Μπροστά τους έρεαν τα παγωμένα νερά του Κύδνου ποταμού (Tarsus Çay) και ο Αλέξανδρος δεν δίστασε να βουτήξει για να δροσιστεί. Παρ' ότι ήταν καλοκαίρι, φαίνεται ότι το νερό του ποταμού που έρεε από τα χιονισμένα βουνά της περιοχής ήταν ιδιαίτερα κρύο, με αποτέλεσμα ο Αλέξανδρος να πληρώσει το μπάνιο με πρόσκαιρο κλονισμό της υγείας του και καθυστέρηση της εκστρατείας. Στην Ταρσό, λοιπόν, αρρώστησε με σπασμούς και υψηλό πυρετό είτε από πνευμονία είτε και από υπερκόπωση.¹¹⁵ Η γερή του κράση, όμως, του επέτρεψε να αναρρώσει γρήγορα και να διαφύγει τελικά τον κίνδυνο.

Ένα περίεργο και συνάμα αξιοσημείωτο γεγονός συνέβη κατά την περίοδο της

¹¹² Η κρνανιά είναι είδος του δέντρου κόρνος (cornus), που ανήκει στο γένος των αγγειόσπερμων δικότυλων φυτών, στην τάξη κορνώδη και στην οικογένεια κορνίδες ή κρνανίδες. Η κρνανιά μπορεί να φθάσει σε ύψος τα πέντε μέτρα ενώ το ξύλο της χρησιμοποιείται για την κατασκευή επίπλων, ξύλινων οχημάτων, εργαλείων και μικροαντικειμένων τέχνης.

¹¹³ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.3 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XVIII (674) και Curtius, 3.1.14-18 -- Tarn, 2:262-265.

¹¹⁴ Διόδ. XVII.31.3-4.

¹¹⁵ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.4.7-8 και Curtius, 3.5 και Green, *Alexander*, p. 220.

ασθενείας του. Ο Παρμενίων ειδοποίησε μια μέρα τον Αλέξανδρο ότι ο προσωπικός του γιατρός, Φίλιππος, ήθελε να τον δηλητηριάσει. Ο Αλέξανδρος δεν έλαβε καθόλου υπ' όψιν του την προειδοποίηση και ήπιε χωρίς δισταγμό το φάρμακο που του είχε ετοιμάσει ο γιατρός του και έγινε καλά.¹¹⁶ Ίσως το γεγονός να ήταν άνευ σημασίας εάν ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται στον σημερινό ερευνητή η ιστορία της πιθανής δηλητηριάσεως του Αλεξάνδρου και ιδίως η δραματική περιγραφή του συμβάντος δεν έκανε πολλούς ιστορικούς να αμφισβητήσουν την γνησιότητά της. Παρ' όλα αυτά, ένας ιστορικός υποστηρίζει ότι "η Ιστορία δεν είναι αλήθεια μόνο όταν είναι βαρετή" και πως τελικά, εφ' όσον δεν υπάρχουν πληροφορίες για την μη γνησιότητά του περιστατικού, μπορεί και να είναι αληθινό.¹¹⁷ Πάντως, για δεύτερη φορά, μετά τον Γρανικό, ενοχοποιείται ο Παρμενίων από τους αρχαίους συγγραφείς για λανθασμένη συμβουλή προς τον Αλέξανδρο.

Αμέσως μόλις ανέρρωσε, ο Αλέξανδρος οδήγησε το στράτευμα προς τα ανατολικά, παράλληλα με την νότια ακτογραμμή της Κιλικίας και έφθασε στην Ισσό. Εκεί, άφησε τους τραυματίες και συνέχισε την πορεία του νότια, κατά μήκος της παραλίας, ψάχνοντας τον στρατό του Δαρείου.

Η Μάχη στην Ισσό (333 π.Χ.)

Όσο καιρό ο Αλέξανδρος προχωρούσε στην Μικρά Ασία, ο Δαρείος έκανε κάθε δυνατή προσπάθεια για να βρει στρατηγούς να αντιμετωπίσουν τους Μακεδόνες. Τελικά, μη βρίσκοντας, κατά την κρίση του, άξιους αρχηγούς και απορρίπτοντας την αίτηση του Χαρίδημου να τεθεί ο Αθηναίος στρατηγός επικεφαλής τμήματος του περσικού στρατού εναντίον των Μακεδόνων, αποφάσισε να αναλάβει ο ίδιος την αρχιστρατηγία.¹¹⁸ Ένα από τα κύρια προβλήματα της περσικής στρατιωτικής διοικήσεως, όμως, ήταν η διαφωνία των επιτελών και του βασιλιά σε θέματα στρατηγικής αλλά και η αμοιβαία δυσπιστία Περσών και Ελλήνων μισθοφόρων στρατηγών. Έτσι, ενώ το επιτελείο διαφωνούσε με την ιδέα της γενικής επιστρατεύσεως, ο Δαρείος αποφάσισε να αντιμετωπίσει τον Αλέξανδρο με όλο τον στρατό σε μία αποφασιστική μάχη.

Ο περσικός στρατός συγκεντρώθηκε στην Βαβυλώνα. Αφού ο βασιλιάς διάλεξε τους καταλληλότερους για αξιωματικούς του και τους διέταξε να πάρουν μαζί και τις οικογένειές τους, όπως έκανε και ο ίδιος, ξεκίνησαν για την Κιλικία. Εν τω μεταξύ, ο Αλέξανδρος συνέχισε να βαδίζει νότια της Ισσού μέχρι την Μυριάνδρο (Ada Tepe, ανάμεσα στα σημερινά χωριά Hatun και Kerirce, νότια της Αλεξανδρέττας/Iskenderun) νομίζοντας πως ο Δαρείος βρισκόταν στα αριστερά του, στους Σωχούς (κάπου ανάμεσα στα σημερινά χωριά Demrek και Mazmanlı, βορειοανατολικά της Αλεξανδρέττας). Ο Δαρείος όμως είχε φύγει από τους Σωχούς και προχωρώντας βόρεια παρέκαμψε την σημερινή οροσειρά Γκαβούρ νουρ Νταγκλαρί (Gavur nur Dagları) από αριστερά και στράφηκε νότια προς την Ισσό, ακολουθώντας την διαδρομή του Αλεξάνδρου. Ξαφνικά, ο Αλέξανδρος αντιλήφθη ότι ο Δαρείος βρισκόταν πίσω του. Ο Μακεδόνας βασιλιάς συνειδητοποίησε ότι είχε αποκοπεί συγκοινωνιακά από την περιοχή που είχε ήδη καταλάβει στην Μ. Ασία. Άρα, θα έπρεπε να εμποδίσει τον Δαρείο να θέσει υπό τον έλεγχό του τα στενά περάσματα που οδηγούσαν στην Συρία, τις ονομαζόμενες Πύλες της Συρίας (Belen Geçidi) και Πύλες της Κιλικίας (κοντά στο Sariseki, βόρεια της Αλεξανδρέττας) και τα οποία μόλις είχε εκείνος διαβεί. Στράφηκε λοιπόν βόρεια και με το μεγαλύτερο μέρος του στρατού του πέρασε τις πύλες της Κιλικίας

¹¹⁶ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.4.8-11 και Διόδ. XVII.31.4-6 και Curtius, 3.6 και Πάπυρος Οξυρύνχου 1798, FGrH, 148, F44 Col. I και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος" XIX (674-675) και Ιουστίνος (Justinus), XI.VIII.

¹¹⁷ "history is not only true when dull", Fox, pp. 162-163.

¹¹⁸ Οι Πέρσες δεν επρόκειτο να εμπιστευθούν την αρχηγία στρατού για μια τόσο κρίσιμη μάχη σε Έλληνες μισθοφόρους στρατηγούς (Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 57).

προς βορρά και βρήκε τον στρατό του Δαρείου στην παραθαλάσσια πεδιάδα της Ισού, νότια της σημερινής τουρκικής πόλεως Ντερτιόλ (Dörtiol) στον Ισικό ή κόλπο της Αλεξανδρέτας/Iskenderum, στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο Αλέξανδρος αντελήφθη αμέσως ότι η διαμόρφωση του εδάφους ευνοούσε τον μακεδονικό στρατό. Ετοιμάσθηκε λοιπόν να αναπτύξει τον στρατό του γνωρίζοντας ότι στην στενή πεδιάδα της Ισού, ανάμεσα στην θάλασσα και στο όρος Αμανός (Gavur nur Daglari), οι Πέρσες δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν το πλήθος του στρατού τους.¹¹⁹

Οι Πέρσες είχαν πέσει σε τυχαία παγίδα που θα απέβαινε μοιραία. Ο χώρος στον οποίο επρόκειτο να δοθεί η μάχη είχε πλάτος 14 στάδια, δηλαδή περίπου 2.600 μ. και έτσι το μέτωπο των αντιπάλων δεν μπορούσε να ξεπεράσει αυτό το πλάτος.¹²⁰ Ο Δαρείος, που πρέπει να είχε συγκεντρώσει συνολικά πάνω από 200.000 άνδρες,¹²¹ δεν μπορούσε να τους χρησιμοποιήσει όλους. Οντως, παρά τον όγκο του στρατού του, ο Δαρείος μπόρεσε τελικά να παρατάξει στην πρώτη γραμμή μόνο 90.000 πεζούς και 30.000 ιππείς ενώ 20.000 άνδρες, μάλλον ελαφρύ πεζικό, βρίσκονταν λίγο παραπέρα. Οι υπόλοιποι πρέπει να έμειναν εφεδρείες στα μετόπισθεν. Ολόκληρος ο στρατός του, εκτός από το ελαφρύ πεζικό των 20.000 ανδρών, ήταν πίσω από τον Πίναρο ποταμό (ο Payas ή κατ' άλλους ο Deli Chay).¹²² Σκοπός του Δαρείου ήταν να χρησιμοποιήσει το ιππικό ως κύρια δύναμη επιθέσεως ενώ οι πεζοί θα κρατούσαν άμυνα μέχρι οι ιππείς να πλευροκοπήσουν την ανίκητη κατά μέτωπο μακεδονική φάλαγγα.¹²³

Ο Αλέξανδρος διέθετε καθ' υπολογισμό μάλλον 30.000-35.000 στρατό, αποτελούμενο από 20.000-30.000 πεζούς και 5.000 ιππείς.¹²⁴ Όταν ο Μακεδόνας βασιλιάς αντίκρισε την παράταξη των αντιπάλων, φρόντισε να στείλει αμέσως ένα απόσπασμα για να επιτεθεί και να απωθήσει τους 20.000 ελαφρούς ιππείς, που βρίσκονταν απομονωμένοι μπροστά και αριστερά από τον κυρίως περσικό στρατό. Κατόπιν, άρχισε να δίνει διαταγές για την τοποθέτηση των διαφόρων στρατιωτικών σωμάτων και, από τον τρόπο που παρέταξε τον στρατό του, συνάγεται και το στρατιωτικό του σχέδιο. Ο Αλέξανδρος ενίσχυσε με περισσότερο ιππικό το αριστερό τμήμα του στρατού του, αυτό που επρόκειτο να αντιμετωπίσει τους Πέρσες ιππείς, έτσι ώστε να κρατήσει καλή άμυνα ενώ με το δεξί της παρατάξεως θα προσπαθούσε να διασπάσει τις εχθρικές γραμμές. Το μειονέκτημα του στρατού του Αλεξάνδρου ήταν πιθανόν η μικρή του δύναμη σε σχέση με τους Πέρσες ενώ το πλεονέκτημά του ήταν η ισορροπημένη διάταξη του στρατού του με ιππικό και στα δύο άκρα.¹²⁵

Με αυτήν την διάταξη δυνάμεων των δύο αντιπάλων άρχισε ένα απόγευμα του

¹¹⁹ Curtius, 3.8.

¹²⁰ Δες συζήτηση για την ακριβή θέση της μάχης σε Fox, pp. 169-170 -- Για 14 στάδια γράφει ο Καλλισθένης ο Ολύθιος, FGrH, 124, F35=Πολύβιος, XII.17. Το πλάτος σε μέτρα υπολογίστηκε με στάδιο = 184,98 μ. [Δες *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάννικα*, 61 τομ. (Αθήνα: Πάπυρος, 1981-1994), 42:71].

¹²¹ Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:274. Οι αρχαίες πηγές αναφέρουν τυπικά διογκωμένους αριθμούς αλλά είναι βέβαιο ότι ο περσικός στρατός ήταν υπέρτερος του μακεδονικού (Tarn, 1:25 και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 57). Για 600.000 άνδρες γράφει ο Αρριανός, *Ανάβασις*, B.8.8 και ο Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XVIII (674), και ο ιστορικός του Οξύρυγχου Πάπυρου 1798, FGrH, 148 Fr 44 Col. II. Ο Curtius (3.2.4-9) αναφέρει 250.000 πεζούς και 62.200 ιππείς. Για 400.000 πεζούς με 100.000 ιππικό μιλούν ο Διόδωρος (XVII.31.2) και ο Ιουστίνος (Justinus, XLIX.1). Για 30.000 ιππείς και τουλάχιστον 30.000 Έλληνες μισθοφόρους γράφουν ο Καλλισθένης ο Ολύθιος (FGrH, 124, F35=Πολύβιος, XII.18) και ο Αρριανός (*Ανάβασις*, B.8.5-6). Αντιθέτως ο Hamilton, p. 67, υπολογίζει τους Έλληνες μισθοφόρους σε 20.000 και ο Fuller, p. 155, λίγο παραπάνω από 10.000.

¹²² Δες συζήτηση σε Hammond, *Alexander King*, pp. 97-101 ο οποίος κλίνει υπέρ του Payas και ανάλυση σε Fuller, pp. 156-160 ο οποίος προτείνει τον Deli Chay.

¹²³ Curtius, 3.11.1 -- Πολύβιος XII.17-22.

¹²⁴ Πρβλ. Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:274 και Fox, p. 170 και Tarn, 1:26.

¹²⁵ Curtius, 3.8.28-3.9 και Fuller, pp. 159-160.

Νοεμβρίου του 333 η μάχη της Ισού. Ο Δαρείος, μετά την απόθεση του ελαφρού ιππικού, κράτησε αμυντική στάση και περίμενε την επίθεση των Μακεδόνων. Τότε, ο Αλέξανδρος άρχισε να κινείται αργά προς το ποτάμι αλλά ξαφνικά διέταξε ταχεία επίθεση που παραξένεψε τους Πέρσες με την ορμή και την σφοδρότητά της. Οι Μακεδόνες ιππείς της δεξιάς πλευράς της παρατάξεως του Αλεξάνδρου πέρασαν το ποτάμι και έτρεψαν σε φυγή τους απέναντι εχθρούς. Στο κέντρο, όμως, οι Έλληνες μισθοφόροι των Περσών εκμεταλλεύθηκαν την διάσπαση της μακεδονικής φάλαγγας σε δύο ή και περισσότερα τμήματα κατά την διάβαση του ποταμού και εξαπέλυσαν σφοδρή επίθεση εναντίον της. Εκεί, ο Αλέξανδρος έχασε τον Πτολεμαίο του Σελεύκου και 120 άλλους εκλεκτούς Μακεδόνες. Το νικηφόρο δεξιό τμήμα του Αλεξάνδρου άρχισε να πλευροκοπά τους Έλληνες μισθοφόρους, οι οποίοι μόλις κατάφεραν να οπισθοχωρήσουν συγκροτημένοι και να έχουν λίγες απώλειες. Ο Δαρείος, βλέποντας την κατάρρευση της αριστερής του πλευράς και την οπισθοχώρηση των Ελλήνων μισθοφόρων του, φοβήθηκε για την ζωή του.¹²⁶ Τράπηκε σε φυγή πάνω στο άρμα του, το οποίο όμως εγκατέλειψε μαζί με τα όπλα του λίγο πιο πέρα για να διαφύγει πιο εύκολα έφιππος. Εν τω μεταξύ, στο αριστερό του Αλεξάνδρου, οι Πέρσες ιππείς είχαν πρώτοι περάσει το ποτάμι και η μάχη ήταν σφοδρή γιατί μετά βίας οι ιππείς του Αλεξάνδρου κρατούσαν τις συνεχείς επιθέσεις των πολυάριθμων Περσών ιπέων. Όταν οι τελευταίοι όμως είδαν ότι όλοι οι άλλοι είχαν οπισθοχωρήσει και έμαθαν για την φυγή του βασιλιά τους, εγκατέλειψαν άτακτα το πεδίο της μάχης.¹²⁷

Ο Αλέξανδρος καταδίωξε τον Δαρείο μέχρι περίπου την σημερινή πόλη Τοπράκαλλε (Toprakkale), βόρεια της Ισού,¹²⁸ αλλά δεν τον πρόλαβε και αρκέστηκε στα παρατημένα όπλα. Οι απώλειες του Περσικού στρατού μαζί με τους αιχμαλώτους πρέπει να άγγιζαν τους 100.000 άνδρες, εκ των οποίων 10.000 ιππείς, ενώ ο στρατός είχε γενικώς διαλυθεί αν και τμήματα του ιππικού συνέχισαν αργότερα να παρενοχλούν τις επικοινωνίες του Αλεξάνδρου στα μετόπισθεν.¹²⁹ Όσοι γλύτωσαν από τους Έλληνες μισθοφόρους του Δαρείου φαίνεται ότι κατάφεραν να φθάσουν στην Τρίπολη του Λιβάνου (σημερινή Tarabulus Ash-Sham, στον βόρειο Λίβανο) και να επιβιβασθούν στα πλοία με τα οποία είχαν έρθει.¹³⁰ Ο μακεδονικός στρατός έχασε μερικές εκατοντάδες πεζούς και ιππείς ενώ είχε και μερικές εκατοντάδες τραυματίες, συμπεριλαμβανομένου και του ίδιου του Αλεξάνδρου από ξίφος στον μηρό.¹³¹ Ο Αλέξανδρος, παρ' ότι λαβωμένος, επισκέφθηκε τους τραυματίες στρατιώτες του για να τους δώσει κουράγιο ενώ αντάμειψε με χρήματα όσους είχαν κάνει κάποια εξαιρετική πράξη.

Οι παράγοντες που έδωσαν την νίκη στον Αλέξανδρο ήταν η φυσική διαμόρφωση του εδάφους, που δεν άφησε την ανάπτυξη όλου του Περσικού στρατού, η απρονοησία του Δαρείου να αντιμετωπίσει τους Μακεδόνες με όλο του τον στρατό και ίσως η πρόωρη

¹²⁶ Παρ' ότι ο Αρριανός, Β.11.4, υπονοεί ότι ο Δαρείος εγκατέλειψε από τους πρώτους την μάχη ("σὺν τοῖς πρώτοις ἔφευγε"), ο Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 61-62, επιχειρηματολογεί υπέρ της απόψεως ότι ο Δαρείος πολέμησε γενναία και έφυγε όταν το μέτωπο είχε ουσιαστικά καταρρεύσει.

¹²⁷ Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.10.2-11.5. Για την σύγκυση που υπάρχει στις αρχαίες πηγές σχετικά με την διεξαγωγή της μάχης δεξ Hammond, *Alexander King*, pp. 100-111. Δες τα σχεδιαγράμματα του Στάντη Αποστολίδη για μια πιθανή (κυρίως κατά Αρριανό) εξέλιξη της μάχης σε Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:274-280

¹²⁸ Σε απόσταση 200 σταδίων από το πεδίο της μάχης (Διόδ. XVII.37.2), δηλαδή περίπου 37 χλμ.

¹²⁹ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.11.8 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XX (675) και Curtius, 3.11.27 και Διόδ. XVII.36.6. Για 61.000 πεζούς, 10.000 ιππείς νεκρούς και 40.000 αιχμαλώτους γράφει ο Ιουστίνος (Justinus), XI.IX.10.

¹³⁰ Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.13.2.

¹³¹ Πρβλ. Διόδ. XVII.36.6 (300 πεζοί και 150 ιππείς σκοτωμένοι) και Curtius, 3.11.27 (302 πεζοί, 150 ιππείς νεκροί) και Ιουστίνος, XI.IX.11 (130 σκοτωμένοι πεζοί και 150 ιππείς) και Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.10.7 (120 διακεκριμένοι Μακεδόνες σκοτωμένοι). Ανάλογα με την αποκατάσταση του χειρογράφου της Ιστορίας του Κούρτιου, μπορούμε να διαβάσουμε 4.500 τραυματίες ή 504 τραυματίες (Πρβλ. μεταφράσεις σε έκδ. Loeb και έκδ. Penguin). Για τον τραυματισμό του Αλεξάνδρου δεξ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XX (675) και Διόδ. XVII.34.5 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.12.1 και Curtius, 3.11.10.

εγκατάλειψη του πεδίου της μάχης από τον Πέρση βασιλιά όταν υποπετεύθηκε πως τελικά θα ηττούνταν. Επίσης, η καλή στρατηγική του Αλεξάνδρου, η ορμή των Ελλήνων και η καλύτερη εκπαίδευσή τους σε σύγκριση με το μεγαλύτερο μέρος του περσικού στρατού και φυσικά η όλη απόφαση του Μακεδόνα Βασιλιά να στραφεί πίσω και να δώσει την μάχη στην Ισσό. Η είδηση της νίκης στην Ελλάδα προξένησε μεγάλο θαυμασμό για τον Αλέξανδρο και τον στρατό του και αποστόμωσε αυτούς που πίστευαν στην ήττα.

Μετά το τέλος της μάχης, οι Μακεδόνες βρήκαν στο στρατόπεδο των Περσών την βασιλική οικογένεια και τις οικογένειες των ευγενών. Μόλις τα μέλη των οικογενειών, που είχαν φέρει μαζί τους ο βασιλιάς των Περσών, οι συγγενείς του και οι φίλοι του, αντελήφθησαν ότι οι δικοί τους αιχμαλωτίστηκαν, κατελήφθησαν από "πάθος". Αυτές οι γυναίκες, που μόλις επέτρεπαν να τις μεταφέρουν σε πολυτελείς άμαξες και δεν άφηναν κανένα μέρος του σώματός τους να φαίνεται, πετάγονταν τώρα με φωνές και οδυρμούς έξω από τις σκηνές, σχίζοντας τα ρούχα τους και μένοντας σχεδόν γυμνές, και, επικαλούμενες τους θεούς, έπεφταν στα πόδια των νικητών.

Πάθος δ' ἦν δεινότατον περὶ τὰς αἰχμαλωτιζομένας γυναῖκας. Αἱ γὰρ πρότερον διὰ τρυφὴν ἐπ' ἀπήναις πολυτελέσι μόγισ κατακομιζόμεναι καὶ γυμνὸν μέρος τοῦ σώματος οὐδὲν φαίνουσαι, τότε μονοχίτωνες καὶ τὰς ἐσθῆτας περιορήττουσαι μετ' ὀδυρμῶν ἐκ τῶν σκηνῶν ἐξεπήδων, ἐπιβοώμεναι θεοῦς καὶ προσπίπτουσαι τοῖς τῶν κρατούντων γόνασι.¹³²

Ανάμεσα σ' αυτές τις γυναίκες ήταν και η σύζυγος και η μητέρα του Δαρείου. Ο Πέρσης βασιλιάς είχε εγκαταλείψει όλη του την οικογένεια στο στρατόπεδο, όπου συνελήφθη από τους Μακεδόνες. Ο Αλέξανδρος δεν πείραζε καθόλου τους οικείους του Μέγα Βασιλέα αλλά αντιθέτως τους ανήγγειλε ότι ο Δαρείος ήταν ζωντανός ενώ εκείνοι τον νόμιζαν νεκρό. Ο Μακεδόνας βασιλιάς συμπεριφέρθηκε έτσι από σεβασμό αλλά και διπλωματία. Θα πρέπει να γνώριζε ότι η διαδοχή στον περσικό θρόνο ακολουθούσε την γυναικεία πλευρά και φυσικά είχε κάθε λόγο να συμπεριφερθεί άψογα στην μητέρα του Δαρείου με απώτερο σκοπό να νομιμοποιήσει στο μέλλον την θέση του ως κυρίου περσικών εδαφών.¹³³

Ο Αλέξανδρος δεν θέλησε να ακολουθήσει τα ίχνη του Δαρείου για να του επιτεθεί. Ίσως φοβήθηκε ότι το περσικό ναυτικό, που αποτελούνταν κυρίως από Φοίνικες και Κυπρίους, θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις Πόλεις της Φοινίκης και την Αίγυπτο για να κυριαρχήσει στο Αιγαίο και να επιτεθεί στην Ελλάδα, όπου μπορεί και να έβρισκαν σύμμαχους τους Σπαρτιάτες και τους Αθηναίους. Έτσι, αποφάσισε να προχωρήσει νότια και να καταλάβει την φοινικική παραλία για να ελέγχει όλη την ανατολική ακτή της Μεσογείου και να αποκόψει τον περσικό στόλο από τις πηγές τροφοδοσίας του.

Καθ' οδόν, ήρθαν απεσταλμένοι του Δαρείου με επιστολή του Μεγάλου Βασιλέως. Ο Δαρείος προσπαθούσε να περισώσει ό,τι μπορούσε με υπερηφάνεια. Λίγο πολύ απαιτούσε από τον Αλέξανδρο να απελευθερώσει την οικογένειά του με αντάλλαγμα πολλά χρήματα. Του θύμιζε ότι ο Μακεδόνας βασιλιάς ήταν εκείνος που είχε εισβάλει στην χώρα του και ο Δαρείος είχε προσπαθήσει να αμυνθεί. Τώρα, ζητούσε φιλία και συμμαχία με τους Μακεδόνες.¹³⁴

¹³² Διόδ. XVII.35.4-5.

¹³³ Curtius, 3.12.1-12 -- Wilcken, p. 105 και Green, *Alexander*, p. 235.

¹³⁴ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.17, Curtius, 4.1.7-14 και Ιουστίνος (Justine), XI.XII.1-2 και Αρριανός *Ανάβασις*, Β.14. Για προβλήματα σχετικά με τον χρόνο και το περιεχόμενο αυτής και της επόμενης επιστολής του Δαρείου δεσ Ο'Brien, pp. 79-80.

Ο Αλέξανδρος απάντησε με επιστολή (Ιστορική Πηγή 32) στην οποία επισήμαινε ότι είναι πλέον ο βασιλιάς της Ασίας. Θύμιζε στον Δαρείο την επίθεση των Περσών κατά της Ελλάδας τον προηγούμενο αιώνα και ότι εκείνος, ως "ἡγεμῶν τῶν Ἑλλήνων κατασταθείς", είχε αναλάβει το έργο της τιμωρίας των Περσών. Επισήμαινε, επίσης, ότι επεδίωκε και ο ίδιος προσωπική εκδίκηση γιατί οι Πέρσες κατηύθυναν τους συνωμότες που οργάνωσαν την δολοφονία του πατέρα του για την οποία, μάλιστα, πανηγύριζαν αντί να λυπηθούν. Με τα επιχειρήματα αυτά ο Αλέξανδρος καταρρίπτει όλους τους ισχυρισμούς του Δαρείου για δήθεν άδικη επίθεση και φυσικά απορρίπτει τις προτάσεις του για συμμαχία προβάλλοντας κιόλας την αξίωση να τον θεωρεί ανώτερο του. Για πρώτη φορά, ο Αλέξανδρος αναφέρει τον εαυτό του ως κυρίαρχο της Ασίας. Από το περιεχόμενο της επιστολής του θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι το σχέδιο για την κατάκτηση της Ασίας σχηματοποιήθηκε σιγά-σιγά και παγιώθηκε στον νου του Αλεξάνδρου μετά την νίκη του στην Ισσό. Τα γεγονότα δείχνουν ότι μετά τον Γρανικό ισχυροποίησε την θέση του στον ελληνικό χώρο ενώ μετά την Ισσό όλο του το ενδιαφέρον στράφηκε προς την Ασία και την κατάκτησή της.¹³⁵

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΗΓΗ 32

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΡΟΣ ΔΑΡΕΙΟ: ΕΙΜΑΙ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ (331 π.Χ.)

Αρριανός, *Αλεξάνδρου Ανάβασις*, Β.14.4-9. Απόδοση στα νεοελληνικά Δ. Ι. Λοΐζος.

Όταν οι πρόγονοί σας εισέβαλαν στην Μακεδονία και στην υπόλοιπη Ελλάδα, μας προξένησαν συμφορές ενώ εμείς δεν είχαμε πράξει τίποτα εναντίον τους. Εγώ, αφού ανακηρύχθηκα ηγεμών των Ελλήνων και θέλοντας να τιμωρήσω τους Πέρσες για τις πράξεις τους, πέρασα στην Ασία. Εσείς βοηθήσατε τους Περινθίους, που έβλαψαν τον πατέρα μου, ενώ στην Θράκη, που είχαμε υπό την επικυριαρχία μας, [ο Αρταξέρξης] ο Ώχος έστειλε δυνάμεις. Ο πατέρας μου πέθανε από συνωμότες, που εσείς διατάξατε, όπως εσείς οι ίδιοι περηφανευθήκατε στις επιστολές που στείλατε σε όλους.

Αφού δολοφόνησες τον Αρσή, σε συνεργασία με τον Βαγώα, κατέλαβες την εξουσία παρανόμως, κατά παράβαση του περσικού νόμου, επιφέροντας συμφορά στους Πέρσες. Έστειλες εναντίον μου γράμματα στους Έλληνες για να μου κηρύξουν πόλεμο και χρήματα στους Λακεδαιμόνιους και σε ορισμένους άλλους Έλληνες, τα οποία καμιά Πόλη δεν δέχθηκε εκτός των Λακεδαιμονίων. Οι απεσταλμένοι διέφθειραν με δωροδοκίες τους φίλους μου και επιχείρησαν να καταλύσουν την ειρήνη που εγκαθίδρυσα στην Ελλάδα. [Για όλα αυτά] εξεστράτευσα εναντίον σου διότι εσύ ξεκίνησες πρώτος την διαμάχη.

Επειδή έχω ήδη νικήσει στην μάχη τους στρατηγούς και σατράπες σου και τώρα εσένα μαζί με τον στρατό σου και έχω καταλάβει την χώρα που μου δώρισαν οι θεοί, έχω υπό την ευθύνη μου και χωρίς να τους υποχρεώνω όσους παρατάχθηκαν μαζί σου στην μάχη αλλά δεν σκοτώθηκαν. Αυτοί κατέφυγαν σε μένα και βρίσκονται με την θέλησή τους στις τάξεις του στρατού μου.

Εφόσον λοιπόν είμαι κύριος όλης της Ασίας, εσύ να έρθεις σε μένα. Εάν φοβάσαι ότι ερχόμενος θα πάθεις κάτι από μένα, στείλε μερικούς από τους φίλους σου να ανταλλάξουμε εγγυήσεις. Όταν έρθεις, να ζητήσεις την μητέρα σου, την γυναίκα σου, τα παιδιά σου και ό,τι άλλο θέλεις και θα το λάβεις εάν με πείσεις.

Από δω και στο εξής, όταν στέλνεις πρέσβεις, θα τους στέλνεις σε μένα ως βασιλιά της Ασίας. Δεν θα αλληλογραφούμε ως ίσος προς ίσο αλλά θα λες σε μένα, ως ιδιοκτήτη όλων αυτών που σου ανήκουν, τι χρειάζεσαι. Σε αντίθετη περίπτωση, εγώ θα αποφασίζω για σένα ως αδικουμένου. Εάν έχεις διαφορετική γνώμη για το θέμα της βασιλείας, να μείνεις να

¹³⁵ Wilcken, p.106 και Hammond, *Alexander King*, p. 113.

την διεκδικήσεις και να μην φεύγεις, καθώς εγώ θα σε κυνηγήσω όπου και εάν είσαι.

Μόλις ο Μακεδόνας βασιλιάς συνέταξε και έστειλε την απάντησή του στον Δαρείο, έλαβε μια χαρμόσυνη είδηση. Τον πληροφόρησαν ότι ο Παρμενίων με την εμπροσθοφυλακή είχε καταλάβει την Δαμασκό και είχε βρει τους βασιλικούς θησαυρούς,¹³⁶ που είχε φροντίσει να στείλει εκεί ο Δαρείος για μεγαλύτερη ασφάλεια. Ο Αλέξανδρος πρέπει να ένοιωσε μεγάλη ανακούφιση διότι θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τα χρήματα αυτά για πληρωμές του στρατού.

Η Πολιορκία και η Πτώση της Τύρου (332 π.Χ.)

Μετά την μεγάλη νίκη στην Ισσό, ο μακεδονικός στρατός συνέχισε την πορεία του στα παράλια της Φοινίκης με σκοπό να καταλάβει τις φοινικικές πόλεις. Η Βύβλος (σημερινή Gebel) και η Σιδώνα δεν προέβαλαν καμία αντίσταση αλλά η Τύρος αρνήθηκε να παραδοθεί. Στην πραγματικότητα φαίνεται ότι, ενώ αντιπρόσωποι των Τυρίων ήρθαν να προϋπαντήσουν τον Αλέξανδρο ζητώντας την φιλία του, εκείνος, επιθυμώντας οπωσδήποτε την υποταγή της Πόλεως, ζήτησε να θυσιάσει μέσα στην νέα τους πόλη, πράγμα που οι Τύριοι αρνήθηκαν. Τότε ο Αλέξανδρος συγκάλεσε πολεμικό συμβούλιο και εξήγησε στους επιτελείς του ότι, εάν δεν έθεταν τις Φοινικικές Πόλεις υπό την κυριαρχία τους, οι Πέρσες, χρησιμοποιώντας τον φοινικικό στόλο, θα μπορούσαν να είχαν υπό τον έλεγχο τους την Κύπρο, την Αίγυπτο και γενικά ολόκληρη την Α. Μεσόγειο. Σε περίπτωση που συνέβαινε αυτό, τα νώτα των Μακεδόνων θα ήταν ακάλυπτα όταν επιτίθονταν στην Αίγυπτο ή όταν θα εισχωρούσαν βαθιά στην Ασία.¹³⁷ Άλλωστε, με τους Πέρσες να ελέγχουν την θάλασσα, υπήρχε πάντα ο κίνδυνος υποκινήσεως των Ελληνικών Πόλεων εναντίον των Μακεδόνων. Έτσι, το μακεδονικό επιτελείο αποφάσισε να πολιορκηθεί η Τύρος μέχρι τελικής πτώσεως.

Η πολιορκία της Τύρου άρχισε τον Ιανουάριο του 332 π.Χ. και επρόκειτο να αποδειχθεί πολύ δύσκολη για τον Αλέξανδρο και τους Μακεδόνες του. Η νέα πόλη είχε κτισθεί λίγο βορειότερα της παλιάς Τύρου, σε ένα νησάκι που απείχε στο πλησιέστερο σημείο περίπου 750 μ. από την ακτή.¹³⁸ Η πόλη προστατευόταν με υψηλά τείχη που έφθαναν στην ανατολική πλευρά, προς την ξηρά, τα 46 μέτρα.¹³⁹ Οι Τύριοι διέθεταν την εποχή αυτή στα λιμάνια της πόλεώς τους 80 τριήρεις¹⁴⁰ ενώ ο Αλέξανδρος δεν είχε καθόλου στόλο αφού είχε διαλύσει την ναυτική του δύναμη λίγο νωρίτερα. Οι Τύριοι είχαν ακόμη μεγάλο αριθμό μισθοφόρων στρατιωτών και μηχανές για να εξουδετερώσουν πιθανούς πολιορκητές. Το φρόνημά τους ήταν υψηλό, διότι η πόλη είχε την φήμη απόρθητου φρουρίου, ενώ υπολόγιζαν και στην βοήθεια των πανίσχυρων Καρχηδονίων, μητέρα Πόλη των οποίων ήταν η Τύρος.

Ο Αλέξανδρος προσπάθησε την ύστατη στιγμή, πριν αρχίσει να πολιορκεί την Τύρο, να χρησιμοποιήσει διπλωματία. Έστειλε απεσταλμένους να πείσουν τους Τυρίους για ειρήνη αλλά εκείνοι ως απάντηση τους σκότωσαν και πέταξαν τα σώματά τους στην θάλασσα. Η σύγκρουση ήταν πλέον αναπόφευκτη. Ο Μακεδόνας βασιλιάς σκέφθηκε να κατασκευάσει πρόσχωμα ("χώμα") για να ενώσει την ακτή με το νησί και να προσβάλει τα τείχη με τις πολιορκητικές μηχανές του από κοντά. Το έργο ήταν εξαιρετικά δύσκολο διότι το βάθος του

¹³⁶ 2.600 τάλαντα και ασήμι αξίας 500 ταλάντων (Curtius, 3.13.16).

¹³⁷ Ιουστίνος (Justinus), XI.X.10-14 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.17.

¹³⁸ 4 στάδια γράφει ο Διόδωρος, XVII.40.4. Σήμερα, το νησί των αλεξανδρινών χρόνων έχει τελείως ενωθεί με την ξηρά (δες εικ. ΙΕΕ, 4:92).

¹³⁹ 150 πόδια γράφει ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Β.21.4) και με πόδα = 0,3083 το ύψος υπολογίζεται σε 46 μέτρα. Για τις δυσκολίες της πολιορκίας σε σχέση με την οχύρωση της πόλεως δες Πολύαινος, 4.3.3-4 & 4.13.

¹⁴⁰ Διόδ. XVII.41.1.

νερού ήταν 3 οργιές ή 5,55 μ. ενώ έπνεαν δυνατοί άνεμοι που σήκωναν μεγάλα κύματα.¹⁴¹ Οι Μακεδόνες, που διέθεταν την τεχνογνωσία και τα μέσα για το έργο, χρησιμοποίησαν μεγάλες πέτρες από την παλιά Τύρο και ξύλα από τα δάση του Λιβάνου για την κατασκευή του προσχώματος. Παράλληλα, για να κερδίσουν χρόνο, εξανάγκασαν πολλές χιλιάδες ντόπιους να εργασθούν στην κατασκευή του. Οι Τύριοι θορυβήθηκαν όταν αντελήφθησαν πόσο γρήγορα προχωρούσε η κατασκευή του μώλου και πλησίαζε στα τείχη και φρόντισαν να στείλουν τα γυναικόπαιδα και τους ηλικιωμένους στην Καρχηδόνα. Παράλληλα, έκαναν όλες τις απαιτούμενες προετοιμασίες για να αντιμετωπίσουν την πολιορκία και άρχισαν από τα τείχη και από τα πλοία να χτυπούν αυτούς που έφτιαχναν τον μώλο. Ο Αλέξανδρος, για να προστατεύσει όσους ασχολούνταν στο έργο, έβαλε να κατασκευάσουν υψηλότερους ξύλινους κινητούς πολιορκητικούς πύργους, που ξεπερνούσαν τα τείχη της Τύρου, για να χτυπούν με ευκολία οι Μακεδόνες τους αντιπάλους. Οι πύργοι είχαν ύψος 53 μ. και 20 ορόφους, από τους οποίους καλυμμένοι Μακεδόνες στρατιώτες έριχναν στους πολιορκουμένους και στα πλοία τους. Ακόμη, τοποθέτησε παραπετάσματα από δέρματα ζώων για να προστατεύσει αυτούς που εργάζονταν για την κατασκευή του μώλου.¹⁴² Οι Τύριοι δεν είχαν άλλη επιλογή από το να καταστρέψουν τους πολιορκητικούς πύργους. Γέμισαν ένα μεγάλο πλοίο με εύφλεκτα υλικά, του έβαλαν φωτιά και το έσπρωξαν, με συνοδεία άλλων μικρότερων πλοίων, να πλησιάσει τους μακεδονικούς πύργους για να καούν. Όταν οι πύργοι πήραν φωτιά, Τύριοι βγήκαν από τα τείχη και έκαψαν πολλές από τις άλλες πολιορκητικές μηχανές και τους πύργους, που δεν είχαν πάθει μέχρι τότε ζημιά.

Η καταστροφή για τους Μακεδόνες ήταν σημαντική αλλά ο Αλέξανδρος ήταν αποφασισμένος. Διέταξε να διευρύνουν τον μώλο για να μπουν περισσότεροι πύργοι αλλά και για να στηθούν μακρύτερα από την άκρη του χώματος ώστε να είναι προστατευμένοι. Εκείνος πήγε στην Σιδώνα να συγκεντρώσει πλοία διότι κατάλαβε ότι δεν ήταν δυνατόν να επιβληθεί με τους Τυρίους να ελέγχουν πλήρως τον θαλάσσιο χώρο στην περιοχή.¹⁴³ Ο Αλέξανδρος αντελήφθη ότι η πολιορκητική τεχνική που εφήρμοζε, και την οποία είχε διδαχθεί από τον πατέρα του, δεν θα είχε αποτέλεσμα. Άλλωστε, οι Μακεδόνες του Φιλίππου είχαν υιοθετήσει την τεχνική του Διονυσίου των Συρακουσών, του οποίου οι μηχανικοί την είχαν διδαχθεί από τους Φοίνικες. Με άλλα λόγια, ο Αλέξανδρος εφήρμοζε την ανατολική τεχνική της πολιορκίας, στην οποία οι Έλληνες είχαν υπάρξει απλοί μαθητές των Ανατολικών Λαών. Δεν του έμενε λοιπόν άλλο από το να αποκλείσει την Τύρο από την ξηρά με τον στρατό και από την θάλασσα χρησιμοποιώντας στόλο, με την ελπίδα πως θα τους ανάγκαζε να παραδοθούν.¹⁴⁴

Ο μοναδικός οργανωμένος στόλος στην Α. Μεσόγειο την εποχή αυτή ήταν των Περσών και αποτελούνταν κυρίως από μισθοφορικά φοινικικά και κυπριακά πλοία. Το χρονικό διάστημα που ο Αλέξανδρος κατευθυνόταν από την Μ. Ασία προς την Φοινίκη, ο περσικός στόλος κρατούνταν απασχολημένος από τους Μακεδόνες στον Ελλήσποντο. Μετά τον θάνατο του Μέμωνα, μάλιστα, οι Μακεδόνες πέρασαν στην αντεπίθεση ανακαταλαμβάνοντας περιοχές και πόλεις που είχαν πρόσκαιρα περιέλθει στα χέρια των Περσών.¹⁴⁵ Την ίδια εποχή, έγιναν γνωστές και οι επιτυχίες του Αλεξάνδρου εναντίον του περσικού στρατού καθώς και η στενή πολιορκία της Τύρου. Έτσι, οι Φοίνικες και οι Κύπριοι, όταν έγινε γνωστό ότι ο Μακεδόνας βασιλιάς αναζητούσε στόλο, έσπευσαν να θέσουν τα καράβια τους στην διάθεση του Αλεξάνδρου. Οι μισθοφόροι των Περσών είδαν στην πρόσκληση του βασιλιά την καταπληκτική ευκαιρία να απαλλαγούν από την απειλή της

¹⁴¹ Curtius, 4.2.15 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.18.3.

¹⁴² Curtius, 4.2.16-24 και IEE, 4:97, όπου και σχέδιο των πύργων.

¹⁴³ Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.19.

¹⁴⁴ Wilcken, pp. 109-110 και Green, *Alexander*, p. 254.

¹⁴⁵ Curtius, 3.1.19 & 4.1.36-37 & 4.5.13-18, 22.

Τύρου, η οποία κυριαρχούσε στην περιοχή τους. Οι κυβερνήτες του στόλου της Βύβλου και της Σιδώνας, όταν μάλιστα έμαθαν ότι οι πόλεις τους κατέχονταν από τους Έλληνες, εγκατέλειψαν αμέσως τους Πέρσες και, γυρίζοντας στην Φοινίκη, έθεσαν τον στόλο τους, αποτελούμενο από 80 πλοία, στην διάθεση των Μακεδόνων. Το ίδιο έπραξαν και οι βασιλείς της Κύπρου, Πνυταγόρας της Σαλαμίνας, Ανδροκλής της Αμαθούντος και Πασικράτης του Κουρίου, οι οποίοι αποχώρησαν από τον περσικό στόλο και οδήγησαν τα 120 πλοία τους στον Αλέξανδρο αναγνωρίζοντας την κυριαρχία του στην ανατολική παραλία της Μεσογείου. Σε λίγες μέρες, έπλευσαν στην Φοινίκη 23 πλοία σταλμένα από τους Έλληνες της Μικράς Ασίας και την Ρόδο Τελικά, μαζί με μια μακεδονική πεντηκόντορο, ο Αλέξανδρος συγκέντρωσε 224 πλοία και απέκτησε την ναυτική υπεροπλία στην Α. Μεσόγειο. Ταυτοχρόνως, ο στρατός του ενισχύθηκε από 4.000 Έλληνες μισθοφόρους.¹⁴⁶

Χωρίς να χάσει καιρό, ο Αλέξανδρος απέκλεισε με τον στόλο του και τα δύο λιμάνια της Τύρου εμποδίζοντας κάθε είσπλου και απόπλου και ανάγκασε τους Τυρίους να διστάζουν να χρησιμοποιήσουν τον στόλο τους από τον φόβο μήπως βυθιστούν τα πλοία τους. Παράλληλα με την συνέχιση της κατασκευής και χρήσεως του μώλου, φόρτωσε πολιορκητικές μηχανές σε πλοία και προσπάθησε να επιτεθεί από την θάλασσα αλλά χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία. Οι Τύριοι, διακρίνοντας τον μεγάλο κίνδυνο που διέτρεχε πλέον η πόλη τους, αποφάσισαν αιφνιδιαστική επίθεση στα πλοία των Κυπρίων, που τους επιτηρούσαν από την μία πλευρά της θάλασσας. Όταν οι Κύπριοι απομακρύνθηκαν από τα πλοία τους, όπως κάθε μεσημέρι, για φαγητό, οι Τύριοι ανοίχτηκαν εναντίον τους. Ευτυχώς που ο Αλέξανδρος αντελήφθη εγκαίρως τις κινήσεις των πολιορκουμένων και έπεσε επάνω τους με ορμή. Πριν οι Τύριοι καταλάβουν ότι ο αιφνιδιασμός τους είχε γίνει αντιληπτός, ο Αλέξανδρος κατέστρεψε πολλά πλοία τους και οι ναύτες που επέβαιναν σ' αυτά με δυσκολία σώθηκαν κολυμπώντας μέχρι την οχυρωμένη πόλη τους. Η σύγκρουση αυτή θορύβησε πολύ τους Τυρίους οι οποίοι αντελήφθησαν ότι δεν ήταν εύκολο να ανατρέψουν την κατάσταση.

Από την άλλη πλευρά, ο Αλέξανδρος ήταν προβληματισμένος: είχε δοκιμάσει με πολιορκητικές μηχανές από τον μώλο που είχε κατασκευάσει αλλά και με τις μηχανές φορτωμένες σε πλοία από την θάλασσα αλλά και στις δύο περιπτώσεις είχε αποτύχει να καταλάβει την πόλη. Τελικά, δοκίμασε μια ακόμη φορά στο νότιο μέρος των τειχών, όπου οι στρατιώτες του επέτυχαν να δημιουργήσουν μικρό ρήγμα αν και τελικά απωθήθηκαν. Αυτό όμως για τον Αλέξανδρο ήταν αρκετό. Αμέσως κατάλαβε ότι το πιο ασθενές σημείο των τειχών βρισκόταν εκεί. Έτσι, σκέφθηκε να εφαρμόσει σχέδιο αντιπερισπασμού σε άλλο τμήμα του τείχους ενώ θα διενεργούσε την κύρια επίθεση εκεί όπου είχε καταφέρει το ρήγμα. Περίμενε να γαληνέψει η θάλασσα τελείως για να πλέουν με σταθερότητα τα πλοία με τις πολιορκητικές μηχανές και μετά τρεις μέρες, που οι συνθήκες του καιρού ήταν ευνοϊκές, εφήρμοσε το σχέδιο του. Τα πλοία με τις πολιορκητικές μηχανές επιτέθηκαν στο σημείο του ρήγματος για να το διανοίξουν αρκετά ενώ άλλα πλοία του στόλου προσέβαλαν τα δύο λιμάνια αλλά και άλλα σημεία των τειχών για να κρατήσουν τους Τυρίους απασχολημένους. Μέσα σε λίγη ώρα, ο Αλέξανδρος και τμήμα του στρατού του πέρασαν από το γκρεμισμένο τείχος στο εσωτερικό της Τύρου και άρχισε η σφαγή των κατοίκων. Οι Έλληνες δεν λυπήθηκαν κανέναν από τους πολιορκουμένους. Είχαν απηυδήσει από την επτάμηνη πολιορκία αλλά κυρίως από το ότι οι Τύριοι νωρίτερα είχαν ανεβάσει στα τείχη Μακεδόνες αιχμαλώτους, τους οποίους, αφού τους σκότωσαν, τους πέταξαν έξω. Η εκτέλεση των αιχμαλώτων θεωρήθηκε προσβλητική από τον στρατό του Αλεξάνδρου και σήκωσε θύελλα οργής, που κατέληξε στην σφαγή 8.000 Τυρίων. Η οργή των Μακεδόνων ξέσπασε, επίσης, πάνω σε 2.000 Τυρίους, οι οποίοι σταυρώθηκαν με καρφιά στην παραλία, ενώ 30.000 άλλοι πουλήθηκαν σκλάβοι. Ο Μακεδόνας βασιλιάς, όμως, σεβάστηκε τον βασιλιά της Τύρου και τους ευγενείς που είχαν καταφύγει κέτες στον ναό του Μελκιόρ. Οι Μακεδόνες έχασαν σε

¹⁴⁶ Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.20.1-5 και Curtius, 4.3, ο οποίος αναφέρει 190 πλοία (4.3.11).

όλη την πολιορκία συνολικά 400 άνδρες.¹⁴⁷ Ο Αλέξανδρος έδωσε διαταγή να μην πειράζουν το ιερό του Μελκάρτ/Ηρακλή, όπου και έκανε θυσίες όπως είχε ζητήσει αρχικά από τους Τυρίους. Η μνήμη της καταστροφής της Τύρου έμεινε τόσο βαθιά χαραγμένη στους ντόπιους λαούς ώστε πέρασε και στην εβραϊκή παράδοση και αναφέρεται στην *Αγία Γραφή*.¹⁴⁸

Η Τύρος πολιορκήθηκε για επτά μήνες, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Ιούλιο του 332 π.Χ.¹⁴⁹ Σημαντικό στοιχείο της πολιορκίας είναι ότι και οι δύο πλευρές χρησιμοποίησαν μεγάλο αριθμό πολιορκητικών μηχανών¹⁵⁰ ενώ από τεχνολογικής απόψεως οι καταπέλτες του Αλεξάνδρου ήταν καλύτεροι από αυτούς των Τυρίων. Η κατάληψη της Τύρου οφειλόταν τελικά στο συνεχώς προσαρμοζόμενο στις νέες συνθήκες σχέδιο του Αλεξάνδρου. Πρώτα σκέφθηκε τον μώλο αλλά, όταν είδε ότι δεν απέδωσε, χρησιμοποίησε μεγάλο στόλο και τελικά σκέφθηκε τον αντιπερισπασμό και την ταυτόχρονη επίθεση στο αδύναμο σημείο των τειχών. Η στρατηγική ευφυΐα του Αλεξάνδρου αποδείχθηκε για μια ακόμη φορά στην πράξη.

Ο Αλέξανδρος στην Όαση της Σίους

Κατά την διάρκεια της πολιορκίας της Τύρου ή αμέσως μετά, ο Αλέξανδρος δέχθηκε δεύτερη επιστολή από τον Δαρείο με προσφορά εδαφών μέχρι τον Αλύ ποταμό, λύτρα 10.000 ή 20.000 τάλαντα για την απελευθέρωση της οικογένειάς του και πρόταση συμμαχίας και φιλίας. Εκτός των άλλων, ο Πέρσης βασιλιάς ανέφερε ότι θα έδινε την άδεια στον Αλέξανδρο, εάν εκείνος το επιθυμούσε, για να νυμφευθεί την κόρη του. Του τόνιζε ότι εάν προσπαθούσε να κατακτήσει την αχανή περσική αυτοκρατορία, θα κατέληγε γέρος μέχρι να νικήσει τους ασιατικούς λαούς και να φθάσει στις ανατολικές σατραπείες. Ο Αλέξανδρος, παρά την αντίθετη γνώμη του Παρμενίωνα, απάντησε από θέση ισχύος αντικρούοντας τις προτάσεις του Δαρείου μία-μία. Ο Μακεδόνας βασιλιάς αποκρίθηκε πως έτσι και αλλιώς η περιοχή που του προσέφερε ο Δαρείος ήταν δική του, ότι σκοπός πλέον της εκστρατείας του ήταν η κατάκτηση και των ανατολικών περιοχών της αυτοκρατορίας και ότι δεν χρειαζόταν κανενός την άδεια για να συνάψει γάμο με την κόρη του Μεγάλου Βασιλέως.¹⁵¹

Μετά την επιτυχή πολιορκία της Τύρου, ο Αλέξανδρος κατευθύνθηκε προς την Αίγυπτο. Γρήγορα αντελήφθη, όμως, ότι ήταν απολύτως απαραίτητο να καταλάβει την πόλη Γάζα διότι αλλιώς θα ήταν εμπόδιο στις επικοινωνίες του για την κατάληψη της Αιγύπτου. Πολιόρκησε την πόλη και έδωσε μάχη με τους Άραβες μισθοφόρους του διοικητή της πόλεως Βάτι. Παρ' ότι ο Αλέξανδρος πληγώθηκε σοβαρά από βέλος καταπέλτη στον ώμο και από πέτρα στο πόδι, κυριεύσε την πόλη. Η Γάζα πλήρωσε βαρύ φόρο αίματος. Και οι 10.000 άνδρες κάτοικοι σκοτώθηκαν ενώ οι γυναίκες και τα παιδιά πουλήθηκαν ως δούλοι.

¹⁴⁷ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.24.3-5 και Διόδ. XVII.46.4 (13.000 αιχμάλωτοι) και Curtius, 4.3-4.4.17. Ο Hammond, *Alexander King*, p. 113, δεν πιστεύει την ιστορία για την σταύρωση. Ο Κούρτιος αναφέρεται σε ένα περίεργο γεγονός διασώσεως 15.000 Τυρίων με την βοήθεια των Σιδωνίων που αποτελούσαν μέρος του στόλου του Αλεξάνδρου αλλά πιστεύεται ότι στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτα άλλο από Τυρίους που πουλήθηκαν ως δούλοι στην Σιδώνα [δες Quintus, Curtius Rufus, *The History of Alexander* (London: Penguin, 1984), p. 275 n. 31.]

¹⁴⁸ *Αγία Γραφή*, "Ζαχαρίας" IX.1-8.

¹⁴⁹ Διόδ. XVII.46.5 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.24.6.

¹⁵⁰ Δες περιγραφή των μηχανών σε Διόδ. XVII.43.

¹⁵¹ Πρβλ. Διόδ., XVII.39, Αρριανός, Β.25.1, Curtius, 4.5.1-7 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXIX (681). Την επιστολή αυτή ο Διόδωρος την αναφέρει ως ληφθείσα πριν από την Τύρο και μάλιστα υποστηρίζει ότι ο Αλέξανδρος έκρυψε την πραγματική επιστολή και παρουσίασε στους συνεργάτες του μια ψεύτικη. Υπάρχει διχογνωμία στις αρχαίες πηγές σχετικά με τον χρόνο που εστάλησαν οι επιστολές του Δαρείου προς τον Αλέξανδρο, με τον αριθμό τους αλλά και με το περιεχόμενό τους (δες O'Brien, pp. 79-80 και IEE, 4:114-115 και Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:302 σημ. 524). Ο Hammond, *Alexander King*, p. 121, εδώ όπως και αλλού, βρίσκει τον Αρριανό πολύ πιο αξιόπιστο από τους Διόδωρο και Κούρτιο. Οι Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 255-256, πιστεύουν ότι ο Παρμενίων, εκφράζοντας "την μακεδονική τάξη που κυβερνούσε", ήταν ικανοποιημένος με την προσφορά, διότι διψούσε για νέα εδάφη, δούλους, πλούτη.

Κατά την παράδοση, ο Αλέξανδρος έσυρε τον πληγωμένο Βάτι γύρω από την πόλη με το ‘άρμα, όπως ο Αχιλλέας τον Έκτορα, ίσως ως μια προειδοποίηση σε αυτούς που σκέφτονταν να του αντισταθούν. Στην Γάζα εγκατέστησε κατοίκους από γειτονικές πόλεις και την χρησιμοποίησε ως φρούριο της περιοχής.¹⁵²

Στην συνέχεια, ο Αλέξανδρος προχώρησε προς την Αίγυπτο. Παρ’ ότι παλιότερα διατυπώθηκαν αμφιβολίες για την ορθότητα της αποφάσεως να κατευθυνθεί προς την Αίγυπτο, αυτός ήταν ο μοναδικός τρόπος για να ελέγξει την νοτιοανατολική Μεσόγειο ενώ και οι Αιγύπτιοι τον είδαν ως ελευθερωτή, μετά τα δεινά τους υπό τους Πέρσες, και παραδόθηκαν αμαχητί. Ο Αλέξανδρος, μάλιστα, παρουσιάστηκε ως συνέχεια των φαραώ, παρ’ ότι δεν διαθέτουμε καμία αξιόπιστη πηγή που να μας βεβαιώνει ότι πραγματοποιήθηκε τελετή ενθρονίσεως του.¹⁵³ Η Αίγυπτος δεν αντιστάθηκε καθόλου. Ο Αλέξανδρος διέσχισε σε 7 ημέρες την έρημο του Σινά, χωρίς να γνωρίζουμε πώς τροφοδότησε τον στρατό του με νερό, απέφυγε τα έλη και κατευθύνθηκε αρχικά στο Πηλούσιο (Pelusium, σημερινό Tell-el-Farama, στο ανατολικό άκρο του δέλτα του Νείλου) και μετά στην Μέμφιδα. Ο Πέρσης σατράπης αρκέστηκε στο να παραδώσει την περιοχή και χρυσό αξίας μεγαλύτερης των 800 ταλάντων. Ο Αλέξανδρος φέρθηκε με εξαιρετική εξυπνάδα και θυσίασε στους θεούς, δείχνοντας τον σεβασμό του, ενώ οι ιερείς τον αναγνώρισαν ως φαραώ της Αιγύπτου με όλες τις τιμές. Ο Μακεδόνας βασιλιάς είχε αντικαταστήσει την περσική κυριαρχία στην Αίγυπτο με τον σεβασμό των τοπικών ηθών και εθίμων. Σε ό,τι αφορά την διοικητική οργάνωση της Αιγύπτου, ο Αλέξανδρος χρησιμοποίησε την μέθοδο που είχε ήδη ακολουθήσει και στην Μ. Ασία. Διόρισε Αιγυπτίους ως επικεφαλείς της πολιτικής διακυβερνήσεως της χώρας ενώ η στρατιωτική διοίκηση έμεινε στα χέρια των Μακεδόνων. Στην Αίγυπτο, εγκατέστησε φρουρά αποτελούμενη από 4.000 στρατιώτες και τριάντα τριήρεις για να περιπολούν το δέλτα του Νείλου.¹⁵⁴ Λέγεται, επίσης, ότι ο Αλέξανδρος έδωσε εντολή να σταλεί αποστολή για να εξερευνηθούν οι πηγές του Νείλου ποταμού.¹⁵⁵

Ο Αλέξανδρος είχε ακούσει για το Μαντείο του Άμμωνα κοντά στην όαση Σίονα (Σίβα) και ήθελε να πάρει χρησμό, γιατί ήταν ξακουστό και σεβαστό ανάμεσα στους Έλληνες όσο και των Δελφών ενώ ο Αιγύπτιος Άμμων ταυτιζόταν με τον Ολύμπιο Δία.¹⁵⁶ Πρέπει να θεωρήσουμε φυσική την αγωνία του νεαρού βασιλιά να λάβει θεϊκές απαντήσεις στα μεγάλα ερωτήματα που τον βασάνιζαν και αυτό εξηγεί και τον πόθο του να ρωτήσει το Μαντείο στην Αίγυπτο. Η απόσταση ήταν μεγάλη μέχρι την έρημο της Λιβύης και η πορεία δύσκολη για τον νεαρό βασιλιά και την μικρή συνοδεία που τον ακολουθούσε. Στο Μαντείο, όμως, ο Αλέξανδρος αποζημιώθηκε. Κατά την παράδοση, ρώτησε αρχικά εάν έχουν τιμωρηθεί όλοι οι υπαίτιοι για τον φόνο του πατέρα του και εάν θα κυριαρχήσει στον κόσμο. Οι συγκεκριμένες αυτές ερωτήσεις, όμως, στις οποίες η απάντηση ήταν καταφατική, πρέπει να είναι προϊόν της αλεξανδρινής μυθολογίας που καλλιεργήθηκε και από τον ίδιο τον Αλέξανδρο για την κατάκτηση του κόσμου και την στερέωση της εξουσίας του στην Μακεδονία. Άλλη ερώτηση, που μοιάζει πιο πιθανό να ετέθη από τον Μακεδόνα βασιλιά, πρέπει να σχετιζόταν με το σε σε ποιους θεούς έπρεπε να θυσιάσει όταν ήταν στην Ανατολή και με το ποια ήταν η σχέση του με τον θεό Άμμωνα. Ολόκληρη η επίσκεψη στο Μαντείο έδωσε στον Αλέξανδρο άλλο αέρα. Του άρεσε να θεωρείται γιος του Άμμωνα, του αντίστοιχου του Δία στην Αίγυπτο, και αφού έλαβε τις απαντήσεις που ήθελε δεν είχε παρά να ανταμείψει το Μαντείο και τους ιερείς με αναθήματα και χρήματα και να επιστρέψει στο

¹⁵² Αρριανός, *Ανάβασις*, Β.26-27 και Curtius, 4.6.7-30 και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 68.

¹⁵³ Bengtson, pp. 209-210 και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 71.

¹⁵⁴ Curtius, 4.7-4.8.4

¹⁵⁵ Λουκανός (Lucan), 10.272-275 (έκδ. Loeb).

¹⁵⁶ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.3.1 και Στράβων, 17.1.43 (C.115) -- Green, *Alexander*, p. 271 και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 71.

μακεδονικό στρατόπεδο. Η επίσκεψη στην όαση της Σίουα έδωσε τροφή σε μια ολόκληρη μυθολογία, που αναπτύχθηκε στην Αρχαιότητα, ενώ το τι πίστευε ο Αλέξανδρος για την σχέση του με τους θεούς έχει απασχολήσει τους ιστορικούς εκτενώς.¹⁵⁷

Ήταν άραγε οι καθησυχαστικές απαντήσεις του Μαντείου ή η ερμηνεία που τους έδωσε ο Αλέξανδρος, η ομορφιά του αιγυπτιακού τοπίου κοντά στο δέλτα ή η επιθυμία του να συνενώσει τον αιγυπτιακό με τον ελληνικό πολιτισμό που έσπρωξαν τον Μακεδόνα να αποφασίσει την ίδρυση μιας πόλεως, στην οποία έδωσε και το όνομά του: Αλεξάνδρεια;¹⁵⁸ Όποια κι αν ήταν η αιτία, η θέση της πόλεως δεν ήταν οχυρή, πράγμα που θα δικαιολογούσε το κτίσιμο της, και έτσι η μόνη ερμηνεία που έχει δοθεί για την ίδρυσή της είναι η επικοινωνία με το Αιγαίο και η δημιουργία ενός εμπορικού κέντρου που θα αντικαθιστούσε την Τύρο στην Ανατολική Μεσόγειο. Παρ' όλα αυτά, οι εμπορικές προοπτικές της νέας πόλεως την δεδομένη στιγμή ήταν αμφίβολες ενώ φαίνεται πιθανότερο ότι η Αλεξάνδρεια θα μπορούσε να γίνει και ορμητήριο του μακεδονικού στόλου για την φύλαξη του δέλτα του Νείλου και κατ' επέκταση όλης της Αιγύπτου.¹⁵⁹ Το ζήτημα της οικοδομής απασχόλησε τον Αλέξανδρο προσωπικά διότι διέθεσε προσωπικό χρόνο για να καθορίσει την ακριβή θέση της νέας πόλεως και να μελετήσει τα προκαταρκτικά σχέδια. Μάλιστα, επιθυμούσε να προβλεφθεί αγορά καθώς και ιερά των ελληνικών θεοτήτων και της Ίσιδος. Όρισε επίσης ο ίδιος και πού ακριβώς θα κτιζόνταν τα τείχη προσδιορίζοντας επακριβώς το μέγεθος της πόλεως. Την ολοκληρωμένη μελέτη των σχεδίων της Πόλεως ανέλαβε ο Ρόδιος πολεοδόμος Δεινοκράτης. Η Αλεξάνδρεια, στα χρόνια που ακολούθησαν, έγινε γρήγορα εστία του ελληνικού πολιτισμού.

Πορεία προς την Μεσοποταμία

Με την κατάκτηση της Αιγύπτου και την προσχώρηση στο στρατόπεδό του του μεγαλύτερου μέρους των πλοίων που αποτελούσαν τον περσικό στόλο, ο Αλέξανδρος είχε πλέον μόνο έναν στόχο: την κατάκτηση της Περσικής Αυτοκρατορίας. Πριν προχωρήσει στα ενδότερα της Ασίας, όμως, έπρεπε να επισφραγίσει την εξουσία του στην Παλαιστίνη και στην Συρία, όπου οι ντόπιοι λαοί είχαν επαναστατήσει. Αφού επέστρεψε στην Τύρο και έκανε ορισμένες διοικητικές αλλαγές τοποθετώντας νέους διοικητές επαρχιών, μια που ορισμένοι από τους προηγούμενους είχαν αποδειχθεί ανάξιοι της εμπιστοσύνης του και δεν θα του εξασφάλιζαν την ειρήνη και την ασφάλεια στα μετόπισθεν, αποφάσισε να κινηθεί πάλι εναντίον του Δαρείου.

Ο Πέρσης βασιλιάς, μετά την ήττα του στην Ισσό και την απόρριψη των προτάσεών του από τον Αλέξανδρο, είχε αρχίσει να συγκεντρώνει, για μια φορά ακόμη, στρατό στην Βαβυλώνα για να αντιμετωπίσει τους Μακεδόνες. Αυτή την φορά, διέταξε να έρθουν στρατιώτες ακόμη και από τις μακρινές ανατολικές σατραπείες, ενίσχυσε τον στρατό του με δρεπανηφόρα άρματα και ινδικούς πολεμικούς ελέφαντες και φρόντισε να εφοδιάσει τους στρατιώτες του με ξίφη και μακριά δόρατα, πιστεύοντας ότι το πλεονέκτημα του

¹⁵⁷ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.3.2-Γ.4 και Διόδ. XVII.51 και Curtius, 4.7 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXVI-XXVIII (679-681). Συζήτηση σε Fox., pp. 210-218 και Hamilton, pp. 76-77 και Hammond, *Alexander King*, p. 128 και Green, *Alexander*, p. 273. Κατά τον Ιουστίνο (Justinus, XI.XI.6), ο Αλέξανδρος είχε εκ των προτέρων στείλει στους ιερείς του τις απαντήσεις που περίμενε να του δώσει το Μαντείο, συμπεριλαμβανομένης και αυτής ότι ήταν γιος του Άμμωνα. Για τον τρόπο με τον οποίο τέθηκαν και απαντήθηκαν οι ερωτήσεις δες Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 73. Για την γνωριμία των Ελλήνων με τον Άμμωνα δες Fox, pp. 202-203 και Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:335 σημ. 573.

¹⁵⁸ Διόδ. XVII.52. Δεν ξεκαθαρίζεται από την μελέτη των αρχαίων πηγών εάν η ίδρυση της Αλεξάνδρειας έγινε πριν (Πλούταρχος και Αρριανός) ή μετά (Διόδωρος και Κούρτιος) το ταξίδι στην όαση Σίουα. Εάν έγινε πριν, τότε πολύ πιθανόν ο Αλέξανδρος να ζήτησε την άδεια του Άμμωνα για την ίδρυσή της (Green, *Alexander*, pp. 273-275).

¹⁵⁹ Hamilton, p. 74 και Hammond, *Alexander King*, p. 126..

Αλεξάνδρου στην Ισσό ήταν οι σάρισες των Μακεδόνων. Επίσης, συγκέντρωσε μεγάλο αριθμό ιππέων, οι οποίοι πίστευε ότι θα έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στην νέα μάχη. Εγκαταλείποντας την Βαβυλώνα, ο στρατός του Δαρείου άρχισε να κινείται βόρεια προς την πόλη Άρβηλα (Arbil ή Erbil ή Irbil στο βόρειο Ιράκ). Αυτήν την φορά ο Δαρείος επέλεξε να περιμένει τον Αλέξανδρο σε ανοικτό πεδίο για να χρησιμοποιήσει όλο τον στρατό του και κυρίως το ισχυρό ιππικό και τα δρεπανηφόρα 'άρματα. Ο Πέρσης βασιλιάς ήλπιζε ότι τα δρεπανηφόρα 'άρματα θα προξενούσαν μεγάλη ζημιά στον μακεδονικό στρατό, μια που ήταν εξοπλισμένα με πολλές και κοφτερές λεπίδες "για να κατακόψουν οτιδήποτε βρισκόταν στο πέρασμά των καλπαζόντων αλόγων".¹⁶⁰

Εν τω μεταξύ, ο Αλέξανδρος, πριν προχωρήσει στο εσωτερικό της Μεσοποταμίας, έστειλε εμπροσθοφυλακή τον Παρμενίωνα να ζευξεί τον Ευφράτη με λέμβους για να περάσει ο στρατός. Η μακεδονική στρατιά πέρασε τον Ευφράτη αλλά δεν βάδισε νοτιοανατολικά με κατεύθυνση προς την Βαβυλώνα, αν και πρέπει ο Αλέξανδρος να είχε πληροφορηθεί την ύπαρξη του αντίπαλου στρατού εκεί. Αντιθέτως, οι Μακεδόνες, αφού έφθασαν στην πόλη Κάρραι (σημερινή Altibasan, πρώην Harran, στην νοτιοανατολική Τουρκία, κοντά στα σύνορα με την Συρία) ακολούθησαν μια ευθύγραμμη πορεία ανατολικά. Έτσι, μπορούσε να τροφοδοτηθεί ο στρατός αλλά και να αντέξουν τα ζώα, μια που το κλίμα δεν ήταν τόσο ζεστό στις βορειότερες περιοχές.¹⁶¹ Εικάζεται, όμως, ότι ίσως ο Αλέξανδρος να διάλεξε επί σκοπού αυτήν την πορεία. Ίσως ήθελε να οδηγήσει τον Δαρείο στα βόρεια της Μεσοποταμίας και σε έδαφος πολύ δύσκολο για το ιππικό και τα δρεπανηφόρα, με απώτερο σκοπό να αποδυναμώσει τα ισχυρότερα όπλα του αντιπάλου.¹⁶² Παρά τους υπολογισμούς του, ο Αλέξανδρος έφθασε το καλοκαίρι του 331 στις όχθες του Τίγρη ποταμού χωρίς να συναντήσει τον Δαρείο.

Καθ' οδόν, βέβαια, ο Αλέξανδρος δέχθηκε περσική αντιπροσωπεία η οποία μετέφερε τρίτη επιστολή του Πέρση βασιλιά. Ο Δαρείος του προσέφερε την "εντός του Ευφράτου Χώρα", 30.000 τάλαντα χρυσού και την θυγατέρα του για σύζυγο ενώ τον διαβεβαίωνε ότι ως γαμπρός του θα συμμετείχε στην διοίκηση ολόκληρης της αυτοκρατορίας. Συγκεκριμένα, ο Αλέξανδρος θα διοικούσε το δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας και ο Δαρείος το ανατολικό διατηρώντας ταυτοχρόνως την ενότητα της αυτοκρατορίας. Πριν δώσει απάντησή στους Πέρσες απεσταλμένους, ο Αλέξανδρος συγκάλεσε το επιτελείο του σε συμβούλιο και ζήτησε την γνώμη τους για τις προτάσεις του Δαρείου. Μετά από πολλούς δισταγμούς, ο Παρμενίων εξέφρασε την άποψη πως η προσφορά του Πέρση ήταν δελεαστική και έπρεπε ο Αλέξανδρος να την δεχθεί αμέσως. Ο Αλέξανδρος, χωρίς δισταγμό, απάντησε πως εάν ήταν Παρμενίων θα είχε τις ίδιες ιδέες.¹⁶³ Ως Αλέξανδρος όμως είχε "πόθο" για την κατάκτηση της Περσικής Αυτοκρατορίας και δεν θα δεχόταν κανένα αντάλλαγμα. Ο Μακεδόνας, λοιπόν, αρνήθηκε την συγκυριαρχία λέγοντας στους πρέσβεις ότι δεν ήταν δυνατόν να υπάρχουν δύο βασιλείς στον κόσμο. Ο Αλέξανδρος μπορούσε να επιτρέψει στον Δαρείο να γίνει υποτελής ηγεμόνας αλλά μόνο ένας θα ήταν ο Μέγας Βασιλεύς, ο ηγεμόνας ολόκληρης της αυτοκρατορίας. Εάν ο Δαρείος ήθελε να διατηρήσει αυτόν τον τίτλο και την αρχηγία στην Περσική Αυτοκρατορία, έπρεπε να δώσει μάχη. Τι έκανε τον Αλέξανδρο να δείχνει τέτοια αδιαλλαξία; Η υπερβολική αυτοπεποίθησή του μετά τις δύο νικηφόρες μάχες στον Γρανικό και στην Ισσό, η αλαζονεία του ή η πίστη του στην αποστολή του να κατακτήσει την Περσική Αυτοκρατορία; Να μερικά από τα ερωτήματα που έχουν ταλανίσει ιστοριογράφους και ιστορικούς για αιώνες χωρίς κανείς να μπορεί να δώσει τελική απάντηση.

¹⁶⁰ Curtius, 4.9.5.

¹⁶¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.7.3.

¹⁶² Hamilton, p. 80.

¹⁶³ Πρβλ. Curtius, 4.11 και Διόδ. XVII.53-54 και Ιουστίνος (Justinus), XI.XII.9-16.

Η Μάχη στα Γαυγάμηλα (331 π.Χ.)

Μετά την διάβαση του Ευφράτη και μην διακρίνοντας περσικό στρατό, ο Αλέξανδρος αποφάσισε να διαβεί τον Τίγρη και να περάσει στην απέναντι όχθη. Η διάβαση ήταν δύσκολη γιατί το νερό έφθανε σχεδόν στον λαιμό των Μακεδόνων και το ρεύμα ήταν δυνατό. Τελικά όμως οι στρατιώτες, πιασμένοι σφιχτά ο ένας με τον άλλο, κατάφεραν να περάσουν τον Τίγρη χωρίς να παρασυρθούν από το ρεύμα. Ο Αλέξανδρος συνέχισε να κατευθύνεται ανατολικά ελπίζοντας σε επαφή με τον εχθρό. Γρήγορα, οι Μακεδόνες ανιχνευτές συνέλαβαν Πέρσες στρατιώτες, οι οποίοι όταν ανακρίθηκαν αποκάλυψαν ότι ο Δαρειός είχε στρατοπεδεύσει στην πεδιάδα των Γαυγαμήλων (πιθανόν Tell Gomel), βορειοδυτικά των Αρβήλων (Arbil ή Erbil ή Irbil, στο βόρειο Ιράκ) με πάρα πολύ στρατό.¹⁶⁴

Ο στρατός του Δαρειού αποτελούνταν από δεκάδες χιλιάδες πεζούς και ιππείς, τους οποίους σημερινοί μελετητές υπολογίζουν σε 300.000 άνδρες. Οι Πέρσες πρέπει να διέθεταν ένα κύριο σώμα στρατού περίπου 100.000 ανδρών, που υποστηριζόταν από 40.000 ιππείς και πολλούς βοηθητικούς στρατιώτες. Ο Δαρειός είχε επίσης ενισχύσει τον στρατό του με 200 δρεπανηφόρα άρματα και 15 ελέφαντες.¹⁶⁵ Ο περσικός στρατός ήταν παραταγμένος σε δύο γραμμές. Στην πρώτη γραμμή ήταν παραταγμένοι ιππείς, με τα δρεπανηφόρα λίγο πιο μπροστά, και στην δεύτερη ιππείς και πεζοί. Επιπλέον, είχε ενισχύσει τα δύο άκρα και ιδίως το αριστερό του στρατού του με πολύ ιππικό και δρεπανηφόρα άρματα. Ο Δαρειός φαίνεται ότι σκόπευε να χρησιμοποιήσει τα δύο άκρα του για να υπερφαλαγγίσουν την παράταξη των Μακεδόνων και από τις δύο πλευρές. Είχε τοποθετήσει 100 άρματα μπροστά από το αριστερό τμήμα, εκεί όπου το απέναντι μακεδονικό τμήμα διοικούσε ο Αλέξανδρος, και μόνο 50 δεξιά και 50 στο κέντρο. Ακόμη, είχε αποσιλώσει το έδαφος μπροστά από την παράταξη του στρατού του για να μπορούν να κινηθούν γρηγορότερα τα δρεπανηφόρα άρματα. Αυτή η τακτική, όμως, δέσμευε τον στρατό του να μείνει ακίνητος, περιμένοντας να δώσει μάχη με τον Αλέξανδρο σε εκείνο ακριβώς το σημείο.

Ο Αλέξανδρος, από την μεριά του, έδειξε μεγάλη προσοχή πριν την μάχη. Παρατήρησε ότι ο στρατός του Δαρειού ήταν πολυπληθής και συντεταγμένος σε πεδιάδα, όπου μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ολόκληρος και κυρίως το ιππικό. Ήταν φανερό πως το έδαφος είχε προετοιμασθεί από τον Δαρειό για την ομαλή κίνηση των άρμάτων και του ιππικού και υπήρχε φόβος να είχαν τοποθετηθεί παγίδες. Ο βασιλιάς, εξετάζοντας με το μάτι τον χώρο, κατάλαβε ότι όποιος άρχιζε πρώτος την επίθεση και είχε την πρωτοβουλία των κινήσεων στην μάχη θα ήταν και ο νικητής. Έτσι, αφού μελέτησε προσεκτικά τις θέσεις του εχθρού, αποφάσισε για την παράταξη των Μακεδόνων.

Ο Αλέξανδρος όρισε πίσω από την κύρια δύναμη του στρατού του και σε ορισμένη απόσταση να υπάρχει δεύτερη αλλά μικρότερου μήκους παράταξη. Σκοπός της ήταν να επέμβει για να προστατεύσει τα νώτα του στρατού σε περίπτωση που διαπιστωνόταν κυκλωτική κίνηση του εχθρού. Επίσης, λίγο μακρύτερα από τα δύο άκρα της παρατάξεως, σε γωνία με αυτά και μέτωπο προς το εξωτερικό μέρος, υπήρχαν ιππικό και ελαφρά οπλισμένοι άνδρες, με κύριο στόχο να εμποδίσουν ενέργειες του αντίπαλου ιππικού. Εμπρός από την κύρια παράταξη είχαν τοποθετηθεί ψιλοί, ορισμένοι τοξότες και ακοντιστές για να

¹⁶⁴ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.7 και Διόδ. XVII.55.

¹⁶⁵ Για 1.000.000 πεζούς και 40.000 ιππείς γράφουν οι Αρριανός (*Ανάβασις*, Γ.8.6) και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXXI (682). Για 800.000 πεζούς και 200.000 ιππείς γράφει ο Διόδωρος (XVII.53.3) 200.000 πεζούς και 45.000 ιππείς ο Κούρτιος (4.12.12 & 4.9.4) και 400.000 πεζικό και 100.000 ιππικό ο Ιουστίνος (Justinus, XI.XII.5). Ο Fox, p. 236, υπολογίζει τον στρατό σε περίπου 300.000 και ο Hammond, *Alexander King*, pp. 140-141, πιστεύει ότι πρέπει οι ιππείς να ήταν 40.000 και οι πεζοί περίπου 200.000. Το κύριο σώμα του στρατού πρέπει να ήταν περίπου 100.000 άνδρες κατά τον Green, *Alexander*, p. 283. Ο Wileken, p. 132, πιστεύει ότι, παρ' ότι οι αριθμοί που μας παραδίδουν οι Αρριανός και Πλούταρχος πρέπει να είναι απολύτως υπερβολικοί, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο στρατός των Περσών στα Κούναξα ήταν πολύ μεγαλύτερος από την Ισσό, ακριβώς διότι ο Δαρειός θεωρούσε ότι έπρεπε να συγκεντρώσει πολύ στρατό.

αντιμετωπίσουν την επέλαση των δρεπανηφόρων. Ο Αλέξανδρος είχε συγκεντρώσει 7.000 ιππείς και 40.000 πεζούς,¹⁶⁶ αριθμός φανερά κατώτερος του Δαρείου, ακόμη και με χαμηλές εκτιμήσεις για τον στρατό του δευτέρου. Βέβαια, ο μεγάλος αριθμός Περσών στρατιωτών αντισταθμιζόταν με την καλή πειθαρχία, την πολεμική πείρα αλλά και την συνοχή του στρατεύματος του Αλεξάνδρου. Επίσης, το σχέδιο του Μακεδόνα στρατηλάτη ήταν τελικά εξαιρετικό. Απέφυγε να εξισώσει το μήκος της παρατάξεως του με των Περσών, διότι έτσι θα ήταν πολύ εξασθενημένο. Αντιθέτως, δημιούργησε μια κεντρική παράταξη μικρότερη σε μήκος αλλά προστατευμένη καλά στα δύο άκρα και το πίσω μέρος. Ο Αλέξανδρος γνώριζε ότι δεν θα μπορούσε να αντεπεξέλθει μια κατά μέτωπο μάχη αφού οι Πέρσες διέθεταν πολύ μεγαλύτερο αριθμητικά στρατό. Εάν όμως δημιουργούσε ρήγμα στο σημείο όπου βρισκόταν ο Δαρείος και τελικά τον σκότωνε ή τον έτρεπε σε φυγή, ολόκληρος ο περσικός στρατός θα κατέρρεε, όπως είχε συμβεί στην Ισσό.

Ο στρατός του Δαρείου παρέμεινε στην θέση του και σε επαγρύπνηση όλη την νύχτα είτε φοβούμενος ξαφνική επίθεση του Αλεξάνδρου είτε διότι η συγκέντρωση στρατιωτών διαφόρων εθνοτήτων που μιλούσαν διάφορες γλώσσες θα δυσχέραινε την έγκαιρη παράταξή του την επομένη το πρωί. Το ξημέρωμα της κρίσιμης μέρας, λοιπόν, ο περσικός στρατός ήταν ταλαιπωρημένος και σε κακή ψυχολογική κατάσταση. Σε αντίθεση, ο στρατός του Αλεξάνδρου ξεκουράστηκε όλη την νύχτα και ήταν τώρα ετοιμοπόλεμος. Το πρωί της 1ης Οκτωβρίου 331 π.Χ.,¹⁶⁷ ο στρατός του Αλεξάνδρου άρχισε να πλησιάζει γοργά τον περσικό καλύπτοντας σιγά-σιγά την απόσταση των 5,5 περίπου χιλιομέτρων¹⁶⁸ που τους χώριζε. Πυκνή σκόνη πρέπει να κάλυψε τα πάντα. Η μάχη επρόκειτο να διεξαχθεί στην περιοχή του σημερινού χωριού Κεραμλαίς (Keramlais), βορειοδυτικά των Αρβήλων.

Ο Αλέξανδρος κίνησε ολόκληρο τον στρατό του και κυρίως την δεξιά πλαγιοφυλακή του με λοξή κατεύθυνση έτσι ώστε να ξεπεράσει το απέναντι τμήμα του περσικού στρατού. Ο Δαρείος, όμως, το κατάλαβε και έστειλε στρατό υπό τον Βήσσο να τους σταματήσει, πράγμα που έγινε, ενώ αμέσως μετά, διέταξε την επίθεση των δρεπανηφόρων του. Οι ακοντιστές του Αλεξάνδρου, όμως, σκότωναν τα άλογα ή τους αναβάτες από μακριά ενώ όσα τους πλησίαζαν, τα άφηναν να περάσουν, διότι μετά τα περιλάμβανε η οπισθοφυλακή. Ο Δαρείος τότε διέταξε όλο το ιππικό, στα αριστερά της παρατάξεως, να επιτεθεί. Οι ιππείς, όμως, πλησίασαν τους ήδη μαχόμενους εναντίον των Μακεδόνων σε πλάγια θέση και άφησαν ένα κενό ανάμεσα στα τμήματά τους και στον υπόλοιπο στρατό. Ο Αλέξανδρος, που δεν είχε χρησιμοποιήσει μέχρι τότε τον κύριο όγκο του στρατεύματός του, όρμησε στο κενό να φθάσει τον Δαρείο. Όντως, ο Πέρσης, τρομοκρατημένος από την ορμή του αντιπάλου, τράπηκε σε φυγή, παρά το ότι τα δύο ακριανά τμήματα μάχονταν ακόμη με την πλαγιοφυλακή του Αλεξάνδρου. Ο Δαρείος μάλλον βιάστηκε να φυγει την στιγμή που η μάχη δεν είχε πάρει τελική τροπή ενώ έχει επίσης υποστηριχθεί πως η φυγή του έκρινε σε ένα βαθμό την έκβαση της μάχης.¹⁶⁹ Στην άλλη πλευρά της παρατάξεως, η αριστερή πλαγιοφυλακή των Μακεδόνων υπέφερε πολύ αλλά στο τέλος έτρεψε και αυτή τους εχθρούς σε φυγή. Η νίκη του Αλεξάνδρου ήταν ολοκληρωτική.¹⁷⁰

Οι συνολικές απώλειες του Δαρείου ήταν βαριές και πρέπει να άγγιζαν τις 100.000

¹⁶⁶ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.12.5.

¹⁶⁷ Την 26η (5η λήγοντος) Βοηδρομιώνος, γράφει ο Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*, "Κάμιλλος", XIX (138) για την μάχη στα Γαυγάμηλα.

¹⁶⁸ 30 στάδια γράφει ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Γ.9.3).

¹⁶⁹ Ο Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 83, πιστεύει, όπως και για την Ισσό, ότι ο Δαρείος πολέμησε μέχρι να τον πλησιάσει ο Αλέξανδρος αρκετά αλλά σίγουρα δεν ήταν από τους πρώτους που εγκατέλειψαν το πεδίο της μάχης –Wilcken, p. 136 -- Tarn, 2:182-190.

¹⁷⁰ Δες σχεδιαγράμματα και των τεσσάρων φάσεων από τον Στάντη Αποστολίδη σε Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1:359-363.

άνδρες¹⁷¹ ενώ αντιθέτως ο στρατός του Αλεξάνδρου δεν πρέπει να έχασε παρά μερικές χιλιάδες άνδρες.¹⁷² Το βασικό σημείο υπεροχής του Αλεξάνδρου υπήρξε η στρατηγική του, με την οποία εκμηδένισε την αριθμητική υπεροχή του Δαρείου. Αναμφισβήτητα, η πιστή εφαρμογή των διαταγών από τον μακεδονικό στρατό και η απόλυτη πειθαρχία που πρέπει να επικράτησε κατά την διάρκεια της μάχης υπήρξαν αποφασιστικοί παράγοντες για την νίκη. Επίσης, η απόλυτη εγρήγορση και οι ευφυείς αποφάσεις που έλαβε ο Αλέξανδρος κατά την επίθεση του στρατού, την στιγμή μάλιστα που η κατάσταση ήταν ρευστή, δείχνει για μια ακόμη φορά την στρατιωτική ευφυΐα του Έλληνα στρατηλάτη. Ακόμη, ενώ ο Αλέξανδρος, πέρα από την γενική διαταγή μάχης, έδωσε πρωτοβουλία κινήσεων στους διοικητές του, ο Δαρείος ενήργησε απολύτως συγκεντρωτικά θέλοντας να διευθύνει τον στρατό του μόνος. Ο Πέρσης δεν μπόρεσε να συγκριθεί με τον Αλέξανδρο ούτε στην στρατιωτική ευφυΐα ούτε στην ανδρεία.¹⁷³ Ο Δαρείος είχε πράξει "πολύ λίγα και πολύ αργά"¹⁷⁴ για να έχει ελπίδες να νικήσει τον Αλέξανδρο και τον στρατό του. Το αποτέλεσμα της μάχης των Γαυγαμήλων υπήρξε καταλυτικό για την πορεία των γεγονότων. Η μάχη αυτή θεωρείται μια από τις σημαντικότερες της παγκόσμιας Ιστορίας, αφ' ενός λόγω της αλεξανδρινής στρατηγικής και, αφ' ετέρου, διότι άνοιξε στον Αλέξανδρο τις πύλες της περσικής αυτοκρατορίας. Ο Αλέξανδρος ήταν πλέον ελεύθερος να κατακτήσει την καρδιά της Περσίας, πράγμα που ο στρατός του το κατάλαβε και τον ανακήρυξε βασιλιά της Ασίας.¹⁷⁵

Μετά την μάχη των Γαυγαμήλων, ο Αλέξανδρος ασχολήθηκε και με τα ελληνικά ζητήματα δείχνοντας ότι δεν είχε ξεχάσει την αποστολή του στην Ασία ως ηγεμόνας των Ελλήνων. Διέταξε να καταργηθούν οι τυραννίες σε όλη την επικράτεια της Συμμαχίας, πιθανόν διότι ο Μακεδόνας στρατηγός Αντίπατρος στην προσπάθειά του να επιβάλει την τάξη στην Ελλάδα είχε ευνοήσει τις τυραννίες. Η πράξη αυτή ευνοούσε τους Μακεδόνες και στην αντιπαράθεσή τους με τον βασιλιά Άγη της Σπάρτης, που είχε κινηθεί εναντίον τους και προσπαθούσε να προσελκύσει ολιγαρχικές Πόλεις. Ακόμη, ο Αλέξανδρος φρόντισε να ανανεώσει την υπόσχεσή που είχε δώσει ο Φίλιππος στους Πλαταιείς μετά την μάχη της Χαιρώνειας. Θα φρόντιζε για την ανοικοδόμηση της πόλεώς τους αναγνωρίζοντας την συμβολή τους στον αγώνα εναντίον των Περσών το 479. Φυσικά, ενδιαφερόταν και για μια πόλη κοντά στην Θήβα που θα ήταν πιστή στους Μακεδόνες. Τέλος, έστειλε στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας δώρα από τα λάφυρα προς τιμήν του πολίτη Φαέλλου, που ήταν ο μόνος άνδρας από την Μεγάλη Ελλάδα που είχε πολεμήσει τους Πέρσες στην Σαλαμίνα το 490. Όλες αυτές οι κινήσεις αποδεικνύουν την πολιτική του δεξιότητα να τονίσει ακόμη μια φορά ότι εκφράζει και ενεργεί σύμφωνα με ό,τι αποφασίσθηκε στο Συνέδριο της Κορίνθου.¹⁷⁶

Από την Βαβυλώνα στα Σούσα

Αμέσως μετά την μάχη των Γαυγαμήλων, ο Αλέξανδρος κυνήγησε τον Δαρείο μέχρι τα Άρβηλα αλλά δεν τον βρήκε εκεί, παρά μόνο το θησαυροφυλάκιο με 3.000 ή 4.000 τάλαντα¹⁷⁷ και προσωπικά είδη του Πέρση βασιλιά. Ο Δαρείος, υπολογίζοντας ότι ο

¹⁷¹ Ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Γ.15.6) γράφει για 30.000 νεκρούς Πέρσες, ο Διόδωρος (XVII.61.3) για 90.000, ο Κούρτιος για 40.000 (Curtius, 4.16.26) και ο συγγραφέας του Οξυρύνγιου Παπύρου 1798 (FGrH, 148, Fr. 44) γράφει για 50.000 πεζούς, 3.000 ιππείς και αριθμό μισθοφόρων.

¹⁷² Ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Γ.15.6) αναφέρει 100 νεκρούς στρατιώτες και πάνω από 1.000 ιππείς, ο Διόδωρος (XVII.61.3) 500 νεκρούς και πάρα πολλούς τραυματίες, ο Κούρτιος (Curtius, 4.16.26) λιγότερους από 300 και ο συγγραφέας του Οξυρύνγιου Παπύρου 1798 (FGrH, 148 Fr. 44) 1.000 πεζούς και 200 ιππείς.

¹⁷³ Ο Μέγας Βασιλεύς "matched his brains and his courage with Alexander's and he was inferior in both" γράφει ο Hammond, *Alexander King*, p. 149.

¹⁷⁴ Hammond, *Alexander King*, p. 120.

¹⁷⁵ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXXIV (685)

¹⁷⁶ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXXIV (685).

¹⁷⁷ Πρβλ. Διόδ. XVII.64.3 και Curtius, 5.1.10.

Αλέξανδρος θα κατευθυνόταν νότια, έφυγε βορειοανατολικά προς την Κασπία θάλασσα. Όντως, ο Αλέξανδρος αποφάσισε να κινηθεί προς την περσική πρωτεύουσα (μία από τις πέντε). Όταν έφθασε στην ιστορική πόλη, ξαφνιάστηκε που είδε τους κατοίκους να τον περιμένουν για να του την παραδώσουν. Αμέσως, περιόδευσε την Βαβυλώνα και διέταξε να ξανακτισθούν τα ιερά που είχαν καταστραφεί από τον Ξέρξη. Έδειξε μεγάλο σεβασμό στους τοπικούς θεούς και προσέφερε θυσία στον θεό της πόλεως Μαρδούκ, το άγαλμα του οποίου είχε καταστραφεί από τους Πέρσες. Ο Αλέξανδρος αποφάσισε να ξεκουράσει τον στρατό του στην Βαβυλώνα και έμεινε περίπου ένα μήνα δείχνοντας τον σεβασμό του στους τοπικούς θεούς, στους ιερείς αλλά και στους κατοίκους. Φαίνεται ότι μοίρασε ορισμένο ποσό από τα τάλαντα του θησαυροφυλακίου σε όλες τις κατηγορίες στρατιωτών, ακόμη και στους μισθοφόρους, προφανώς θέλοντας να ανταμείψει την αφοσίωσή τους μέχρι τότε.¹⁷⁸

Δεν θα ήταν περίεργο να σκεφθεί κανείς ότι ορισμένοι αξιωματικοί και στρατιώτες θα παραξενεύθηκαν με τις σχέσεις που ανέπτυξε ο Αλέξανδρος με τους ντόπιους κυβερνήτες που διορίζε αλλά και όταν υιοθετούσε ήθη των ντόπιων, που οι Έλληνες είχαν συνηθίσει να ονομάζουν βαρβάρους. Ήταν όμως καθαρά θέμα πολιτικής και μάλιστα εξαιρετικά ευφυούς, αφού ο Αλέξανδρος είχε κατανοήσει ότι μπορούσε να εμπιστευτεί μόνο αυτούς που είχε ευεργετήσει και μάλιστα όταν αυτοί προέρχονταν από τις περιοχές που διορίζονταν να διοικούν. Με το σύστημα αυτό, επετύγχανε την διακυβέρνηση των κατακτημένων περιοχών χωρίς τον φόβο επαναστάσεων, που θα υπονόμειναν τα μετόπισθεν. Η πρακτική αυτή εντασσόταν στην εντελώς διαφορετική από τα ελληνικά ήθη αντίληψη του Αλεξάνδρου περί διοικήσεως. Στον ελληνικό κόσμο, οι κατακτημένοι γίνονταν αντικείμενο πλήρους εκμεταλλεύσεως από τους κατακτητές, όπως συνέβαινε κατά την περίοδο της Αθηναϊκής ή Θηβαϊκής Ηγεμονίας. Αντιθέτως, ο Αλέξανδρος χρησιμοποίησε επιλεκτικά τους κατακτημένους ως συνεργάτες.¹⁷⁹

Στα τέλη του 331, ο Αλέξανδρος έφυγε από την Βαβυλώνα και κατευθύνθηκε ανατολικά προς τα Σούσα. Είτε κατά την διαδρομή είτε με την άφιξη του στην πρωτεύουσα των Περσών, έφθασαν ενισχύσεις 15.600 ανδρών που έστειλε ο Αντίπατρος από την Μακεδονία.¹⁸⁰ Η στρατιωτική αυτή βοήθεια ήταν απαραίτητη για να επανακτήσει ο στρατός του Αλεξάνδρου τον αριθμό των στρατιωτών που διέθετε πριν από την μάχη της Ισσούς. Οι ενισχύσεις όμως δεν χρειάστηκαν για την κατάληψη της περσικής πρωτεύουσας. Λίγο πριν ο κύριος όγκος του στρατού του πλησιάσει τα Σούσα, η εμπροσθοφυλακή που είχε στείλει για να διαπιστώσει τις προθέσεις του σατράπη της περιοχής ειδοποίησε ότι ο Πέρσης διοικητής θα παραδινόταν οικειοθελώς. Τω όντι, δεν υπήρξε καμία αντίσταση και ο Αλέξανδρος βρήκε στα Σούσα 40.000 ή 50.000 τάλαντα "αργυρίου", 5.000 τάλαντα σε ασήμι μέταλλο¹⁸¹ καθώς και λάφυρα που είχαν πάρει οι Πέρσες από την Ελλάδα κατά τις εκστρατείες τους. Φαίνεται ότι βρέθηκαν ακόμη 9.000 τάλαντα "χαρακτήρα δαρεικόν έχοντα", δηλαδή σε μορφή κομμένων νομισμάτων.¹⁸² Έτσι, ο Αλέξανδρος συγκέντρωσε χρυσό και ασήμι είτε σε μορφή κομμένων νομισμάτων είτε σε μορφή πρώτης ύλης. Ο χρυσός και ο άργυρος είχαν

¹⁷⁸ Διόδ. XVII.64.6. Μήπως η γενναιοδωρία αυτή οφειλόταν στην προσπάθειά του να κάνει πιο ελκυστική την συνέχιση της εκστρατείας ανατολικά; (Green, *Alexander*, p. 305).

¹⁷⁹ Δες συζήτηση σε Hammond, *Alexander King*, pp. 151-152.

¹⁸⁰ Οι ενισχύσεις αποτελούνταν από 500 ιππείς και 6.000 πεζούς από την Μακεδονία, 600 ιππείς και 3.500 πεζούς από την Θράκη και την Μ. Ασία, 4.000 πεζούς και περίπου 1.000 ιππείς από την Πελοπόννησο (Διόδ. XVII.65.1). Ο Κούρτιος (5.1.39-41) γράφει ότι έφθασαν ενισχύσεις 14.980 ανδρών στην Βαβυλώνα. Ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Γ.16.10-11) λέει ότι οι ενισχύσεις έφθασαν στα Σούσα.

¹⁸¹ Τα ασημένια τάλαντα πρέπει να ήταν σε κάποια μορφή ράβδων ή κυλίνδρων, στην οποία φυλάσσονταν, και τίθονταν σε κυκλοφορία όταν υπήρχε ανάγκη. Το ίδιο συνέβαινε και με τον χρυσό (Ηρόδοτος, III.96 & IX.41.3).

¹⁸² Πρβλ. Διόδ. XVII.66.1-2 και Ιουστίνος, XI.XIV.9 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.16.7 και Curtius, 5.2.11 Πλούταρχος "Αλέξανδρος", XXXVI (686).

συγκεντρωθεί από τους βασιλείς από την εποχή του Δαρείου Α', ο οποίος είχε κόψει τα πρώτα νομίσματα και είχε επιβάλει χρηματικό φόρο στους σατράπες. Ο πλούτος αυτός έδωσε απόλυτη οικονομική ανεξαρτησία στον Αλέξανδρο, που μπορούσε πλέον να χρησιμοποιήσει όσους μισθοφόρους ήθελε.

Στα Σούσα, ο Αλέξανδρος εγκατέστησε την μητέρα του Δαρείου και τα παιδιά του, διότι η γυναίκα του είχε εν τω μεταξύ πεθάνει,¹⁸³ μη θέλοντας να τους έχει μαζί του σε επικίνδυνες πιθανόν μάχες μέχρι την Περσέπολη. Θέλοντας, μάλιστα, να εντάξει την περσική οικογένεια στο νέο κοινωνικό πλαίσιο, όρισε δασκάλους που θα δίδασκαν την ελληνική γλώσσα στα παιδιά του Πέρση βασιλιά. Αναμφισβήτητα, η κατάληψη των Σούσων υπήρξε σημαντική από ψυχολογικής απόψεως. Η πρωτεύουσα αυτή των Περσών είχε παίξει στο παρελθόν σημαντικό ρόλο στις σχέσεις Ελλήνων και Περσών, διότι εδώ κατέληγαν όλες οι πρεσβείες από τις Ελληνικές Πόλεις αλλά και οι εξόριστοι Έλληνες όταν κατέφευγαν στην περσική αυλή. Τώρα, βρισκόταν στα χέρια του Αλεξάνδρου μαζί με όλο της τον πλούτο.

Εν τω μεταξύ, το 331 στην Ελλάδα, οι Σπαρτιάτες προσπάθησαν να εκμεταλλευθούν την απουσία του Αλεξάνδρου για να ξεσηκώσουν τις ελληνικές Πόλεις εναντίον των Μακεδόνων και της Συμμαχίας. Συγκέντρωσαν από τις Πελοποννησιακές Πόλεις 20.000 πεζούς, 2.000 ιππείς και μεγάλο αριθμό μισθοφόρων αλλά οι Αθηναίοι αρνήθηκαν να τους βοηθήσουν.¹⁸⁴ Οι Λακεδαιμόνιοι προχώρησαν προς την Μεγαλόπολη, η οποία είχε μείνει πιστή στον Αλέξανδρο, και άρχισαν να την πολιορκούν. Τότε κατέφθασε ο Αντίπατρος με 40.000 Μακεδόνες και συμμάχους Έλληνες αλλά και μισθοφόρους που προσέλαβε με τα τάλαντα που του έστειλε ο Αλέξανδρος και σκότωσε σε μάχη έξω από τα τείχη της Μεγαλοπόλεως τον βασιλιά Άγη.¹⁸⁵ Ως ήταν φυσικό, οποιαδήποτε ενέργεια εναντίον των Μακεδόνων κατέρρευσε και οι Σπαρτιάτες έμειναν έρμαιο στα χέρια τους. Ο Αντίπατρος, βέβαια, είχε ενεργήσει απολύτως νομότυπα με βάση την συμφωνία της Κορίνθου και, συνεπώς, η τύχη των ηττημένων θα αποφασιζόταν από το Συνέδριο.¹⁸⁶ Οι αντιπρόσωποι του Συνεδρίου της Συμμαχίας της Κορίνθου αποφάσισαν όμως να στείλουν αντιπροσωπία στον Αλέξανδρο για να του ζητήσουν να αποφασίσει εκείνος για την τύχη των νικημένων. Εικάζεται, ότι ο Αλέξανδρος υποχρέωσε τους Σπαρτιάτες να γίνουν μέλη της Συμμαχίας της Κορίνθου, αν και έχουν εκφρασθεί αμφιβολίες.¹⁸⁷ Επιπλέον, στους Μεγαλοπολίτες προσφέρθηκε αποζημίωση 120 τάλαντων από τους αντιπάλους τους.¹⁸⁸ Η Ελλάδα, την στιγμή τούτη, σίγουρα θα φάνταζε πολύ μικρή και μακρινή για τον Μακεδόνα βασιλιά, που γινόταν σιγά-σιγά κύριος της αχανούς περσικής αυτοκρατορίας. Παρ' όλα αυτά, δεν μπορούσε παρά να δείξει ενδιαφέρον για τα τεκταινόμενα στον Ελλαδικό χώρο.

Στα Ανάκτορα της Περσεπόλεως

Αφού, όπως συνήθιζε να κάνει με τις κατακτημένες πόλεις, άφησε στα Σούσα φρουρά, στις αρχές του 330, ο Αλέξανδρος κινήθηκε προς την Περσέπολη (βορειοανατολικά της σημερινής Siraaz, κοντά στην Marv Dašt, στο νότιο Ιράν). Βασικός του στόχος ήταν να συλλάβει τον Δαρείο, ο οποίος αναζητούσε να συγκεντρώσει πάλι στρατό για να τον αντιμετωπίσει. Κατά την πορεία του, ο Αλέξανδρος με έξυπνο τρόπο υπερφαλάγγισε τους Οξίους, που προσπάθησαν να του κόψουν τον δρόμο, και, αφού τους υπέταξε και τους έκανε

¹⁸³ Για τον θάνατο της συζύγου του Δαρείου και ό,τι επακολούθησε δες Curtius, 4.10.18-34.

¹⁸⁴ Διόδ. XVII.62.7. Πρβλ. Green, *Alexander*, p. 542 n. 60. Ο Tarn, 1:52, υποστηρίζει ότι οι μισθοφόροι ήταν 8.000 που είχαν φύγει από τους Πέρσες μετά την Ισσό αλλά ο αριθμός φαίνεται μάλλον υπερβολικός.

¹⁸⁵ Curtius, 6.1 και Διόδ. XVII.63.1-4 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.16.10.

¹⁸⁶ Ο Hammond, *Alexander King*, pp. 255-256 πιστεύει ότι δεν υπήρχε υπέρβαση καθήκοντος από την πλευρά των Μακεδόνων..

¹⁸⁷ Πρβλ. IEE, 4:129 και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 204.

¹⁸⁸ Διόδ. XVII.73.5 και Curtius, 6.1.19-21.

φόρου υποτελείς, κατευθύνθηκε προς τις Περσίδες ή Σουσικές Πύλες (Susian Gates), στις οροσειρές Ζαγκρός (Zagros) του νοτιοδυτικού Ιράν.¹⁸⁹ Το φυσικό πέρασμα ανάμεσα στα βουνά, που οδηγούσε στην Περσέπολη, είχε κλεισθεί με τείχη που είχε κατασκευάσει ο σατράπης της Περσίδος Αριοβαρζάνης και προστατευόταν από αρκετές χιλιάδες πεζούς και μερικές εκατοντάδες ιππείς.¹⁹⁰ Ενώ ο Αλέξανδρος επεξεργαζόταν το σχέδιο δράσεώς του, Πέρσες αιχμάλωτοι προθυμοποιήθηκαν να τον οδηγήσουν από δύσβατο μονοπάτι στα νότια του Αριοβαρζάνη. Μέσα στην νύχτα, λοιπόν, μέρος του στρατού κινήθηκε με μεγάλη δυσκολία πάνω στο δύσβατο μονοπάτι και τελικά περικύκλωσε τον περσικό στρατό. Μετά από σύντομη αλλά φονική μάχη για τους Πέρσες, οι λίγοι διασωθέντες και ο Αριοβαρζάνης τράπηκαν σε άτακτη φυγή να σωθούν.¹⁹¹ Έτσι, ο δρόμος για την Περσέπολη ήταν ανοικτός.

Ενώ ο στρατός πλησίαζε προς την πρωτεύουσα, συνάντησε ένα πλήθος από 800 περίπου ηλικιωμένους, οι περισσότεροι ακρωτηριασμένοι στα χέρια, στα πόδια, στα αυτιά, στις μύτες, εκτός από το μέρος του σώματος που χρησιμοποιούσαν για την τέχνη τους. Ήταν Έλληνες τεχνίτες, αιχμάλωτοι των Περσών, που τους είχαν φέρει προηγούμενοι Πέρσες βασιλιάδες. Ο Αλέξανδρος τους συμπόνεσε και ήθελε να τους στείλει στις πατρίδες τους αλλά εκείνοι αρνήθηκαν, διότι οι περισσότεροι ήταν γέροι και είχαν δημιουργήσει νέες οικογένειες με ντόπιες. Τότε, ο βασιλιάς διέταξε να τους δώσουν χρήματα, ρουχισμό, ζώα, γυναίκες και να απαλλαγούν από κάθε καταβολή φόρου.¹⁹² Μήπως, όμως, αυτή είναι μια συγκινητική ιστορία των αρχαίων ιστοριογράφων για να δικαιολογηθεί η εκστρατεία μέχρι την Περσέπολη ή και η καταστροφή της ως αντίποινα για τις αγριότητες των Περσών εναντίον των Ελλήνων;¹⁹³

Όταν ο Αλέξανδρος μπήκε στην πόλη την τελευταία μέρα του Ιανουαρίου του 330 π.Χ., η Περσέπολη ήταν επιβλητική και τα ανάκτορά της μεγαλειώδη. Ο Μακεδόνας βασιλιάς φρόντισε να παραλάβει αμέσως τους θησαυρούς της πόλεως, που υπολογίστηκαν στο ιλλυγιώδες για την εποχή ποσό των 120.000 ταλάντων.¹⁹⁴ Χώρισε ένα ποσό που θα χρειαζόταν για μελλοντικές πολεμικές επιχειρήσεις και έστειλε τα υπόλοιπα στα Σούσα προς φύλαξη. Επίσης, άφησε τους στρατιώτες του για μια ολόκληρη μέρα να λεηλατήσουν ιδιωτικές περιουσίες, να σφάζουν όλους τους εναπομείναντες άνδρες χωρίς έλεος, να καταστρέψουν τα ιερά και να αρπάξουν ό,τι προλάβαιναν. Οι νικητές, μάλιστα, άρχισαν να μαλώνουν και όσους είχαν μαζέψει περισσότερα πολύτιμα αντικείμενα τους έβλεπαν ως εχθρούς και όσα αντικείμενα δεν μπορούσαν να κουβαλήσουν τα κατέστρεφαν: έσχιζαν βασιλικά ενδύματα, έσπαζαν βάζα, κομμάτιαζαν αγάλματα και μάλωναν για το ποιος θα άρπαζε το καλύτερο κομμάτι.¹⁹⁵ Οι στρατιώτες είχαν να γευθούν για μήνες την χαρά της λεηλασίας και ίσως και να σκέφτονταν τα σπίτια τους μετά από τόσες ταλαιπωρίες. Πώς αλλιώς μπορεί να διασκεδάσει ένας στρατιώτης της εποχής παρά με την χαρά της αρπαγής και της καταστροφής; Έπρεπε, λοιπόν, οι στρατιώτες του Αλεξάνδρου να χορτάσουν εκδίκηση αλλά και πλούτη. Άλλωστε το κλεμμένο δίνει μεγαλύτερη ευχαρίστηση από το

¹⁸⁹ Οι Πύλες δεν έχουν ακόμη εντοπισθεί επακριβώς τοπογραφικά. Πάντως η θέση τους βρίσκεται σε κάποιο από τα περάσματα ανάμεσα στα σημερινά χωριά Ardakan και Fahliyan, βορειοδυτικά της πόλεως Širāaz (Shiraz), στο νοτιοδυτικό Ιράν. Για τα τοπογραφικά προβλήματα δεξ Droysen, 3η ελλην. έκδ., 1: 381-382 σημ. 645 & 646 και ένθετο τοπογραφικό χάρτη.

¹⁹⁰ 40.000 πεζούς και 700 ιππείς αναφέρει ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Γ.18.2), 25.000 πεζούς και 300 ιππείς ο Διόδωρος (XVII.68.1) και 25.000 πεζούς ο Κούρτιος (Curtius, 5.3.17). Οι Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 311-312, εξηγούν γιατί ο περσικός στρατός πρέπει να ήταν 25.000 παρά 40.000.

¹⁹¹ Curtius, 5.4

¹⁹² Ιουστίνος (Justinus), XI.XIV.11-12. Πρβλ. Διόδ. XVII.69 και Κούρτιος (5.5.5-24), ο οποίος γράφει για 4.000 ηλικιωμένους.

¹⁹³ Αντιθέτως, ο Green, *Alexander*, pp. 313-314, πιστεύει ότι η ιστορία αυτή είναι καθ' όλα αληθινή.

¹⁹⁴ Διόδ. XVII.71.1 και Curtius, 5.6.9. Για 40.000 γράφει ο Πλούταρχος "Αλέξανδρος", XXXVII (686).

¹⁹⁵ Πρβλ. Curtius, 5.6.3-8 και Διόδ. XVII.70.

δώρο.¹⁹⁶

Σε ένα νυχτερινό συμπόσιο, μάλιστα, ο Αλέξανδρος παρασύρθηκε από την Αθηναία εταίρα Θαΐδα και συμφώνησε με την παρότρυνσή της να πάρουν οι συνδαιτημόνες από έναν πυρσό και να κάψουν τα άδεια πια από θησαυρούς ανάκτορα (μεγάλο μέρος των οποίων ήταν φτιαγμένο από κέδρο) για να εκδικηθούν την πυρπόληση των Ελληνικών ιερών από τους Πέρσες. Ο Αρριανός απορεί για τους λόγους που έγινε αυτή η πράξη και την θεωρεί άσκοπη και κατακριτέα. Γενικά, στην αρχαιότητα θεωρούσαν ότι ο Αλέξανδρος παρασύρθηκε από το μεθύσι του γιατί όλα έδειχναν ότι αργότερα μετάνιωσε για την πράξη του.¹⁹⁷ Ορισμένοι ιστορικοί πιστεύουν ότι η όλη ιστορία είναι ένας μύθος που πλάστηκε από τον Κλείταρχο¹⁹⁸ ή ότι επινοήθηκε ουσιαστικά για να δικαιολογήσει τον Αλέξανδρο και να ρίξει όλο το βάρος στην εταίρα. Μάλιστα, έχει υποστηριχθεί ότι η πράξη του Μακεδόνα βασιλιά μπορεί να εξηγηθεί μόνο εάν δεν είχε λάβει ειδοποίηση για την νίκη των Μακεδόνων επί των εξεγερμένων Πόλεων στην Ελλάδα, στην περίπτωση που ήθελε να τονίσει ότι εκείνος εκπλήρωσε στο ακέραιο τον σκοπό για τον οποίο είχε ταχθεί. Αντιθέτως, άλλος ιστορικός υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει λόγος να μην πιστέψουμε την ιστορία με την Θαΐδα διότι εξηγεί πειστικά μια πολύ δύσκολη απόφαση του Αλεξάνδρου: να ολοκληρώσει την πανελλήνια εκστρατεία εναντίον των Περσών με την καταστροφή των ανακτόρων, των οποίων όμως είχε τώρα γίνει ιδιοκτήτης.¹⁹⁹ Όπως και να έχουν τα πράγματα, η ειρωνεία είναι ότι η φωτιά στερεοποίησε τις πήλινες δέλτους στα αρχεία των ανακτόρων και διατήρησε στους αιώνες την Ιστορία της περσικής αυτοκρατορίας, ό,τι ίσως θα ήθελε ο Μακεδόνας βασιλιάς να ξεχασθεί.

Στην πραγματικότητα, εθελουφλούμε εάν πιστεύουμε ότι ο Αλέξανδρος και οι στρατιώτες του θα τηρούσαν πάντα στάση ανωτερότητας για να ξεχωρίσουν από τους βαρβάρους. Ο Αλέξανδρος είχε ήδη αποφασίσει σε ένα στόχο --την κατάκτηση του κόσμου-- και για να τον πετύχει όλα τα μέσα ήταν θεμιτά ενώ οι κινήσεις του καλά υπολογισμένες. Άρα, στην συγκεκριμένη περίπτωση, η λεηλασία και η σφαγή ήταν απαραίτητα για να μπορέσει ο στρατός να συνεχίσει με περισσότερη διάθεση και οικονομικές προσδοκίες την εκστρατεία. Η δε πυρπόληση των ανακτόρων μοιάζει περισσότερο με απόφαση της στιγμής, που υπαγορεύθηκε από το μεθύσι και παρακινήθηκε από κάποιο λόγο της εταίρας ή και άλλων συνδαιτημόνων. Πάντως, ο εμπρησμός των ανακτόρων της Περσεπόλεως αποτελεί το ορόσημο που διαχωρίζει την πανελλήνια εκστρατεία στην Ασία, την υποχρέωση του ηγεμόνα του Συνεδρίου της Κορίνθου να πάρει εκδίκηση για τις περσικές επιθέσεις στην Ελλάδα, από την αυτόνομη εκστρατεία του Αλεξάνδρου για την πλήρη κατάκτηση και υποταγή της περσικής αυτοκρατορίας.

¹⁹⁶ O Green, *Alexander*, p. 315, υποστηρίζει ότι όλες οι προσπάθειες του Αλεξάνδρου μέχρι τότε να αποδείξει ότι δεν ήταν ένας ξένος βίαιος κατακτητής είχαν πέσει στο κενό, πράγμα που εξηγεί γιατί τελικά επέτρεψε την καταστροφή της Περσεπόλεως.

¹⁹⁷ Πρβλ. Curtius, 5.7.3-11 και Διόδ. XVII.72 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.18.11-12 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXXVIII (687). Δες και Hamilton, p. 89. Οι Μακεδόνες κατηγορούνται ότι έπιναν πολύ και μάλιστα ανέρωτο κρασί (Εφιππος Ολόνθιος, FGtH, 126, F 1=Αθήναιος 3.120E).

¹⁹⁸ Wilken, p. 45 και Hammond, *Alexander King*, p. 295 n. 106. Ο Κλείταρχος μάλλον δεν εξεστράτευσε μαζί με τον Αλέξανδρο ενώ το χαμένο σήμερα σύγγραμμά του για την δράση του Μακεδόνα βασιλιά ήταν γεμάτο λαϊκές δοξασίες, πράγμα που έκανε τους συγχρόνους του να τον θεωρούν απολύτως υπερβολικό (Hammond, *Alexander King*, pp. 2-3). Τα σωζόμενα αποσπάσματα σε FGtH, 137.

¹⁹⁹ Πρβλ. O'Brien, pp. 105-111 και Green, *Alexander*, pp. 319-320. Ο Γκρήν θεωρεί ότι ήταν καθαρός εμπρησμός με πρωτοβουλία του Αλεξάνδρου και υπήρξε συνειδητή καταστροφή, όπως είχε γίνει στην Θήβα, στην Τύρο, στην Γάζα πιο πριν. Πιστεύει ότι ο Αλέξανδρος είχε καταλάβει ότι δεν μπορούσε να νομιμοποιήσει την εξουσία του παρά με την βία. Ο Fox, pp. 261-264, που διατυπώνει την τελευταία άποψη, διαπιστώνει επίσης και μια προσωπική σύγκρουση ανάμεσα στον Αλέξανδρο και στον Παρμενίωνα για την Θαΐδα.

Ο Θάνατος του Δαρείου Γ' (330 π.Χ.)

Μετά από παραμονή μερικών μηνών στην βασιλική πρωτεύουσα είτε για να ξεκουρασθεί είτε περιμένοντας τα νικηφόρα νέα από την Ελλάδα είτε και για τους δύο λόγους,²⁰⁰ ο Αλέξανδρος ξεκίνησε για τις Πασαργάδες, λίγο βορειότερα της Περσεπόλεως και κοντά στο χωριό Κουαντεραμπάντ (Qaderabad). Πρέπει να σκόπευε στην σύλληψη του Δαρείου ελπίζοντας ότι θα τον πείσει να παραιτηθεί υπέρ του έτσι ώστε να πεισθούν οι υπόλοιποι σατράπες να παραδώσουν την εξουσία αντί να πολεμήσουν. Η πόλη τού παραδόθηκε αμαχητί με 6.000 τάλαντα.²⁰¹ Ο Αλέξανδρος βρήκε την ευκαιρία να επισκεφθεί τον τάφο του Κύρου (εικ. ΙΕΕ, 4:135) και, διαπιστώνοντας την κακή κατάσταση στην οποία βρισκόταν, έδωσε εντολή να συντηρηθεί και να διακοσμηθεί ζωγραφικά το εσωτερικό του. Ο Μακεδόνας βασιλιάς έδειξε μεγάλο σεβασμό για τον Κύρο, ίσως διότι είχε διαβάσει στην *Κύρου Αναβασιν* του Ξενοφώντα ότι υπήρξε ο ιδρυτής της Περσικής Αυτοκρατορίας (δες Κεφάλαιο 4).

Αφού ο στρατός του Αλεξάνδρου ενισχύθηκε με 5.000 πεζούς και 1.000 ιππείς, που πρέπει να ανέβασαν την συνολική του δύναμη σε περισσότερους από 50.000 στρατιώτες,²⁰² ο Μακεδόνας βασιλιάς συνέχισε την πορεία του από τις Πασαργάδες προς τα Εκβάτανα (Hamadan), την τελευταία εναπομένουσα πρωτεύουσα των Περσών. Εκεί είχε τελικά καταφύγει ο Δαρείος. Θα προσπαθούσε να προβάλλει την τελευταία του αντίσταση βασιζόμενος σε ορισμένους σατράπες αλλά και Έλληνες μισθοφόρους, οι οποίοι τον ακολουθούσαν από την εποχή των πρώτων μαχών. Στα Εκβάτανα, ο Δαρείος περίμενε και άλλες ενισχύσεις, οι οποίες δεν έφθασαν, και έτσι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την πόλη όταν έμαθε ότι ο Αλέξανδρος πλησίαζε. Ο Μακεδόνας πληροφορήθηκε καθ' οδόν την φυγή του Δαρείου αλλά πρέπει να είχε ήδη διαπιστώσει την δυσарέσκεια του στρατού του, ο οποίος καλούνταν να τρέχει πίσω από μία χείμαιρα. Όταν, λοιπόν, έφθασε στα Εκβάτανα στα μέσα Ιουλίου του 300 π.Χ., αποφάσισε να δώσει εμπράκτως τέλος στην πανελλήνια εκστρατεία, που είχε αρχίσει με εντολή του Συνεδρίου της Κορινθιακής Συμμαχίας. Ανακοίνωσε ότι οι Θεσσαλοί ιππείς μπορούσαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα μαζί με όσους άλλους ανήκαν στους συμμάχους αφού πληρώνονταν τον καθορισμένο μισθό τους και μοιράζονταν επιπλέον 2.000 τάλαντα.²⁰³ Την ίδια στιγμή, οι στρατιώτες πληροφορήθηκαν ότι όσοι ήθελαν μπορούσαν να γίνουν μισθοφόροι του και πολλοί δέχθηκαν. Οι Έλληνες που έφυγαν θα συνοδεύονταν μέχρι την θάλασσα και από εκεί θα έμπαιναν σε πλοία για την Ελλάδα. Η απόφαση του Αλεξάνδρου ήταν εξαιρετικά μεγάλης σημασίας. Μετά την νίκη εναντίον των Σπαρτιατών, η Ελλάδα ελεγχόταν από τους Μακεδόνες, οπότε πλέον δεν χρειαζόταν ο ελληνικός συμμαχικός στρατός ως όμηροι ούτε κινδύνευε η ειρήνη εάν επέστρεφαν οι μαχητές.²⁰⁴ Τώρα, πλέον, δεν υπήρχε τίποτα που να δεσμεύει τον Μακεδόνα βασιλιά για την κατάκτηση της περσικής αυτοκρατορίας. Αντιθέτως, διέθετε έναν μισθοφορικό στρατό που τον ήλεγχε απολύτως.

Την εποχή αυτή, ο Αλέξανδρος έθεσε εκτός μάχιμου στρατεύματος τον πιστό στρατηγό Παρμενίωνα, που είχε για χρόνια υπηρετήσει τον Φίλιππο αλλά και τον ίδιο τον Αλέξανδρο. Τον άφησε στην Μηδία με μερικούς στρατιώτες να φροντίζει για τις επικοινωνίες του στρατού, θέση ιδιαίτερα υπεύθυνη αλλά μη μάχιμη. Ο Παρμενίων ήταν όντως αρκετά ηλικιωμένος και δεν μπορούσε να αντεπεξέλθει στις ανάγκες της πρώτης γραμμής. Εκτός απ' αυτό, όμως, ο γέρο-στρατηγός, μαζί με άλλους σημαίνοντες Μακεδόνες

²⁰⁰ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XXXVII (686) – Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 326-327.

²⁰¹ Curtius, 5.6.10 -- Green, *Alexander*, p. 321.

²⁰² Curtius, 5.7.12 και Fox, p. 267.

²⁰³ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.19.5 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XLII (689) και Διόδ. XVII.74.3.

²⁰⁴ Wilcken, p.147. Εάν τελικά δεχθούμε ότι χρησιμοποιούσε τους Έλληνες συμμάχους στρατιώτες ως ομήρους.

πολεμιστές, είχε αρχίσει να προβάλλει διαφωνίες στην ιδέα του Αλεξάνδρου να συνεχίσει τις επιχειρήσεις. Παρά τις αντιρρήσεις των στρατηγών του, ο Αλέξανδρος δεν σταματούσε μπροστά σε τίποτα όταν καταλαμβάνόταν από "πόθο",²⁰⁵ δηλαδή ακράτητη ορμή για καινούριες εκστρατείες σε νέους τόπους, προς το άγνωστο. Τον συγκινούσαν όλα τα νέα πράγματα και φυσικά ήταν ακούραστος ενώ οι άλλοι και ιδίως οι γεροντότεροι δεν μπορούσαν να καταλάβουν αυτό το άσβεστο πάθος για νέες κατακτήσεις. Για τον Αλέξανδρο ήταν ένα παιχνίδι: κάθε νέα δυσκολία που ξεπερνούσαν δημιουργούσε μεγαλύτερο πόθο και πάθος για να βρεθούν νέα προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπισθούν. Βέβαια, ελάχιστοι ίσως κατανοούσαν την εσωτερική αυτή παρόρμηση του Μακεδόνα βασιλιά και ο παραμερισμός του Παρμενίωνα προστέθηκε στις σταγόνες που ξεχείλισαν το ποτήρι της αγανακτήσεως εναντίον του Αλεξάνδρου λίγο αργότερα.

Μετά την κατάληψη όλων των πρωτευουσών του περσικού κράτους, το νέο πάθος του Αλεξάνδρου ήταν να συλλάβει τον Δαρείο. Άρχισε, λοιπόν, να βαδίζει με φρενήρη ρυθμό για να προλάβει τον Πέρση βασιλιά, ο οποίος προπορευόταν κατά μέρες. Κατευθύνονταν και οι δύο βορειοανατολικά, προς τα νοτιοανατολικά της Κασπίας θάλασσας, κοντά στην Τεχεράνη. Εξ αιτίας της ταχείας κινήσεως του στρατού, οι άνδρες του Αλεξάνδρου δυσκολεύονταν να ακολουθήσουν και τα ζώα ψόφαγαν από την κούραση. Οι στρατιώτες άρχισαν να λιποτακτούν και, τελικά, ο Αλέξανδρος αποφάσισε να μείνει πέντε μέρες για ανάπαυση στις Ράγες (Rey, δέκα χιλ. νοτίως της Τεχεράνης). Κατόπιν, άρχισε να προχωρεί αργά αλλά ένας βαβυλώνιος ευγενής τον ειδοποίησε ότι οι σατράπες είχαν συλλάβει τον Δαρείο. Τότε ο Αλέξανδρος με τους Εταίρους, τους ανιχνευτές ιππείς και ελαφρά οπλισμένους πεζούς άφησε τον στρατό του να πορεύεται αργά ανατολικά και άρχισε ένα νέο τρεχαλητό να προλάβει να μην σκοτώσουν τον Δαρείο, χωρίς όμως και να γνωρίζουμε ακριβώς τι ήθελε να τον κάνει ο ίδιος.²⁰⁶

Καθ' οδόν, ο Αλέξανδρος έμαθε ότι ένας από τους σατράπες, ο Βήσσος, ο οποίος ήταν συγγενής του Μέγα Βασιλέα,²⁰⁷ είχε ανακηρυχθεί βασιλιάς ως Αρταξέρξης Δ' και έσερνε δέσμιο μαζί του τον Δαρείο. Τώρα, άρχισε μια νέα φρενήρη πορεία να προλάβει τον Βήσσο. Τελικά, κατάφερε να τον πλησιάσει σε απόσταση πορείας μιας μέρας. Αμέσως επέλεξε ορισμένους ιππείς και, ακολουθώντας συντομότερο δρόμο που του υπέδειξαν οι ντόπιοι αλλά ταξιδεύοντας και ολόκληρη την νύχτα, κατάφερε τα χαράματα να δει από μακριά τον Βήσσο και την συνοδεία του κοντά στην σημερινή ιρανική πόλη Νταμγάν (Damghan, ανατολικά της Τεχεράνης), νότια της Κασπίας Θάλασσας. Εκείνοι, μόλις τον αντέληφθησαν, σκόρπισαν, εγκαταλείποντας τις άμαξες που είχαν. Σε μία από αυτές είχαν εγκαταλείψει τον Δαρείο δεμένο και τραυματισμένο από τα ακόντια με τα οποία τον είχαν χτυπήσει για να μην πέσει στα χέρια των Μακεδόνων ζωντανός και χρησιμοποιηθεί ως όμηρος. Ο Αλέξανδρος έψαχνε σαν τρελός τις άμαξες, μία-μία, ελπίζοντας να βρει τον τελευταίο Πέρση βασιλιά ζωντανό αλλά μέσα στην σύγχυση πρέπει είτε να προσπέρασε αυτή που ήταν ο Δαρείος ή αυτήν στην οποία ήταν ο βασιλιάς είχε παρασυρθεί από τα ζώα που την έσερναν μακριά από τις άλλες. Στο τέλος, η άμαξα βρέθηκε τυχαία από έναν Μακεδόνα αλλά, εν τω μεταξύ, ο Δαρείος είχε υποκύψει στα τραύματά του και στις κακουχίες και όταν πλέον ο Αλέξανδρος και η συνοδεία του τον βρήκαν ήταν αργά. Ο Αλέξανδρος τον σκέπασε με την πορφυρή χλαμύδα του και έδωσε εντολή να αποσταλεί το σώμα του στην Περσέπολη και να ταφεί κοντά στους άλλους Πέρσες βασιλιάδες ενώ πήρε το δαχτυλίδι του για να

²⁰⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.28.4.

²⁰⁶ Δες τις λεπτομέρειες σε Curtius, 5.8-12. Η σύλληψη του Δαρείου από τους σατράπες πιθανότατα οφείλεται και σε παλιά κρυφή επιθυμία τους να δημιουργήσουν ανεξάρτητο κράτος στην Βακτριανή. Ίσως αυτήν ακριβώς την ενέργεια προσπαθούσε να αποτρέψει ο Αλέξανδρος κνηγώντας τον Βήσσο (δες Τσιμπουκίδης και Γκαφούροφ, σ. 331-332 & 337-340).

²⁰⁷ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.21.5 & Γ.30.4.

σφραγίζει τα διατάγματα που αφορούσαν την Ασία.²⁰⁸ Ο βίαιος θάνατος του Δαρείου Γ' το καλοκαίρι του 330 π.Χ. έκλεισε οριστικά τον κύκλο των Περσών βασιλέων της Εγγύς Ανατολής. Διάδοχος στον θρόνο των Αχαιμενιδών ήταν πλέον ο Αλέξανδρος.

Ο "Ηγεμών" γίνεται "Μέγας Βασιλεύς"

Μετά από την πλήρη εξουδετέρωση του Μεγάλου Βασιλέως, η εκστρατεία του Αλεξάνδρου στην Ανατολή δεν είχε πλέον δικαιολογία για να συνεχισθεί. Οι Πέρσες είχαν ηττηθεί, ο Δαρείος είχε πεθάνει και ο Αλέξανδρος ήταν ο μοναδικός κύριος της περσικής αυτοκρατορίας. Ήταν όμως ακόμη φανερό πως ο Αλέξανδρος έπρεπε πλέον να εδραιώσει την εξουσία του ως κοσμοκράτορας και δεν είχε κανένα νόημα να ξαναγυρίσει στην Ελλάδα. Αντιθέτως, θα μπορούσε ίσως να επιδιώξει, τουλάχιστον στο πολιτικό επίπεδο, συμβιβασμό και συνύπαρξη του Ελληνικού με τον Αιγυπτιακό και με τον Περσικό Πολιτισμό, ιδίως εάν σκεφθεί κανείς ότι ο τελευταίος έφερε μαζί του όλη την Ασσυρο-Βαβυλωνιακή παράδοση. Σκοπός της πράξεως αυτής θα ήταν η αρμονική συμβίωση τουλάχιστον των μεγάλων λαών της εποχής υπό μία και ελληνική αρχή. Βέβαια, η ιδέα αυτή του κοσμοκράτορα Αλεξάνδρου δεν συμβιβαζόταν για τους υπόλοιπους Έλληνες με την ιδέα των ελληνικών Πόλεων που ζητούσαν βοήθεια από τον Μέγα Βασιλέα. Ίσως γι' αυτόν τον λόγο δεν καταλάβαιναν την τακτική συμφιλιώσεων και χρησιμοποιήσεως ντόπιων στην διοίκηση που είχε εφαρμόσει ο Μακεδόνας βασιλιάς.

Η απόπειρα ειρηνικής συνυπάρξεως Ελλήνων και Περσών στην αυλή του Αλεξάνδρου, αυτό που ονομάστηκε "σύντηξη" (*Verschmelzungspolitik*),²⁰⁹ δημιούργησε τελικά ανυπέρβλητα προβλήματα. Ένα από τα άλυτα ζητήματα ήταν η διαφορά νοοτροπίας μεταξύ Ελλήνων και Περσών. Ο Αλέξανδρος χρησιμοποίησε αρκετούς Πέρσες διοικητές αλλά και εκ των πραγμάτων η πολιτική προσεγγίσεως των Περσών έφερε αρκετούς απ' αυτούς στην αυλή του, όπως τον Οξυάρθη, αδελφό του Δαρείου.²¹⁰ Οι Έλληνες είχαν συνηθίσει να θεωρούν τον αρχηγό τους, τον Αλέξανδρο στην προκειμένη περίπτωση, ως έναν συμμαχητή και έτσι στα συμβούλια που γίνονταν εξέφραζαν τις διαφωνίες τους χωρίς φόβο ή υστεροβουλία. Οι Πέρσες, όμως, ήταν συνηθισμένοι να θεωρούν τον Μέγα Βασιλέα ως κύριο, του οποίου ο λόγος ήταν διαταγή και συνεπώς η δουλικότητα και η κολακεία δεν έλειπαν από την Περσική Αυλή. Η αδυναμία προσαρμογής στην νέα κατάσταση δεν άφησε περιθώρια συνεργασίας ανάμεσα στους Έλληνες και στους Πέρσες αλλά, αντιθέτως, πυροδότησε ένα κλίμα καχυποψίας κυρίως εναντίον του Αλεξάνδρου ότι ασιοτροπούσε.

Η καχυποψία αυτή εντάθηκε όταν έγινε γνωστή η νέα συντροφιά του Αλεξάνδρου. Την εποχή αυτή, δόθηκε ως δώρο στον Μακεδόνα ο Βαγώας, ένας νέος ευνούχος εξαιρετικής ομορφιάς, που ήταν εραστής του Δαρείου και έγινε και του Αλεξάνδρου. Η ιστορία του Βαγώα υπονοεί ότι εάν ο Αλέξανδρος δεν είχε αποκλειστικά ομοφυλοφιλικές σχέσεις ή τάσεις ήταν τουλάχιστον αμφίφυλλος, χωρίς να υπάρχουν βέβαια επαρκή ιστορικά στοιχεία για να τεκμηριωθεί ή να απορριφθεί μια τέτοια άποψη. Άλλωστε, μέσα στα πλαίσια της ερωτικής ζωής του Αλεξάνδρου κινείται και ο μύθος της συναντήσεώς του με τις Αμαζόνες, που κατά πάσα πιθανότητα είναι μέρος της αλεξανδρινής μυθολογίας και τίποτα άλλο.²¹¹ Μπορεί να υποθέσει, όμως, κανείς ότι ο Βαγώας υπήρξε το μέσο δια του οποίου ο Αλέξανδρος προσέγγισε περισσότερο τις συνήθειες της περσικής αυλής.

²⁰⁸ Curtius, 5.13.19-25 & 6.6.6 -- Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XLIII (690). Ο Ιουστίνος (Justinus), XI.XV.5-13, περιγράφει με μελοδραματικό τρόπο τον θάνατο του Δαρείου και τα τελευταία του λόγια, που μετέφερε στον Αλέξανδρο ένας Πέρσης.

²⁰⁹ "policy of fusion", στην αγγλική έκδοση του βιβλίου του Wilken, p. 248.

²¹⁰ Curtius, 6.2.11.

²¹¹ Curtius, 6.5.23-32 και Διόδ. XVII.77 και Πλούταρχος, *Ηθικά*, "Αποφθέγματα Βασιλέων και Στρατηγών", 179E. Συζήτηση σε O'Brien, pp. 56-59 και Fox., p. 276 και Tarn, 2:319-329, ο οποίος υποθέτει ότι οι Αμαζόνες ήταν νεαρά κορίτσια της περσικής αυλής.

Κυνηγώντας τον Βήσσο (330-328 π.Χ.)

Στο στρατιωτικό επίπεδο, μετά τον θάνατο του Δαρείου, ο Αλέξανδρος παρουσιάστηκε ως νόμιμος διάδοχος των Αχαιμενιδών και συνεπώς η συνέχιση της εκστρατείας έπρεπε να αλλάξει χαρακτήρα και να γίνει επιβολή της νόμιμης εξουσίας του νέου Μεγάλου Βασιλέως στους παρανομούντες πλέον ξεσηκωμένους σατράπες. Ο θάνατος του Δαρείου θεωρήθηκε ουσιαστικά δολοφονία για την οποία οι υπαίτιοι έπρεπε να τιμωρηθούν. Επιπλέον, ο Αλέξανδρος περιέβαλε με εμπιστοσύνη και τιμές όσους είχαν μείνει πιστοί στον Δαρείο προσπαθώντας να επιβεβαιώσει την θέση του ως νόμιμου διαδόχου. Οι παρανομούντες και οι επαναστάτες, όπως ο Βήσσος, έπρεπε να συλληφθούν και να τιμωρηθούν. Ήδη υπήρχαν πληροφορίες ότι ο Βήσσος συγκέντρωνε στρατό στα ανατολικά. Πρωταρχικός σκοπός του Αλεξάνδρου, συνεπώς, ήταν να βρει τον Βήσσο. Στην πραγματικότητα, όμως, το κυρίως στρατιωτικό του σχέδιό πρέπει να περιλάμβανε την κατάκτηση του κόσμου με πρώτη φάση την συνέχιση της εκστρατείας στις ανατολικές επαρχίες της Αυτοκρατορίας. Με άλλα λόγια, απαλλαγμένος από τον ρόλο του εντεταλμένου Ηγεμόνα των Ελλήνων αλλά πλέον ως Μέγας Βασιλεύς, ετοιμαζόταν για μια εκστρατεία με την οποία θα υπέτασσε όλες τις ανατολικές επαρχίες της Περσικής Αυτοκρατορίας, δηλαδή την Αρεία, την Δραγγιανή, την Βακτρία, την Σογδιανή, την Αραχωσία, την Γεδρωσία και την Καρμανία.²¹² Τελικά, για να υποτάξει τις ανατολικές επαρχίες χρειάστηκε ίσο χρόνο με αυτόν που απαιτήθηκε για να διασχίσει ολόκληρη την απόσταση από την Μ. Ασία μέχρι την Κασπία Θάλασσα, τόσο δύσκολες αποδείχθηκαν οι επιχειρήσεις.

Για τρία περίπου χρόνια, από το καλοκαίρι του 330 μέχρι την άνοιξη του 327, ο Αλέξανδρος προσπαθούσε να υποτάξει τους ανατολικούς λαούς της Περσικής Αυτοκρατορίας. Ο χρόνος που απαιτήθηκε δείχνει τις τρομερές δυσκολίες που συνάντησε. Η μεγαλύτερη ήταν ο νέος τρόπος πολέμου που έπρεπε να διεξαγάγει. Μέχρι τώρα, πολεμούσε σε τακτικές μάχες εναντίον τακτικού στρατού και τον νικούσε. Τώρα, όμως, είχε να αντιμετωπίσει σκληροτράχηλους αντιπάλους, που πολεμούσαν στα εδάφη τους χρησιμοποιώντας ανταρτοπόλεμο και διαθέτοντας ικανότατους αρχηγούς. Ο Αλέξανδρος μπορεί να ξεκίνησε απροετοίμαστος για την νέα εκστρατεία αλλά σύντομα επιχείρησε αναδιάρθρωση του στρατού του, με κύριο σκοπό την αύξηση της ευελιξίας του και της ταχύτητας μετακινήσεώς του. Οι μεταρρυθμίσεις υπήρξαν σταδιακές και προσαρμοσμένες στις νέες συνθήκες των πολεμικών επιχειρήσεων.²¹³ Επίσης, κατά την διάρκεια της νέας εκστρατείας ο Αλέξανδρος ίδρυσε μια σειρά από νέες πόλεις-φρούρια (Αλεξάνδρειες) για να τις χρησιμοποιήσει ως συνδετικούς κρίκους επικοινωνίας και στρατιωτικούς σταθμούς στις αχανείς ασιατικές εκτάσεις που κατέκτησε.

Ο Αλέξανδρος ξεκίνησε την κατάκτηση της ανατολικής περσικής αυτοκρατορίας από την Υρκανία, στις νοτιοανατολικές όχθες της Κασπίας Θάλασσας, στην οποία έφθασε προερχόμενος από τα Εκβάτανα. Ο Μακεδόνας βασιλιάς μίλησε στον στρατό και εξήγησε ότι η νέα εκστρατεία ανατολικά ήταν απαραίτητη για την εδραίωση της κυριαρχίας τους στην καταρρέουσα περσική αυτοκρατορία. Η προσωπική γοητεία που ασκούσε στους άνδρες του αλλά και τα 12.000 ή 13.000 τάλαντα που τους μοίρασε ως ανταμοιβή για την μέχρι τότε αφοσίωσή τους ήταν αρκετά για να τον ακολουθήσουν πρόθυμα αξιωματικοί και στρατιώτες μαζί με τους μισθοφόρους.²¹⁴ Επιπλέον, στην αρχή της εκστρατείας για την κατάκτηση της Υρκανίας, επιδίωξε και επέτυχε την άνευ όρων παράδοση των Ελλήνων μισθοφόρων του στρατού του Δαρείου που είχαν καταφύγει στην περιοχή. Στο στρατόπεδό του έφθασαν 1.500

²¹² Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.15.3-6. Δες χάρτη σε IEE, 4:212-213.

²¹³ Όλες οι λεπτομέρειες στον Wilcken, pp. 154-156.

²¹⁴ Πρβλ. Curtius, 6.2.10-6.3 και Διόδ. XVII.74.5 & 77.

άνδρες²¹⁵ από τους οποίους ενέταξε υποχρεωτικά στον δικό του στρατό όσους δεν προέρχονταν από Μικρασιατικές Πόλεις που προηγουμένως βρίσκονταν στην κυριαρχία των Περσών ή είχαν καταταγεί πριν την συνομολόγηση της Συμμαχίας της Κορίνθου. Με άλλα λόγια, όσοι δεν είχαν συνειδητά ενταχθεί στον στρατό του Δαρείου για να πολεμήσουν τους Μακεδόνες μπορούσαν τώρα να πολεμήσουν με τον στρατό του Αλεξάνδρου.

Ενώ ο στρατός αναπαύοταν, ήρθε η πληροφορία ότι ο φυγάς Βήσσος είχε αυτοανακηρυχθεί βασιλιάς. Αμέσως, ο Αλέξανδρος διέταξε τους στρατιώτες να κάψουν οτιδήποτε από τα πράγματα που μετέφεραν θα δυσκόλευε την ταχεία προέλασή τους, ακόμη και εάν επρόκειτο για πολύτιμα λάφυρα ή προσωπικές τους αποσκευές. Εκ παραλλήλου, ο στρατός του ενισχύθηκε με περισσότερους από 6.500 άνδρες, εθελοντές και μισθοφόρους,²¹⁶ και οι Μακεδόνες κινήθηκαν ταχύτατα ανατολικά διεισδύοντας στην Αρεία. Ο βασιλιάς έμαθε, όμως, ότι λαοί είχαν ξεγεραθεί εναντίον του στον νότο και αποφάσισε να εξασφαλίσει τα νότια του πριν κινήσει τον Βήσσο ανατολικά. Έτσι, το φθινόπωρο του 330, εισέβαλε στην Δραγγιανή και άρχισε τις επιχειρήσεις εναντίον των ντόπιων. Στην Δραγγιανή αποκαλύφθηκε και η υποτιθέμενη συνωμοσία του Φιλώτα, αρχηγού του ιππικού, εναντίον του Αλεξάνδρου. Η όλη υπόθεση κατέληξε στην δίκη και θανατική καταδίκη του παιδικού φίλου του Μακεδόνα βασιλιά και στην δολοφονία του πατέρα του Φιλώτα και απόμαχου πλέον στρατηγού Παρμενίωνα. Αμέσως μετά την λήξη του συμβάντος, το σώμα που διοικούσε ο Φιλώτας διαιρέθηκε, σε δύο τμήματα έτσι ώστε να μην υπάρξει πλέον ένας ισχυρός αρχηγός των Εταίρων. Παράλληλα, ο στρατός ενισχύθηκε και με τους στρατιώτες του Παρμενίωνα, δηλαδή 6.000 Μακεδόνες, 200 Εταίρους και 5.000 Έλληνες με 600 ιππείς, και ανήλθε στους 40.000 άνδρες περίπου.²¹⁷

Μετά την κατάκτηση της Δραγγιανής, ο Αλέξανδρος κινήθηκε πάλι ανατολικά εισβάλλοντας κατά την διάρκεια του χειμώνα στην ορεινή Αραχωσία και σε περιοχές καλυμμένες με χιόνι, όπου η εξεύρεση τροφής για τον στρατό ήταν σχεδόν αδύνατη. Ο στρατός υπέφερε από "έλλειψη προμηθειών, κρύο, κούραση, απελπισία". Πολλοί άνδρες εγκατέλειψαν την πορεία διότι αρρώστησαν εξ αιτίας του ψύχους ή των κρυοπαγημάτων ενώ πάρα πολλοί έπαθαν προσωρινή τύφλωση από τα χιόνια.²¹⁸ Αφού διήλθε από αυτά τα αφιλόξενα εδάφη, ο Αλέξανδρος ίδρυσε την Αλεξάνδρεια επί του Ινδικού Καυκάσου ή εν Παραπαμισάδαις Αλεξάνδρεια (κοντά στην σημερινή πόλη Charikar του Αφγανιστάν, βόρεια της Καμπούλ). Η πόλη κατείχε σημαντική στρατηγική θέση στην περιοχή και εποίκισθηκε από 7.000 ηλικιωμένους Μακεδόνες και άλλους στρατιώτες του καθώς και πλήθος γυναικόπαιδα που ακολουθούσαν τον στρατό. Η ίδρυση αυτής της πόλεως αλλά και των άλλων Αλεξανδρειών στην Ασία πρέπει να είχε ως κύριο σκοπό την δημιουργία διοικητικών και στρατιωτικών κέντρων για τον καλύτερο έλεγχο των κατακτημένων περιοχών. Βέβαια, κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι υπήρξαν και το όχημα με το οποίο διαδόθηκε ο ελληνικός πολιτισμός στην Ασία.²¹⁹

Ο Αλέξανδρος ενημερώθηκε επίσης και για τις κινήσεις του Βήσσου, ο οποίος είχε

²¹⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.23.9 και Curtius, 6.5.10.

²¹⁶ 500 ιππείς από την Ελλάδα, 3.000 από την Ιλλυρία, 130 Θεσσαλοί ιππείς, 2.600 ξένοι πεζοί και 300 ιππείς από την Λυδία κατά τον Κούρτιο (Curtius, 6.6.35).

²¹⁷ Curtius, 7.3.4 και Fox, p. 292.

²¹⁸ Βαριά επιπεφυκίτιδα ή κερατίτιδα, εξ αιτίας των αντανακλάσεων του φωτός στα χιόνια, που συνήθως διαρκεί μόνο λίγες μέρες.

²¹⁹ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.28 και Curtius, 7.3.23 και Διόδ. XVII.82-83 ο οποίος γράφει για 7.000 βαρβάρους εποίκους. Πρβλ Hamilton, p. 160 και IEE, 4:140. Ο Πλούταρχος, *Ηθικά*, "ΠΑΤΑ", 328E, αναφέρει ότι ο Αλέξανδρος ίδρυσε στην Ασία πάνω από 70 πόλεις. Λίγες απ' αυτές έχουν σήμερα ανακαλυφθεί και ανασκαφεί, πράγμα που κάνει τους Τσιμπουκίδη και Γκαφούροφ, σ. 552-558, να πιστεύουν ότι ο συνολικός τους αριθμός ήταν πολύ μικρότερος.

συγκεντρώσει 7.000 στρατιώτες²²⁰ λίγο βορειότερα από την νέα Αλεξάνδρεια και είχε επιδοθεί σε ερήμωση της περιοχής που κατείχε για να κάνει τον επισιτισμό του στρατού του Αλεξάνδρου αδύνατο. Για να πλησιάσει τον Βήσσο, ο Αλέξανδρος έπρεπε πρώτα να διαβεί μια από τις εξαιρετικά δύσβατες διαβάσεις του Ινδικού Καυκάσου (Ινδό-Κους), το πέρασμα της οποίας δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί επική επιχείρηση. Διάλεξε την διάβαση που σήμερα ονομάζεται Χαουάκ (Khawak) και είναι η ανατολικότερη αλλά και η δυσκολότερη. Βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο και είναι χιονοσκεπής. Οι Μακεδόνες και οι άλλοι συστρατιώτες τους αναγκάστηκαν να φάνε σίλφιο²²¹ και ποταμίσι ψάρια ενώ αργότερα έσφαξαν και έφαγαν τα υποζύγια τους για να συντηρηθούν. Ο Βήσσος, που βρισκόταν νοτιοδυτικά της διαβάσεως που πέρασε ο Αλέξανδρος, μαθαίνοντας έκπληκτος ότι ο Αλέξανδρος πέρασε την Χαουάκ και μπορούσε να τον περικυκλώσει, άρχισε να οπισθοχωρεί. Έτσι, ο Αλέξανδρος κατέλαβε ανενόχλητος την Βακτρία και, πριν συνεχίσει την καταδίωξη του Βήσσου, έδωσε εντολή να επιστρέψουν στις εστίες τους όσοι από τους Θεσσαλούς είχαν παραμείνει ως εθελοντές αλλά και 900 απόμαχοι Μακεδόνες που αμείφθηκαν με χρήματα. Εικάζεται ότι η αποπομπή των Μακεδόνων απομάχων μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι εξέφρασαν την δυσαρέσκειά τους για τις κακουχίες που είχαν υποστεί.²²²

Ο Αλέξανδρος και ο υπόλοιπος στρατός προχώρησαν βορειότερα διασχίζοντας περίπου 74 χιλιόμετρα άνυδρης στέπας,²²³ που έκανε τους στρατιώτες να υποφέρουν εξ αιτίας της ελλείψεως νερού αλλά και λόγω των υψηλών θερμοκρασιών. Μάλιστα, το πολύ νερό που ήπιαν απότομα φθάνοντας στον Ωξο (Amu-Darya) ποταμό επέφερε άλλες μεγάλες απώλειες, κυρίως από πνιγμό.²²⁴ Ο Ωξος στο σημείο που έφθασαν, είτε στο σημερινό Κιλίφ (Kelif) είτε στο Τερμέζ (Termez), στα σύνορα Αφγανιστάν και Ουζμπεκιστάν, δεν ήταν διαβατός ενώ ο Βήσσος είχε καταστρέψει πλοία αλλά και οτιδήποτε θα μπορούσε να βοηθήσει στην διέλευση του ποταμού. Ακόμη χειρότερα, στην περιοχή δεν υπήρχαν δένδρα για να κατασκευασθούν σχεδίες ή πλοίαρια. Ο Αλέξανδρος εφήρμοσε μια παλιά του τακτική. Διέταξε τους άνδρες του να ράψουν τα δέρματα που χρησιμοποιούσαν ως σκηνές με τέτοιο τρόπο ώστε το εσωτερικό τους να γίνει απολύτως υδατοστεγές και να τα γεμίσουν με χόρτο. Έτσι ο κάθε στρατιώτης είχε ένα πλωτό βοήθημα για να περάσει το ποτάμι, όπως ακριβώς είχε γίνει και στην διάβαση του Δούναβη.²²⁵

Μετά την διέλευση του Ωξου, ο Αλέξανδρος και ο στρατός του έφθασαν σε μια μικρή πόλη που κατοικούνταν από τους Βραγχίδες, γένος ιερέων από το ιερό του Απόλλωνα των Διδύμων στην Μίλητο. Κατά την παράδοση, οι πρόγονοί τους είχαν εγκατασταθεί εκεί από τον Ξέρξη επειδή είχαν συλήσει για χάρη του το ιερό στο οποίο υπηρετούσαν. Ο Αλέξανδρος αποφάσισε να εξολοθρεύσει όλους τους κατοίκους με το σκεπτικό ότι ήταν όλοι απόγονοι των ιεροσύλων. Σήμερα, δεν είμαστε σε θέση να βεβαιώσουμε ή να απορρίψουμε την εγκυρότητα της πληροφορίας που μας μεταδίδουν οι αρχαίες πηγές αλλά, κατά πάσα πιθανότητα, η διήγηση της σφαγής των Βραγχιδών δεν είναι τίποτα παραπάνω από μυθιστορηματική αφήγηση μεροληπτικών ιστοριογράφων.²²⁶

²²⁰ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.28.8.

²²¹ Το Σίλφιο ή Silphium επιστημονικά είναι μία πόα (φυτό) η οποία καλλιεργούνταν στους αρχαίους χρόνους στην Ασία, όπως αναφέρεται και από τον Στράβωνα, ΙΑ.ΧΙΙ.7 (C.525), και χρησιμοποιούνταν ως καρύκευμα και τροφή για ζώα.

²²² Curtius, 7.5.27 και Αρριανός, *Αναβάσις*, Γ.29.5. Ο Green, p. 353, πιθανολογεί ότι αιτία της εντολής για την αποχώρηση Μακεδόνων ήταν αποτέλεσμα επαναστάσεως στον στρατό.

²²³ 400 στάδια γράφει ο Κούρτιος (7.5.2).

²²⁴ Curtius, 7.5.15. Οι δυσκολίες διασχίσεως της περιοχής επιβεβαιώθηκαν και από τον Ρωσικό στρατό στο τέλος του 19ου αιώνα (δες Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 396).

²²⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.29.4.

²²⁶ Curtius, 7.5.28-35 και Πλούταρχος, *Ηθικά*, "Περί των υπό του θεού Βραδέως Τιμωρουμένων",

Ο Αλέξανδρος συνέχισε την πορεία του βορειοδυτικά και εισέβαλε στην Σογδιανή αλλά πληροφορήθηκε ότι οι συνεργάτες του Βήσσου, μετά την αποτυχία του να προβλέψει την σωστή διάβαση που θα διάλεγε ο Αλέξανδρος στον Ινδικό Καύκασο αλλά και την ταχύτητα με την οποία πέρασε τον Ωξο, τον είχαν συλλάβει και ήταν πρόθυμοι να τον παραδώσουν στους Μακεδόνες. Αμέσως, ο Αλέξανδρος ανέθεσε στον Πτολεμαίο, γιο του Λάγου, να κινηθεί με ισχυρή δύναμη και με μεγάλη ταχύτητα εμπρός για να παραλάβει τον Βήσσο. Εκείνος, τον βρήκε υπό περιορισμό σε μια μικρή οχυρή κώμη και τον συνέλαβε. Τον έφερε γυμνό και αλυσοδεμένο από τον λαιμό στον Αλέξανδρο και εκείνος διέταξε να βασανισθεί και να δικασθεί για τον φόνο του Δαρείου,²²⁷ προφανώς ως πράξη εντυπωσιασμού προς τους Πέρσες ευγενείς που είχαν μείνει πιστοί στον τελευταίο Πέρση Μέγα Βασιλέα. Ο Βήσσος, τελικά, εκτελέστηκε δημόσια στα Εκβάτανα μπροστά στους Μήδους και Πέρσες ευγενείς.

Οι Ιπτάμενοι Στρατιώτες στην Σογδιανή Πέτρα

Ο Αλέξανδρος συνέχισε την πορεία του στην Σογδιανή αλλά σε μια μάχη με ντόπιους τραυματίστηκε αρκετά σοβαρά στην κνήμη από εχθρικό βέλος²²⁸ ενώ σε κάποια άλλη μια πέτρα τον κτύπησε στο κεφάλι και στον λαιμό.²²⁹ Παρά την σημαντική αντίσταση που βρήκε στην Σογδιανή, ο Αλέξανδρος έφθασε στις όχθες του Ιαζάρτη (Sur-Darya), φυσικό όριο της ανατολικής περσικής αυτοκρατορίας, όπου αποφάσισε να οικοδομήσει μια ακόμη Αλεξάνδρεια, την ονομαζόμενη Εσχάτη. Έλληνες εθελοντές και φιλικόι ή αιχμάλωτοι βάρβαροι ορίστηκαν να εποικήσουν την νέα οχυρή πόλη, που σήμερα τοποθετείται στην Χοτζέντ (Khojend) ή Λενιναμπάντ του βόρειου Τατζικιστάν. Αμέσως μετά, παρ' ότι το τραύμα του δεν είχε αποθεραπευθεί, αποφάσισε να διαβεί τον ποταμό Ιαζάρτη και να πλήξει τους Σκύθες που τον απειλούσαν. Παρ' ότι η νίκη του ήταν τρανή, ο Αλέξανδρος και οι στρατιώτες του ήπιαν μολυσμένο νερό και άρχισαν να υποφέρουν από δυσεντερία βαριάς μορφής, πράγμα που απέτρεψε την πλήρη εξόντωση των Σκυθικών φυλών που τα είχαν βάλει με τους Μακεδόνες. Οι Σκύθες ζήτησαν τελικά διαπραγματεύσεις για την παύση του πολέμου, πράγμα που επιθυμούσε και ο Αλέξανδρος γιατί στην Σογδιανή η επανάσταση των ντόπιων δεν είχε πνιγεί.²³⁰

Επιστρέφοντας στην Σογδιανή το 329/8, ο στρατός ενισχύθηκε με 22.000 στρατιώτες²³¹ και συνέχισε τις επιχειρήσεις φθάνοντας στον Ωξο ποταμό. Οι στρατιώτες ήταν πολύ διψασμένοι αλλά το νερό του ποταμού ήταν βρώμικο για να πουν και έτσι προσπάθησαν να ανοίξουν πηγάδια για να βρουν πόσιμο νερό. Κάποιος Μακεδόνας "άνεκάλυψε πηγήν ύγρουῦ, λιπαροῦ καὶ πυμελώδους [παχύρρευστου] ἀπαντλουμένου δὲ τοῦ πρώτου καθαρὸν ἀνέβλυζεν ἤδη καὶ διαυγὲς ἔλαιον, οὔτε ὁσμὴ δοκοῦν οὔτε γεύσει ἐλαίου διαφέρειν, στιλπνότητά τε καὶ λιπαρότητα παντάπασαν ἀπαράλλακτον, καὶ ταῦτα τῆς χώρας μηδὲ ἐλαίας φερούσης."²³² Οι Μακεδόνες, που παραξενεύθηκαν διότι ενώ δεν υπήρχαν δέντρα ελιάς στην περιοχή από την γη "ανάβλυζε

557B και Στράβων, ΙΑ.ΧΙ.4 (C.518). Ο Ηρόδοτος (VI.18-20) ισχυρίζεται ότι η καταστροφή του ναού του Απόλλωνα έγινε έξι χρόνια μετά την Ιωνική Επανάσταση και όσοι Μιλήσιοι επέζησαν εγκαταστάθηκαν από τον Δαρείο Α' στις εκβολές του Τίγρη ποταμού στον Περσικό Κόλπο, όπου η εγκατάσταση έχει επιβεβαιωθεί αρχαιολογικά. Δες ΙΕΕ, 4:150 και Tam, 2:272-275. Ο Hammond, *The Genius of Alexander*, ch. XIII.2 πιστεύει ότι όντως ο Αλέξανδρος εξολόθρευσε τους Βραγχίδες.

²²⁷ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.30.3-5 & κριτική στο Δ.7.4 και Curtius, 7.5.36-43 & 7.10.10.

²²⁸ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.30.11.

²²⁹ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.3.3 και Curtius, 7.6.22.

²³⁰ Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.1-6 & 15.

²³¹ Curtius, 7.10.11-12. Στρατολογήθηκαν 4.000 πεζοί και 1.000 ιππείς μισθοφόροι ενώ από την Λυκία ήρθαν άλλοι 4.000 μισθοφόροι πεζοί και 500 ιππείς αλλά και 4.000 πεζοί και 500 ιππείς από την Συρία. Επίσης, από την Μακεδονία κατέφθασαν 8.000 άνδρες από τους οποίους 600 ιππείς.

²³² Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LXII (697).

λάδι", ήταν οι πρώτοι Ευρωπαίοι που ανακάλυψαν πετρέλαιο στο Ασία.

Ο Αλέξανδρος συνέχισε να μάχεται εναντίον των επαναστατών και των μη υποταγμένων σκυθικών φύλων. Το τελευταίο τους οχυρό ήταν η Σογδιανή Πέτρα, στα σύνορα Ουζμπεκιστάν, Αφγανιστάν και Τατζικιστάν,²³³ όπου σε εξαιρετικά δύσβατο ορεινό σημείο είχαν οχυρωθεί πολλοί Σόγδιοι επαναστάτες υπό τον τοπικό άρχοντα Οξυάρτη. Όταν ο Αλέξανδρος τους ζήτησε να παραδοθούν, εκείνοι του διαμήνυσαν ότι θα έπρεπε να βρει στρατιώτες με φτερά για να καταλάβει το οχυρό που προφυλασσόταν γύρω-γύρω από εξαιρετικά απότομους και, μάλιστα, χιονισμένους βράχους. Ο Αλέξανδρος, όμως, υποσχόμενος μεγάλα χρηματικά ποσά, έπεισε περίπου 300 στρατιώτες που είχαν και κάποια πείρα σε αναρριχήσεις να επιχειρήσουν να πλησιάσουν το οχυρό. Πράγματι, με την βοήθεια μικρών σιδερένιων πασάλων κατόρθωσαν μέσα στην νύχτα να αναρριχηθούν από την πιο απότομη και γι' αυτό λιγότερο φυλασσόμενη πλευρά και να καταλάβουν την κορυφή του υψώματος πάνω από το οχυρό, αν και είχαν πάνω από τριάντα απώλειες ανδρών που έπεσαν κατά την ανάβαση. Το πρωί, ο Αλέξανδρος διαμήνυσε στους πολιορκουμένους ότι είχε βρει "πτηνούς ανθρώπους". Οι Ασιάτες έκπληκτοι από το κατόρθωμα και μη γνωρίζοντας τον ακριβή αριθμό των Μακεδόνων που είχαν αναρριχηθεί, έσπευσαν να παραδοθούν. Ανάμεσα στους αιχμαλώτους, ο Αλέξανδρος βρήκε και την κόρη του Οξυάρτη, Ρωξάνη, την οποία αποφάσισε να νυμφευθεί.²³⁴

Αμέσως μετά την επιτυχία του στην Σογδιανή Πέτρα, ο Αλέξανδρος κατέλαβε ένα οχυρό που υπερασπιζόταν από τον Χοριήνη.²³⁵ Ο βάρβαρος, με την μεσολάβηση του Οξυάρτη, τελικά παραδόθηκε αλλά ο Αλέξανδρος του επέτρεψε να διατηρήσει την διοίκηση των γύρω περιοχών που κατείχε. Τον Αύγουστο του 327 π.Χ., στο ίδιο οχυρό, ο Αλέξανδρος τέλεσε τους γάμους του με την Ρωξάνη αποσκοπώντας σε υψηλούς πολιτικούς στόχους. Ήθελε να δείξει ότι τιμούσε τους κατακτημένους λαούς αλλά και να γίνει το παράδειγμα της ειρηνικής συμβίωσης των Ελλήνων με τους ντόπιους υποταγμένους λαούς. Η απόφαση του Αλεξάνδρου είχε μεγάλη πολιτική σημασία διότι παρουσιάστηκε σαν μια χειρονομία συμφιλίωσης των Μακεδόνων με τους Πέρσες εχθρούς τους και πρέπει να ικανοποίησε μια μεγάλη μερίδα των ντόπιων, πόσο μάλλον που ο γάμος έγινε σύμφωνα με τα περσικά έθιμα. Καρπός του γάμου ήταν ένας γιος που γεννήθηκε κατά τον τελευταίο χρόνο ζωής του Αλεξάνδρου²³⁶.

Ο γάμος του με την Ρωξάνη σήμανε και το τέλος των επιχειρήσεων του Αλεξάνδρου στην Βακτρία και στην Σογδιανή. Η εκστρατεία αυτή, που οπωσδήποτε στοίχισε πολύ σε ανθρώπινο δυναμικό, φαίνεται ότι ήταν απολύτως αναγκαία για την διασφάλιση των ανατολικών συνόρων της αυτοκρατορίας. Μάλιστα, την ίδια τακτική είχαν ακολουθήσει πριν από αυτόν και οι Πέρσες βασιλείς. Αλλά όλα αυτά, που τόσο ευφυώς διείδε και έπραξε ο Αλέξανδρος, είχαν και αρνητικά αποτελέσματα. Οι επιχειρήσεις είχαν καταβάλλει τους Μακεδόνες στρατιώτες και σωματικά και ψυχικά. Ο Αλέξανδρος, όμως, μεθυσμένος από τις επιτυχίες του δεν φαίνεται να είχε κατανοήσει το πόσο είχε αποξενωθεί από τον στρατό του ενώ, λόγω της πολιτικής της προσεγγίσεως των άλλων λαών, είχε προσκολληθεί αρκετά στους κατακτημένους. Η όλη αυτή περιέργη κατάσταση αύξησε την καχυποψία του νεαρού βασιλιά έναντι των Μακεδόνων, γεγονός που κατέληξε στις εκκαθαρίσεις στενών φίλων και συνεργατών του Αλεξάνδρου.

²³³ Μάλλον η κορυφή Baisun-tan, 6 χλμ. βορειοδυτικά του χωριού Derbent, δυτικά της πόλεως Bajsun, η οποία βρίσκεται δυτικά της Denau. Δες και χάρτη σε Droysen, 3η ελλην. έκδ., 2:505.

²³⁴ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.18-19 και Curtius, 7.11 και για μια παραλλαγή της γνωριμίας με την Ρωξάνη δες Curtius, 8.4.23-30.

²³⁵ Η Πέτρα του Χοριήνη εντοπίζεται στην κορυφή Koh-i-nur, περίπου 60 χιλ. νοτιοανατολικά του χωριού Dušanbe και νότια του Nurek, στο νότιο Τατζικιστάν. Δες και χάρτη σε Droysen, 3η ελλην. έκδ., 2:506.

²³⁶ Εκτός εάν είχε ήδη γεννηθεί ένα παιδί που πέθανε όμως αμέσως το 326 όταν ο Αλέξανδρος έφθασε στον Υδάσπη (δες Green, *Alexander*, p. 369).

Οι Εκκαθαρίσεις: Φιλώτας, Κλείτος, Καλλισθένης (330-327 π.Χ.)

Ήδη από το 330 π.Χ. η κατάσταση στο στρατόπεδό του Αλεξάνδρου είχε γίνει εκρηκτική. Οι Εταίροι χρησιμοποιούσαν κάθε μέσο για να κερδίσουν την εύνοια του βασιλιά πολλές φορές κατηγορώντας στον Μακεδόνα μονάρχη τους στενότερους του φίλους. Την εποχή του θανάτου του Δαρείου, ο Αλέξανδρος ήθελε οπωσδήποτε να ξεχωρίσει τους εχθρούς του από τους φίλους ή τους υποτιθέμενους φίλους του και ήταν πραγματικά έτοιμος να τραβήξει τα πράγματα στα άκρα.

Η πρώτη περίπτωση που έπρεπε να ξεκαθαρισθεί ήταν αυτή του Φιλώτα. Ήδη, από την αρχή της πανελληνίου εκστρατείας και όταν ο Αλέξανδρος βρισκόταν ακόμη στην Αίγυπτο, λεγόταν ότι ο Φιλώτας πάνω στο μεθύσι του είχε αποκαλέσει τον Αλέξανδρο "μειράκιον" (επιπόλαιο νεαρούλη) και είχε πει ότι στην πραγματικότητα ο βασιλιάς όφειλε την δόξα του στον ίδιο και στον πατέρα του Παρμενίωνα.²³⁷ Ο Αλέξανδρος δεν φαίνεται ότι έδινε μεγάλη σημασία στις φλυαρίες διαφόρων για λόγια τρίτων εναντίον του αλλά πρέπει ο Φιλώτας να κράτησε μια περισσότερο αρνητική στάση εναντίον του Μακεδόνα βασιλιά μετά τον θάνατο του Δαρείου. Τότε ήταν που ο Αλέξανδρος παραμέρισε τον Παρμενίωνα και τον άφησε στα μετόπισθεν. Ο Παρμενίων πρέπει να αντιπροσώπευε την συντηρητική πλευρά του Μακεδονικού στρατού και ιδίως αυτούς που είχαν πολεμήσει μαζί με τον Φίλιππο. Ο Αλέξανδρος είχε ήδη αμφισβητήσει την ορθότητα των απόψεων του Παρμενίωνα αρκετές φορές μέχρι τώρα κατά την διάρκεια της εκστρατείας και τελικά αναρωτιέται κανείς μήπως ό,τι συνέβη με τον Φιλώτα είχε ως πραγματικό και τελικό στόχο τον Παρμενίωνα. Από την άλλη πλευρά, έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι οι διαφωνίες Αλεξάνδρου και Παρμενίωνα είχαν επί σκοπού τονισθεί στην χαμένη Ιστορία της εκστρατείας από τον αξιωματικό του Αλεξάνδρου, ιστορικό και βασιλιά της Αιγύπτου, Πτολεμαίο, τον οποίον χρησιμοποίησε ο Αρριανός για να γράψει την *Αλεξάνδρου Ανάβασιν*.²³⁸ Όπως και να έχουν τα πράγματα, η καταλυτική στιγμή για τον Φιλώτα έφθασε το φθινόπωρο του 330 π.Χ. όταν το στράτευμα βρισκόταν στην Φράδα (πιθανόν Farah, στο δυτικό Αφγανιστάν), μεγάλη πόλη της Δραγγιανής.

Κάποιοι Μακεδόνας ονομαζόμενος Δίμνος (κατά Κούρτιο & Διόδωρο) ή Λίμνος (κατά Πλούταρχο), προετοίμασε δήθεν μαζί με άλλους συνωμοσία εναντίον του βασιλιά και ζήτησε βοήθεια από τον φίλο του Νικόμαχο. Εκείνος συζήτησε το θέμα με τον μεγαλύτερο αδελφό του Κεβαλίνο, ο οποίος έσπευσε αμέσως στον Φιλώτα και του ζήτησε να παρουσιάσει τους δύο αδελφούς στον Αλέξανδρο ή να αναφέρει ο ίδιος το γεγονός στον βασιλιά. Ο Φιλώτας, όμως, είτε δεν έδωσε την πρέπουσα σημασία στην παράκληση είτε εκ προθέσεως δεν μετέφερε τις πληροφορίες που κατείχε αμέσως στον Αλέξανδρο και μάλιστα όταν τον ξαναενόχλησαν τα δύο αδέρφια προφασίσθηκε πως ήταν πολύ απασχολημένος ο βασιλιάς και ότι θα του μιλούσε, χωρίς όμως να το πράξει ποτέ. Τότε, ο Κεβαλίνο, φοβούμενος ότι θα αποκαλυπτόταν η συνωμοσία και θα βρισκόταν και ο ίδιος μπλεγμένος, βρήκε κάποιον βασιλικό παίδα στον οποίο εκμυστηρεύθηκε την συνωμοσία με την παράκληση να την μεταφέρει στον Αλέξανδρο. Όταν το έμαθε ο βασιλιάς έστειλε αμέσως να συλλάβουν τον Δίμνο ή Λίμνο, ο οποίος όμως αυτοκτόνησε ή σκοτώθηκε από τους στρατιώτες του Αλεξάνδρου. Ο βασιλιάς πείστηκε από τον περίγυρό του ότι δεν ήταν δυνατόν ένας ασήμαντος Εταίρος να προετοιμάζε συνωμοσία μόνος του αλλά θα έπρεπε να ήταν όργανο κάποιου σημαίνοντος και ισχυρού προσώπου. Αμέσως, λοιπόν, τέθηκε το ερώτημα: ποιος είχε φροντίσει για την συγκάλυψη της υποθέσεως; Όσοι εχθρεύονταν τον Φιλώτα υπέδειξαν αμέσως τον υπεύθυνο και ο Αλέξανδρος δεν χρειάστηκε πολύ για να

²³⁷ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XLVIII (692).

²³⁸ Πρβλ. Green, *Alexander*, pp. 339-340 και Fox, p. 121.

διατάζει την σύλληψη του ανάμεσα και σε άλλους υπόπτους βέβαια.²³⁹

Συγκλήθηκε αμέσως ο στρατός των Μακεδόνων εταίρων, υπασπιστών και φαλαγγιτών, δηλαδή 6.000 άνδρες, όπως έπρεπε να γίνει σε παρόμοια περίπτωση, για να εκτελέσει χρέη δικαστηρίου.²⁴⁰ Κατά την ακροαματική διαδικασία, ο Αλέξανδρος είπε στον Φιλώτα να απαντήσει στις κατηγορίες "μακεδονιστί" (στην μακεδονική διάλεκτο) μια που μόνο οι Μακεδόνες στρατιώτες θα αποφάσιζαν για την τύχη του. Ο Φιλώτας απάντησε ότι εάν χρησιμοποιούσε τα ελληνικά του Αλεξάνδρου θα γινόταν ευκολότερα κατανοητός από όλους τους παρισταμένους. Ο Αλέξανδρος αμέσως τον κατηγορήσε ότι ούτε την μητρική του γλώσσα (διάλεκτο) δεν καταδεχόταν να χρησιμοποιήσει και ότι δεν νοιάστηκε ούτε να την μάθει. Έτσι, τον άφησε να μιλήσει όπως ήθελε ενώ εκείνος έφυγε από την συγκέντρωση. Ο Φιλώτας, απαντώντας στην κατηγορία του Αλεξάνδρου για την γλώσσα του, τόνισε ότι η μακεδονική διάλεκτος είχε τεθεί σε αχρηστία αφ' ότου οι Μακεδόνες αναμείχθηκαν με άλλα έθνη και άρα ήταν ανάγκη για κατακτητές και κατακτημένους να μάθουν μια ξένη γλώσσα.²⁴¹

Η δίκη πρέπει να διήρκεσε για μέρες ενώ ο Φιλώτας ίσως τελικά ομολόγησε την ενοχή του μετά από βασανιστήρια.²⁴² Η απόφαση της Συνελεύσεως του στρατού ήταν καταπέλτης για τον κατηγορούμενο, ο οποίος κατηγορήθηκε ότι προσπάθησε να συγκαλύψει την συνωμοσία. Ο επικεφαλής των Εταίρων καταδικάστηκε σε θάνατο δι' ακοντισμού²⁴³ ή λιθοβολισμού²⁴⁴ μαζί με όσους άλλους βρέθηκαν υπεύθυνοι.

Ήταν, όμως, ο Φιλώτας ένοχος; Όλα τα στοιχεία δείχνουν πως ίσως ενδόμυχα επιθυμούσε την εξόντωση του Αλεξάνδρου αλλά φυσικά δεν θα ήταν τόσο αφελής, εάν πραγματικά είχε οργανώσει την συνωμοσία, να αφήσει τα πράγματα να εξελιχθούν έτσι χωρίς να αντιδράσει. Ο αρχηγός των Εταίρων πάντως είχε από καιρό συγκεντρώσει πολλές υπόνοιες εναντίον του. Τους πρώτους μήνες που ο Αλέξανδρος είχε πάρει την εξουσία, ο Φιλώτας είχε ουσιαστικά συμμαχήσει με τους αντιπάλους του αφού ήταν φίλος του Αμύντα, ανταπαιτητή του θρόνου, που σκοτώθηκε από τον Αλέξανδρο, ενώ είχε παντρέψει την αδελφή του με τον Άτταλο, τον χειρότερο εχθρό του Αλεξάνδρου. Γρήγορα όμως συντάχθηκε με τον νεαρό Μακεδόνα βασιλιά και εξ αιτίας της επιρροής του πατέρα του Παρμενίωνα διορίστηκε επικεφαλής του μακεδονικού ιππικού των Εταίρων. Μετά, άρχισε να κομπάζει ότι στην πραγματικότητα αυτός και ο πατέρας του οδηγούσαν τον στρατό στις νίκες ενώ ο Αλέξανδρος δεν ήταν παρά ένα "μειράκιον" που βασίλευε εξ αιτίας των επιτυχιών τους. Στην Αίγυπτο, ο Φιλώτας κατηγορήθηκε ως συνωμότης εναντίον του Μακεδόνα βασιλιά αλλά εκείνος δεν έδωσε σημασία στις φήμες.²⁴⁵ Τώρα, σε συνεργασία με τον πατέρα του Παρμενίωνα και σε συνδυασμό με τα χρήματα που είχε εκείνος στην διάθεσή του και τον στρατό που διοικούσε στα Εκβάτανα, θα μπορούσαν να επιδιώξουν την απομάκρυνση του Αλεξάνδρου και να αναλάβουν την διοίκηση του κράτους.

Φαίνεται ότι όλα αυτά μαζί με τον συνεχή φόβο του Αλεξάνδρου για συνωμοσίες εναντίον του αλλά και τον φόβο ότι είχε επισύρει την δυσπιστία των Μακεδόνων του εξ αιτίας της χρησιμοποιήσεως Περσών σατραπών στις κατακτημένες περιοχές, στην περσική ενδυμασία που φορούσε περιστασιακά και στις περσικές συνήθειες που φαινόταν σαν να

²³⁹ Πρβλ. Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XLIX (692-693), Curtius, 6.7-7.2.11 και Διόδ. XVII.79.

²⁴⁰ Πρβλ. Curtius, 6.8.23-25 και Hammond, *Alexander King*, p. 184.

²⁴¹ Curtius, 6.9.34-6.10.23. Η πρόταση δεν έχει λογική διότι ο κατακτητής επιβάλλει την γλώσσα του στους κατακτημένους (π.χ. Βρετανοί στην Ινδία). Αντιθέτως, αποτελεί μιαν ακόμη ένδειξη ότι οι Μακεδόνες ήταν αρχικά ένα μείγμα φυλών στις οποίες επικράτησαν μεταξύ τους οι Έλληνες-Μακεδόνες και η ελληνική γλώσσα.

²⁴² Curtius, 6.10.29 & 6.11.10-19 και Διόδ. XVII.80.1.

²⁴³ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.26.3.

²⁴⁴ Curtius, 6.11.10 & 38.

²⁴⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.26.1.

ακολουθεί, έκαναν τον Αλέξανδρο να θέλει να τιμωρήσει παραδειγματικά τους κατηγορούμενους για την συνωμοσία και ιδίως τον Φιλώτα. Πάντως, όλα δείχνουν ότι υπήρχε δόση αληθείας για κάποια συνωμοσία και πως ο Αλέξανδρος ήταν πεπεισμένος ότι ο Φιλώτας ήταν αναμειγμένος σ' αυτήν.²⁴⁶ Παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχει αποδεδειγμένα η συμμετοχή του Φιλώτα και του πατέρα του σε οποιαδήποτε συνωμοσία. Έτσι, η καταδικαστική απόφαση, μια που ήταν απόφαση του στρατεύματος, πρέπει να αποδοθεί στο γεγονός ότι ο κατηγορούμενος Εταίρος κράτησε μια μάλλον υπεροπτική στάση κατά την δίκη του. Η στάση του, όπως διαφαίνεται από την απολογία του,²⁴⁷ συνάδει με τον περήφανο χαρακτήρα του και με την πεποίθηση του ότι στο τέλος δεν θα καταδικαζόταν.

Ο Φιλώτας ήταν βέβαια γιος του Παρμενίωνα και ο Αλέξανδρος ήξερε πως ο γέρο στρατηγός δεν θα έμενε με σταυρωμένα τα χέρια όταν μάθαινε ότι ο μοναδικός εν ζωή γιος του είχε πεθάνει τόσο ατιμωτικά. Οι άλλοι δυο γιοι του Παρμενίωνα είχαν σκοτωθεί κατά την διάρκεια των εκστρατειών του Αλεξάνδρου και του είχε απομείνει μόνο ο Φιλώτας. Ο Μακεδόνας βασιλιάς φοβόταν ότι ο Παρμενίων θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τον στρατό που στάθμευε στα μετόπισθεν, στα Εκβάτανα, αλλά και τον εκ 180.000 ή 190.000 ταλάντων θησαυρό που φυλασσόταν στην παλιά περσική πρωτεύουσα εναντίον του για να υποκινήσει επανάσταση. Ακόμη, ο Παρμενίων ήλεγχε τις επικοινωνίες του Αλεξάνδρου στα μετόπισθεν και, εάν ήθελε, μπορούσε να τον αποκόψει. Συνεπώς, ο βασιλιάς --ίσως και μετά από απόφαση της Συνελεύσεως που δίκασε τον γέρο στρατηγό ερήμην ως συνένοχο στην συνωμοσία-- διέταξε μυστικά τους επικεφαλείς των τμημάτων που διοικούσε ο Παρμενίων να τον δολοφονήσουν. Έτσι και έγινε ενώ το κεφάλι του πιστού στρατηγού εστάλη στον Αλέξανδρο για επιβεβαίωση.²⁴⁸ Παρ' ότι ο Κούρτιος υποστηρίζει ότι η δολοφονία του Παρμενίωνα επιβαλλόταν, διότι σύμφωνα με μακεδονικό νόμο θανατώνονταν και οι συγγενείς των ενόχων εσχάτης προδοσίας,²⁴⁹ ο Αλέξανδρος διέταξε την θανάτωση του Παρμενίωνα επειδή διακυβευόταν η ενότητα του κράτους και του στρατού. Ο Ιουστίνος, μάλιστα, υποστηρίζει ότι αφού ο Αλέξανδρος έβαλε τους στρατιώτες του να γράψουν γράμματα στους δικούς τους στην Μακεδονία, έλαβε γνώση του περιεχομένου τους με σκοπό να διαπιστώσει τις προθέσεις τους μετά την θανάτωση του Φιλώτα και του πατέρα του. Όσοι είχαν εκφρασθεί εναντίον του συγκεντρώθηκαν και εστάλησαν εξορία σε μακρινές αποικίες.²⁵⁰

Η εκτέλεση του Φιλώτα και η δολοφονία του Παρμενίωνα δεν ήταν τα μόνα γεγονότα που αμαύρωσαν την συνέχιση της εκστρατείας μετά την κατάληψη της Περσεπόλεως. Το 328, στην Μαράκανδα της Σογδιανής (Samarkand, στο νότιο Ουζμπεκιστάν), δολοφονήθηκε ο Κλείτος, πιστός φίλος του Αλεξάνδρου, από τον ίδιο τον βασιλιά. Ένα βράδυ, σε ένα συμπόσιο, ο Αλέξανδρος και οι συνδαιτυμόνες του ήπιαν πάρα πολύ, μέθυσαν και άρχισαν να μιλούν για ανδραγαθήματα. Η συζήτηση άναψε όταν μερικοί κόλακες υποστήριξαν ότι τα κατορθώματα του Αλεξάνδρου ήταν μεγαλύτερα και από τους άθλους του Ηρακλή. Τότε ο Κλείτος εξανέστη και άρχισε να λέει δυνατά πως ό,τι είχε επιτευχθεί μέχρι τότε ήταν έργο των Μακεδόνων και ότι ο Φίλιππος είχε ουσιαστικά πετύχει περισσότερα και θαυμαστότερα. Μέσα στο μεθύσι του, μάλιστα, ο Κλείτος φώναζε ότι αυτός ο ίδιος είχε σώσει τον Αλέξανδρο στον Γρανικό από βέβαιο θάνατο. Μέσα στην όλη ευθυμία, κάποιος για αστείο

²⁴⁶ Πρβλ. Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", XLIX (692-693) και Hamilton, p. 95 και O'Brien, p. 125 και Green, *Alexander*, pp. 348-349.

²⁴⁷ Curtius, 6.10. Ο Wilcken, p. 163-164, υποστηρίζει ότι για την καταδίκη του Φιλώτα δεν ήταν υπαίτιος ο Αλέξανδρος αλλά η συνέλευση του στρατεύματος, εάν παραδεχθούμε την εκδοχή της δικαστικής πλάνης.

²⁴⁸ Διόδ. XVII.80.1-3 και Curtius, 7.2.32-38 και Ιουστίνος (Justinus), XII.I.3 -- Wilken, pp. 164-165. Ο Ιουστίνος (Justinus), XII.V.3, υποστηρίζει ότι ο Παρμενίων βασανίστηκε, όπως και ο Φιλώτας.

²⁴⁹ Curtius, 6.11.20 -- Tarn, 2:270-272.

²⁵⁰ Ιουστίνος (Justinus), XII.V.4-13.

άρχισε να απαγγέλλει ένα ποίημα που διακωμωδούσε μια ήττα των Μακεδόνων από βαρβάρους και, ενώ ο Αλέξανδρος έδειχνε ότι τον ευχαριστούσε το τραγούδι, ο Κλείτος ενοχλήθηκε τόσο πολύ που άρχισε να φωνάζει ότι δεν επιτρεπόταν να κοροϊδεύονται οι Μακεδόνες με τέτοιο τρόπο και μάλιστα μπροστά σε βαρβάρους. Ο Αλέξανδρος θυμωμένος φώναξε "μακεδονιστί"²⁵¹ να έρθουν οι υπασπιστές του²⁵² και είπε στους παρευρισκομένους κατακρίνοντας την συμπεριφορά του μεθυσμένου Κλείτου: "δεν σας φαίνεται ότι οι Έλληνες ανάμεσα στους Μακεδόνες μοιάζουν με ημίθεους που περπατούν ανάμεσα σε θηρία"²⁵³ Ο Αλέξανδρος είπε και άλλα και άρχισε μια λογομαχία με βαριές κουβέντες από τον Κλείτο, που κορυφώθηκε όταν πήρε ο Αλέξανδρος το ξίφος ή την σάρισα από έναν φρουρό και τον σκότωσε.²⁵⁴

Η τόσο μανιασμένη αντίδραση του Κλείτου δεν πρέπει να είχε παρά προσωπικά ελατήρια. Ο Κλείτος είχε παραμεριστεί από τον Αλέξανδρο τελευταία διότι είχε γεράσει και ήταν άρρωστος. Θα του δινόταν ως ανταμοιβή η διοίκηση μιας σατραπείας αλλά θα ήταν μακριά από την πρώτη γραμμή και τις μελλοντικές νίκες των Μακεδόνων. Η πίκρα του παραμερισμού τον έκανε εκρηκτικό και επιθετικό.²⁵⁵ Ο βασιλιάς, φυσικά, μόλις αντίκρισε το άψυχο σώμα του φίλου του κατάλαβε τι είχε γίνει και προσπάθησε να αυτοκτονήσει αλλά τελικά έπεσε σε κατάθλιψη για τρεις μέρες. Μερικοί υποστηρίζουν ότι ο Αλέξανδρος θα μπορούσε να παίξει όλο αυτό το θέατρο σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσει την πράξη του στα μάτια των αξιωματικών του και του στρατού του. Με δυσκολία, γράφει ο Αρριανός, ο φιλόσοφος Ανάξαρχος και μερικοί άλλοι τον έπεισαν τελικά ότι δεν έπρεπε να έχει τύψεις διότι ό,τι πράττει ο βασιλιάς είναι το σωστό.²⁵⁶ Όσοι ήταν παρόντες, βέβαια, γνώριζαν ότι ο Κλείτος δολοφονήθηκε διότι τόλμησε να αμφισβητήσει τον Αλέξανδρο, τις ικανότητες και τις αποφάσεις του.

Όλα δείχνουν πως η συμπεριφορά γενικώς του Αλεξάνδρου είχε αλλάξει. Ίσως διότι είχε συνειδητοποιήσει ότι ήταν ο αδιαφιλονίκητος κυρίαρχος του κόσμου, μόνος αυτός από την πάλαι ποτέ ταπεινή και άξεστη Μακεδονία. Ίσως πάλι διότι φοβόταν ότι μια πιθανή αμφισβήτηση της πολιτικής και στρατιωτικής δυνάμεως του, το γεγονός ότι εάν δεν φαινόταν ο αδιαφιλονίκητος "Μέγας Βασιλεύς" στα μάτια των Ασιατών, θα προξενούσε μια αιματηρή επανάσταση με απρόβλεπτες συνέπειες σε συνδυασμό με τον μικρό αριθμό Μακεδόνων στην ασιατική αυτοκρατορία. Στην αρχή, όταν δεχόταν Πέρσες, φρόντιζε να ντύνεται με περσική ενδυμασία για να τονίσει την ενότητα της αυτοκρατορίας αλλά, σταδιακά, άρχισε να παρουσιάζεται όλο και πιο πολύ με τα ίδια ρούχα και στους Έλληνες. Τελικά, επέβαλε και στους ομοφύλους του να τον τιμούν, σε ορισμένες περιστάσεις, δια της "προσκυνήσεως", όπως ακριβώς έκαναν και οι Πέρσες, με την δικαιολογία ότι δεν έπρεπε οι δεύτεροι να νοιώθουν διαφορετικοί. Η προσκύνηση ήταν περσικό έθιμο κατά το οποίο οι ίσοι φιλιόνταν στο στόμα, οι όμοιοι στο μάγουλο, ενώ οι πολύ υποδεέστεροι έκαναν βαθιά υπόκλιση. Ο τελών την "προσκύνησιν" έφερνε το δεξί του χέρι στο στόμα του και φιλούσε τις άκρες των δαχτύλων του ίσως γέρνοντας το σώμα του προς τα εμπρός αλλά σίγουρα χωρίς να

²⁵¹ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LI (694). Ο Hammond, *Macedonian State*, pp. 14-15, πιστεύει ότι επρόκειτο για μια ιδιαίτερη διαταγή που δινόταν μόνο στην μακεδονική διάλεκτο.

²⁵² Οι υπασπιστές ήταν σώμα του μακεδονικού στρατού.

²⁵³ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LI (694). Η φράση είναι αινιγματική. Μια εξήγηση της μπορεί να είναι ότι ενώ οι Μακεδόνες ήταν λαός που εξουσιάζονταν από Έλληνες βασιλείς (γενιά Αλεξάνδρου), κάποιοι μεταξύ τους ήταν ακόμη άξεστοι (Κλείτος).

²⁵⁴ Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.8.1-8. Για μια παραλλαγή των γεγονότων του επεισοδίου με τον Κλείτο δεξ Curtius, 8.1.22-52.

²⁵⁵ Fox, pp. 310-314.

²⁵⁶ Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.8-9. Ο Green, *Alexander*, pp. 364-365, βρίσκει ότι ο Αλέξανδρος προσποιήθηκε για λίγο τον βαθιά λυπημένο μέχρι να επανακτήσει την εμπιστοσύνη του στρατού του.

γονατίσει.²⁵⁷

Ως ήταν φυσικό, η συμπεριφορά του Αλεξάνδρου προξένησε τουλάχιστον αγανάκτηση στους Έλληνες αν και ορισμένοι άλλο που δεν ήθελαν για να δείξουν την κολακεία τους και την δουλοπρέπεία τους προς τον βασιλιά. Ο Αλέξανδρος είχε κυριολεκτικά μεθύσει από τις επιτυχίες του, αφού ήταν αρκετές φορές μεθυσμένος από οινοποσία, και είχε γίνει εξαιρετικά ευερέθιστος με όσους εναντιώνονταν στις απόψεις του. Το επεισόδιο με τον Κλείτο, όμως, δείχνει στην πραγματικότητα την σύγκρουση ιδεών ανάμεσα στον Αλέξανδρο και στους Μακεδόνες του και αποδεικνύει την διάσταση απόψεων που είχε επέλθει ανάμεσα στον ηγέτη και στους στρατιώτες του.²⁵⁸ Ο Αλέξανδρος πρέπει σιγά-σιγά να κατάλαβε ότι έπρεπε τώρα να βασιζέται όλο και περισσότερο στους ντόπιους στρατιώτες παρά στους Μακεδόνες του. Ίσως, μάλιστα, να ήταν αυτή η εποχή που αποφάσισε να επιβάλλει την συμφιλίωση ανάμεσα σε Έλληνες και Πέρσες και θέλοντας να δώσει το καλό παράδειγμα, νυμφεύθηκε την Ρωξάνη.

Τραγικό δείγμα της νέας συμπεριφοράς του Αλεξάνδρου, εξ αιτίας της οποίας ο Πλούταρχος τον χαρακτήρισε "ῥαγδαῖον ὄντα καὶ φερόμενον σφοδρῶς",²⁵⁹ είναι η περίπτωση του Καλλισθένη, ανιψιού του Αριστοτέλη. Όπως θα γίνει φανερό από την διήγηση του συμβάντος, ο Καλλισθένης, ενοχλημένος από την εντολή προσκυνήσεως, έδειξε φανερά την δυσαρέσκειά του προς τον βασιλιά, ενώ πρέπει οι αυλοκόλακες να είχαν ήδη φροντίσει να τον διαβάλλουν στον Αλέξανδρο. Το 327, σε συμπόσιο που διοργανώθηκε στην Βακτρία, ο Αλέξανδρος κάλεσε τους συνδαιτυμόνες του να πουν ένα ποτήρι κρασί μαζί του, να τον προσκυνήσουν και να φιληθούν. Μια ανάμειξη εθίμων ελληνικών και περσικών κατά την οποία οι φίλοι του Αλεξάνδρου έδειχναν την υποταγή τους και εκείνος τους αντάμειβε με την φιλία του ως ίσους προς ίσο. Η απαίτηση προσκυνήσεως από τον Αλέξανδρο, στην συγκεκριμένη περίπτωση, δεν φαίνεται να είχε σκοπό να τονίσει το ζήτημα της θεϊκότητάς του ή της θεοποιήσεώς του. Από την άλλη πλευρά, ο Καλλισθένης πιθανόν να θεώρησε ότι το "βαρβαρικό" έθιμο της προσκυνήσεως υποδήλωνε ότι ο Αλέξανδρος ήταν θεός, θέση που είχε ήδη απορρίψει φιλοσοφικά.²⁶⁰ Όταν ήλθε η σειρά του Καλλισθένη, εκείνος σήκωσε το κύπελλό του, ήπιε αλλά προχώρησε να φιλήσει τον Μακεδόνα χωρίς να προσκυνήσει. Τότε, ένας από τους παρισταμένους, ονομαζόμενος Δημήτριος, φώναξε στον βασιλιά, που μιλώντας με τον Ηφαιστίωνα δεν το είχε προσέξει, ότι ο Καλλισθένης δεν προσκύνησε. Όταν κατάλαβε τι έγινε, ο Αλέξανδρος αρνήθηκε τον ασπασμό του Καλλισθένη και εκείνος έφυγε φωνάζοντας: "αποχωρώ με ένα φίλημα λιγότερο". Ο βασιλιάς δεν έδωσε συνέχεια στο επεισόδιο χωρίς, βέβαια, και να το ξεχάσει. Πάντως, ο Αλέξανδρος δεν φαίνεται ότι επέμενε την εποχή εκείνη στην προσκύνηση από τους Έλληνες αλλά και η συμπεριφορά του δεν ήταν ίδια προς Έλληνες και Πέρσες.²⁶¹ Λίγους μήνες αργότερα, όταν αποκαλύφθηκε συνωμοσία από μερικούς βασιλικούς παίδες, κατά την οποία από τύχη γλύτωσε τον θάνατο ο Αλέξανδρος, οι συλληφθέντες καταδικάστηκαν από την συνέλευση των Μακεδόνων σε λιθοβολισμό. Κάποιος, χρησιμοποιώντας ως αφορμή το παραπάνω γεγονός, έπεισε τον βασιλιά ότι υπεύθυνος, τουλάχιστον από ηθικής πλευράς, ήταν ο Καλλισθένης, ο οποίος και

²⁵⁷ Ηρόδοτος, I.134 – Curtius 8.5.6 -- Fox, pp. 320-321 και Hamilton, p. 103 και Green, *Alexander*, p. 372.

²⁵⁸ Οι Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 379-380, διαπιστώνουν "κοινωνική σύγκρουση" παρά προσωπική διένεξη ανάμεσα στον Αλέξανδρο και στον στρατό του. Υποστηρίζουν ότι οφείλεται σε ένα αυξανόμενο κύμα "αντιπολίτευσης" των αξιωματικών και στρατιωτών έναντι του βασιλιά, που κατέληξε στην "ανυποταξία" στον Ύφασιν ποταμό (δες παρακάτω).

²⁵⁹ Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", IV(666).

²⁶⁰ Hamilton, p. 106. Ο Green, *Alexander*, p. 375, πιστεύει ότι η αντίδραση του Καλλισθένη οφείλεται στο γεγονός ότι έβλεπε Πέρσες να ανέρχονται στην ιεραρχία όσο η παλιά φρουρά αποχωρούσε, ενώ περίμενε τους νέους σε ηλικία Έλληνες συντρόφους του Αλεξάνδρου να αναλάβουν την εξουσία.

²⁶¹ Συζήτηση σε Wilken, pp. 169 & 246-247.

είχε την ευθύνη της διαπαιδαγώγησής των βασιλικών παιδών. Αλλά επειδή ο κατηγορηθείς ήταν Ολύμπιος δεν μπορούσε να δικασθεί από την Συνέλευση των Μακεδόνων παρά μόνο να τιμωρηθεί από τον Αλέξανδρο τον ίδιο με την ιδιότητά του ηγεμόνα της Κορινθιακής Συμμαχίας, πράγμα το οποίο φαίνεται ότι συνέβη. Πάντως, δεν γνωρίζουμε τι ακριβώς έγινε ο Καλλισθένης μετά από τα γεγονότα του 337 και έτσι δεν μας μένει παρά να υποθέσουμε ότι εξολοθρεύθηκε με κάποιο τρόπο ή πέθανε αιχμάλωτος από ασθένεια.²⁶² Ο χαμός του Καλλισθένη εντάσσεται στην σειρά των εκκαθαρίσεων που επέβαλλε ο Μακεδόνας βασιλιάς εναντίον των φίλων και γνωστών του όταν υπήρχαν υπόνοιες για συνωμοσίες εναντίον του.

Σκαρφαλώνοντας στην Άορνο Πέτρα (327 π.Χ.)

Το 327 π.Χ., ο Αλέξανδρος είχε απαλλαγεί από τους ενοχλητικούς αμφισβητίες της εξουσίας και της εσωτερικής πολιτικής του αλλά και είχε πλέον σταθεροποιήσει την εξουσία του στην Βακτρία και στην Σογδιανή. Έτσι, αποφάσισε να κινηθεί προς την περιοχή της Ινδίας. Η απόφαση για να εισβάλει στην Ινδία δεν ήταν ξαφνική αλλά, αντιθέτως, πρέπει να στριφογύριζε στο μυαλό του Αλεξάνδρου τουλάχιστον εδώ και ένα χρόνο, αν όχι περισσότερο.²⁶³ Ο Μακεδόνας βασιλιάς πρέπει να ήταν πεπεισμένος ότι η κατάκτηση της Ινδίας θα τον οδηγούσε στην άκρη του κόσμου, πράγμα που αποδεικνύει ότι δεν ενδιαφερόταν απλώς για την κατάκτηση της περσικής αυτοκρατορίας αλλά για την κατάκτηση του κόσμου.²⁶⁴ Από στρατιωτικής απόψεως, έπρεπε να κατακτηθεί η περιοχή για να μην υπάρξουν πιθανοί υποκινητές επαναστάσεων στις ανατολικές επαρχίες, οι οποίες με τόση δυσκολία είχαν κατακτηθεί. Πρέπει, όμως, να υποθέσουμε ότι ήταν και προσωπική φιλοδοξία του Αλεξάνδρου η κατάκτηση της Ινδίας έτσι ώστε να θεωρηθεί ο απόλυτος μονάρχης της Ασίας. Ακόμη, δεν θα πρέπει ίσως να παραβλέψουμε και το εξερευνητικό πάθος του Αλεξάνδρου, που τον έσπρωχνε σε νέες περιπέτειες.²⁶⁵

Για την εκστρατεία στην Ινδία, ο Αλέξανδρος συγκέντρωσε πάνω από 30.000 άνδρες,²⁶⁶ Πέρσες, Βάκτριους, Σογδιανούς και άλλους Ασιάτες, Έλληνες μισθοφόρους και Μακεδόνες. Ο στρατός ήταν χωρισμένος σε τμήματα κάθε ένα από τα οποία αναλάμβανε, όταν το απαιτούσαν οι συνθήκες, χωριστές αποστολές. Το στράτευμα συνόδευαν γυναικόπαιδα, οι οικογένειες των στρατιωτών, με αποτέλεσμα να έχει γίνει "ένα μετακινούμενο κράτος".²⁶⁷ Ο Αλέξανδρος ξεκίνησε αρχικά από την Βακτρία και κινήθηκε νοτιοδυτικά μέχρι την πόλη Νίκαια, που ίδρυσε ανάμεσα στις σημερινές Καμπούλ και Τζιλαλαμπάντ του Αφγανιστάν, στον ποταμό Κωφήνα ή Καμπούλ, και στην συνέχεια εξεστράτευσε με κατεύθυνση αρχικά βόρεια, μετά ανατολικά και τέλος νότια με κύριο στόχο να φθάσει στον Ινδό ποταμό. Από την Νίκαια και μετά και κυρίως στον Ινδό ποταμό ο Αλέξανδρος συνάντησε αντίσταση και έπρεπε να πολεμήσει.

Προχωρώντας, λοιπόν, κατά μήκος του Ινδού ποταμού ο Αλέξανδρος έφθασε στους πρόποδες απόκρημνου υψώματος με πεπλατυσμένη κορυφή, στην λεγόμενη Άορνο πέτρα (σημερινή κορυφή Pir Sar aj, ανατολικά της πόλεως Mingora, στην βόρεια μύτη του

²⁶² Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.10-14 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LIV-LV (695-696) και Curtius, 8.6-8. Δες περισσότερες πληροφορίες και υποθέσεις σε IEE, 4:164-165. Ο Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.14.3, μας παραδίδει τις διάφορες εκδοχές για τον θάνατο του Καλλισθένη όπως τις αναφέρουν ο Αριστόβουλος (FrGH, 139, F33) και ο Πτολεμαίος του Λάγου (FrGH, 138, F17). Ο Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LV (696) αναφέρει την εκδοχή κατά τον Χάρη τον Μυτιληναίο (FrGH, 125, F15). Πρβλ. Hammond, *Alexander King*, p. 201.

²⁶³ Δες συζήτηση σε Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 119.

²⁶⁴ Δες υπονοούμενο σε Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.15.1-6.

²⁶⁵ Ο Wilcken, pp. 174-175, υποστηρίζει ότι η κατάκτηση της Ινδίας ήταν συνδυασμός της δίψας του Αλεξάνδρου για επιστημονικές ανακαλύψεις καθώς και της ροπής του για κατακτήσεις.

²⁶⁶ Ο Curtius, 7.10.11-12 & 8.5.4 αναφέρει ενισχύσεις αλλά και συνολικό αριθμό στρατού 120.000. Ο Tarn, 1:84, πιστεύει ότι ο στρατός του Αλεξάνδρου ήταν 27.000-30.000 άνδρες αλλά με τους βοηθητικούς και τα γυναικόπαιδα μπορεί να έφθανε τις 120.000. Δες συζήτηση σε Green, *Alexander*, p. 381.

²⁶⁷ "a moving state" (Tarn, 1:84).

Πακιστάν) ύψους 2.180 μ.,²⁶⁸ και αποφάσισε να την κατακτήσει διότι δεν ήθελε να αφήσει πίσω του μια τόσο ισχυρή θέση στα χέρια εχθρών. Η κατάκτηση αποδείχθηκε εξαιρετικά δύσκολη διότι η Άορνος Πέτρα ήταν φυσική οχυρή θέση, ένας απότομος βράχος, χωρίς καθόλου εύκολη πρόσβαση στην επίπεδη κορυφή του, που κατεχόταν από ινδική φυλή.²⁶⁹ Έτσι, ενώ δεν φαινόταν τρόπος καταλήψεώς της, παρουσιάστηκαν ορισμένοι κάτοικοι της περιοχής που ήταν πρόθυμοι να υποδείξουν θέση από την οποία οι επιθέσεις των Ελλήνων θα γίνονταν πιο εύκολες. Ο Αλέξανδρος έστειλε τον Πτολεμαίο του Λάγου με στρατό να καταλάβει την υποδειχθείσα θέση, που δεν ήταν άλλη από παρόμοιο ύψωμα ακριβώς αντίκρου από την Άορνο Πέτρα, και να τον ειδοποιήσει. Οι επιθέσεις, όμως, του ίδιου του Αλεξάνδρου εναντίον των Ινδών απέβησαν άκαρπες ενώ εκείνοι βρήκαν την ευκαιρία να επιτεθούν και στον Πτολεμαίο. Τότε, ο Αλέξανδρος σκέφθηκε να πλησιάσει με το δικό του στρατιωτικό τμήμα τον Πτολεμαίο, που ήταν αποκομμένος, διότι πίστευε ότι οι ενωμένες δυνάμεις θα είχαν πιο πολλές πιθανότητες επιτυχίας. Ενώ μετά από μεγάλη προσπάθεια και συνεχείς μάχες κατάφερε να πλησιάσει τον στρατηγό του, η τελική επίθεση των ενωμένων μακεδονικών δυνάμεων δεν έφερε αποτέλεσμα. Τότε ο βασιλιάς παρατήρησε ότι το κύριο εμπόδιο για την κατάληψη της Αόρνου Πέτρας ήταν η χαράδρα που χώριζε το ύψωμα στο οποίο βρισκόταν ο στρατός του με αυτό που ήθελε να καταλάβει και αποφάσισε να το γεφυρώσει. Το εγχείρημα μοιάζει ακατόρθωτο σήμερα μια που η χαράδρα στο στενότερό της σημείο έχει πλάτος 460 μ. και βάθος 180 μ.²⁷⁰ Χρησιμοποιώντας πασσάλους από κορμούς δέντρων ως στηρίγματα, οι στρατιώτες του Αλεξάνδρου άρχισαν την επιχωμάτωση για να πλησιάσουν την Άορνο Πέτρα. Οι Μακεδόνες που απασχολούνταν με το έργο προστατεύονταν από σφενδονήτες που έριχναν πέτρες και καταπέλτες που έριχναν βέλη για να αποθαρρύνουν επιδρομές των Ινδών που ήθελαν να σταματήσουν το εγχείρημα. Οι Έλληνες προχωρούσαν γρήγορα και οι Ινδοί έκπληκτοι έστειλαν απεσταλμένους ζητώντας διαπραγματεύσεις αλλά ουσιαστικά επιδιώκοντας να κερδίσουν χρόνο για να διαφύγουν. Ο Αλέξανδρος, που κατάλαβε τον σκοπό τους, τους άφησε να δραπετεύσουν και την έκτη ημέρα από την αρχή της πολιορκίας κατέλαβε τελικά την Άορνο Πέτρα το 327 π.Χ.²⁷¹

Αντιθέτως με το τι συνέβη με τους Ινδούς στην Άορνο Πέτρα, ο Αλέξανδρος δεν έπραξε το ίδιο στην Μάσσαγα. Μια μελανή αλλά και περίεργη σελίδα στις επιχειρήσεις αυτής της εποχής είναι η σφαγή 7.000 Ινδών με τις γυναίκες και τα παιδιά τους που κατοικούσαν στην πόλη Μάσσαγα (Massaga, πιθανόν στα ορεινά της σημερινής πόλεως Mingora, στην βόρεια μύτη του Πακιστάν). Ο Αλέξανδρος, αφού συμφώνησε να τους αφήσει να φύγουν ανενόχλητοι, μόλις αυτοί απομακρύνθηκαν από την πόλη τους, που είχαν μόλις καταλάβει οι Μακεδόνες, διέταξε τους στρατιώτες του να τους επιτεθούν και να τους σφάζουν. Ο Αρριανός αναφέρει ότι ενώ οι Ινδοί συμμαχισαν με τον Αλέξανδρο, στην πραγματικότητα θέλησαν να φύγουν και τότε ο Αλέξανδρος διέταξε την σφαγή τους. Ο Πλούταρχος θεωρεί το γεγονός μαύρη κηλίδα στο πολεμικό του έργο και τον κατακρίνει για την διαταγή του. Ίσως όμως οι Ινδοί να μην κατάλαβαν το περιεχόμενο της συμφωνίας γιατί δεν υπάρχει λογική εξήγηση ούτε για την απόφασή τους να την παραβούν αλλά ούτε και για την σφαγή που διέταξε ο Αλέξανδρος.²⁷²

Άλλο περίεργο γεγονός αυτής της περιόδου αναφέρει ο Αρριανός ότι συνέβη όταν οι

²⁶⁸ 11 στάδια (2000 μ.) στο χαμηλότερο σημείο κατά τον Αρριανό (*Ανάβασις*, Δ.28.3) ή 16 στάδια (3000 μ.) κατά τον Διόδωρο (XVII.85.3).

²⁶⁹ Δες Curtius, 8.11 και Διόδ. XVII.85.

²⁷⁰ IEE, 4:176.

²⁷¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.28-30.4.

²⁷² Διόδ. XVII.84 και Αρριανός, *Ανάβασις*, Δ.26-27.4 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LIX (698). Δες και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 122. Ο A. B. Bosworth, *Alexander and the East*, pp. 22-30, παρουσιάζει έναν απολύτως αιμοσταγή Αλέξανδρο, ο οποίος έβαλε τις βάσεις της επικυριαρχίας του σκοτώνοντας σε μεγάλη κλίμακα.

Μακεδόνες βρήκαν στην πόλη Νύσα ότι οι κάτοικοι είχαν αμπέλια και κισσούς ενώ πουθενά αλλού στην Ασία δεν είχαν μέχρι τότε δει κάτι τέτοιο.²⁷³ Την ανακάλυψη αυτή φαίνεται ότι χρησιμοποίησε κατάλληλα ο Αλέξανδρος, σε συνδυασμό με την δήθεν ίδρυση της πόλεως από τον Διόνυσο, --που υποτίθεται ότι ήταν ο μόνος που μέχρι τότε είχε φθάσει μέχρι εκεί-- για να πείσει τους στρατιώτες του ότι έπρεπε να προχωρήσουν ακόμη παραπέρα.²⁷⁴

Ήττα του Πώρου στον Υδάσπη (326 π.Χ.)

Αφού ο στρατός του ξεκουράστηκε για περίπου ένα μήνα, ο Αλέξανδρος κινήθηκε νοτιοανατολικά του Ινδού ποταμού προς τον ποταμό Υδάσπη (Jhelum, στο βορειοανατολικό Πακιστάν), όπου πληροφορήθηκε ότι την περιοχή διοικούσε ένας τοπικός δυνάστης, ο Πώρος. Ο Πώρος είχε συγκεντρώσει τον στρατό του στο ποτάμι αλλά μάλλον δεν είχε σκοπό να αντιμετωπίσει τον Αλέξανδρο σε ανοιχτή μάχη αλλά, εμποδίζοντάς τον να περάσει τον Υδάσπη, ήθελε, κατά πάσα πιθανότητα, να τον αναγκάσει να αποχωρήσει από την περιοχή του αμαχίτι.²⁷⁵

Έτσι λοιπόν, στο σημείο όπου ο ποταμός ήταν διαβατός, ο Πώρος είχε παρατάξει στην αντίπερα όχθη 30.000 πεζούς, 4.000 ιππείς, 300 άρματα, 130 ελέφαντες και αρκετά βοηθητικά τμήματα.²⁷⁶ Σύμφωνα με σημερινούς υπολογισμούς, ο Αλέξανδρος είχε μαζί του 18.000-23.000 πεζούς και 8.500 ιππείς.²⁷⁷ Το πρόβλημα για τον Αλέξανδρο δεν ήταν να δώσει μια ακόμη μάχη αλλά πώς να περάσει το ποτάμι για να νικήσει τον Πώρο. Δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει καταπέλτες για να υποστηρίξει πιθανή διάβαση και προγεφύρωμα στην απέναντι όχθη διότι το πλάτος του ποταμού στο σημείο εκείνο ήταν περίπου 800 μ.,²⁷⁸ δηλαδή μεγαλύτερο από το βεληνεκές των καταπελών. Ο Αλέξανδρος άρχισε τότε να μετακινεί συνεχώς το πεζικό και το ιππικό χωρίς να επιτίθεται για να παραπλανήσει τον Πώρο και να φαίνεται ότι δήθεν ψάχνει για πιθανές διαβάσεις του ποταμού. Διέταξε, ακόμη, να συγκεντρώσουν οι στρατιώτες τρόφιμα πολλά για να φανεί ότι δήθεν θα περίμενε να έρθει χειμώνας και να κατέβει η στάθμη των υδάτων (λόγω του τέλους των μουσώνων) για να περάσει το ποτάμι. Στην αρχή, ο Ινδός ηγέτης μετακινούσε τους ελέφαντες και τον υπόλοιπο στρατό του όπου φαίνονταν ή ακούγονταν την νύχτα οι μονάδες του μακεδονικού ιππικού, διότι γνώριζε ότι τα άλογα μπορούσαν να αφηνιάσουν στην θέα των ελεφάντων. Τελικά, όμως, βαρέθηκε αυτό το παιχνίδι και τους άφησε σε μία θέση ενώ απλώς τοποθέτησε σκοπούς σε διάφορα σημεία του ποταμού. Αυτό ακριβώς περίμενε και ο

²⁷³ Η Νύσα πιθανόν να βρισκόταν στην περιοχή του χωριού Τσιτράλ (Chitral), στην βόρεια μύτη του Πακιστάν. Ανάμεσα στους κατοίκους της περιοχής ζουν σήμερα και οι Kafir-Kalash. Η φυλή αυτή έχει έθιμα τελείως διαφορετικά από τις άλλες φυλές της περιοχής, χωρίς αυτό να αποδεικνύει ότι είναι και απόγονοι των Αρχαίων Μακεδόνων.

²⁷⁴ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.1-2.

²⁷⁵ Bosworth, *Alexander and the East*, pp. 5-12

²⁷⁶ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.15.4. Για 50.000 πεζούς, 3.000 ιππείς, 1.000 άρματα και 130 ελέφαντες γράφει ο Διόδωρος (XVII.87.2), για 30.000 πεζούς, 300 άρματα, 85 ελέφαντες ο Curtius (8.13.6) και για 20.000 πεζούς και 2.000 ιππείς ο Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LXII (699). Ο Bosworth, *Alexander and the East*, pp. 16-18, θεωρεί όλους τους αριθμούς υπερβολικούς. Οι 130 ελέφαντες του Διόδωρου (XVII.87.2) μοιάζουν πιο λογικός αριθμός από τους 200 του Αρριανού. Δες και Green, *Alexander*, p. 553 n. 60.

²⁷⁷ Ο Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.14.1, αναφέρει μόνο 6.000 πεζούς και 5.000 ιππείς που πέρασαν αρχικά το ποτάμι αλλά και 4.500 πεζούς (σύμφωνα με σημερινούς υπολογισμούς) που βρίσκονταν ανάμεσα στο στρατόπεδο του και στο σημείο που έγινε η διάβαση του ποταμού. Υπήρχε, επίσης, και ο στρατός που είχε παραμείνει στο μακεδονικό στρατόπεδο και ο οποίος με σημερινούς υπολογισμούς ανερχόταν σε 3.000 ιππείς και 8.000 πεζούς. Για το ζήτημα των υπολογισμών δες Tarn, 2:190-198, ο οποίος μετράει περίπου 14.500 πεζούς και 5.300 ιππείς που πέρασαν αρχικά το ποτάμι, και IEE, 4:180-182. Ο Bosworth, *Conquest & Empire*, pp. 127-128, πιστεύει ότι ο στρατός στον Υδάσπη ήταν μόνο 11.000 άνδρες, μια που ο Αλέξανδρος δεν ήταν απαραίτητο να έχει όλο του τον στρατό για να αντιμετωπίσει έναν τοπικό μονάρχη.

²⁷⁸ 4 στάδια γράφει ο Κούρτιος (8.13.8).

Αλέξανδρος, ο οποίος είχε διαλέξει ένα σημείο του ποταμού, περίπου 28 χλμ.²⁷⁹ από το κυρίως στρατόπεδο, όπου από την πλευρά του υπήρχε ένα δασώδες ακρωτήριο ενώ ακριβώς απέναντι, μέσα στο ποτάμι, μια έρημη αλλά δασώδης νησίδα (Admana) που θα αποτελούσε το καλύτερο προκάλυμμα. Το σημείο αυτό τοποθετείται σήμερα κοντά στην πόλη Τζαλαλπούρ (Jalalpur), 28 χλμ. βορειοανατολικά της πόλεως Χαράνπουρ (Harapur), όπου πιστεύεται ότι ο Αλέξανδρος είχε εγκαταστήσει το στρατόπεδό του.²⁸⁰

Όταν νύχτωσε και χωρίς να γίνει αντιληπτός από τους Ινδούς, ο Αλέξανδρος έφθασε στο επιλεγμένο σημείο με 5.000 ιππείς και 6.000 πεζούς.²⁸¹ Εκεί, οι στρατιώτες γέμισαν τις διφθέρες²⁸² τους με ξερό χόρτο (κάρφη) και τις έραψαν προσεκτικά για να χρησιμεύσουν ως πλωτή βάση για τις σχεδίες²⁸³ που θα χρησιμοποιούσαν για να περάσουν απέναντι ενώ συναρμολόγησαν και πλοιάρια που είχαν μεταφερθεί επί τόπου σε τεμάχια. Για καλή τύχη των Μακεδόνων, ο θόρυβος, που κανονικά θα ακουγόταν κατά την συναρμολόγηση, καλύφθηκε από καταιγίδα με βροντές που έπεφτε καθ' όλη την διάρκεια της νύχτας. Το έργο της προετοιμασίας των πλοιαρίων σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα δείχνει την εξαιρετική οργάνωση και αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών υποστηρίξεως του μακεδονικού στρατού. Νωρίς το ξημέρωμα, το τμήμα που διοικούσε ο Αλέξανδρος με πλοία και σχεδίες από διφθέρες άρχισε την διάβαση του Υδάσπου. Στις σχεδίες με τις διφθέρες είχε επιβιβασθεί το ιππικό και στα πλοιάρια ο Αλέξανδρος με τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες του. Άρχισαν να πλέουν κατά μήκος του ποταμού αλλά λοξά με κατεύθυνση προς την νησίδα, την οποία τελικά παρέκαμψαν και άρχισαν να κατευθύνονται προς την απέναντι όχθη. Εκείνη την στιγμή, έγιναν αντιληπτοί από τους φρουρούς του Πώρου, οι οποίοι όμως χρειάστηκαν αρκετό χρόνο για να φθάσουν μέχρι το στρατόπεδο του βασιλιά τους, που βρισκόταν αρκετά χιλιόμετρα μακριά από το σημείο επιθέσεως των Μακεδόνων, και να τον ειδοποιήσουν. Όταν άρχισε η αποβίβαση, ο Αλέξανδρος κατάλαβε ότι ο στρατός αποβιβαζόταν σε άλλη μεγάλη νησίδα του ποταμού που εκ λάθους είχε θεωρηθεί ότι ήταν η απέναντι όχθη. Η δεύτερη νησίδα και η απέναντι ξηρά χωρίζονταν από μικρό μεν αλλά βαθύ και ισχυρό ρεύμα του ποταμού. Γρήγορα βρέθηκε πέρασμα αλλά "ἦν γὰρ τῶν μὲν πεζῶν ὑπὲρ τοὺς μαστοὺς τὸ ὕδωρ ἵναπερ τὸ βαθύτατο αὐτοῦ· τῶν δὲ ἵππων ὅσον τὰς κεφαλὰς ὑπερίσχειν τοῦ ποταμοῦ"²⁸⁴ Με αρκετή δυσκολία, λοιπόν, ο στρατός του Αλεξάνδρου πέρασε το ποτάμι, συντάχθηκε στην απέναντι όχθη και άρχισε να κατευθύνεται ταχέως προς το στρατόπεδο του Πώρου ενώ ο Αλέξανδρος, ηγούμενος του ιππικού, προπορευόταν. Ο Ινδός ηγέτης τα έχασε. Έβλεπε απέναντί του, στην άλλη όχθη του ποταμού, τον στρατό του Αλεξάνδρου στο στρατόπεδό του αλλά είχε μόλις πληροφορηθεί ότι ερχόταν και άλλος στρατός εναντίον του από την πλευρά που βρισκόταν ο ίδιος. Ποιος ήταν ο κύριος στρατός που καλούνταν να αντιμετωπίσει; Μήπως η δύναμη που κατευθυνόταν τώρα εναντίον του ήταν αντιπερισπασμός για να πέσει στην παγίδα και να περάσει το ποτάμι ο κύριος στρατός που βρισκόταν στο στρατόπεδο;²⁸⁵ Τελικά αποφάσισε να στείλει 2.000 ιππείς και 120 ἄρματα²⁸⁶ με επικεφαλής τον γιο του για να διαπιστώσουν την δύναμη των επιτιθεμένων. Ο

²⁷⁹ 150 στάδια γράφει ο Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.11.2.

²⁸⁰ Δες ανάλυση σε Fuller, pp. 181-185. Κατ' άλλη θεωρία, το όλο επεισόδιο τοποθετείται στην πόλη Τζέλουμ (Jhelum) και στην περιοχή της. Δες λεπτομερή σχεδιαγράμματα και για τις δύο θεωρίες σε Droysen, 3η ελλην. έκδ., 2: 563-565.

²⁸¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.14.1.

²⁸² Κατεργασμένο δέρμα με το οποίο έφτιαχναν σκηνές για τους στρατιώτες (Αρριανός, *Ανάβασις*, Γ.29.4).

²⁸³ Δες Fox, εικ. 13, όπου απεικονίζονται παρόμοιες σχεδίες φτιαγμένες από χωρικούς στον Αμούνταρια (Amu-darya) ή αλεξανδρινό Ωξο ποταμό, στα βόρεια σύνορα του Αφγανιστάν.

²⁸⁴ "το νερό ήταν πάνω από το στήθος των πεζών στο βαθύτερο σημείο ενώ οι κεφαλές των αλόγων μόλις εξείχαν από το ποτάμι" (Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.13.3).

²⁸⁵ Δες τα διλήμματα του Πώρου στα σχεδιαγράμματα του Fuller, p. 189.

²⁸⁶ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.14.6. Για 100 ἄρματα και 400 πεζούς γράφει ο Κούρτιος (8.14.2).

Αλέξανδρος, όμως, κατάφερε μόνο με το ιππικό που διοικούσε να νικήσει κατά κράτος το σώμα των Ινδών ενώ στην μάχη σκοτώθηκε και ο γιος του Πώρου. Ως ήταν φυσικό, ο Πώρος δεν είχε άλλη επιλογή από το να επιτεθεί με όλη του την δύναμη εναντίον του Αλεξάνδρου.

Ο Ινδός παρέταξε τον στρατό του με τέτοιο τρόπο ώστε, όπως υπολόγιζε, να προξενήσει φόβο στους αντιπάλους του. Τοποθέτησε, λοιπόν, μπροστά και σε αρκετή απόσταση μεταξύ τους τους ελέφαντες²⁸⁷ ενώ ακριβώς από πίσω παρέταξε τους πεζούς για να ρίχνουν με τα τόξα τους αλλά και να προστατεύουν τα ζώα από τα όπλα των αντιπάλων. Στα δύο άκρα έβαλε τους υπόλοιπους πεζούς και δίπλα τους τους ιππείς ενώ αριστερά και εμπρός από τους ιππείς τα άρματα. Ο Πώρος είχε βασικά λάβει αμυντική θέση πιστεύοντας ότι έτσι ο εχθρός δεν θα μπορούσε να πλησιάσει, διότι τα άλογα και οι πεζοί θα φοβούνταν τους ελέφαντες.

Ο Αλέξανδρος αντελήφθη ότι έπρεπε να επιτεθεί και να προσαρμόσει το σχέδιο μάχης του σύμφωνα με την σύνθεση και την παράταξη του εχθρού. Ο Μακεδόνας βασιλιάς παρέταξε δεξιά τους ιππείς και αριστερά τους πεζούς. Ο συνολικός αριθμός των πεζών πρέπει να ήταν τώρα περίπου 10.000-11.000 εφ' όσον και άλλα τμήματα πεζών του μακεδονικού στρατού πέρασαν ανενόχλητα το ποτάμι από άλλα σημεία, όπως είχαν διαταχθεί, και ενώθηκαν με το κυρίως τμήμα του στρατού που διοικούσε ο Αλέξανδρος.²⁸⁸ Το σχέδιό του, λοιπόν, συνίστατο στο να εξουδετερώσουν οι ιππείς του το αντίπαλο ιππικό για να μπορέσουν οι πεζοί να αντιμετωπίσουν το αντίπαλο πεζικό ανενόχλητοι. Ο Αλέξανδρος, που βρισκόταν απέναντι από το αριστερό τμήμα της εχθρικής παρατάξεως, επιτέθηκε με το ιππικό εναντίον των αντιπάλων του, που ήταν σημαντικά λιγότεροι από την δική του επιτιθέμενη δύναμη,²⁸⁹ αναγκάζοντας και τους άλλους ιππείς του Πώρου, που ήταν παραταγμένοι στο άλλο άκρο, να σπεύσουν εκεί. Ο Κοίνος, που είχε διαταχθεί να αντιμετωπίσει το ιππικό που βρισκόταν στο δεξιό άκρο της παρατάξεως του Πώρου, το ακολούθησε στην πορεία του προς το αριστερό τμήμα της παρατάξεως των Ινδών. Το ινδικό ιππικό, στο δεξιό άκρο, οπισθοχώρησε περνώντας είτε εμπρός είτε πίσω από την παράταξη του Πώρου για να κατευθυνθεί προς το αριστερό τμήμα ενώ ο Κοίνος το ακολούθησε και άρχισε να το κτυπά από πίσω.²⁹⁰

Αντί λοιπόν να αρχίσει μια κατά μέτωπο μάχη μεταξύ Αλεξάνδρου και Πώρου, οι Μακεδόνες επιτέθηκαν από τα πλάγια και οι εχθροί τα έχασαν. Προκλήθηκε σύγχυση μεταξύ των Ινδών, που μόλις είχαν διαταχθεί να κινήσουν τους ελέφαντες προς τα εμπρός για να επιτεθούν, ενώ οι εχθροί τους επιτίθονταν από πλάγια και αριστερά. Αποτέλεσμα ήταν να χαλάσει η παράταξή τους και να προλάβουν να φθάσουν οι πεζοί του Αλεξάνδρου καθ' όση ώρα εκείνος είχε περικυκλώσει το αριστερό τμήμα της παρατάξεώς τους.²⁹¹ Οι Μακεδόνες εκμεταλλεύθηκαν την αταξία της εχθρικής παρατάξεως για να κτυπήσουν τους ελέφαντες και τους αναβάτες τους ενώ με τις μακριές σάρισες σκότωναν τους αντίπαλους πεζούς. Βέβαια, και οι ελέφαντες άρχισαν να ποδοπατούν τους Έλληνες και να τους αρπάζουν με τις προβοσκίδες τους αλλά, λόγω του συνωστισμού των στρατιωτών γύρω τους, τα ζώα

²⁸⁷ Ο Αρριανός (*Ανάβασις*, E.15.5) αναφέρει ότι η απόσταση δεν ήταν μικρότερη από ένα πλέθρο = 100 πόδας = 30,83 μέτρα, με πόδα υπολογιζόμενο προς 0.3083 μ.. Ο Πολύαινος (Δ.3.22), όμως, γράφει για απόσταση 50 ποδών = 15,415 μέτρα. Η καταγραφή του Πολυαίνου μοιάζει πιο σωστή διότι έτσι το συνολικό μήκος της παρατάξεως του Πώρου μπορεί να υπολογισθεί σε 3 χλμ. περίπου και με βάθος παρατάξεως 8-10 άνδρες, όσο και η τυπική ελληνική ή μακεδονική παράταξη (Hammond, *Alexander King*, p. 212).

²⁸⁸ Αρριανός, *Ανάβασις*, E.12.1 και Hammond, *Alexander King*, p. 211. Οι Fuller, pp. 187-188, και Green, *Alexander*, p. 393, βασιζόμενοι στους υπολογισμούς του Tam, 2:192-193, ανεβάζουν τον συνολικό μακεδονικό στρατό που πέρασε το ποτάμι πριν την μάχη σε 15.000 πεζούς και 5.500 ιππείς.

²⁸⁹ Δες ανάλυση σε Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 128 n. 320.

²⁹⁰ Δες συζήτηση σε Green, *Alexander*, p. 397 & 554 n. 87 αλλά παράβαλε και το σχέδιο μάχης σε Droysen, 3η ελλην. έκδ., 2:575.

²⁹¹ Δες ανάλυση σε Fuller, pp. 194-198.

σκότωναν και πολλούς Ινδούς. Οι διαταγές του Πώρου ήταν αδύνατον να ακουστούν και να εκτελεσθούν μια που δεν φαίνεται να υπήρχε γενικό πλάνο μάχης και οι αξιωματικοί έδιναν διαταγές κατά βούληση. Εν τω μεταξύ, οι ελέφαντες άρχισαν να κουράζονται και οι Μακεδόνες τους κτυπούσαν χαμηλά στα πόδια με πελέκειες και κοπίδες (καμπύλα σπαθιά) αχρηστεύοντάς τους. Ο Αλέξανδρος κατάφερε να εξολοθρεύσει το αντίπαλο ιππικό ολοσχερώς ενώ έριξε στην μάχη και τα ξεκούραστα τμήματα που διοικούνταν από τον Κρατερό και είχαν μείνει στο στρατόπεδό του, στην άλλη όχθη του Υδάσπου. Ο στρατός του Πώρου σχεδόν εξοντώθηκε, δύο γιοι του σκοτώθηκαν και η νίκη του Αλεξάνδρου ήταν μεγάλη.²⁹²

Η μάχη στον Υδάσπυ υπήρξε πραγματική καταστροφή για τους Ινδούς. Ο Πώρος έχασε χιλιάδες πεζούς και ιππείς, τα άρματά του και τους ελέφαντές του ενώ αιχμαλωτίστηκαν όσοι έμειναν ζωντανοί από τους στρατιώτες του.²⁹³ Ο Αλέξανδρος έχασε μόνο μερικές εκατοντάδες ιππείς και πεζούς.²⁹⁴ Ο Πώρος πιάστηκε αιχμάλωτος αλλά ο Αλέξανδρος τον άφησε ελεύθερο και, μάλιστα, θαυμάζοντας την γενναιότητά του, τον άφησε να διοικεί την περιοχή του στοχεύοντας να τον έχει με το μέρος του. Στο σημείο της μάχης, ο Αλέξανδρος διέταξε να κτίσουν πόλη που την ονόμασε Βουκεφάλια ή Βουκέφαλα ή Βουκεφαλίας²⁹⁵ για να τιμήσει τον ίππο του, που ψόφησε εκεί από την ζέστη και την προχωρημένη του ηλικία ή και από τα τραύματα του στην μάχη. Στην απέναντι όχθη έκτισε την Νίκαια (ίσως σημερινή Jalalpur).

Η διάβαση του Υδάσπου και η ομώνυμη μάχη συνιστούν τον κολοφόνα της στρατηγικής ιδιοφυΐας του Αλεξάνδρου και αποτελούν ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα στρατιωτικής τακτικής σε ολόκληρη την Αρχαία Ελληνική Ιστορία. Η διάβαση του Υδάσπου ήταν ένα σχέδιο που ο Αλέξανδρος είχε τον καιρό να το μελετήσει και τελικά να βρει το κατάλληλο σημείο από όπου θα μπορούσε να διαβεί το ποτάμι. Το να βρεθεί, όμως, ξαφνικά μπροστά σε μια παράταξη εχθρού την οποία δεν είχε ποτέ προηγουμένως αντιμετωπίσει και να συλλάβει μέσα σε λίγα λεπτά ένα τόσο ιδιοφυές σχέδιο αντιμετώπισης της καταστάσεως, δεν μπορεί παρά να χαρακτηρίσει τον Αλέξανδρο ως τον μέγα στρατηλάτη της Ελληνικής Αρχαιότητας.

Από τον Ύφασιν μέχρι το Δέλτα του Ινδού (326-325 π.Χ.)

Αφού ο στρατός ξεκουράστηκε για ένα μήνα, ξεκίνησε πάλι κατευθυνόμενος ανατολικά και νίκησε όσους αντιστέκονταν μέχρι τον Ύφασιν ποταμό (Beas, στο βορειοδυτικό άκρο της Ινδίας). Ο Αλέξανδρος ήθελε να περάσει απέναντι αλλά ο ποταμός ήταν ιδιαίτερα δύσβατος και το ρεύμα του σφοδρό. Καθώς έψαχναν τρόπο για να τον διαβούν, φαίνεται ότι ο Αλέξανδρος και οι στρατιώτες του πληροφορήθηκαν ότι οι Ινδοί που κατοικούσαν πέρα από τον ποταμό διέθεταν ιδιαίτερα ισχυρό στρατό και χιλιάδες ελέφαντες, πράγμα που πρέπει να τρομοκράτησε τους Μακεδόνες μετά την εμπειρία που είχαν στην μάχη του Υδάσπη. Επιπλέον, ντόπιοι τους ενημέρωσαν ότι στην απέναντι όχθη απλωνόταν έρημος που για να διασχισθεί χρειαζόνταν δώδεκα μέρες.²⁹⁶ Όλες αυτές οι πληροφορίες

²⁹² Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.16-17 και Curtius, 8.14 – Tarn, 2:190-198 και σχεδιαγράμματα σε Droysen, 3η ελλην. έκδ., 2:578-579.

²⁹³ Τα αριθμητικά δεδομένα ποικίλουν. Ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Ε.18.2) γράφει για απώλειες 20.000 πεζών και 3.000 ιππέων ενώ ο Διόδωρος (XVII.89.1-2) για περισσότερους από 12.000 νεκρούς, 9.000 αιχμαλώτους και 80 ελέφαντες που πιάστηκαν.

²⁹⁴ Ο Αρριανός (*Ανάβασις*, Ε.18.3) αναφέρει 230 ιππείς και 80 πεζούς ενώ ο Διόδωρος, (XVII.89.3) 280 ιππείς και περισσότερους από 700 πεζούς. Ο Green, *Alexander*, p. 401, τους υπολογίζει σε πάνω από 4.000. Ο Hamilton, p. 115, συμφωνεί με τους αριθμούς που δίνει ο Αρριανός για τις περσικές απώλειες αλλά βρίσκει πολύ χαμηλές τις Μακεδονικές.

²⁹⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ε.19.4 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LXI (699).

²⁹⁶ Curtius, 9.2.2-4 και Διόδ. XVII.89.6 & 93.2-3.

έκαμψαν το ηθικό του στρατού, που πολεμούσε συνέχεια για οκτώ χρόνια, είχε περάσει πολλές κακουχίες και είχε υποφέρει ιδιαίτερα από τις δριμείες καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν στις περιοχές που είχε μέχρι τώρα διασχίσει. Οι στρατιώτες επαναστάτησαν και αρνούνταν να προχωρήσουν πέρα από τον Ύφασιν.

Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να τους καλοπιάσει. Τους επέτρεψε να λεηλατήσουν την χώρα που μόλις είχαν καταλάβει αν και πολλοί ντόπιοι είχαν παραδοθεί αυτοβούλως. Διέταξε να χορηγήσουν επιπλέον τροφή στα γυναικόπαιδα των στρατιωτών που ακολουθούσαν τον στρατό καθώς και ένα επίδομα στα παιδιά, ανάλογα με τον βαθμό που είχαν οι πατεράδες τους στην ιεραρχία.²⁹⁷ Παρ' όλα αυτά, δεν έκαμψε την άρνηση των στρατιωτών του. Τότε, ο Αλέξανδρος κάλεσε τους αρχηγούς των τμημάτων και τους μίλησε. Ο λόγος του²⁹⁸ ήταν περίτεχνος. Αφού αναφέρθηκε στην ανδρεία των πολεμιστών και στα επιτεύγματα της εκστρατείας, κατέληξε λέγοντας ότι υπήρχαν πολύ λίγα να επιτευχθούν ακόμη και γι' αυτό έπρεπε να προχωρήσουν μπροστά. Αλλά τα λόγια του δεν έπεισαν κανέναν. Οι αρχηγοί έμειναν σιωπηλοί και μόνο τελικά ο Κοίνος του Πολεμοκράτους πήρε τον λόγο και εξέθεσε²⁹⁹ όλες τις δυσκολίες και κακουχίες που είχαν περάσει υπονοώντας στο τέλος ότι ο Αλέξανδρος είχε φθάσει τους άνδρες του πέρα από τα όριά τους. Ο βασιλιάς θύμωσε και διέλυσε την συγκέντρωση. Παρ' ότι περίμενε μερικές μέρες μήπως οι στρατιώτες και αξιωματικοί αλλάξουν γνώμη, εκείνοι δεν ήταν διατεθειμένοι να ενδώσουν. Αλλά και οι θυσίες που έγιναν ήταν δυσοίωνες.³⁰⁰ Ο Αλέξανδρος διέταξε αργότερα να εκπαιδευτούν 30.000 νεαροί Πέρσες στα μακεδονικά όπλα για να αποτελέσουν το αντίβαρο στους Μακεδόνες στρατιώτες σε περίπτωση που οι τελευταίοι στασίαζαν πάλι. Αυτοί είναι οι ονομαζόμενοι "επίγονοι".

Με αυτόν τον τρόπο, η προέλαση του Αλεξάνδρου ανατολικά σταμάτησε στις όχθες του Υφάσιος ποταμού, πλησίον της σημερινής πόλεως Γκουρντασπούρ (Gurdaspur), στα σύνορα Ινδίας και Πακιστάν. Μερικοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι ο Αλέξανδρος δεν είχε σκοπό να προχωρήσει πέρα από τον Υδάσπη με μεγάλη εκστρατεία αλλά σχεδίασε μόνο μια επιχείρηση μικρής κλίμακας μέχρι τον Ύφασιν για να εξασφαλίσει την νεοκατακτημένη περιοχή του Πώρου. Ο όγκος του στρατού στον Ύφασιν, όμως, και το μέγεθος των προετοιμασιών δείχνουν ότι υπήρχε σκέψη για την πραγματοποίηση μιας νέας μεγάλης εκστρατείας.³⁰¹

Μετά την άρνηση του στρατεύματος να διαβεί τον Ύφασιν, δεν έμενε παρά να αρχίσει η επιστροφή του Αλεξάνδρου και του στρατού του. Ο βασιλιάς βάδισε δυτικά προς τον Ακεσίνη ποταμό (Chenab, στο Πακιστάν), όπου και έκτισε μια πόλη, προφανώς σε εμπορικό σταυροδρόμι. Στο νέο φρούριο, εγκατέστησε όσους παλαίμαχους αλλά και άλλους ήθελαν να μείνουν. Κατόπιν, προχώρησε μέχρι τον Υδάσπη, όπου συνάντησε ενισχύσεις από 30.000 πεζούς και περίπου 6.000 ιππείς, συμμάχους και μισθοφόρους που μόλις είχαν φθάσει από την Ελλάδα.³⁰² Από τον Υδάσπη, ο Αλέξανδρος αποφάσισε να ακολουθήσει την ποτάμια οδό προς νότο για να φθάσει στην θάλασσα. Για αυτόν τον λόγο, ναυπήγησε στόλο, ο οποίος

²⁹⁷ Διόδ. XVII.94.

²⁹⁸ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, E.25-26 και Curtius, 9.2.12-30.

²⁹⁹ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, E.27 και Curtius, 9.3.5-15.

³⁰⁰ Ο Hamilton, p. 164, χαρακτηρίζει τον Αλέξανδρο ως έναν "υπερ-εγωιστή" που ενδιαφερόταν μόνο για την αυτοκρατορία του. Οι Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 489-492, θεωρούν ότι και οι στρατιώτες πλέον, εκτός από τους ανώτατους αξιωματικούς και συνεργάτες του βασιλιά, είχαν ενταχθεί στην εσωτερική αντιπολίτευση κατά του Αλεξάνδρου.

³⁰¹ Hamilton, p. 117.

³⁰² Διόδωρος, XVII.95.4. Ο Curtius, 9.3.21, από την άλλη πλευρά, αναφέρει 5.000 ιππείς και 7.000 πεζούς. Δεν μπορούμε να δεχθούμε τους αριθμούς του Κούρτιου ως σωστούς διότι μετά δεν θα είναι δυνατόν να εξηγήσουμε τον όγκο του στρατεύματος πριν από την διάβαση της ερήμου Γεδρωσίας (δες παρακάτω).

μαζί με υπάρχοντα σκάφη αριθμούσε περίπου 2.000 πλοία,³⁰³ και άρχισε να πλέει προς νότο. Στην διαδρομή υπέταξε όσους λαούς θέλησαν να αντισταθούν. Στις μάχες εναντίον των Μαλλών ο Αλέξανδρος τραυματίστηκε αρκετά σοβαρά από βέλος πάνω από τον μαστό ενώ, μόλις το πληροφορήθηκαν, οι Μακεδόνες πάλεψαν με λύσσα και επιδόθηκαν τελικά σε γενική σφαγή των Ινδών στην πόλη που πολιορκούσαν.³⁰⁴ Μετά την μάχη και εξ αιτίας της σοβαρότητας του τραύματός του, διαδόθηκε ότι ο Αλέξανδρος πέθανε. Για να διαψεύσει το γεγονός, αν και δεν είχε αναρρώσει από το τραύμα του τελείως, ο βασιλιάς διέταξε να τον μεταφέρουν με πλοίο κατά μήκος του Υδραώτου ποταμού (Ravi). Όταν έφθασε κοντά στο στρατόπεδο, πήδησε από το πλοίο στο άλογό του για να δείξει ότι ήταν απολύτως καλά και φυσικά επευφημήθηκε από το στράτευμα. Μετά από αυτόν τον τραυματισμό του, πολλοί του έλεγαν να μην πολεμά πια στην πρώτη γραμμή αλλά σε μια συγκέντρωση ένας γέρος Βοιωτός πλησίασε και του φώναξε: " ὦ Ἄλεξάνδρε, ἀνδρῶν τὰ ἔργα",³⁰⁵ δηλαδή μόνο άνδρες γενναίοι πετυχαίνουν κατορθώματα μεγάλα. Αυτό ο Αλέξανδρος το είχε ήδη αποδείξει. Η εκστρατεία του στην Ινδία δεν μπορεί παρά μόνο να συγκριθεί με την ανακάλυψη της Αμερικανικής Ηπείρου από τον Χριστόφορο Κολόμβο το 1492 μ.Χ. Ο Αλέξανδρος άνοιξε στους Ευρωπαίους το μεγάλο παράθυρο της Ανατολικής Ασίας.

Μετά από αυτές τις περιπέτειες, ο βασιλιάς και ο στρατός του έφθασαν το καλοκαίρι του 325 στις εκβολές του Ινδού ποταμού, στα Πάταλα (Hyderabad). Εκεί, ο Αλέξανδρος αποφάσισε πλέον να επιστρέψει οριστικά στην Περσία. Την ίδια στιγμή, όμως, σκέφθηκε να στείλει τον στόλο του να παραπλεύσει τις ακτές από τον Ινδό ποταμό μέχρι τον Περσικό Κόλπο σε ένα είδος εξερευνητικής αποστολής. Ο ίδιος, με τον υπόλοιπο στρατό, θα ακολουθούσε χερσαία οδό για να βοηθήσει τον στόλο συγκεντρώνοντας προμήθειες και ανοίγοντας πηγάδια, μια που υπολόγιζε ότι παρά την έρημο που είχε να διασχίσει, η στάθμη του νερού θα ήταν υψηλή λόγω των καλοκαιρινών βροχών. Η βασική επιδίωξη του Αλεξάνδρου με την θαλάσσια εξερευνητική αποστολή πρέπει να ήταν η εύρεση υδάτινης οδού επικοινωνίας ανάμεσα στις εκβολές του Ινδού ποταμού και αυτές του Τίγρη και του Ευφράτη. Εάν δηλαδή έβρισκε θαλάσσια οδό επικοινωνίας ανάμεσα στις εκβολές των ποταμών, θα μπορούσε πολύ εύκολα να επιτύχει στρατιωτικό, διοικητικό αλλά και εμπορικό έλεγχο και επαφές των ανατολικών επαρχιών της αυτοκρατορίας με το διοικητικό της κέντρο, που θα έπρεπε να ήταν η Βαβυλώνα.³⁰⁶

Επιστροφή στην Βαβυλώνα (325-323 π.Χ.)

Ο αρχηγός του στόλου, Νέαρχος, λοιπόν, με στόλο 100-150 πλοίων, στον οποίο επέβαιναν 3.000-5.000 ναύτες, ξεκίνησε το 325 να παραπλεύσει τις ακτές του σημερινού Πακιστάν.³⁰⁷ Ενώ οι ναύτες κωπηλατούσαν λίγο μακρύτερα από την ακτή, είδαν νερό να πετάγεται ψηλά μέσα από την θάλασσα και κατατρόμαξαν. Στην πραγματικότητα, είχαν συναντήσει ένα κοπάδι από φάλαινες. Ο ναύαρχος τους διέταξε να κατευθυνθούν προς τα κήτη, να φωνάζουν και να σαλπίσουν για να τα τρομάξουν, με αποτέλεσμα οι φάλαινες να

³⁰³ Αρριανός, *Ανάβασις*, ΣΤ.2.4. Ο Διόδωρος (XVII.95.5) γράφει συγκεκριμένα για 200 ανοικτά πολεμικά πλοία χωρίς κατάστρωμα (αφράκτων) και 800 βοηθητικά και ο Αρριανός (*Ινδικά*, 19.7) για 800. Ο Tarn, 1:100, υπολογίζει 80 τριακοντόρους και σύνολο 800-1000 πλοία.

³⁰⁴ Αρριανός, *Ανάβασις*, ΣΤ.10.1. "Conquest through terror" (κατάκτηση δια του τρόμου) χαρακτηρίζει τις άγριες σφαγές αμάχων Μαλλών ο Bosworth, *Alexander and the East*, p. 142, πιστεύοντας ότι η ενέργεια του Αλεξάνδρου είχε ως σκοπό να μειώσει την αντίσταση των λαών της περιοχής. Ο Bosworth σε όλο το βιβλίο του θεωρεί τον Αλέξανδρο αιμοδιψή κατακτητή.

³⁰⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, ΣΤ.13.5.

³⁰⁶ Παρόμοιο ταξίδι είχε πραγματοποιηθεί από τον Σκύλακα τον Καρυανδό κατά διαταγή του Δαρείου Α' αλλά μέχρι την Ερυθρά Θάλασσα (Wilcken, pp. 194-195).

³⁰⁷ Οι αριθμοί από Tarn, 1:105. Όλες οι λεπτομέρειες του ταξιδιού του Νέαρχου στο Αρριανός, *Ινδική*, 21-33.

καταδυθούν στα βάθη του ωκεανού.³⁰⁸ Μετά από 80 ημέρες, ο Νέαρχος έφθασε στην Αρμόζεια, δηλαδή στην περιοχή της ανατολικής ακτής των Στενών του Ορμούζ (Ormuz), στην είσοδο του Περσικού Κόλπου, όπου οι ναύτες του συναντήθηκαν για πρώτη φορά μετά από τόσες ημέρες με τους ταλαιπωρημένους από τις κακουχίες άνδρες του Αλεξάνδρου, που είχαν στρατοπεδεύσει λίγο παρά πέρα. Κατόπιν, ο ναύαρχος συνέχισε το ταξίδι του και έφθασε στο νότιο τμήμα της ακτής της παλιάς Σουμερίας, στο βάθος του Περσικού Κόλπου, και μετά κατευθύνθηκε προς τα Σούσα, όπου θα πήγαινε και ο Αλέξανδρος.³⁰⁹

Πώς όμως είχε φθάσει ο Αλέξανδρος στην Αρμόζεια και γιατί ήταν τόσο ταλαιπωρημένοι οι άνδρες του; Ενώ ο Νέαρχος με τον στόλο έπλεε προς τον Περσικό Κόλπο, ο Αλέξανδρος επιχειρούσε να διασχίσει την έρημο της Γεδρωσίας (Makran) στο σημερινό Βαλουχιστάν (Baluchistan, στο νότιο Πακιστάν) σύμφωνα με το σχέδιο που είχε καταστρώσει. Ο Μακεδόνας βασιλιάς εικάζεται ότι ξεκίνησε το 325 π.Χ. βορειοδυτικά της σημερινής πόλεως Καράτσι (Karachi), στο ύψος του σημερινού χωριού Τζαλ Τζάο (Jhal Jhao), και συνέχισε δυτικά μέχρι το σημερινό Τουρμπάτ (Turbat, στο νότιο Πακιστάν). Φαίνεται ότι ο Αλέξανδρος διέσχισε σε 60 ημέρες μια απόσταση 250 χλμ. και διέβη την έρημο με αρκετές δυσκολίες και ταλαιπωρία,³¹⁰ κυρίως από την έλλειψη νερού, τροφίμων και φυσικά εξ αιτίας της καυτής άμμου. Πολλά από τα υποζύγια ψόφησαν ενώ άλλα εσφάγησαν από τους στρατιώτες λόγω της ελλείψεως τροφίμων. Πολλοί, όταν πια δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν, εγκαταλείπονταν στην έρημο ενώ άλλοι πέθαιναν από το πολύ νερό όταν το έβρισκαν και έπιναν, μετά από μέρες δίψας. Λέγεται, μάλιστα, ότι μετά από μέρες χωρίς αρκετό νερό, όταν κάποιοι στρατιώτες βρήκαν και μάζεψαν λίγο και το πήγαν στον Αλέξανδρο για να το πιει, εκείνος το έχυσε για να δώσει κουράγιο στους στρατιώτες του. Παρ' ότι οι πληροφορίες από τις αρχαίες πηγές δίστανται, ο στρατός ο ίδιος δεν πρέπει να είχε μεγάλες απώλειες αλλά αυτοί που κυριολεκτικά αποδεκατίσθηκαν φαίνεται ότι ήταν τα γυναικόπαιδα που είχαν ακολουθήσει το στράτευμα.³¹¹ Ενώ η πορεία άρχισε με 85.000 άτομα, μόνο 25.000 επιβίωσαν και μόνο 1.000 από τους 1.700 εταίρους.³¹²

Όταν ο Αλέξανδρος έφθασε στα Σούσα, κλήθηκε να λύσει σωρεία προβλημάτων. Κατ' αρχάς, διαπίστωσε ότι κάποιοι Πέρσες είχαν αναλάβει την εξουσία στην Περσία -- μετά τον θάνατο αυτού που εκείνος είχε διορίσει σατράπη-- χωρίς να έχουν την βασιλική του εντολή. Έμαθε ακόμη ότι κάποιοι είχαν συλήσει τον τάφο του βασιλιά Κύρου Β' (559-530 π.Χ.)³¹³ στις Πασαργάδες, είχαν αφαιρέσει τους θησαυρούς και είχαν πετάξει έξω από την χρυσή σαρκοφάγο το σκήνωμα του βασιλιά. Ο Αλέξανδρος διέταξε να γίνουν αμέσως οι κατάλληλες επισκευές στον τάφο ενώ τιμώρησε όσους είχαν παρακούσει εντολές του ή είχαν αναλάβει τη εξουσία χωρίς την έγκρισή του. Ο βασιλιάς κλήθηκε, επίσης, να αντιμετωπίσει μια εξέγερση Ελλήνων μισθοφόρων στην Βακτρία, την οποία δεν πρόλαβε να καταπνίξει και συνεχίστηκε και μετά τον θάνατό του. Σαν να μην έφθαναν όλα αυτά, ο βασιλικός θησαυροφύλακας στα Εκβάτανα, Άρπαλος, είχε ιδιοποιηθεί κατά την διάρκεια της εκστρατείας του Αλεξάνδρου στην Ινδική τους θησαυρούς των Αχαιμενιδών και τους σπαταλούσε στην Βαβυλώνα. Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να τον συλλάβει αλλά δεν πρόλαβε διότι ο Άρπαλος κατάφερε να διαφύγει στην Ελλάδα, αν και τελικά σκοτώθηκε

³⁰⁸ Αρριανός, *Ινδικά*, 30.2-6 και Διόδ. XVII.106.6-7.

³⁰⁹ Αρριανός, *Ινδικά*, 34-42.

³¹⁰ Αρριανός, *Ανάβασις*, ΣΤ.24.1.

³¹¹ Αρριανός, *Ανάβασις*, ΣΤ.14-16 & 24-25 και Curtius, 9.10.13-16. Αν και λέγεται ότι ο στρατός ήταν αυτός που αποδεκατίσθηκε [Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LXVI (702)], φαίνεται ότι στην πραγματικότητα ήταν μόνο τα γυναικόπαιδα (Πρβλ. O'Brien, p. 183 και Hammond, *Alexander King*, p. 238 και Bosworth, *Alexander & the East*, ch. 6.).

³¹² Green, *Alexander*, p. 435.

³¹³ Δες Κεφάλαιο 4.

στην Κρήτη.³¹⁴

Την ίδια εποχή, το 324, ο Αλέξανδρος έθεσε σε πλήρη εφαρμογή την πολιτική του της συμφιλίωσης Περσών και Ελλήνων ενθαρρύνοντας ομαδικούς γάμους Ελλήνων με Περσίδες. Ακολουθώντας την μακεδονική πρακτική του πατέρα του Φιλίππου αλλά και τα ανατολικά έθιμα, έδωσε πρώτος το παράδειγμα και νυμφεύθηκε και δεύτερη γυναίκα, την κόρη του Δαρείου Στάτειρα ή Βαρσίνη, αλλά και τρίτη, την Παρύσατιν, κόρη του Ωχου. Ακολούθησαν γάμοι Περσίδων με 10.000 Μακεδόνες, που περιλάμβαναν πολλούς Εταίρους και πλήθος στρατιώτες και που τελέστηκαν σύμφωνα με τα περσικά έθιμα.³¹⁵ Η πολιτική αυτή της συνταυτίσεως των μακεδονικών αρχών με την ασιατική νοοτροπία, η οποία σε τελευταία ανάλυση υπήρξε ανεπιτυχής την εποχή του Αλεξάνδρου, δείχνει ότι ο Μακεδόνας βασιλιάς δεν ενδιαφερόταν για συνένωση των φυλών του κόσμου ή παγκοσμιοποίηση και συναδέλφωση όλων των λαών αλλά μόνο Μακεδόνων και Περσών, οι οποίοι θα κυβερνούσαν τον κόσμο και φυσικά θα διατηρούσαν την ασιατική του αυτοκρατορία.³¹⁶ Άλλωστε, η απόφασή του για τους γάμους Μακεδόνων και Περσίδων αλλά και οι δικοί του με την Ρωξάνη, την Στάτειρα και την Παρύσατιν, δεν εξυπηρετούσαν παρά την επιθυμία του να τονίσει τους δεσμούς αίματος που είχαν αρχίσει πλέον να συνδέουν τους δύο λαούς αλλά και την προσωπική του συγγένεια με την περσική βασιλική οικογένεια.

Την ίδια εποχή, ο Αλέξανδρος ζήτησε από τα κράτη του Συνεδρίου της Κορίνθου να τον αποδεχθούν ως θεό η γιο θεού μεταξύ των θεών της κάθε πόλεως (αποθέωσις). Η ιδέα αυτή δεν ήταν ανατολικής προελεύσεως αλλά σε απόλυτη αρμονία με τα μακεδονικά ήθη και έθιμα, ιδίως όταν εξυπηρετούσε πολιτικούς ή διπλωματικούς σκοπούς. Τρανό παράδειγμα ο Φίλιππος, ο οποίος είχε ζήτησε να υπάρχει και το δικό του ξόανο μαζί με αυτά των δώδεκα θεών όταν προσήλθε στο θέατρο, λίγο πριν την δολοφονία του.³¹⁷ Τώρα, το ζήτημα της θεοποίησης του Αλεξάνδρου είναι εξαιρετικά πολύπλοκο και ακανθώδες και γι' αυτό επιδέχεται πολλές διαφορετικές εξηγήσεις. Είναι γεγονός ότι οι Πέρσες βασιλείς δεν θεωρούνταν ποτέ θεοί, ούτε είναι δυνατόν ο Αλέξανδρος να πίστευε πως οι Πέρσες αλλά κυρίως οι Έλληνες θα τον αποδέχονταν ποτέ ως θεό. Το ζήτημα είναι εάν προσπαθούσε δια της θεοποίησης να εξασφαλίσει πολιτική σταθερότητα στην Ελλάδα και Ασία αποκτώντας συμβολική εξουσία σε κάθε πόλη ή μήπως, θέλοντας να πείσει τους στρατιώτες του να τον ακολουθήσουν σε νέες περιπέτειες, χρειαζόταν να παρουσιασθεί ως θεός ή γιος θεού.³¹⁸ Όπως και να έχουν τα πράγματα, ο Αλέξανδρος επιδίωξε να πείσει Έλληνες και Πέρσες ότι ήταν κοντύτερα στους θεούς παρά στους ανθρώπους.

Γυρνώντας τώρα σε στρατιωτικά θέματα, έχει γίνει ήδη κατανοητό ότι δεν ήταν στον χαρακτήρα του Αλεξάνδρου να μένη άπραγης για πολύ καιρό. Αποφάσισε, λοιπόν, με τμήμα του στρατού του, να δει ο ίδιος τις εκβολές του Τίγρη και του Ευφράτη, που του είχε περιγράψει ο Νέαρχος. Αφού πραγματοποίησε την επίσκεψη του στο δέλτα των ποταμών, έπλευσε τον Τίγρη βορειοανατολικά της Βαβυλώνας και μέχρι την πόλη Ωπιδα (στο χωριό Halid, 50 χλμ. νοτιοανατολικά της Βαγδάτης). Εκεί, συγκέντρωσε τους στρατιώτες του και τους ανακοίνωσε ότι θα αποστράτευε όσους ήταν ηλικιωμένοι ή τραυματίες, αφού βέβαια τους αντάμειβε πλουσιοπάροχα. Αλλά οι στρατιώτες ήταν χολωμένοι επειδή ο Αλέξανδρος είχε επιτρέψει την είσοδο στις τάξεις των Εταίρων, αλλοφύλων, που ονομάστηκαν "επίγονοι", "περσικό άγημα" ή "Πέρσες πεζέταιροι". Οι Μακεδόνες, που σκέφθηκαν πως το ίδιο θα έπραττε και με τις κενές θέσεις που θα άφηναν οι αποστρατευόμενοι, αντί να τον

³¹⁴ Αρριανός, *Ανάβασις*, ΣΤ.29 και Διόδ. XVII.108.6-8.

³¹⁵ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ζ.4.

³¹⁶ Green, *Alexander*, pp. 444-446 και IEE, 4:226 και Τσιμπουκίδης & Γκαφούροφ, σ. 432-435. Πρβλ. Πλούταρχος, *Ηθικά*, "ΠΑΤΑ", 329C-D.

³¹⁷ Fox, p. 20 και Bengtson, p 219 -- Πλούταρχος., *Ηθικά*, "Αποφθέγματα Λακωνικά", 219E.

³¹⁸ Πρβλ. O'Brien, pp. 203-204 και Bengtson, p. 219 και IEE, 4:228-230 και Hammond, *Alexander King*, pp. 123-124 και Tarn 1:78-78 & 2:347-373.

ζητωκραυγάσουν, διαμαρτυρήθηκαν για την απόφαση του. Τότε, εκείνος, οξύθυμος όπως είχε γίνει τον τελευταίο καιρό, διέταξε να πιάσουν δεκατρείς, που του φάνηκαν οι υποκινητές της διαμαρτυρίας, και να τους εκτελέσουν.³¹⁹ Κατόπιν, μίλησε στους στρατιώτες με οξύ ύφος και τους ένεξε γιατί ήταν αγάριστοι και δεν θυμούνταν τι είχαν κάνει γι' αυτούς ο πατέρας του Φίλιππος Β' (δες Κεφάλαιο 11) και ο ίδιος. Στο τέλος, αποσύρθηκε στο κατάλυμά του και περίμενε την αντίδρασή τους. Οι Μακεδόνες δεν άργησαν να πεισθούν από τα λόγια του και σχεδόν τον παρακάλεσαν να τους συγχωρέσει για την στάση τους. Στην συνέχεια οργανώθηκε συμπόσιο με την συμμετοχή των σημαντικότερων από τους Έλληνες, τους Πέρσες και τα άλλα έθνη για να υπάρξει μια γενική συμφιλίωση. Έτσι, οι 10.000 περίπου παλαίμαχοι Μακεδόνες πήραν τον δρόμο της επιστροφής στην πατρίδα πληρωμένοι καλά και γεμάτοι εμπειρίες και αναμνήσεις για να διηγηθούν στους οικείους και στους φίλους τους.³²⁰ Ο υπόλοιπος στρατός γύρισε στην Βαβυλώνα.

Εν τω μεταξύ, πέθανε ο καλός του φίλος, Ηφαιστίωνας, και ο Αλέξανδρος ήταν συντετριμμένος. Παρ' όλα αυτά, στην Βαβυλώνα, την οποία ο Αλέξανδρος υπολόγιζε να κάνει πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας του, δεν σταμάτησε να κάνει σχέδια για νέες εξερευνήσεις και επιχειρήσεις. Μέσα σε λίγο χρόνο, σχεδίασε μια εκστρατεία στην Αραβία με πιθανό σκοπό να βρει θαλάσσια οδό που θα ένωνε την Βαβυλώνα με την Αίγυπτο, δηλαδή τον περίπλου της Αραβικής χερσονήσου. Οι προπαρασκευές είχαν σχεδόν τελειώσει και ήταν ζήτημα ημερών για να δοθεί το σύνθημα της εκκινήσεως.

Το Πέρασμα στην Αιωνιότητα (323 π.Χ.)

Στις 16 του μήνα Δαισίου (1 Ιουνίου 323)³²¹ οργανώθηκε συμπόσιο στο οποίο ο Αλέξανδρος διασκέδασε ολόκληρη την νύχτα πίνοντας πολύ. Όταν ήρθε η ώρα για να πάει για ύπνο, ο φίλος του Μήδιος του πρότεινε να συνεχίσουν την διασκέδαση στο σπίτι του και την επόμενη ημέρα. Τω όντι, ο Αλέξανδρος κάθισε και το γλέντι συνεχίστηκε ολόκληρη την επόμενη ημέρα και νύχτα. Στα συμπόσια άρεσε στον βασιλιά να πίνει και να συζητά με τους φίλους του για ώρες. Στο σπίτι του Μήδιου, σε μια στιγμή ευθυμίας και διαγωνισμού κρασοπόσεως, δοκίμασε να πει ένα μεγάλο κύπελλο ανέρωτου κρασιού απνευστί. Καθώς έπινε, ξεφώνισε από έναν σφάχτη που τον χτύπησε ξαφνικά και διπλώθηκε μη μπορώντας να συνεχίσει. Οι φίλοι του ανήσυχτοι τον βοήθησαν να φθάσει στα διαμερίσματά του και να ξαπλώσει.³²² Εκείνη την νύχτα ο Αλέξανδρος ανέβασε πυρετό. Το πρωί, για να ανακουφισθεί, λούσθηκε και ξάπλωσε και το ίδιο επανέλαβε και τις επόμενες μέρες. Ο πυρετός όμως δεν έπεφτε. Αντιθέτως, ο βασιλιάς ψηνόταν για ένδεκα συνεχή μερόνυχτα. Το στράτευμα άρχισε να ανησυχεί ότι ο Αλέξανδρος είχε πεθάνει και το κρατούσαν κρυφό. Γι' αυτόν τον λόγο, αποφασίστηκε να επιτραπεί στους στρατιώτες να περάσουν στα διαμερίσματά του να τον δουν. Η επίσκεψη αυτή έγινε μια ατέλειωτη ουρά ανθρώπων, ένας αποχαιρετισμός στον στρατηλάτη και βασιλιά. Ο Αλέξανδρος έσβησε σε λίγες ώρες. Όταν είχε ερωτηθεί σε ποιον την "βασιλείαν απολείπειν" είχε απαντήσει "τω κρατίστω".³²³

Πολλές φήμες κυκλοφόρησαν για τα αίτια του θανάτου του και ο Αρριανός γράφει για δηλητήριο που στάλθηκε από τον Αντίπατρο, τον στρατηγό που είχε μείνει στην Μακεδονία. Λέγεται ότι του το είχε προμηθεύσει ο Αριστοτέλης, φοβούμενος για την ζωή του μετά τον θάνατο του ανιψιού του Καλλισθένη. Υποτίθεται ότι αυτό το δηλητήριο

³¹⁹ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ζ.8.3. Οι περισσότεροι σημερινοί ιστορικοί επιμένουν να ονομάζουν το επεισόδιο "ανταρσία" αλλά στην πραγματικότητα δεν ήταν παρά λεκτική διαμαρτυρία, παρά την βίαιη αντίδραση του Αλεξάνδρου (δες και Bosworth, *Conquest & Empire*, p. 160).

³²⁰ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ζ.12.1 και Wileken, p. 221.

³²¹ Ο Green, *Alexander*, pp. 473-475, τοποθετεί το συμπόσιο στις 29 Μαΐου και τον θάνατο του Αλεξάνδρου στις 10 Ιουνίου 323.

³²² Διόδ. XVII.117.1-2.

³²³ Αρριανός, *Ανάβασις*, Ζ.26.3.

ήπτε ο Αλέξανδρος μαζί με το κρασί στο μεγάλο ποτήρι πριν ξεφωνίσει από τον πόνο.³²⁴ Η θεωρία της συνωμοσίας και δηλητηριάσεως, όμως, δεν φαίνεται καθόλου πιθανή μια που δεν υπάρχει κανένα ιστορικό στοιχείο που να την επιβεβαιώνει. Επιπλέον, την εποχή εκείνη δεν υπήρχε η ιατρική γνώση που θα καθόριζε μικρές δόσεις δηλητηρίου, οι οποίες να είναι βέβαιο ότι θα σκοτώσουν τον Αλέξανδρο σιγά-σιγά. Από την άλλη πλευρά, είναι σαφές πως δεν του δόθηκε μία και μεγάλη δόση, η οποία φυσικά θα τον σκότωνε αμέσως.³²⁵ Το πιο πιθανό είναι ότι ο Αλέξανδρος πέθανε από ελώδη πυρετό, τύφο ή κακοήθη ελονοσία (οξεία εμπύρετη εγκεφαλίτιδα)³²⁶ καταπονημένος μετά από τους τόσους τραυματισμούς και τις τόσες κακουχίες που είχε περάσει³²⁷ και την πλήρη εξασθένιση του οργανισμού του με τις συνεχιζόμενες για μέρες διασκεδάσεις. Πέθανε στις 28 Δαισίου (13 Ιουνίου) του 323, το σούρουπο.

Συμπέρασμα

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, ο Αλέξανδρος υπήρξε πρόσωπο και της Ιστορίας και του μύθου. Αρχαίοι και νεώτεροι ιστορικοί τον είδαν άλλοτε ως λαμπαδοδρόμο του ελληνικού πολιτισμού στην Ασία, ως ευφυή στρατηλάτη, ως ομηρικό ήρωα και άλλοτε ως στυγνό κατακτητή, μέθυσο δολοφόνο, ομοφυλόφιλο μεγαλομανή. Οι απόψεις αυτές δεν αντανακλούν παρά τον Αλέξανδρο ως υπερφυσική προσωπικότητα, αποκομμένη από το ιστορικό παρελθόν της. Ο Αλέξανδρος ανήκει στις συνέχειες και στις ασυνέχειες της Αρχαίας Ιστορίας και δεν μπορεί να εξετασθεί ξεχωριστά από το μακεδονικό και ελληνικό του παρελθόν και την ιστορική του σχέση με τον πατέρα του Φίλιππο. Η κατάκτηση της Περσικής Αυτοκρατορίας που επέτυχε πρέπει να θεωρηθεί ως συνέχεια του μακεδονικού σχεδίου για την προστασία της Μακεδονίας και κατ' επέκταση της Ελλάδας από τους Πέρσες. Αναμφισβήτητα, η επέλασή του στην Αίγυπτο, στην Εγγύς Ανατολή και στην Ασία καθιέρωσε στην Ανατολή την ελληνική γλώσσα και δι' αυτής μετέφερε τον ελληνικό πολιτισμό μέχρι τον Ινδό ποταμό. Ταυτοχρόνως, όμως, ο Αλέξανδρος αποτελεί και μια ασυνέχεια, έναν καινούργιο ιστορικό κύκλο, διότι υπήρξε ο δημιουργός μιας μακεδονικής και ελληνικής αυτοκρατορίας, ο κατακτητής και ο ηγεμόνας του κόσμου, αυτός που άνοιξε τον δρόμο για την ελληνική κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο, μέχρι την έλευση των Ρωμαίων. Ο Μακεδόνας βασιλιάς ήταν ο ηγέτης που διακατεχόταν από το πάθος του να θέτει στόχους, να τους κατακτά και μετά να θέτει νέους, δυσκολότερους, μακρύτερους, υψηλότερους στόχους και πάλι να τους κατακτά. Ο Αλέξανδρος ενδιαφερόταν και για την προσωπική του δόξα ποτισμένος από τα ομηρικά έπη, τους θρύλους για την θεική του καταγωγή και τις μεγάλες πολιτικές και στρατιωτικές επιτυχίες του Φιλίππου Β'. Είχε την ευτυχία να νικηθεί μόνο από τον θάνατο.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Αρριανός. *Αλεξάνδρου Ανάβασις*. Εκδ. Γεωργιάδης.

_____. *Ινδικά*. Εκδ. Γεωργιάδης.

Bosworth, A. B. *Conquest & Empire*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988.

³²⁴ Πρβλ. Αρριανός, *Ανάβασις*, Ζ.27 και Ιουστίνος (Justinus), XII.XIII-XIV και Curtius, 10.10.14-17 και Πλούταρχος, "Αλέξανδρος", LXXVII (707).

³²⁵ Fox, pp. 461-472. O Green, *Alexander*, pp. 475-477, πιστεύει ότι η δηλητηρίαση είναι μεν πιθανή αλλά τα περισσότερα στοιχεία είναι μόνο έμμεσα (circumstantial).

³²⁶ Η πιο πρόσφατη πλήρης θεώρηση της ασθένειας και των αιτιών θανάτου του Αλεξάνδρου δημοσιεύθηκε το 1998: D. W. Oldach & al, "A Mysterious Death" *New England Journal of Medicine* 338 (1998):1763-1769 & 339 (1998):1248-1249.

³²⁷ Πλούταρχος, *Ηθικά*, "ΠΑΤΑ", 341B-C.

- Curtius Rufus, Quintus. *The History of Alexander*. Trans. J. Yardley. London: Penguin, 1984.
- Διόδωρος Σικελιώτης. *Βιβλιοθήκη Ιστορική*. Βιβλίο XVII. Εκδ. Loeb.
- Droysen, Johann. *Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. 3η Ελληνική Έκδοση. 2 τόμ. Αθήνα: Τράπεζα Πίστεως, 1999.
- FGrH = Jacoby, F. *Die Fragmente der griechischen Historiker*. IIIB. Berlin: 1927 = Robinson C. A. *The History of Alexander the Great: A Translation of the Extant Fragments*. Rpt. of 1953 Edition. Chicago: Ares, 1996.
- Fox, Robin Lane. *Alexander the Great*. London: Penguin, 1973/1986.
- Fuller, J. F. C. *The Generalship of Alexander the Great*. Ware, Hertfordshire: Wordsworth, 1958/1989.
- Green, Peter. *Alexander of Macedon 356-323 BC*. Berkeley: Univ. of California Press, 1974/1991.
- Hamilton, J. R. *Alexander the Great*. Pittsburgh: Pittsburgh University Press, 1973.
- Hammond, N. G. L.. *Alexander the Great. King, Commander, Statesman*. 3rd Edition. Bristol Classics Press, 1994.
- Justinus, Junianus M. [Ιουστίνος]. *Epitoma Historiarum Philippicarum* [Pompeius Trogus]. Books VII-XII. Chicago: Ares, 1992.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*. 15 τόμ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1970-1978. Τόμος 4: *Μέγας Αλέξανδρος-Ελληνιστικοί Χρόνοι*.
- O'Brien, John Maxwell. *Alexander the Great. The Invisible Enemy*. London: Routledge, 1992.
- Πλούταρχος. *Βίοι Παράλληλοι*. "Αλέξανδρος".
_____. *Ηθικά*. Εκδ. Loeb.
- Tarn, W. W. *Alexander the Great*. 2 vols. in 1. Oxford, 1948. Rpt. Chicago: Ares, 1981.
- Τσιμπουκίδης Δ. & Β. Γκαφούροφ. *Αλέξανδρος ο Μέγας και η Ανατολή*. Αθήνα: Παπαδήμας, 1982.
- Wilcken, Ulrich. *Alexander the Great*. N. York: Norton, 1967.